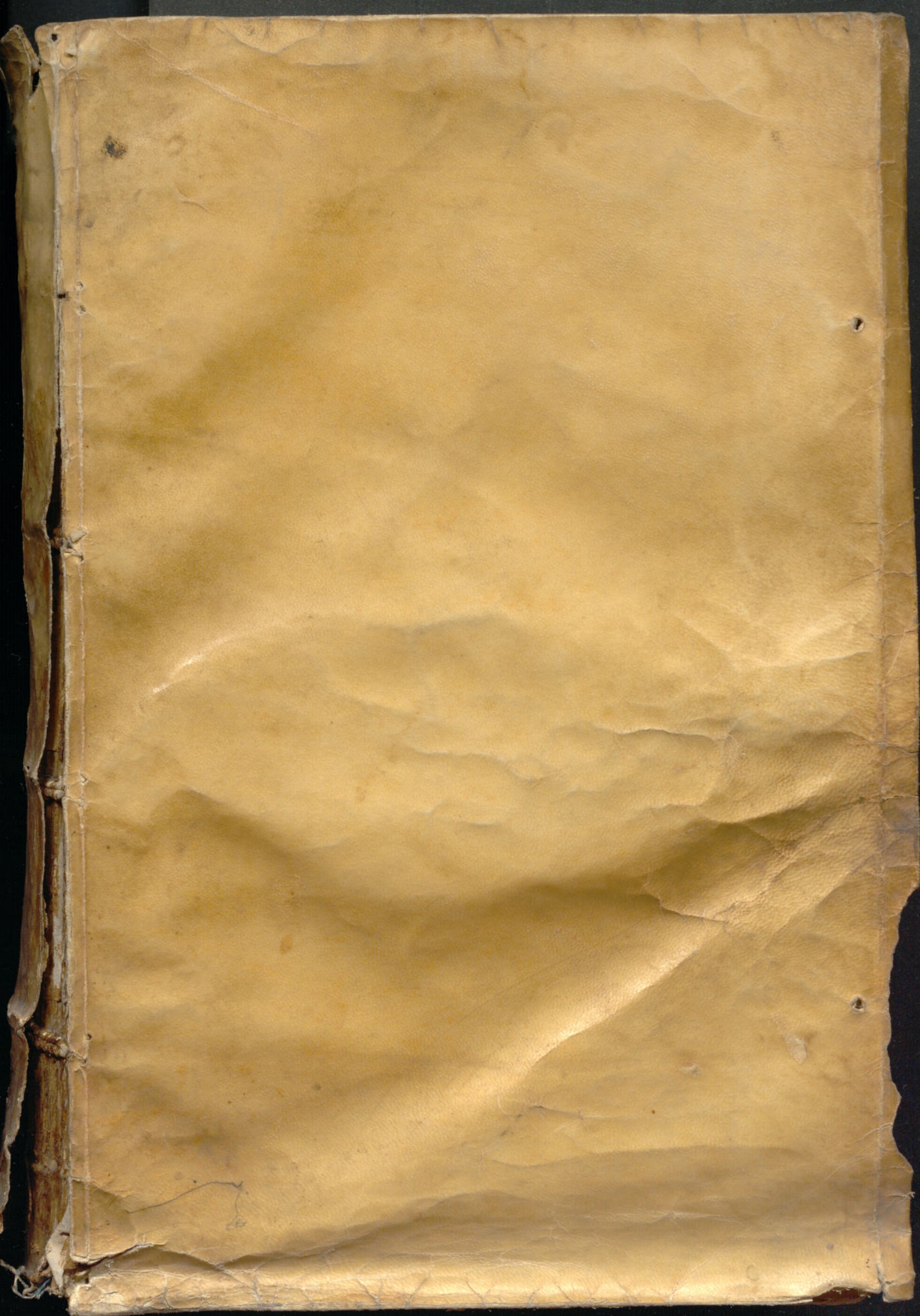

A
14-68

197

C. a. 1. 9.

x 1182752 x

15-68

del Colegio de la Compañia de Iesús de Granada. 1681 *Biblioteca*
R. 5059 OPVSCVLA *ayda* (1)

THEOLOGICA
R. P. MARTINI
BECAANI

SOCIETATIS IESV THEOLOGI DOCTISSIMI
in Academia Moguntina professoris ordinarij.

ALIQVOT TRACTATIBVS POSTHVMS
aucta & duobus Tomis comprehensa.

CVM INDICIBVS OPVSCVLRVM, CAPITVM,
quæstionum, & materiarum locupletissimis.

P A R I S I I S.

Apud Viduam **MATTHÆI GVILLEMOT**, in Palatio.
Et **MATTHÆVM GVILLEMOT**, viâ Iacobæâ.

M. DC. XXXIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Handwritten notes at the top of the page, including the number '1000' and some illegible scribbles.

THEOLOGICA

R. P. MARTINI

RECANA

SOCIETATIS IESU THEOLOGICI DOCTISSIMAE
in A cademiae Magnae professoris ordinarii

ALIONOT. TRACTATUS POSTERIOR
Lectio 1. de hinc Tomi compendiosa

ET IN INDICIBUS ORATIONUM
Qualificatio in materia de hinc

PARISIIS
Apud Viduam MATTHEI GUILLEMOU
BEATI IESU MAGNI GUILLEMOU

MDCCXXII
SOCIETATIS IESU

A D

ILLVSTRISSIMVM

ET REVERENDISSIMVM
IN CHRISTO PATREM, AC DOMINVM
SIMONEM LE GRAS.

Regis in sanctiore Consistorio Con-
siliarium, Suefsionensium Episco-
pum, Abbatem de Cartouolo, D.
Cornelij Compendiensis Abbati ad-
iutorem lectum, & successorem desi-
gnatum, &c.

Roditurus in lucem Becanus
(PRÆSVL Amplissime) alijs id
facere non potuit auspicijs, quia
nec debuit, nisi tuis. Inuenien-
dum quippe fuit tantô clienti
tam nobile patrocinium: & Au-
tor existimatione suâ non indi-
gnus, Antistiti laudibus etiam exquisitis minimè im-
pari, meritô iure offerendus. Illum etenim, licet erudi-

*

E P I S T O L A.

tionis gloriâ, rerum delectu, styli breuitate, rationum-
 que pondere Theologos inter facile Principem,
 Scholis notum suę iam pridem dotes effecerunt; Tuæ
 olim vbique commendabunt. Atque vt ea quæ
 Deorum templis Religio addixit, plus loci Geniô ce-
 lebrari solent, quàm suo pte ingeniô: ita huius Scri-
 ptoris præstantia non tam proprio censu æstimabi-
 tur, quàm Tui nominis titulô. Itaque Becanus, quòd
 sibi ipse superstes adhuc perseueret, suis lucubrati-
 onibus tribuat: certè, quod omnium manibus teren-
 dus, omnium approbandus suffragiis, Tibi vni refe-
 ret acceptum. Et quantò Tu illum dignitate præ-
 cellis, tantò maius esse quod à Te hausit, quàm quod
 sibi met ipse præstitit, fatebitur beneficium. Supe-
 rest, vt quò ad Te venit affectu, hunc Tu excipias; &
 veterem gratiam nouæ incrementô cumules. Dat
 se ille Tibi; non in fauoris aucupium, sed in reueren-
 tiæ testimonium. Emitteretur in vulgus; Tuum ta-
 men, non vulgi quæsiturus applausum. Exhibet se
 Tuis oculis quantò potest ornatu; non (vt antehac)
 capite diminutus, non diffractus, aut concisus in
 truncos: sed elegantiori longè formâ, & coalescen-
 tibus membris integer, & perfectus. Hinc planè
 agnoscas; id se primum cauisse, ne aut corporis exi-
 litate magnitudini Tuæ faceret iniuriam; aut partium
 dissipatione, in vnum congestos Tuarum virtutum
 cumulos malè profiteri videretur. Vnus esse voluit,
 vt se vni Tibi creuisse ostenderet; augustior solitô, vt
 hâc specie Tuam aliquatenus adumbraret. Verùm,
 ne

EPISTOLA.

ne fucatâ pulchritudine tumidum putes, etsi Te adit
 vt Patronum, non detrectat quoque vt Iudicem.
 Fœlices credet nœuos, quos Tu castigabis. Non for-
 midabit censuram, si amari à Te contigerit; nequa-
 quam dubiô, amoris spongiam aut vitia tollere, aut
 emendare in melius. Vtcumque res habeat; fretus
 fidei suę conscientia Becanus vbi se Tibi probaue-
 rit, sibi placebit. Quidni verò probauerit, si non
 muneris obsequiô, saltem operis argumentô? Re-
 ligionis suæ; imo Catholicæ, nostræque fundamenta
 suffulcit: quid pulchrius? Rebelles aggreditur: quid
 fortius? Expugnat: quid gloriosius? Orthodo-
 xis arcem aperit perrumpi nesciam: subministrat
 arma quibus aduersarij confodiantur: quid vtilius?
 Parat expultricem hæreticæ prauitatis machinam,
 eamque per me Tibi vult consecratam: quid tan-
 dem æquius? Hæc illi meta, hic scopus, Ecclesiæ
 hostes aut immutare, aut frangere. Se solô id pos-
 se, diffidit: Tuo ductu, non desperauit. Concordi
 assensu sociandæ amborum vires; vt breuiori certa-
 mine nobilior accedat triumphus. Doctrinâ ille rem-
 peraget: Tu efficacius exemplô. Pugnabit ille sen-
 tentiarum acumine: Tu morum integritate. Ille ver-
 bis contendet: Tu factis. Quanquam (eximiô non
 minus commerciô, quam rarâ fœlicitate) vtrúm-
 que numerum sic impleuisti: vix vt dici queat, ad
 profliganda Sectariorum mendacia, probitate ma-
 gis profeceris, an scientiâ. Non addo plura, hóc
 contentus: ea in Te conspici, tum sanguinis, tum

EPISTOLA.

animi dona; vt alienorum collatione non crescant,
sed appareant illustriora. Salue, Præful Amplissime;
& Becanum nostrum, imò tuum, æqui, bonique
consule. Id à Te præmij locò, quàm potest enixè po-
stulat,

Vir illustrissime,

Amplitudinis tuæ humillimus,
obsequentissimus, atque ad-
dictissimus cliens,

MATTHÆVS GVILLEMOT.

F E R D I N A N D O
I M P E R A T O R I
I N V I C T I S S I M O .

CRIPSI inper, Inuictissime Imperator, breuem & perspicuam, ut opinor, veteris ac noui Testamenti Analogiam; in qua, quid inter Mo- sem & Christum, inter Synagogam & Ecclesiam, inter legem & gratiam intrsit quis item inter eam sit consensus, proportio, & conspi- ratio summatim complexus sum. Eam duplici de causa, sub Augu- stissimo Sacratissimi nominis Tui auspicio in lucem exire volui: Tum, ut Imperialis Aquilæ praesidio tuta ac secura sit: Tum, ut mea vo- luntatis ac propensionis erga Caesarem Tuam Maiestatem fida interpres. De fructu, qui inde sperari possit, non ausim polliceri. Duplicem tamen ex ea percipi posse, om- nino persuasum mihi est. Alterum doctrinae seu cognitionis, de quo in progressu operis dicturus sum. Alterum consolationis bonorum, & terroris impiorum; qui quidem la- tissimè & patet, & ad omnia perè hominum ac statuum genera diffundi potest. Ca- terum, quia cum Tua M. nunc go, vnico tantum exemplo seu Paradigmate, quod presenti tempori accommodatum sit, explicandus est. Et quidem in hunc modum.

Videmus multos, de Casarea inauguratione, Tuae Maiestatì gratulari; multos fre- mere, obstrepere, murmurare: illos fidelitatem & obsequium deferre; hos seditiosos ac rebelles esse. Quæ interim nobis mens, quis animus? Dicam. Qui veteris ac noui Testamenti Analogiæ ignari sunt stupent, tristantur, affliguntur. Vellent aliter rem geri: omnes morigeros esse; rebdlem neminem. Qui gnari, sic ratiocinantur: Quid mirum, inquit, si optimus Imperator patitur rebellionem, persecutionem, & oppro- brium à subditis? Nihil hoc noui. Sape olim hoc factum in veteri Testamento. Factum Mofi, Sauli, Dauidi, alius. Factum Christo, qui est Rex Regum, & Dominus Do- minantium. Et quidem Mofi, cum ex Ægypto in terram promissionis ductaret populum, duo duntaxat obtemperarunt, Josue filius Nun, & Caleb filius Iephone: reli- qui, quotquot erant, imperium recusantes, vociferati sunt: Nonne melius est reuerti in Ægyptum? Constituamus nobis Ducem, & reuertamur in Ægy- ptum. (Num. 14. 4.)

De Saule in Regem electo (quo non erat melior in filiis Israel, Scriptura attestan- te) sic legimus: Saül abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda: Filij verò Belial dixerunt: Num saluare dos poterit ille? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera. (I. Reg. 10. 26)

Similiter de Dauide, qui erat vir secundum cor Dei: Accidit quoque, ut ibi esset vir Belial nomine Seba, filius Bochri, vir genineus: & cecinit buccina, & ait: Non est nobis pars in Dauid, neque hereditas in filio Isai: reuere-tere in tabernacula tua Israel. Et separatus est omnis Israel à Dauid, se- cutusque est Seba filium Bochri. Viri autem Iuda adhæserunt Regi suo à Iordane vsque Ierusalem. (2. Reg. 20. 1.)

Denique, ut alios præteream, contra Regem Regum clamabant Iudæi, sub finem veteris Testamenti: Nolumus hunc regnare super nos: Tolle, tolle, crucifige eum.

Sihæc, mirabili diuinæ prouidentie nutu, tunc facta sunt; quid stupemus, aut indignamur, si etiam nunc eueniant? Audiantur sanè hæc aut similes improborum voces: Non est nobis pars in FERDINANDO Austriaco: Nunc saluare nos potest ille? Nolumus hunc regnare super nos: Constituamus nobis Ducem, reuertamur in Ægyptum. Quem feriuunt, aut cui obsunt? Non FERDINANDO, sed ipsis. FERDINANDO dicetur, quod Mosi dictum est: Faciam te Principem super gentem magnam. Iphis verò, quod Iudæis rebellibus: Feriam eos pestilentia, atque consumam. Itemque: Exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt. (Numer. 14. 12. & Iudith 8. 25.)

Hæc, Inuidiosissime Imperator, eorum ratiocinatio est, qui, ut dixi, veteris ac noui Testamenti Analogiam intelligunt. Imò et Apostoli Pauli, cum ait: Quæcunque scripta sunt (in veteri lege) ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum, spem habeamus. (Rom. 15. 4.) Verbi gratia. Cur scriptum est in veteri Testamento, Mosem, Dauidem, & alios pios Principes multas aduersitates perpeffos esse? Nimirum, ut per Principes, qui nunc sunt, eorum exemplo discant patientiam, & Scripturarum lectione seipsos consolentur, & firmam æternæ retributionis spem concipiant.

Sic sanè est. Neque tamen hoc tam Tui, quàm aiorum causa scribo, ô Imperator. Scio, Te pridem in hac palaestra edoctum esse. Scio, Te excelsio esse animo; & quo magis premeris, eo maiori in Deum confidentia erigi ac confirmari. Itaque non Tibi, sed aliis hac consolatione opus est. Tibi quidem Analogia nostra, ex qua dependet consolatio, inscripta, dedicata, consecrata est; non tamen ut Tua Maiestati proffit, sed potius, ut illius sacratissima protectione secura sit, & in lucem exire possit. Vestra Cæsarea Maiestas illam pariter, ac me clientem suum, Augustissimo suo patrocinio foueat ac tueatur.

Moguntia ex Collegio Archiepiscopali Societatis I.E.V, Anno Christi 1620. Men- se Ianuario.

Vestræ Cæs. Majest.

Humillimus in Christo Seruus,

MARTINVS BECANVS.

MARTINI BECANI
ANALOGIA VETERIS AC
NOVI TESTAMENTI.

ETVS Testamentum differt à nouo, sicut figura Christi ab ipso Christo: (1. Corinth. 10. 6.) Sicut umbra imaginis ab ipsa imagine: (Hebr. 10. 1.) Sicut promissio à donatione: (Actor. 3. 18. & Rom. 1. 2.) Sicut Epistola atramento scripta, ab Epistola spiritu Dei scripta: 2. Corinth. 3. 3. (Sicut litera à spiritu, mors à vita: (ib. v. 6. & 7.) Sicut seruitus à libertate, ancilla à Domina, Agar à Sara: (Galat. 4. 22.) Sicut timor ab amore: (Rom. 8. 15.) Sicut sanguis hircorum, à sanguine Christi: (Heb. 9. 11.) Sicut occultum à patefacto: (Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei, cap. 26.) Sicut inchoatum à perfecto, semen ab arbore, spica à frumento: (Diuus Thomas in 1. 2. quæst. 107. artic. 3.)

Hinc sequitur primò, nos Christianos in nouo Testamento fœliciores esse, quàm fuerint Iudæi in veteri. Nam illi erant serui: nos liberi; illi filij Agar; nos Saræ: Illi habebant solam figuram; nos rem figuratam: Illi umbram imaginis; nos ipsam imaginem: Illis promissus erat Christus; nobis donatus: illi timore ducebantur; nos amore: Illis occulta erant mysteria Incarnationis & Redemptionis; nobis patefacta. Illi offerebant sanguinem hircorum; nos sanguinem Christi Redemptoris. Illi habebant literam; nos spiritum: illi semen; nos arborem: illi spicam; nos triticum: Illi testamentum inchoatum; nos perfectum: illi mortem; nos vitam.

Secundò sequitur, cognitionem vnius Testamenti multum prodesse ad cognitionem alterius. Qui enim videt figuram Christi conspirare cum ipso Christo, & umbram imaginis cum ipsa imagine; plenior habet cognitionem, quàm qui alterum sine altero cognoscit, nec vnius cum altero consensum & proportionem aduertit. Similiter, qui confert seruitutem cum libertate, timorem cum dilectione, mortem cum vita, semen cum arbore, spicam cum tritico; melius percipit vtriusque naturam & conditionem, quàm si alterum sine alterius collatione spectaret. Denique qui mysteria incarnationis, Passionis, mortis & Resurrectionis Christi, prout iam impleta sunt, confert cum iis ipsis, prout in veteri testamento sub umbra ac velamine occultabantur, magis confirmatur in fide ex illa collatione & consensu, quàm si vel sola mysteria sine umbris, vel solas umbras sine mysteriis, per se seorsim consideraret.

Ob hanc causam propositum mihi est, explicare doctrinam veteris Testa-
menti, ut ex ea plenior & perfectior habeatur doctrina noui Testamenti: Et
ex consensu, conspiratione, & analogia vtriusque doctrinæ inter se collatæ,
certò, constet, eam veram esse fidem & religionem noui Testamenti, quæ
retinet consensum, conspirationem, & analogiam cum doctrina veteris Te-
stamenti. Eam esse falsam & adulterinam, quæ non retinet. Porro capita
doctrinæ veteris Testamenti, de quibus potissimum acturus sum, erunt
hæc.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS
IESV in Prouincia Lugdunensi.

Bartholomæus Iacquinotius, Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, per-
mittit ad sex annos proximos Antonio Pillehotte typis mandare, ac vendere *Analogiam*
veteris ac noui Testamenti, Authore R. P. MARTINO BECANO Societatis IESV,
idque iuxta Priuilegium Regum Christianissimorum Henrici III. die 10. Maij 1583. nec-
non Magni Henrici IV. 20. Decemb. 1606. atque etiam Ludouici XIII. iam regnantis
14. Februarij 1611. eidem Societati concessum, quo Typographis & Bibliopolis omnibus
prohibetur, ne quis libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum
permissione imprimat, vel imprimi curet. Lugduni 25. Febr. 1621.

B. IACQVINOTIUS.

CONSENSVS.

Librum hunc, qui inscribitur, *Analogia veteris ac noui Testamenti*, Authore R. P. MAR-
TINO BECANO è Societate IESV, & eiusdem Opuscula, Ego Aduocatus
Regius typis mandari, demum in lucem exponi consentio. Lugduni 15. Febr. 1621.

BOLLIOVD.

PERMISSIO.

Librum hunc, qui inscribitur, *Analogia veteris ac noui Testamenti* Authore R. P. MAR-
TINO BECANO è Societate IESV, & eiusdem Opuscula ab Antonio Pil-
lehotte Bibliopola Lugdunensi in lucem dari permittimus: simul ne quis citra factam ei po-
testatem denuo excudat, interdicimus. Datum Lugduni 25. Februarij 1621.

SEVE.

CAPITA HVIVS LIBRI.

1.		E Scriptura & Traditione veteris Testamenti.	1	18.	De furto & vfura.	96
2.		De Fide & Symbolo.	6	19.	De homicidio, & ciuitatibus refugij.	97
3.		De Spe, Promiffione, & Oratione.	11	20.	De Matrimonio.	98
4.		De Charitate & præceptis Charitatis.	14	21.	De Polygamia.	102
5.		De lege Mofaica, quæ erant triplex, moralis, ceremonialis, & iudicialis.	16	22.	De Zelotypia.	105
6.		De Synagoga.	22	23.	De Libello Repudij.	106
7.		De Ministris Synagogæ ordinariis, qui erant Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex.	24	24.	De adulterio & ftupro.	107
8.		De Ministris Synagogæ extraordinariis, qui erant Prophetæ.	36	25.	De feruis, ancillis, mercenariis, peregrinis, pauperibus.	108
9.		De Religiofis Synagogæ, qui erant Nazaraei, & Rechabita.	43	26.	De Reformatione.	109
10.		De Sectariis, qui erant Pharifæi, Sadducaei, Effeni.	44			
11.		De Iudice controuerfarum, qui erat Pontifex.	48	<hr/>		
12.		De instrumentis diuini cultus, quæ erant Tabernaculum, Templum, Arca fœderis, Propitiatorium, Candelabrum cum lucernis, Mensa panum proppositionis, Altare thymiamatis, Altare holocausti, vafa facra, Synagoga & Cathedræ.	52	<i>INDEX QVÆSTIONVM horum Caputum.</i>		
13.		De ipfo diuino cultu: ac primò, de Sacrificiis Mofaicis, quæ erant multiplicia.	59	<hr/>		
14.		De Sacramentis, quæ erant Circumcifio, Agnus Pafchalis, Purificationis, & Expiationes.	63	<i>CAPVT I.</i>		
15.		De obseruantis Legalibus, quibus Iudæi difcernebantur à gentilibus. Cuiusmodi erant. 1. Discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. Abftinentia à fanguine & adipe. 3. Ieiunia. 4. Vota. 5. Iuramenta. 6. Solemnitates Feftorum. 7. Annus feptimus, feu Sabbaticus. 8. Iubileum. 9. Rafio ac tonfio capitis & barbæ. 10. Certus vfus veftium.	68	<i>De Scriptura & Traditione V.T.</i>		
16.		De Regno, Regibus, & Iudicibus.	77	1.	QVam finit libri canonici veteris Testamenti.	1
17.		De Bello, Castris & munditia Caftorum.	92	2.	Qui fuerint primi Scriptores illorum librorum.	1
				3.	An omnes lingua Hebraica primum fcripti fint.	2
				4.	An omnes perierint tempore captiuitatis Babylonicae, & poftca ab Eldra reftaurati fint.	3
				5.	An 70. Interpretes poft captiuitatem Babylonicae tranftulerint omnes in linguam Græcam.	ibidem
				6.	An, quando libri V. T. citantur in nouo, femper citentur in fenfu proprio & litterali.	4
				7.	An in veteri Testamento præter Scripturam fuerint etiam aliqua Traditiones, & quæ.	4
				<hr/>		
				<i>CAPVT II.</i>		
				<i>De fide veteris Testamenti.</i>		
				1.	Vid fit fides.	6
				2.	QVid in V. T. reuelatum fit de Deo.	7

Index Capitum.

3. Quid de Trinitate. 7
4. Quid de Christo. 8
5. Quibus nominibus in veteri Testamento appellatus sit Christus. 8
6. Qui primus crediderit in Christum. ibid.
7. An fides in Christum fuerit necessaria ad salutem. 9
8. An sola fides V. T. fuerit sufficiens ad salutem & iustificationem. 10
8. An fides V. T. fuerit tam perfecta, quam fides Euangelica. 10

EX CAP. III.

De Spe, Promissione, & Oratione.

1. **Q**uid sit Spes. 11
2. **Q**uæ bona in V. T. fuerint promissa à Deo. 11
3. An etiam vita aeterna fuerit promissa. 12
4. An oratio fuerit necessaria ad impetrandum eiusmodi bona. 12
5. Quæ fuerit formula orandi in V. T. 12
6. An in V. T. licuerit inuocare Sanctos. 13
7. An licuerit orare pro defunctis. 14

EX CAP. IV.

De Charitate & præceptis Charitatis.

1. **Q**uid sit Charitas. 14
2. **Q**uæ in V. T. fuerint duo præcepta Charitatis: Vnum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo, sicut seipso. 15
3. An prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita. 15
4. An posterius, de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico. 16
5. Quid sit diligere proximum, sicut seipsum. 16

EX CAP. V.

De Lege Mosaica.

1. **A**n Lex Mosaica fuerit bona. 17
2. **A**n utilis. 17

3. An perfecta & sufficiens ad salutem. 17
4. An à Deo data. 17
5. Vbi, quando, & quomodo data. 18
6. An obligauerit solos Iudæos. 19
7. Quàm arctè obligauerit. 20
8. An nunc penitus abrogata sit. 20
9. An in eius locum successerit Lex Euangelica. 20

EX CAP. VI.

De Synagoga.

1. **A**n Synagoga fuerit visibilis. 22
2. **A**n aliquando errauerit, vel defecerit à fide. 22
3. An fuerit figura Ecclesiæ Christi. 23
4. An fuerit tam perfecta, quam Ecclesia Christi est. 24

EX CAP. VII.

De Ministris Synagoga, id est, Leuitis, Sacerdotibus, Pontifice.

1. **E**x qua familia fuerit Pontifex. 24
2. Quæ fuerit successio Pontificum. 25
3. Quo ritu consecrati fuerint Leuitæ, Sacerdotes, Pontifex. 26
4. Quod fuerit illorum officium. 28
5. Quo vestitu & ornatu fuerint vsi. 29
6. Quos & quomodo redditus habuerint. 31
7. An aliquando debuerint seruare continentiam ab vxoribus. 33
8. Quanta fuerit illorum, ac præcipuè Pontificis autoritas apud populum. 34
9. Quæ utilitas hinc colligi possit. 34

EX CAP. VIII.

De Prophetis.

1. **Q**uam fuerint veri Prophetæ in V. Testamento. 36
2. Quod fuerit illorum officium. 36
3. Quomodo probauerint se à Deo missos. 37
4. An omnes de Christo prophetauerint. 37

Index Caputum.

5. Quis illorum fuerit præcipuus, Moses, an Ioannes Baptista. 38
6. Quomodo verum sit illud Christi: Omnes Prophetæ vsque ad Ioannem. 39
7. An verum sit, omnes Hierosolymis occisos esse. 39
8. Quinam fuerint falsi Prophetæ. 39
9. Quomodo veri à falsis discernebantur. 40
10. Quid de Pythonissis sentiendum. 40
11. An etiam in nouo testamento sint veri & falsi Prophetæ. 41

EX CAP. IX.

De Religiosis Synagoga.

1. **D**E Nazaræis. 42
2. De Rechabitis. 43

EX CAP. X.

De Sæctariis Synagoga.

1. **D**E Pharisæis vnde dicti. 44
2. Ex qua tribuet familia fuerint Pharisæi. 44
3. Quæ fuerint dogmata Pharisæorum. 45
4. Qui fuerint mores & Instituta Pharisæorum. 45
5. Quando: à & quo autore cœperint Pharisæi. 46
6. An Pharisæi fuerint distincti à Scribis. 46
7. De Sadducæis vnde dicti. 44
8. Quæ fuerint dogmata & instituta Sadducæorum. 44
9. Qui hoc tempore sint similes Pharisæis & Sadducæis. 47
10. De Essenis, nãdecti & quæ sint illorum dogmata & instituta. 48

EX CAP. XI.

De Iudice Controuersiarum.

1. **A**N Pontifex in V. T. fuerit Iudex Controuersiarum. 48
2. An fuerit infallibilis, ita vt non potuerit errare. 50
3. An etiam in nouo Testamento sit aliquis infallibilis Iudex, & quis. 51

EX CAP. XII.

De instrumentis diuini cultus.

1. **D**E Tabernaculo & Templo. 52
2. De Arca fœderis. 53
3. De Propitiatorio. 54
4. De Candelabro & Lucernis. 54
5. De Mensa panum Propositionis. 55
6. De Altari Thymiamatis. 55
7. De Altari Holocaustorum. ibidem
8. De Vasislacris. ibid.
9. De Synagogis & Cathedris. 56

EX CAP. XIII.

De Sacrificiis Mosaicis.

1. **D**E Victimis, immolationibus, & libaminibus. 58
2. De Holocaustis, hostiis pacificis, & hostiis pro peccato. 58
3. De Iugi Sacrificio. 59
4. De Agno Paschali. 39
5. De Sacrificiis aliarum solemnitatum. 61
6. De igne, quo utebantur Sacerdotes in sacrificiis. 62
7. De Sacrificio noui Testamenti, quod per sacrificia Mosaicã fuit præfiguratum. 93

EX CAP. XIV.

De Sacramentis Mosaicis.

1. **Q**uæ, & quot fuerint Sacramenta Mosaicã. 63
 2. Quam vim & efficaciam sanctificandi habuerint. 64
 3. An fuerint tam perfecta quàm nostra Sacramenta. 64
 4. Quid de singulis in particulari statuendum sit. 65
- De purificationibus ab immunditia legali. 66

EX CAP. XV.

De obseruantis legalibus.

1. **D**E discretionẽ animalium mundorum ab immundis. 68
2. De abstinentia à sanguine & adipe. 69

Index Capitulorum.

3. De Ieiuniis.	69
4. De Votis.	70
5. De Iuramentis.	77
6. De festis.	74
7. De anno Remissionis.	75
De Iubilæo.	76
9. De racione & tonsione capitis ac barbae.	76
10. De certo vsu vestium.	77

EX CAP. XVI.

De Regibus V. T.

1. Q uæ fuerit differentia inter Reges & Iudices.	77
2. Qui, & quot fuerint iudices Hebræorum.	78
3. Qui, & quot fuerint Reges.	78
4. Qui fuerint boni, & qui mali Reges.	79
5. Quomodo creati fuerint Reges.	84
6. Quomodo inaugurati.	85
7. Quomodo vncti.	85
8. Quod fuerit officium Regum.	87
9. Quod ius in subditos.	88
10. An potuerint habere plures vxores.	88
11. An copiosum equitatum.	89
12. An magnas diuitias.	90
13. Quales fuerint ipsorum Consiliarij.	91
14. Quid hinc discere debeant Reges & Principes Christiani.	91

EX CAP. XVII.

De Bello.

1. A n bellum fuerit licitum in V. T.	92
2. Quanam fuerint leges belli à Deo præscriptæ.	93
3. Quæ iustæ causæ gerendi bellum.	94
4. An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos.	94
5. An contra quosuis gentiles.	94
6. An potuerint implorare auxilium à gentilibus.	95
7. Quinam Iudæorum Reges foeliciter gesserint bellum.	95
8. Quid in lege Mosaica statutum fuerit de munitia castrorum.	95

CAPVT XVIII.

De furto & usura.

1. Q uæ fuerint leges circa furtum.	96
2. An usura Iudæis fuerit licita, necne.	96

EX CAP. XIX.

De Homicidio & ciuitatibus Refugij.

1. Q uæ fuerint leges circa homicidium voluntarium.	97
2. Quæ fuerint ciuitates Refugij: Et qui potuerint eò confugere.	97
3. An etiam apud Christianos sint huiusmodi asyla.	98

EX CAP. XX.

De Matrimonio.

1. A n Matrimonium fuerit præceptum in V. T.	98
2. In quoto gradu licuerit, vel non licuerit, matrimonium contrahere.	99
3. An Iudæi potuerint accipere vxores alienigenas seu gentiles.	100
4. An potuerint accipere vxores extra suam tribum.	101
5. Quæ sit differentia inter matrimonium Veteris ac noui Testamenti.	101

EX CAP. XXI.

De Polygamia.

1. A n polygamia repugnet primæ institutioni matrimonij, quæ in Paradiso facta est.	102
2. An aliquo modo repugnet legi nature.	102
3. An concessa fuerit post diluuium.	103
4. An hæc concessio in lege Mosaica fuerit confirmata.	104
5. An in lege Euangelica per Christum reuocata.	104

Index Capitum.

EX CAP. XXII.

De Zelotypia.

EX CAP. XXIII.

De libello Repudij.

1. **Q**uo sensu permiffum fuerit Iudæis, vxores dimittere. 106
2. Quibus de causis licuerit illas dimittere, aut repudiare. 107
3. Quæ ceremoniæ adhiberi soleant, & quæ fuerit formula verborum qua Libellus repudij scribebatur. 107
6. An sicut viri poterant repudiare vxores, ita viciffim vxores potuerint repudiare viros 107

EX CAP. XXIV.

De Adulterio.

1. **L**eges de adulterio, incestu, stupro, scortatione, sodomia, bestialitate. 107
2. Quomodo hæc peccata fuerint punita in veteri Testamento. 108

EX CAP. XXV.

De Seruis, Ancillis, Mercenariis, Peregrinis, Pauperibus.

108, 109

EX CAP. XXVI.

De Reformatione.

1. **D**E Reformatione circa cultum Dei. 109
2. De Reformatione circa iustitiam inter Iudæos. 110
3. De Reformatione circa bellum. 110

INDEX

INDEX MATERIARVM

MEMORABILIVM QVÆ SIVE,

Rerum Reperiuntur in Analogia.

A

Aron non erat Pontifex quando vitulum ex auro conflavit, nec fuit author Idololatriæ. 50
 Aaron & eius filij 25. qui fuerunt omnes consecrati simul à Moysè. ibidem
 Abia fuit malus. 80
 causa duplex cur Abraham peteret à iurante vt poneret manum suam super femur ipsius. 74
 De Abstinentia à sanguine & adipe præceptum 69. causa triplex huius prohibitionis. ibidem
 Achas filius Ionathan, fuit impius. 82
 Actio Consecrationis Aaronicæ quam diu durauerit. 27
 Actus fidei voluntarius & liber. 77
 Adam primus credidit in Christum in Veteri Testamento 9. prophetauit de futura coniunctione Christi cum Ecclesia. ibidem
 Ægyptij & alij Gentiles putabant deos suos figura rotunda delectari. 77
 Affinitas quæ. 99
 Quinam potuerant comedere de Agno Paschali 60. In quem finem institutum sacrificium Agni. ibidem
 Altare Tabernaculi duplex. 55
 Vocatur Altare oraculi, & cur. ibidem
 Altare Thymiamatis quale erat. 39
 Altare Holocaustorum quale 85. eius materia & forma. ibidem
 Amon filius Manassis, fuit impius. 83
 Annus Sabbaticus in lege Mosaica quis 75. eius priuilegia ibidem. quo tempore cœperit inchoari numeratio anni septimi, siue sabbatici. 76
 Annus Iubilæus dictus solemnis & annus remissionis. 76. eius priuilegia ib. quare instituitur. ibidem
 Annus Iubilæus Christianorum quando institutus. ibidem
 Apostoli habuerunt pleniorum cognitionem uocationis Gentium quam Prophetæ. 11
 Aqua qua immundi aspergebantur quæ. 67
 Aqua lustrationis, seu expiationis quæ dicebatur. 26
 Arca fœderis quibus in locis trāsflata 53. eius forma ibidem. quare dicta arca Testamenti 54. summa erat ueneratio

circam eam apud Hæbræos. ibidem. in ea erant Tabulæ legis tempore Moysis ibidem. deinde vna cum manna & virga Aaron. ibidem.
 Area Domino fuit erepta de incendio Templi per Ieremiam. 2
 Argumenta contra polygamiam. 105
 Aruspicium quid sit. 41
 Athalia, mater Ochosiæ fuit impiissima. 81
 De Atriis templi. 53
 Atrium figura Ecclesiæ militantis. 16
 Aza filius Abiæ, fuit bonus. 81

B

Balaam fuit initio uir sanctus, sed postea malus. 40
 de Baltheo seu cingulo pontificis. 30
 Bellum ex natura rei licitum quādo ad sunt conditiones necessariæ 92. fuit licitum in Veteri Testamento. ibidem. per se & ex natura rei licitum est in bello iusto implorare auxiliū infidelium contra fideles. 95
 Bona promissa à Deo fuerunt principaliter tria. 11
 Bona terrena & temporalia promittuntur in Veteri Testamento, in nouo cœlestia & æterna. 12

C

Candelabrum quod erat in tabernaculo, eius forma. 54
 Canon duo significat. 1
 Castra apud Hæbreos debebant esse munda à pollutione. 95
 Catalogus librorum scripturæ V. Testamenti, duplex. 1
 Ceremoniæ adhibitæ in repudio & quibus uerbis. 107
 Ceremoniæ adhibitæ in consecratione pontificis & Sacerdotum. 27
 Caritas duplex 14. eius definitio ibidem. est forma & anima aliarum uirtutum. 15
 Christus in Evangelio reducit matrimonium ad primam institutionem. 104
 Christus non liberauit nos ab obseruatione præceptorum Decalogi. 21
 Christus & Apostoli citant testimonia Moysis & Prophetarum quædam in sensu litterali, quædam in sensu loquistico 4. exemplis probatur. ibidem.

de Christo multa fuerunt reuelata 8. eius nomina in Veteri Testamento. ib. Christiani vi præcepti Euangelici debent diligere etiam inimicos. 16
 De cid ara siue thiara pontificis. 30
 Circumcisio quare à Deo instituta. 65 ob varios fines. ibidem. non erat remedium contra peccatum ueniale. 66
 Circumcisio figura Baptismi. 63
 Ciuitates refugij, quæ. 97
 Concilium Sanedrin, quid. 48
 Concilia tria celebrata post Christi natiuitatem à pontifice & Sacerdotibus. 23.
 Concilium Seniorum aliter erat in deserto sub Moysè, aliter sub aliis pontificibus. 49
 Confirmatio est Sacramentum plenitudinis gratiæ. 64
 Consecratio Sacerdotum, figura sacri Ordinis. 64
 Consecratio Leuitarum. 27
 Consulendi Deum tres modi per Sacerdotes. 31
 quo tempore cessauit modus Consulendi Deum. 31

D

David scripsit psalmos contentos in suo psalterio. 2
 Dauid fuit bonus, & uir secundum cor Dei 80. & quomodo. ibidem.
 Decimarum tria genera apud Hæbreos. 32
 Decimæ Leuitarum quæ. 31
 Decimæ triplici titulo poterant dari 5
 Deus non uult nos saluare sine nostro labore & cooperatione. 9
 cur Deus promisit Phineæ & semini eius pontificatum sempiternum. 25
 Deus multis modis in veteri T. Testamento uoluit pontifici conciliare auctoritatem apud populum. 34
 Deus quomodo solitus sit dare responsa pontifici interroganti. 31
 Deus uolebat Festa à se instituta diligenter seruari à Iudæis. 75
 Deus triplici titulo potest appellari pater 13. quare uocatur Deus Deorum in veteri Testamento. 15
 Deus nō uult dare quod promittit nisi per orationem, idque propter duplicem utilitatem hominum. 102
 Differentia inter matrimonia ueteris ac noui Testamenti. 101

Index Materiarum.

- H
- H**æbrei magnis beneficiis à Deo affecti fuerunt. 35
 Hæbrei non poterant ex populo suo habere seruum vel ancillam, per modum mancipii, sed tantum ex Gentilibus. 108
 Hananias contradicebat Ieremiæ. 40
 Holocaustum quale sacrificium. 58
 Homicidium duplex. 97
 Homicidæ voluntarij non gaudebant priuilegio asyli. 97
 Homo impius non potest acquirere iustitiam & remissionem peccatorum nisi per actum fidei, timoris, spei & contritionis. 10
 Homo secundum ordinem charitatis debet seipsum magis diligere quam proximum. 16
 aliud est hominem esse sub lege & aliud esse in lege. 21
 Hostia pacifica poterat ex duplici titulo offerri 58. diuidebatur in tres partes. ibidem
- I
- I**eunia Iudæorum duplicia. 69
 Ieiunium quarti mensis quale. 69
 Ieiunium quinti mensis, quale. ibid.
 Ieiunium septimi mensis, quale. ib.
 Ieiunium decimi mensis, quale. ibid.
 Ieiunia extraordinaria Iudæorum quæ. ibid.
 Ieiunia priuata Iudæorum quæ. 70
 Christus in nouo Testamento tribus potissimum modis commendauit nobis Ieiunium. 70
 Ieremias publico decreto Sacerdotum & Prophetarum fuit condemnatus ad mortem. 51
 Ignis quidam à Deo cœlitus datur qui consumpsit primum sacrificium 62. debebat perpetuo nutriri à sacerdotibus ibid. Sacerdotes non alio quam isto igne poterant uti ibid. quo anno cœpit dari & quo tempore permansit ibid. quæ mysteria spectanda sunt in isto igne. 63
 Immundi duplices apud Iudæos, 66
 Immundo vlli licebat accedere Tabernaculum nisi prius mundatus. 26
 Immunditia Hæbreorum duplex. 67
 Impositio manuum vsurpata ab Apostolis. 28
 Institutum Nazaræorum quamdiu durauerit. 42
 Instrumenta diuini cultus, quæ erant. 52
 Ioachim seu Eliacim, fuit impius. 83
 Ioachim, filius Ioacin, fuit malus. 83
 Ioachaz, filius Iosæ, fuit impius. 83
 Ioas, primò bonus, postea pessimus. 81
 Ioannes Baptista fuit primus qui Christum præsentem annunciauit. 39
 Ioathan, filius Oziæ, fuit bonus. 82
 Ioram fuit malus. 81
 omnes Israelitæ murmurauerunt contra Deum præter Caleb & Iosue. 11
 Iosaphat fuit bonus. 81
 Iosias, filius Amon, fuit optimus. 83
 Iudæi præter scripturam habebant etiam traditiones. 4
- L
- L**æbra æneam & eius materia, illius vsus. 55
 Laici prohibebantur comedere panes sanctificatos. 35
 Lebetes ænei subseruiebant altari holocaustorum. 56
 Leges circa furtum, quæ. 96
 Leges Matrimonij in veteri Testam. 98
 Leges variæ circa vocum in lege Mosai- ca. 70
 Leges ceremoniales de racione & tonsione capitis ac barbæ. 76
 Leges belli variæ in veteri Testamento 93. causæ iustæ indicendi bellum, quæ. 94
 Leges in veteri Testamento datæ Iudæis de iuramento. 73
 Leges belli à Deo præscriptæ. 95
 in lege Evangelica omnes debent se estimare peregrinos. 109
 Legis nomine sæpe intelligitur vetus Testamentum. 3
 Tribus Leui multò ditior cæteris. 33
 Leuitæ de suis decimis dabant decimas summo Sacerdoti. 31
 Leuitæ non habebant sacrum ornatum.
- D**iferetio ciborum mundorum ab immundis, quæ. 68
 Diuinitio duplex. 41
- E
- E**leazar successit Aaraoni patri in pontificatu. 25
 Emundoria Candelabri erant ex auro purissimo. 55
 Ephod siue superhumeralis duplex. 30
 Esseni vnde dicti 48. eorum dogmata & instituta. ibid.
 Esus agni paschalis & esus panum propositionum, figura Eucharistiæ. 63
 Euangelium habet vim conferendi salutem omni credenti. 11
 per excellèntiam intelliguntur sana, sacella vel altaria in altioribus locis ad colendum Deum ædificata. 29
 Excessus & abusus diuitiarum prohibetur regibus 90. debent habere fiscum ibid.
 Exemplar Scripturæ quale perierit in conflagratione templi. 2
 expiatio duplex in veteri Testamento. 29
 Explicatio verborum Christi, omnes prophetæ vsque ad Ioannem. 39
 Ezechias, filius Achaz fuit optimus. 82
- F
- F**amilia pontificis Synagogæ, quæ erat. 24
 de Femoralibus lineis pontificis. 30
 Festa duplicia apud Iudæos. 74
 Festa à Iudæis instituta, quæ. 75
 Festum expiationis, ad quid institutum. 74
 Festum tabernaculorum, ad quid. 74
 Festum cœtas atque collectæ, ad quem finem. 74
 Festum tubarum ad quem finem institutum. 74
 Fides in Christum fuit necessaria ad salutem in veteri testamento. 9
 Fieri essentia in qua consistit. 10
 Fides quæ Abraham iustificatus est non fuit nuda & solitaria, sed coniuncta cum spe & obedientia. 19
 cur Mystera fidei in nouo Testamento sint clarius explicata quam in veteri. 11
 Fides Noui Testamenti est perfectior in duobus. 10
 Fidei definitio 6. quæ notanda in eius definitione. ibid.
 Nemo filius Christi est nisi matrem agnoscat Ecclesiam. 24
 Duo filij Abraham, Ismael & Isaac fuerunt figura duorum populorum, Iudæici, & Christiani. 103
- G
- G**alilæa distabat à Hierusalem itinere trium dierum. 39
 Gentiles aliqui consecuti sunt à Deo donum Prophetiæ. 40
 in vocatione Gentium duo spectari possunt. 10
 Gradus consanguinitatis & affinitatis prohibiti in lege Mosai- ca. 99
 Consanguinitas quæ. 99
- N
- N**on licebat ordinariè Iudæis accipere vxores alienigenas seu gentiles. 100
 Iudæis triplici titulo prohibebantur ini- re fœdus cum Infidelibus. 95
 Iudæi cum orabant non utebantur nomine Patris, sed Domini, 13
 Iudæi in V. T. poterant saluari per fidem venturi Christi. 11
 Iudas Machabeus fuit vir laudatissimus & magnæ authoritatis apud Iudæos. 14
 Iudæi variis modis contaminabantur super mortuo. 42
 Iudæorum tres sectæ. 44
 Iudæi ex præcepto diuino iubebantur quotidie offerre duos agnos anniculos & immaculatos. 59
 Iudæis Christiani credunt fide diuina propter authoritatem Dei reuelantis. 10
 Iudæi, qui contraxerunt immunditiam legalem debebant purificari antequam admitterentur ad ingressum templi. 66
 Iudæi ante captiuitatem Babylonicam vsi sunt lingua pure Hebraica. 2
 Iudæi poterant bellum gerere contra Gentiles. 94
 Iudæi hoc tempore obseruant duplicem praxim circa iuramenta. 73
 Iuramentum non est absolutè Christianis prohibitum, sed abusus Iuramenti. 74
 formula Iurandi olim, & nunc quæ. 74
 Ceremonia adhibita in veteri Testamē- to, quando quis Iurabat. 74
 Iudices inferiores instituti in singulis ci- uitatibus Iudæorum. 48
 Iudices apud Hæbreos erant principes populi 77. non succedebant sibi inui- cem immediatè ibid. tempore iudi- cum, non tam ipsi iudices, quam Deus, dicebatur regere populum. 78
 Numerus Iudicum Hæbreorum. 78
 de Iure regali regum in subditos. 88
 Iustitia duplex. 12

Index Materiarum.

<p>29 Leuitæ purificabantur ante consecra- tionem. 26 Leuitæ quæ propriè dicti. 31 Leuitæ & sacerdotes simul accipiebant decimas à filiis Israël. 31 Lex moralis de homicidio voluntario. 97 Lex duplex circa vsuram. 96 In morte Christi lex Mosaica abrogata quoad obligationem. 23 Lex Mosaica duobus modis dici potest æterna. 10 Lex Mosaica triplex 16. erat bona, iu- sta & sancta 17. ad multa fuit utilis ibid. non conferebat gratiam sicut lex Euangelica. ibid. Lex Euangelica continet triplicia præ- cepta. 20 Libellus repudii permissus Iudæis dari vxoribus suis 106. causæ repudii. 107 Liber Sapientiæ attributus à nonnullis Philoni Iudæo. 2 an Liber Hester positus in Canone Iu- dæorum. 1 Libri Sacræ scripturæ quare vocati Ca- nonici. 1 Libri V. T. perierunt tempore Capti- uitatis. 2 Libri Machabeorum quare non sint in Canone Iudæorum. 14 Libertas Christiana vel Euangelica in quo consistit. 21 Lingua Hæbraica dupliciter accipi po- test. 2</p> <p style="text-align: center;">M</p> <p>Manasses filius Ezechix, fuit pessimi- mus. 82 Solis maritis concessum fuit ius repudii & nusquam vxoribus in lege Mosaica. 107 Materia triplex à Deo designata quæ in Iudæorum sacrificiis offerri poterat. 58 Matrimonium Mosaicum admittebat polygamiam 102 Mensa panum propositionis, & de eius forma & materia. 55 Mercenarii nomen in nouo Testamen- to sumitur dupliciter. 109 Modus diuersus offerendi animalia apud Iudæos. 58 Modus explorandi adulteriũ vxoris. 105 Moyse in monte Sinay accepit cum le- ge intelligentiam eius. 46 Moyse scripsit Pentateuchum. 1 Moyse fuit præcipuus propheta, sed in duplici sensu. 38. quidam Prophe- tæ præferendi sunt Moyse. ibid. Moyse fuit primus Monarcha seu visi- bile caput Synagogæ 24. fuit figura Christi. ibid.</p> <p style="text-align: center;">N</p> <p>Nadab & Abia occisi à Deo quod ignem alienum obtulissent. 25 Nazaræi & Rechabite qui sint. 42 Nazaræi triplices 42. statuta eorum de- scribuntur ib. erant in magno honore. 43 Nazaræus idem quod separatus. 42 Nazaræni gerebant typum Religioso- rum apud Christianos. 42 Nemo in V. T. poterat exercere officium Sacerdotale, nisi à Deo vocatus. 28</p>	<p>Neomeniæ instituta, ad quem finē. 74</p> <p style="text-align: center;">O</p> <p>Oblata quæ erant triplicia. 52 Observantiæ legales, quibus Iu- dæi discernabantur à Gentibus, erant variæ. 68 Ochozias fuit malus. 81 Quid sit directè orare Deum. 13 Ordo sanctitatis & præstantiæ inter sa- crificia. 59 Officia Pontificis communia cum Sa- cerdotibus 28. quæ. ibid. Officiũ Regis summatim describitur. 87 Ornamenta Pontificis quid significa- bant. 30 Ornamenta octo Pontificis. 29 Ozias fuit bonus. 82</p> <p style="text-align: center;">P</p> <p>Panes duodecim ponebantur super mensam, quare 755. eorum vsus & ceremoniæ quando iis utebatur. ib. Paschatis institutio ad quem finem. 74 Quoties à Iudæis celebratum sit pascha. 61 Paupertas propter exemplum Christi desit esse ærumnosa & pudenda. 109 Peccata carnis prohibentur & puniuntur in lege Mosaica, quæ. 107 Pentecostes institutio ad quem finē. 74 tres Personæ diuinæ nusquam expresse reuelantur in veteri Testamento. 7 Pharisæi vnde dicti 44. tria eis conue- niebant ibid. ex qua tribu & familia fuerint ibid. eorum dogmata 45. claudunt regum Cælorũ ante homines. ib. Phylacteria quæ erant apud Iudæos. 15 Polygamix definitio 102. repugnat pri- mæ institutioni matrimonii. ibid. Multi viri sancti post diluuium vsi sunt polygamia. 102 in quæ finē Pontifex gestabat Ephod. 30 an solus Pontifex vsus fuerit Ephod. 30 Pontifex qui erat creandus septem die- bus manebat in tabernaculo in habitu pontificali. 28 Pontifex in veteri Testamento erat iu- dex controuersiarum. 48 Pontifex in V. T. non poterat errare in definiendis legalibus cõtrouersis. 50 Quo modo vel ritu solitus sit Pontifex consulere Deum. 99 Præceptum diuinũ nullũ in V. T. quod obliget singulos ad matrimonium. 98 Põtifex Romanus multo excellentior & dignior quam fuerit Pontifex V. T. 34 Porticus Salomonis quis 53 Præceptum de populi vestitu. 77 Præceptum datum Rechabitis fuit dif- ficillimum. 44 Præceptum fidei obligat omnes morta- les. 21 Præcepta Decalogi quomodo possunt seruari. 21 Præcepta Sacramentalia nos obligant. 21 Prædictio futurorum, duplex. 41 Primitiæ panum, & nouorũ fructuum. 32 Primogeniti omnes in statu nature erant Sacerdotes. 24 Primogenitorum tria genera. 32 Prophetia dupliciter fieri solet. 37</p>	<p>Prophetia de Christo multiplex. 23 Falsi Prophetæ duobus modis discernen- bantur à veris. 40 Prophetæ noui Testameti conueniunt partim cum Prophetis veteris Te- stameti & partim discrepant ab eis. 42 Prophetæ debebant certis & euidenti- bus signis confirmare suam missio- nem 37. dupliciter probabant se à Deo missos esse ibid. omnes vaticina- ti sunt de Christo. 37 Prophetæ duplices erant in veteri T. 36 Præcipui Prophetæ, qui ibid. de illorũ officio. ibid. & 37 Prophetæ falsi duplices erant apud Iu- dæos. 39 Quatuor Prophetæ Maiores & 12. Mi- nores scripserunt vel saltem dictita- runt suas prophetias. 2 Prophetæ veri & falsi etiam in nouo Testamento. 41 Propitiatorium erat super arcam, 54 appellatur operculum arce, vel ora- culum. ibid. Purificationes & expiationes, figura Pœnitentiæ. 63 Purificationes Iudæorum quid signifi- cabant. 68 Pythones cursis vocantur. 41</p> <p style="text-align: center;">R</p> <p>Rechab, fuit filius Hemath ducens originem ex socero Moyse Ra- guele. 43 Rechabite dicti sunt à Rechab. 42 de Redicibus Pontificis & Sacerdo- tum. 31 Reformatio Reipublicæ Hæbreorum, erat triplex. 109 Regum Hæbreorum aliqui facti sunt Reges per successionem 85. aliqui per vim & tyrannidem ibid. aliqui fa- cti à Regibus Gentilium. 85 Numerus Regum Iudæ, 78 Numerus Regum Israël. 79 Reges Hæbreorum habuerunt suos consiliarios. ib. Reges vocantur Dii & vncti Domini 91. tituli regum requirunt magnam sanctitatem. ib. Reges Gentiles habuerunt apud se viros sapientes. 90 Reges aliqui apud Hæbreos habuerunt plures vxores 88. an iure id licitũ. 89 quo titulo Reges Hæbreorum ad re- gnũ peruenierunt. 84 Reges tres Hæbreorum ante diuisionem regni. 78 Reges Hæbreorum per electionem di- uinam creati sunt. 84 Differentia inter Reges & iudices apud Hæbreos. 77 Reges boni & mali apud Hæbreos, qui 79 Regulæ vt sciatur quoto gradu consan- guinitatis vna persona distet ab alia. 99 Res præcepta, potest dupliciter specta- ri. 73 Respublica Hæbreorum ab exordio sui, vsque ad captiuitatem Babylonicam variis modis fuit gubernata. 37</p>
--	--	---

Index Materiarum.

Reuelatio diuina semper obscura ex parte Dei reuelantis.	10	Sacrificium Pentecostes.	ibid.	Iudæi aduenē habebant Hierosolymis suas Synagogas.	57
Tria potissimum fuerunt reuelata à Deo in veteri Testamento.	7	Sacrificium festi tubarum.	ibid.	Synagogæ multæ extra Iudæam.	57
Ritus consecrandi Pontificem & Sacerdotes.	27	Sacrificium festi expiationis.	62	T	
Ritus ac Ceremoniæ quæ adhiberi solent in publica Regum consecratione.	85	Sacrificium Scenopægiæ seu Tabernaculorum.		T Abernaculum erat mobile & portabile.	52
Ritus consecrandi Leuitas.	26	Sacrificium cœtus atque collectæ quale.	ibid.	Templum à Salomone factum erat fixum & immobile.	52
Roboã, filius Salomonis, fuit malus.	80	Sacrificium Latreuticum, Eucharisticum, impetratorium, & propitiatorium.	58	Structura Tabernaculi & Templi quæ erat.	53
S		Sacrificium duplex in nouo Testamento 63, dupliciter spectari possunt. ibid.		Nouum Testamentum incipit à Christo & Apostolis.	41
Sabbati institutio ad quem finē.	24	Sacrificium cruentum quo Christus in Cruce oblatuſ est: multa super eo spectari possunt.	65	Testamentum nouū melioribus re-promissionibus sancitū est quam vetus.	12
Sados fuit primus author sectæ Sadducæorum 46. fuit discipulus Antignii.	ibid.	Sacrificium incruentum, in quo multa spectari possunt.	63	Testimonia scripturæ tripliciter citari possunt.	4
Sadducæi vnde dicti 46. eorum quis sit institutor ib. eorum dogmata.	47	Salomon eiecit Abiatar à summo Sacerdotio.	26	Multa habemus per solam Traditionem quæ ad fidē & salutē necessaria sunt.	6
Sadducæi non admittebant Prophetas, solum libros Moyſis non admittebāt illam traditionem, non credebant resurrectionem mortuorum, nec animarum immortalitatē 47. quo tempore cœperint, ibi. erant hostes Phariseis.	ib.	Salomon initio bonus ac sapiens, postea deprauatus.	80	Traditiones Iudæorum quæ.	5
Sancti in V. T. non erant in cœlo sed in loco subterraneo.	14	Saul initio regni fuit bonus, rectus ac simplex.	80	Trãslatio 72. interpretum fuit diuinitus facta.	3
Sanctum figura Ecclesiæ militantis quo ad vitam perfectiorum.	56	Seçta pharisaica secundum se & ex sua prima institutione fuit bona & laudabilis 46. quo tempore cœperint Pharisei ibid. sunt antiquiores Saducæis ibid. quis eorum author.	ibid.	Tribunal & Concilium duplex apud Iudæos 48. vnde manauit suã originē. ib.	
Sanctum Sanctorum, erat figura Ecclesiæ triumphantis.	56	Scriptura quoad verum & legitimum sensum sæpè est obscura & difficilis intellectu.	52	Tribus Leui accipiebat decimas ab aliis Tribubus.	32
Sacerdotes V. T. nimis diuites.	33	Scriptura non potest esse iudex controuersiarum.	51	Tribus Leui distinguebatur in tria hominum genera.	24
Sacerdotes & Pontifex accipiebant primitias & primogenituras filius Israel.	32	Scribæ erant legis periti.	46	Trinitas personarum variis modis cognosci potest in hac vita.	7
Sacerdotes & Pontifex debebant seruare continentiam ab vxoribus.	33	Sedecias, seu Mathathias, fuit malus.	83	de Tunica hyacinthina.	30
Sacerdotes per octo dies relictis domibus & vxoribus permanebāt in tēplo.	33	Sedecias, vnus ex prophetis Baal contradicebat Micheã.	39	Tunica linea Pontificis duplici nomine appellata.	30
Sacramenti definitio.	63	Seniores septuaginta, qui à Moyſe electi sunt acceperunt spiritum Prophetiæ in ipsa electione.	49	V	
Sacramenta Mosaica duplicia.	63	Sensus præcepti quo iubemur diligere Deum ex toto corde.	15	V accæ russæ sex tantum fuerunt immolatæ per totam durationē à Moyſe vsque ad Christum.	68
Discrimen duplex inter Sacramenta Mosaica & nouæ legis.	65	de Septuaginta senioribus Hæbreis qui transtulerunt libros V. T. ex Hæbraico sermone in Græcum 3. quid de his sentiunt authores.	ibid.	Vasa, quæ seruebant pro Tabernaculo & Atrio, quæ.	55
Sacramenta vetera & noua sunt paria quoad significationem.	65	Spes duplex est 11. eius definitio. ib. quæ Speramus à Deo solent etiam promitti à Deo.	11.	Vasa Tabernaculi quid significabant.	56
Sacramentum Matrimonij significat indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia.	64	Solemnitates Iudæorum, quæ.	61	Versio Græca 72. interpretum plane perit, secundum nonnullos 3. alii dicūt eam valde corruptam & vitiosam esse.	4
Sacramenta Mosaica non erant propriè sacramenta 64. erant signa gratiæ iustificantis quæ danda erat per Christum ib. non efficiebant gratiam iustificantem ib. conferebant quandam munditiam & sanctitatem legalem. ib.		Status V. T. erat imperfectior quàm status noui Testamenti.	65	Extrema-vnctio est quasi immediata quædam preparatio ad introitum regni cœlestis.	64
Sacrificium triplex offerebatur in solemnitate consecrationis sacerdotum.	27	Statuta multa in lege Mosaica de Seruis & ancillis.	108	Vnctio Regū duplex apud Hæbreos.	85
Sacrificia Mosaica diuiduntur tripliciter.	58	Successio pontificum Iudæorum.	25	Discrimen inter vnctionem Regum & Pontificum apud Hæbreos.	86
Sacrificium triplex in lege Mosaica.	58	Synagogæ nomen sumitur tribus modis in Scriptura, 22. an sit visibilis. ibid. Sæpè illa errauit, sed quomodo, ibid. tempore Christi expirauit 23. quomodo fuit figura Ecclesiæ Christi. ib.		Votum filiæ quæ erat sub potestate patris.	70
Sacrificium pro peccato quale.	58	Synagogæ imperfectiones.	24.	Votum vxoris, quale.	ibid.
iuge Sacrificium veteris Testamenti fuit figura sacrificii Millæ.	59	Synagogæ Iudæorum, quæ, 56. in illis erant cathedræ, ibid. in quem vsuſ ædificatæ ibid. quando cœperunt ædificari 57. quæ fuit antiquissima inter omnes Synagogas 57. numerus earum tēpore excidii Hierosolymitani.	ibid	Votum viduæ & repudiatæ.	ib.
Sacrificium Agni Paschalis quando institutum à Deo 59. qualis debebat esse agnus ib. quo tempore immolabatur 60. quo loco ibid. Nomen phasæ dupliciter sumitur.	59			Leges secundi generis de redemptione voti.	70. & 71
Sacrificium Neomeniæ, quid.	61			Votum Iephthæ 71. quid statuendum de hoc voto.	ibid.
Sacrificium solemnitatis azymorum.				Christianis in nouo Testamento licitum est vouere.	72

FINIS INDICIS MATERIARVM.

ANALOGIA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI.

CAPVT I.

De Scriptura & Traditione Veteris Testamenti.

QUÆSTIO I. Quinam sint libri Canonici veteris Testamenti? 2. Qui fuerint primi scriptores illorum librorum? 3. An omnes lingua Hebraica primùm scripti sint? 4. An omnes perierint tempore captiuitatis Babylonicæ, & postea ab Esdra restaurati sint? 5. An septuaginta Interpretes post captiuitatem Babylonicam transfulerint omnes in linguam Græcam? 6. An, quando libri veteris Testamenti citantur in nouo, semper citentur in sensu proprio & literali? 7. An in veteri Testamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliqua traditiones?

QVÆSTIO I.

Quinam sint libri Canonici veteris Testamenti?

SYppeno, libros Scripturæ vocari Canonicos à Canone. Canon autem duo significat. 1. Normam seu regulam, quam sequimur. 2. Catalogum seu numerum aliquarum rerum. Vtroque sensu, libri Scripturæ vocantur Canonici. Priori quidem, quia continent normam seu regulam, quam in fide & moribus sequi debemus. Posteriori, quia in Catalogum lib. diuinorum relati sunt. Hoc posito, quæstio est, quinam libri V. T. sint Canonici, hoc posteriori sensu; id est, quinam relati sint in catalogum seu canonem librorum Scripturæ V. Testamenti? Respondeo. Canon seu catalogus librorum V. Testamenti duplex est: Vnus Iudaicus, qui tempore Esdræ, seu ab ipso Esdra, vel à Concilio Sacerdotum, cui ipse interfuit, confectus est. In isto Canone consignati sunt hi libri: Pentateuchus Moysis, liber Iosue, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Esdræ duo, Iob, Psalterium centum quinquaginta. Psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Prophetæ maiores quatuor, Prophetæ minores duodecim. Alter Christianus, qui auctoritate Innocentij I. confectus est. In

Analogia Bec. Tom. II.

quo præter libros iam enumeratos, continentur etiam hi: Tobias, Iudith, Esther, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, & duo libri Machabæorum. Itaque tam hi, quàm illi priores, Canonici sunt. Et quidem de prioribus, qui continentur in Canone Iudæorum, non est disputatio. Omnes, tam Iudæi, quàm Christiani agnoscunt illos pro Canonicis. De posterioribus aliqua dissensio est. Iudæi, Lutherani, & Calvinistæ negant esse Canonicos. Affirmant Innocentius I. epist. 3. ad Exuperium cap. 7. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 8. Patres Concilij Carthaginensis, Gelasius in Concilio Romano, Concilium Florentinum apud Bartholomæum Caranzam in summa Conciliorum, Concilium Tridentinum sess. 4. & omnes Catholici, qui hoc Concilium secuti sunt.

2. Notandum tamen est, non satis constare, an liber Esther positus fuerit in Canone Iudæorum, necne. Magni authores negant, vt Melito apud Euseb. lib. 4. hist. cap. 16. Athanasius in Synopsi, & Gregorius Nazianz. in eo carmine, quod scripsit de genuinis scripturis. Affirmant Hieronymus in prologo Galeato, Lyranus, & multi alij in Commentario illius libri. Nobis sufficiat, positum esse in Canone Christianorum, & ab Ecclesia Catholica pro Canonico recipi & approbari. Et maior debet esse apud nos auctoritas Ecclesiæ, quàm Synagoga: præsertim cum certo constet, qui libri sint Canonici iuxta definitionem Ecclesiæ? & tamen non certo constet, qui sint Canonici iuxta definitionem Synagoga.

QVÆSTIO I.

Qui fuerint primi scriptores librorum veteris Testamenti?

Hic quædam certa, quædam dubia sunt. Primo certum est, Moysen scripsisse Pentateuchum, seu quinque libros, qui vulgò libri Moysis appellantur. Quorum primus dicitur *Genesis*, quia in eo describitur generatio cæli & terræ, & aliarum rerum. Secundus, *Exodus*, quia in eo describitur egressio filiorum Israël de Ægypto. Tertius, *Leuiticus*, quia

A

in eo describitur officium Leuitarum circa Tabernaculum, sacrificia, & alias ceremonias legales. Quartus, *Numeri*, quia in eo numeratur multitudo filiorum Israël per tribus & familias suas, Quintus, *Deuteronomium*, id est, Lex secunda, quia in eo repetitur & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomij leguntur de morte Moysis, vel à Iosue, vel ab aliquo alio addita sunt.

2. Secundò certum est, Dauidem scripsisse Psalterium. Est tamen dubium, an scripserit omnes Psalmos in eo contentos? Affirmant Chrysostomus, Theodoretus, Cassiodorus, Euthymius, Augustinus, & alij apud Bellarmin. lib. de scriptor. Ecclesiast. Negant Hilarius & Hieronymus apud eundem, asserentes compositos esse ab iis authoribus, qui in titulis Psalmorum nominantur, ut sunt Moyses, Dauid, Salomon, Asaph, Chore, Idithum. Priorem sententiam sequitur Bellarmin. loco citat. & Alphonfus Salmeron. Tom. 1. prolog. 19. can. 5.

3. Tertio certum est, Salomonem scripsisse Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum Canticorum. De libro Sapientia quæstio est. Aliqui tribuunt Philoni Iudæo. Alij plerique Salomoni, quibus assentior. Nam auctor. cap. 9. num. 7. de seipso sic loquitur: *Tu elegisti me Regem populo tuo, & dixisti me adificare Templum in monte sancto tuo.* Quæ verba non possunt intelligi, nisi de Salomone. Quamquam fieri potuit, ut omnes & singulæ sententiæ, quæ continentur in illo libro, fuerint Salomonis; & postea ab aliquo alio in vnum corpus redactæ sint. Et sic censet Bellarminus loco citato.

4. Quarto certum est, quatuor Prophetas maiores, & similiter duodecim Prophetas minores, vel scripsisse, vel saltem dictasse suas prophetias, quæ nunc extant: Ieremias dictavit; ut ipsemet fatetur cap. 36. num. 1. & seqq.

5. Quintò certum est, Esdræ scripsisse librum primum Esdræ. Dubium est de secundo. Isidorus libro sexto Originum capite secundò, oputat vtrumque ab Esdræ: Bellarminus & Salmeron, priorem ab Esdræ, posteriorem à Nehemia conscriptum esse.

6. Sextò certum est, librum Ecclesiastici scriptum esse à Iesu filio Syrach, ut ipsemet testatur, tum in præfatione eiusdem libri, tum cap. 50. vers. 29. his verbis: *Doctrinam sapientia & disciplina scripsit in codice isto Iesus filius Syrach Hierosolymita.*

7. De alijs libris nihil certi est: dicam, quod boni auctores dicunt. Liber Iosue scriptus est, vel ab ipso Iosue, ut multi colligunt ex cap. vlt. v. 26. vel ab alio, ut contendit Augustin. Turniellus in Annalibus. Liber Iudicum & Ruth, à Samuele. Duo priores libri Regum, ab eodem Samuele. Duo posteriores, itémque duo libri Paralipomenon, ab Esdræ, vel aliquo alio. Liber Iob, vel ab ipso Iob, vel à Moysè, qui post illum vixit. Liber Tobia, vel à Tobia seniore, vel à iuniore, ut multi colligunt ex cap. 12. vers. 20. Liber Iudith ab Eliachim magno Sacerdote, Liber Esther à Mardochæo, qui rei gestæ interfuit. Liber primus Machabæorum à Ioanne Hircano Pontifice. Secundus ab incerto auctore, qui fatetur, se omnia compendiosè desumpsisse ex libris Iasonis Cyrenæi. (2. Machab. 2. 24.)

QVÆSTIO III.

An omnes libri Veteris Testamenti primum scripti sint lingua Hebræica?

1. **S**erarius in prolegomenis Bibliacis, cap. 3. quæst. 2. dicit, omnes linguâ Hebræicâ scri-

ptos esse, si nomen linguæ Hebræicæ sumatur latius. Bellarmin. lib. 2. de verbo Dei, cap. 4. ait, vel Hebræicè, vel Chaldaicè, vel Græcè scriptos esse. In re non dissentunt. Pro quo notandum est, triplicem linguam (præter Græcam) hoc loco distingui posse. Vnam purè Hebræicam: alteram purè Chaldaicam: tertiam mixtam ex utroque, quam Syriacam vocant. Iudæi ante captiuitatem Babylonicam vsi sunt lingua purè Hebræica. At tempore captiuitatis Babylonicæ, cœperunt loqui Chaldaicè; non quidem perfectè, sed partim Chaldaicè, partim Hebræicè. Hinc orta est tertia lingua, qua Iudæi post captiuitatem Babylonicam vsi sunt vsque ad Christum, ac deinceps. Et hæc tertia vocabatur vel Syriaca, ut dixi, vel Hebræica, latè sumendo nomen linguæ Hebræicæ. Vnde patet, linguam Hebræicam dupliciter accipi posse. 1. pro purè Hebræica. 2. pro mixta ex Hebræica & Chaldaica. Priori modo sumitur Genes. 39. 14. & 4. Reg. 18. 26. & Daniel 1. 4. Posteriori sumitur Ioan. 5. 2. & Ioan. 19. 13. vide auctores citatos.

2. His positis, dicendum est, omnes libros veteris Testamenti qui habentur in Canone Iudæorum, scriptos esse lingua purè Hebræica: nisi quod in libro Esdræ & Danielis, quædam partes sermone Chaldaico annexæ sunt. De alijs libris, qui sunt extra Canonem Iudæorum, sic sentiendum est. Liber Esther scriptus est purè Hebræicè. Libri Tobia & Iudith purè Chaldaicè, ut cum D. Hieronymo docet Serarius in commentario vtriusque libri, & Bellarmin. lib. 2. de verbo Dei, cap. 3. Liber Sapientia, Ecclesiastici, Baruch, & duo Machabæorum extant Græcè. An autem aliqui ex illis primò Syriacè scripti sint, dubium est. Vide Bellar. c. 4.

QVÆSTIO IV.

An omnes libri V. T. perierint tempore captiuitatis Babylonicæ, & postea ab Esdræ restaurati sint?

1. **H**oc intelligitur de iis libris V. T. qui fuerunt Hebræicè scripti ante captiuitatem Babylonicam. Magni auctores putant, illos periisse tempore captiuitatis, quando Hierosolima fuit euerfa, & templum Salomonis, in quo libri illi seruabantur, à Chaldeis incensum. Sed postea ab Esdræ ex suggestione Spiritus S. fuisse restauratos, & iisdem verbis, quibus ante, conscriptos. Hæc sententia tribuitur Clementi Alexandrino, Theodoro, Irenæo, Basilio, Tertulliano, Eusebio, Hieronymo, apud Augustinum Turniellum in annalibus, Anno mundi 3447. nu. 4. Et nititur duplici fundamento: prius est, quod vnicum tantum fuerit exemplar Scripturæ V. T. quod in templo Salomonis seruabatur. Si ergo illud exemplar in conflagratione templi perit, necesse est, nullum aliud superfuisse. Ac proinde fuisse necessarium ut ab aliquo nouum exemplar conscriberetur. Posterius est, quia libro 4. Esdræ c. 14. legimus, Esdræ diuino Spiritu afflatum per quadraginta dies dictasse multos libros, eosque à quinque viris, ipso dictante, fuisse scriptos. Quod verisimile est non alios fuisse, quàm libros veteris testamenti, qui perierant in euerfione templi.

2. Hanc sententiam refellit Bellarminus lib. 2. de verbo Dei c. 1. Turniellus loco citato, & alij recentiores. Et merito, quia nititur infirmis fundamentis. Quod sigillatim sic ostendo. Primò, incertum est, an exemplar Scripturæ perierit in conflagratione templi. Imò certius est, non periisse. Nam illud exemplar asseruabatur in Arca Domini. (Deuter. 31. 26.) At Arca Domini fuit erepta ex incendio per Ieremiam Prophetam. (2. Machab. 2. 4.) Ergo exemplar Scripturæ fuit ereptum. Secundò, falsum est, præter illud vnicum exemplar, quod erat in

Arca, non fuisse aliud. Nam Rex habebat aliud, quod A ex illo erat transcriptum. (Deut. 17. 18.) Tertio, verumque exemplar, tam illud, quod seruabatur in Arca, quam aliud, quod habebat apud se Rex, erat tantum exemplar Deuter. seu legis Mosâicæ, non autem aliorum librorum veteris Testamenti: Ergo saltem alij libri non perierunt in conflagratione templi. Quarto, Liber quartus Esdræ, ex quo contraria sententia confirmatur, apocryphus & fabulosus est. Et hæc ipsa fabula, de qua agimus, refelli potest ex libro secundo Esdræ, qui Canonicus est. Nam cap. 8. vers. 1. sic legimus: *Congregatus est omnis populus, & dixerunt Esdræ Scribæ, ut adferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israël. Attulit ergo Esdras Sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum. Vbi non dicitur conscripsisse, sed attulisse librum Deuteron. quem apud se, utpote Sacerdos, asseruabat.*

3. Neque obstant citati Patres. Non enim asserunt, Esdræ ex memoria dictasse omnes libros veteris Testamenti, quasi iam antea perierunt, sed dispersos collegisse, & in ordinem redegisse: ac si quid in iis fuisset deprauatum, emendasse. Simile quid scribit Athanasius in Synopsi: *Narratur, inquit, & hoc de Esdra. Cum libri sacri per incuriam populi, & discuriam captiuitatem perirent, ipsum, cum esset vir industrius, & lector per diligens, verique ac recti studiosissimus, eos omnes libros apud se custodiuisset, & postea eos in commune protulisset, atque ita ab incertis quodammodo vindicatos conseruasse.*

QVÆSTIO V. —

An septuaginta interpretes, post captiuitatem Babylonicam transfulerint libros veteris Testamenti in linguam Græcam, & quomodo id factum sit?

1. Certum est, tempore Ptolomæi Philadelphi, qui vixit trecentis ferè annis ante Christum, septuaginta duos seniores Iudæorum in Ægyptum vocatos esse ab eodem Ptolomæo, ut Scripturam V. T. ex Hebraica transferrent in Græcam linguam. Ita refert Aristæus in historia de hac ipsa re, qui tunc præfens erat. Item Iosephus lib. 12. Antiquitat. c. 2. Philo lib. 2. de vita Moysi, Tertullianus in Apolog. Athanasius in Synopsi, Epiphanius de mensuris & ponderibus, August. lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 42. de Doctrina Christiana cap. 15. & alij passim. Nisi quod Irenæus lib. 3. cap. 25. & Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. putent hoc factum esse sub Ptolomæo Lagi filio, qui Philadelphum proximè antecessit.

2. At dubium est. 1. An isti 70. seniores transtulerint omnes libros V. T. an tantum aliquos. 2. Quomodo id fecerint. 3. Quantæ authoritatis sit hæc translatio. 4. An adhuc extet. Circa primum duplex est opinio. Vna, quod transtulerint solum legem Mosâicam. Ita Hieronymus in quæstionibus Hebraicis, & in cap. 2. Ezechielis, & in cap. 2. Micheæ. Et probat ex Aristæo, Iosepho, & Philone, qui solius Pentateuchi mentionem faciunt. Altera, quod transtulerint omnes libros V. T. Ita Irenæus, Clemens, Epiphanius, & Augustinus locis citatis. Hanc sententiam sequitur Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 6. & probat tripliciter. Primo, quia Apostoli in citandis testimoniis Prophetarum vsi sunt Græca translatione. At tempore Apostolorum nulla erat Græca translatio, nisi 70. interpretum. Secundo, quia verisimile est, & Ptolomæum Regem, qui ex toto terrarum orbe comparabat libros pro sua Bibliotheca, habuisse etiam libros Prophetarum; & consequenter curasse eos transferri. Tertio, quia omnes dicunt miraculosè factum esse, quod translatio spatio septuaginta duorum dierum fuerit absoluta. At nullum esset miraculum, si sola lex Mosâica fuisset translata.

Analogia Bec. Tom. II.

3. Nec obstat quod Aristæus, Iosephus, & Philo solius legis mentionem faciant. Nam nomine legis sæpe intelligitur totum vetus testamentum, ut Ioan. 10. 34. *Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi, Dii estis?* quod tamen scriptum est in Psalmis (Psalm. 81. 6.) & Ioan. 15. 25. *Ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odii habuerunt me gratis.* Quod etiam scriptum est in Psalmis (Psalm. 24. 19.) & 1. Cor. 14. 21. *In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis, & labiis aliis loquar populo huic.* Quod scriptum est in Isaia (cap. 28. 11.)

4. Circa secundum, consentiunt quidem authores 72. senes Hebræos (videlicet sex ex vnaquaque Tribu) vtriusque linguæ peritissimos, spatio 72. dierum mirabili consensione, libros V. T. ex Hebraico sermone in Græcum transtulisse: sed in eo discrepant, an singuli separatim, an verò bini & bini, an denique omnes simul inter se conferentes, id fecerint? Triplex opinio est. Prima, singulos separatim inclusos fuisse in singulis cellulis, & diuino miraculo factum esse ut singulorum translationes non solum in sensu, sed etiam in rebus ipsis consentirent: ita ut fuerint 72. exemplaria, ne in minimo quidem puncto discrepantia. Ita Iustinus in Orat. exhortatoria ad Gentes (vbi etiam asserit, se apud Alexandriam vidisse vestigia cellularum) Cyrillus catech. 4. Irenæus, Clemens, & August. locis citatis. Altera, binos & binos in cellulis inclusos fuisse; ita ut fuerint 26. exemplaria, quæ mirè inter se conspirarent. Ita Epiphanius loco citato. Tertia, omnes simul in eadem basilica sedisse, & inter se conferentes, vnum exemplar confecisse. Ita Hieronymus præfatione in Pentateuchum. Et probat ex Aristæo & Iosepho. Nam Aristæus, qui fuit præfens, aperit scribit, eos simul contulisse singulis diebus vsque ad horam nonam. Et Iosephus, qui etiam narrat rem gestam, ne quidem meminit cellularum, quod tamen fecisset pro honore suæ gentis, si putasset ita contigisse.

5. Circa tertium, omnes authores fatentur translationem 72. interpretum diuinitus factam esse, ac proinde magnam habere authoritatem. Solus Hieronymus videtur aliter sentire. Nam præfatione in Pentateuchum asserit, non fuisse vates, sed tantum interpretes. Et alibi sæpe reprehendit illorum versionem, præsertim in quæstionibus Hebraicis, in libro de optimo genere interpretandi, in Epistola ad Suniam & Fretellam, & in commentariis Prophetarum. Quanquam, ut verum fatear, non reprehendit ipsam versionem, sed vitia, quæ postea in eam irreperunt.

6. Nam præfatione prima in libros Paral. sic scribit: *Si 70. interpretum pura, & ut ab eis in Græcum versis est, editio permaneret, superfluum me impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Nunc verò, cum pro varietate regionum diuersa serantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit atque violata. & præfatione 2. Nec hoc 70. interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt, transtulerant: sed scriptorum culpa adscribendum, dum de emendatis in emendata scripserunt, & sæpè tria nomina, substrictis è medio syllabis, in unum vocabulum cogunt. Et præfat. in Esdræ & Nehemiam. Si quis autem vobis 70. opposuerit interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & inuersa demonstrat; mittite eum ad Euangelia, in quibus multa ponuntur de veteri Testamento, quæ apud 70. interpretes non habentur, velut illud, Quoniam Nazaræus vocabitur, & ex Ægypto vocaui filium meum: & videbunt in quem compunxerunt: multaq; alia, quæ latiori operi reseruamus: & quarite ab eo ubi scripta sunt, cumque proferre non poterit, vos legite de his exemplaribus, quæ nuper à nobis edita, maledicorum linguis quotidie confodiuntur.*

7. Circa quartum, aliqui putant Græcam versionem 70. interpretum planè periisse. Alij rectius non quidem

A ij

perisse, sed valde corruptam ac vitiosam esse. Hoc patet ex verbis Hieronymi iam citatis. Deinde, ex Iuliano, qui in Dialogo cum Tryphone ait, multis locis depravatam esse à Iudæis. Tertio, ex Philone & Aristæo, qui asserunt primam versionem, quæ à 70. interpretibus facta est, non solum quoad sensum, sed etiam quoad verba exactè consonasse cum Hebræo textu. Ad dicit Aristæus, diligenter fuisse examinatum, antequam poneretur in Bibliotheca Regis, & ab omnibus acclamatum, sanctè singula esse translata, ut nihil addi, nihil demi possit. At versio Græca, quæ nunc extat, in multis dissentit ab Hebræo textu. Nam multa habet, quæ in Hebræo non sunt. Multa non habet, quæ in Hebræo sunt. Multa habet falsa. Videatur Hieronymus locis citatis, & Bellarminus libro secundo, capite sexto.

QVÆSTIO VI.

An quando libri veteris Testamenti citantur in nouo, citentur tantum in sensu literali?

1. **S**uppono testimonia Scripturæ tripliciter citari posse. Primo, sensu literali, qui à Spiritu sancto intentus est. Secundo, in sensu mystico, qui etiam à Spiritu sancto intentus est. Tertio, per quandam accommodationem, quam quisque pro suo arbitrio facere potest, modo pie ac prudenter id faciat sine vlla falsitate vel absurditate. Vide Gabrielem Vasquez 1. par. disput. 13. cap. 2. in fine.

2. Nunc quæstio est, An **CHRISTVS** & Apostoli, quando citant testimonia Moysis & Prophetarum, citent ea in sensu tantum literali? An aliquando etiam in sensu mystico, vel per accommodationem? Respondeo, quædam citant in sensu literali, quædam in sensu mystico, quædam per accommodationem.

3. Exempla primi generis passim obuia sunt. Mat. 19. 4. citatur illud Gen. 1. 27. *Masculum & feminam fecit eos.* Et Act. 3. 25. citatur illud Gen. 12. 3. *In semine tuo benedicentur omnes familiae terræ.* Et Romanorum 4. 3. citatur illud Gen. 15. 6. *Credit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Et Romanorum decimo tertio, versu 9. citatur illud Exod. 20. 14. *Non adulterabis, non occides, non furum facies.* Hæc, & multa alia, citantur in sensu literali, quem ipsa verba proximè & immediatè significant.

4. Exempla secundi generis. Primum, Gen. 21. 10. *Ei iecit ancillam hanc & filium eius. Non enim erit heres filius ancilla, cum filio meo Isaac.* Hoc secundum literam intelligitur de Agar, quæ erat ancilla Abraham, & de filio eius Ismaële. At Apostolus (Gal. 4. 30.) citat in sensu mystico de Synagoga. Nam quod in V. T. secundum literam scriptum est, Abrahamum habuisse vnam ancillam, quæ erat Agar, & vnam liberam, quæ erat Sara: hoc mysticè significabat, Deum habiturum Synagogam, tantquam ancillam, & Ecclesiam Christi, tantquam liberam. Item quod in veteri Testamento secundum literam scriptum est, Agar cum suo filio Ismaële fuisse eiectam & repudiatam; Saram verò cum suo filio Isaac mansisse cum Abrahamo: hoc mysticè significabat Synagogam Iudæorum repudiandam, non item Ecclesiam Christianorum.

5. Secundum, Exod. 12. 46. & Num. 9. 12. *Os illius non confringetis,* quod secundum literam dictum est de Agno Paschali, cui non frangebantur crura, cum in sacrificio mactabatur. At Euangelista citat in sensu mystico de Christo, qui per Agnum Paschalem fuit præfiguratus (Ioan. 19. 36.)

6. Tertium, Deut. 25. 4. *Non alligabis os boni triturantis.* Quod secundum literam intelligitur de vero boue qui in area triturat, seu grana frumenti excutit. At Apo-

A mysticè explicat de prædicatoribus Euangelij, quibus alimonia seu sustentatio neganda non est (1. Cor. 9. 9.) Quamquam aliqui putent per accommodationem illis applicari.

7. Quartum, Osee 11. 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Quod secundum literam intelligitur de populo Israël, qui ex Ægypto per Moysen eductus est in terram promissionis. At Euangelista mysticè intelligit de Christo, qui cum Maria matre, & Iosepho reuocatus est ab Ægypto per Angelum. (Matth. 2. 5.)

8. In his & similibus exemplis notandum est, sensum mysticum esse, qui proximè significatur, non per verba Scripturæ, sed per res ipsas verbis significatas. Quo patet Synagoga, & Ecclesia mysticè significantur per Agar & Saram: Christus per Agnum Paschalem: prædicatores Euangelij per boues triturantes: Reditus Christi ex Ægypto, per reditum filiorum Israël ex Ægypto & sic deinceps.

9. Exempla tertij generis. Primum, Zach. 4. 3. *Dua oliuæ super candelabrum aureum.* Quod secundum literam intelligitur de Iesu filio Iosedech, & de Zorebabele Duce Iuda, At Apostolus per accommodationem applicat duobus testibus 7 Enoch & Helix, qui ab Antichristo interficiendi sunt. (Apoc. 11. 4.) Vide Vasquez 1. part. disp. 14. cap. 1.

10. Secundum, Isaia 29. 13. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Quod secundum literam intelligitur de illis Iudæis qui erant tempore Isaia. At Christus accommodat Scribis & Phariseis sui temporis. (Matth. 15. 8.) Vide Vasquez ibidem cap. 5.

11. Hic modus vtendi testimoniis Scripturæ per accommodationem, valdè frequens est apud Patres & Concionatores. Sic Ecclesia accommodat B. Virgini, quod scriptum est Cantic. 1. 4. *Nigra sum, sed formosa.* Sic Augustinus illud Apostoli 2. Corinth. 3. 6. *Litæa occidit, spiritus autem viuificat;* per accommodationem explicat de litera & sensu Scripturæ. Sic Bonifacius VIII. illud Luca 22. 38. *Eccè duo gladij hic,* accommodatè intelligit de duplici potestate Pontificis, spirituali & temporali. Sic Gregorius illud Genesis 1. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna,* intelligit de Pontifice & Imperatore. Huiusmodi exempla propè infinita sunt.

QVÆSTIO VII. —

An in veteri Testamento, præter Scripturam, fuerint etiam aliquae traditiones.

1. **I**udæi præter Scripturam, habebant etiam traditiones. Et quidem duplices. Nam alie erant Phariseorum, quas Christus in Euangelio reprehendit. Alie Moisaicæ, quæ erant laudabiles, & ad salutem necessariæ. Traditiones prioris ordinis erant hæc.

2. Prima, quod ante sumptionem cibi lauandæ essent manus. Matth. 15. 1. *Accesserunt ad eum Scribae & Pharisei, dicentes:quare Discipuli tui transgrediuntur traditionem Seniorum? Non enim lauant manus suas, cum panem manducant.*

3. Secunda, quod etiam inter comedendum illa lotio sapius esset repetenda. Marci 7. 3. *Pharisei & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum.* Hinc in nuptiis Canæ Galilææ erant sex hydriæ positæ secundum purificationem Iudæorum. (Ioann. 2. versu. 6.) In quibus hydriis erat aqua ad lauandas manus inter prandendum.

4. Tertia, quod venientes è foro non deberent cibos capere, nisi loti essent. Marci 7. 4. *Et à foro nisi bapuzentur, non comedunt.* Et alia multa sunt quæ tradita sunt illis seruare, bapuzata calicum & vireorum, & aramentorum, & lectorum.

4. Quarta, quod cum peccatoribus non esset sumendus cibus. Matth. 9. 11. *Et videntes Pharisei, dicebant Discipulis eius: Quare cum Publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?* Similia habentur Luca 5. 30.

6. Quinta, quod ne quidem permittendum esset, ut quis à peccatoribus tangeretur. Luca 7. versu trigesimo nono. *Videns autem Phariseus, quo vocaret eum, ait intra se, dicens: Hic si esset Propheta, sciret utique, quæ & qualis esset mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Vbi manifestè apparet, Phariseum fuisse miratum, quod Christus à muliere peccatrice pateretur se contrectari, eo quod hoc esset contra morem & traditionem Phariseorum quorum vox erat hæc: *Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es.* (Isaia 65. 5.)

7. Sexta, quod in Sabbatho non liceret ægros sanare. *Lucæ 6. 7. Observabant autem Scribæ & Pharisei, si in Sabbatho curaret, ut inuenirent, unde accusarent eum.* Et Ioan. 9. 16. *Dicebant ergo ex Phariseis quidam: Non est hic homo à Deo, quia Sabbathum non custodit.* Loquebantur de Christo, qui cæco visum restituerat in Sabbatho.

8. Septima, quod famelici non possint spicas vallere, & comedere in Sabbatho. Matth. 12. 1. *Abiit Iesus per fata Sabbatho: Discipuli autem eius esurientes cœperunt vellere spicas & manducare. Pharisei autem videntes, dixerunt ei: Ecce Discipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbathis.*

9. Octava, quod frequenter esset ieiunandum & orandum. Matth. 9. 14. *Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter; Discipuli autem tui non ieiunant?* Et Luca 5. 33. *Quare discipuli Joannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt; tui autem edunt & bibunt?*

10. Nona, quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ essent Deo. Matth. 23. 23. *Va vobis Scribæ & Pharisei, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum; & reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium & misericordiam & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Hic decimare, idem est, quod decimas dare. Est ergo hic sensus: Vos Pharisei datis decimas omnium rerum, etiam minimarum, quod non facitis ex præcepto Dei scripto in lege Mosaiica, sed ex vestra traditione non scripta. Et interim negligitis ea, quæ vobis in lege præcepta sunt. Hæc debetis facere, & illa non omittere.

Vbi notandam est, triplici titulo potuisse dari decimas, 1. Ex præcepto legis Mosaiicæ. 2. Ex voto. 3. Ex traditione. Ex præcepto debebant dari decimæ de frugibus, de pomis arborum, de bobus, ouibus & capris. (Leuit. 27. 30.) Ex voto poterant dari pro arbitrio vouentium. (2. Paralipo. 31. 6.) Ex traditione solebant Pharisei dare decimas menthæ, anethi, cymini, & similiarum rerum minimarum, quas alij non dabant, nec ex præcepto legis tenebantur dare, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. 87. artic. 2. ad 3. Iansenius in Concord. Euang. cap. 84. Maldonatus in cap. 18. Luca versu 11. Franciscus Lucas in cap. 23. Matth. v. 23. Quo nomine gloriatur quidam ex Phariseis in Euangelio, cum ait: *Non sum, sicut ceteri homines. Ieiuno bis in Sabbatho: decimas de omnium, quæ possideo.* Quasi dicat: Hoc ceteri homines non faciunt. Dant quidem decimas vini, frumenti, & olei; sed non omnium bonorum, etiam minimorum, ut ego & reliqui Pharisei facimus.

11. Decima, quod qui iuraret per templum vel altare, non esse reus criminis: qui autem iuraret per aurum templi, vel per oblationes, quæ in altari fiebant, esset reus. Matth. 23. 16. *Va vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debet. Stulti & cæci: quid enim maius est, aurum an templum, quod sanctificat aurum? Et quicumque iurauerit in altari, nihil est; qui autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet. Cæci, quid enim maius est,*

Analogia Bec. Tom. II.

A donum, an altare, quod sanctificas donum?

12. Undecima, quod filij non tenerentur re ipsa parentes suos honorare, aut illis benefacere: Sed quod abundè sufficeret, munus aliquod Deo offerre. Matthei decimo quinto, versu tertio. *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honorare patrem & matrem. Et quicumque maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodecumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum & matrem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.*

13. Hæc fuerunt præcipuæ traditiones Phariseorum, quantum ex Euangelio licet colligere. Et quanquam aliquæ earum essent bonæ ex suo genere, alix malæ; alix indifferentes aut inutiles; Pharisei tamen propter omnes reprehendebantur à CHRISTO, ob has causas. Primo, quia ipsi ex earum obseruatione querebant inanem gloriam, & opinionem sanctitatis apud homines, cum nihil minus quàm sancti essent. Matth. 23. 5. *Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Hinc passim in Euangelio vocantur hypocritæ, & sepulchra dealbata.

14. Secundo, quia ex quarundam obseruatione sectabantur etiam opes ac diuitias; præsertim ex longis orationibus, quæ in eum finem recitabant. Mat. 23. 14. *Va vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.* Et Mar. 12. 14. *Cauete à Scribis, qui denorant domos viduarum sub obtentu proximæ orationis.* Vbi comedere seu deuorare domos viduarum, nihil aliud est, quàm spoliare seu exhaurire. Nam viduæ veniebant ad Phariseos, tanquam ad homines sanctos, (quippe qui sanctitatem simulabant) & eorum orationes pretio emebant.

15. Tertio, quia superstitiosè minutiora quædam seruabant, & alia maiora negligebant, ut paulo ante dictum est. Dabant enim decimas rerum etiam vilissimarum, & interim negligebant iudicium & misericordiam in diiudicandis causis, quæ ad ipsos deferebantur. Et hoc sensu accipi potest illud Mat. 23. 24. *Excolentes culicem; camelum autem glaucientes.*

16. Traditiones posterioris generis (de quibus potissimum hic agimus) erant tres præcipuæ. Prima, quod omnes & singuli libri, qui in Canone Iudæorum consignabantur, essent verè diuini, & à Deo inspirati. Hoc fide credebant Iudæi; & tamen nusquàm in veteri Testamento scriptum est. Secunda, quod scemellæ haberent aliquod remedium contra peccatum originale, non minus quàm masculi; quæcumque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc vllibi in V. T. scriptum est. Tertia, quod cruenta ipsorum sacrificia significauerint mortem Christi. Hoc etiam erat dogma fidei, nec tamen in V. T. scriptum est.

17. Duas posteriores traditiones sic explico. Iudæi fide credebant, scemellas concipi in peccato originali, non minus quàm masculos. Nihil certius. Ergo fide credebant, illas saluari non posse, nisi per aliquod remedium à Deo institutum. Debebant autem scire in particulari, quod & quale esset hoc remedium; alioqui omnes scemellæ perissent sine remedio. At nusquam scriptum est in V. T. quod & quale fuerit hoc remedium in particulari: ergo per solam traditionem hoc sciebant. Hæc autem traditio erat ad salutem necessaria; quia sine remedio non poterant saluari scemellæ: quaecumq; tandem fuerit illud remedium, siue fides parentum, siue aliquid aliud.

18. Similiter fide credebant, quædam cruenta sacrificia à Deo instituta esse pro expiatione peccatorum. Vel ergo putabant eiusmodi sacrificia per se, & propria virtute expiare peccata; vel virtute mortis & passionis Christi, quæ per illa sacrificia significabatur. Si prius putabant,

erant hæretici si posterius, erant fideles. Sed vnde habebant hanc fidem & firmam persuasionem? Non ex Scriptura, quia nusquam in V. T. id scriptum est: Ergo ex traditione. Hæc autem traditio erat necessaria ad salutem: Non quod necesse fuerit singulos de populo credere, futuram Christi mortem per cruenta sacrificia præfigurari, sed quod necesse fuerit aliquos id credere, præsertim Sacerdotes & Doctores, quibus incumbere cura docendi & instruendi alios: alioqui tota Synagoga, in hoc quidem puncto, quod sanè erat grauissimum, fuisset sine fide. Quod absurdum est. (Vide D. Thomam in 2. 2. quæst. 2. art. 7.)

19. Hinc sequitur, Iudæos habuisse quædam per Scripturam, quædam per traditionem. Magis tamen vsi sunt Traditione, quàm Scriptura, non solum in iis rebus, quæ habebantur per solam Traditionem, sed etiam in iis, quæ erant scriptæ. Quod patet ex sequentibus testimoniis. Exod. 13. 8. *Narrabis filio tuo in die illo dicens: Hoc est quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Aegypto. Et erit quasi signum in manu tua.* Et Deut. 32. 7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi.* Et Iudic. 6. 13. *Vbi sunt mirabilia eius que narrauerunt Patres nostri, atque dixerunt: de Aegypto eduxit nos Dominus.* Et Pl. 43. *Deus auribus nostris audiuimus, Patres nostri annuntiauerunt nobis opus, quod operatus est in diebus eorum, & in diebus antiquis.* Et Pl. 77. 5. *Quantum mandauit Patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera? Fily qui nascentur & exurgent, & narrabunt filiis suis.*

20. Ex his testimoniis duo colliguntur. Primò, quod traditio fuerit Iudæis à Deo mandata seu præcepta. Secundò, quod multa ex iis, quæ iubebantur docere vel discere per Traditionem, apertè habebantur in Scriptura: Et tamen non remittebantur ad Scripturam, sed ad Traditionem. Cuius rei duplex est ratio. Vna, quia eo tempore Scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, sed dispersa in variis chartis, & annalibus, ut commodè ab vnoquoque legi non posset. Primus, qui eam rededit in formam voluminis, fuit Esdras post captiuitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deut. qui erat præcipuus inter libros V. T. non habebatur passim in populo; sed vnum exemplar à Rege, alterum à Sacerdotibus custodiebatur in arca Domini, qui septimo quoque anno (nempe anno remissionis) iubebantur illud populo prælegere. (Deut. 31. 9.) Et hi ipsi Sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo custodiendo, ut longo tempore amissum fuerit, & tandem ab Helcia Pontifice (tempore Iosie Regis) inuentum, ac populo prælectum (4. Reg. 22. 8.) Vnde necesse est, populum in plerisque vsu fuisse Traditione, de qua in præcedentibus testimoniis dictum est.

21. Quod contigit Iudæis, etiam contingit nobis Christianis. Multa habemus per solam Traditionem, quæ ad fidem & salutem necessaria sunt. De quibus generatim Apostolus 2. Tes. 2. 14. *Itaque fratres stete & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram.* Speciatim verò sunt hæc, & similia. Primò, quod tota Scriptura Veteris ac Noui Testamenti sit verè diuina & à Deo inspirata. Secundò, quod Symbolum fidei sit verè Canonicum & Apostol. Tertio, quod infantes sint baptizandi. Quarto, quod baptizati ab hæreticis non sint rebaptizandi. Quinto, quod in baptismo pronunciarum debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Sexto, quod certus ac degerminatus sit Sacramentorum numerus in nouo Test.

CAPVT II.

De Fide & Symbolo.

1. **T**res sunt virtutes Theologicæ, de quibus agendum est, Fides, Spes Charitas (1. Cor.

A 13. 13.) Dicuntur autem Theologicæ, quia immediatè versantur circa Deum; in quo differunt ab aliis virtutibus. Et quidem Fides versatur circa Deum, quatenus est verax in dicendo seu reuelando. Spes circa DEVM, quatenus est bonus respectu nostri; sed quatenus est suprema & æterna nostra beatitudo, quæ speramus. Charitas circa Deum, quatenus in se bonus est. Fides est in intellectu: Spes & Charitas in voluntate. De singulis dicam.

2. Ac primò de Fide, cuius mysteria nobis reuelata sunt, vel in Scriptura, vel per Traditionem. Et quaeritur 1. An fides sit donum Dei, quo assentimur iis, quæ à Deo reuelata sunt. 2. Quid in V. T. reuelatum sit de Deo. 3. Quid de Trinitate. 4. Quid de Christo. 5. Quibus nominibus in Veteri Testamento appellatus sit Christus. 6. Quis primus crediderit in Christum. 7. An Fides in Christum fuerit necessaria ad salutem. 8. An Fides Veteris Testamenti fuerit tam perfecta, quàm est Fides Euangelica.

QUESTIO I.

Quid sit Fides?

C 1. **R**espondeo. Fides est donum Dei ac lumen, quo illustratus homo, certo ac firmiter assentitur iis, quæ à Deo obscurè reuelata sunt, & nobis ad credendum legitime propofita. In qua definitione aliqua notanda sunt.

2. Primò, quod Fides sit donum Dei (Eph. 2. 8.) De quo disputat Aug. l. de prædestinatione Sanctorum c. 2. contra Pelagianos & Semipelagianos. Hi dicebant initium Fidei esse à nobis; non tamen fidem perfectam. Illi vtrumque attribuebant solis naturæ viribus. Vtrosque refellit Augustinus.

D 3. Secundò, quod Fides sit lumen. Solet autem distingui triplex lumen in intellectu hominis. 1. Lumen naturale. (Pl. 4. 7. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*) 2. Lumen Fidei. (1. Pet. 2. 9. *Qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum.*) 3. Lumen gloriæ. (Pl. 35. 10. *In lumine tuo vidimus lumen.*) Primum reperitur in quouis homine. Secundum, in homine tatum fideli. Tertium, in homine beato, qui clarè videt essentiã diuinam.

4. Tertio, quod actus fidei sit assentiri vel credere. (Philip. 1. 29. & Hebr. 11. 6.) Possumus autem dupliciter rem aliquam credere. Primò, propter auctoritatem hominis assentis. Et tunc est Fides humana. Secundò, propter auctoritatem DEI assentis & reuelantis. Et tunc est Fides diuina, de qua hinc agimus.

5. Quarto, quod materiale obiectum Fidei, quod credimus, sint res à Deo reuelatæ; formale, auctoritas Dei reuelantis. Nam, ut dixi, nos fide diuina credimus vera esse mysteria, quæ nobis proponuntur, non ideo, quia ab homine, sed quia à Deo reuelata sunt, qui nec falli potest, nec fallere. Vnde etiam vocatur *prima veritas*. Hæc autem veritas includit duo attributa diuina, nempe infinitam bonitatem, & infinitam sapientiam. Nam DEVS, quia infinite bonus est, non vult fallere. Et quia infinite sapiens est, non potest falli.

6. Quintò, quod actus fidei circa suum obiectum, id est, circa res à Deo reuelatas, habeat duas proprietates, nempe certitudinem & obscuritatem. Certitudo oritur ex infinita Dei sapientia & bonitate: Obscuritas ex reuelatione. Quod sic explico. Actus fidei, quo credo mysterium Trinitatis, est certus & infallibilis, quia nititur certo & infallibili fundamento, nempe auctoritate Dei reuelantis, qui nec falli potest propter infinitam sapientiam, nec fallere propter infinitam bonitatem. Idem actus est obscurus, quia nititur diuina reuelatione, quæ respectu nostri obscura est. Et quidem ex duplici capite.

Primò, ex parte Dei reuelantis. Non enim constat nobis clarè & euidenter, reuelationem mysterij Trinitatis, quæ facta est, à Deo factam esse. Secundò, ex parte rei reuelatæ. Nam reuelatio non ostendit nobis clarè & intuitiuè rem reuelatam, sed tantum obscurè & abstractiuè. Hoc patet in simili exemplo. Quando enim Virgilius narrat mihi aliquid de rebus abscentibus, quas nunquam vidi, non efficit per suam narrationem, vt clarè incipiam videre res ipsas, de quibus narrat; sed solum efficit, vt obscuram & abstractiuam de iis habeam notitiam & cognitionem.

7. Sic etiam quando Deus reuelat nobis mysterium Trinitatis, quod nunquã vidimus, non efficit per suam reuelationem, vt clarè & intuitiuè videamus hoc mysterium; sed solum vt obscurè & abstractiuè credamus tale esse quale à Deo reuelatur. Et hoc docet experientia. Hinc Apostolus Hebr. 11. 1. ait, *Fidem esse argumentum rerum non apparentium*; quia nimirum res illæ, quas fide credimus, non apparent, seu non videntur à nobis clarè. Et 1. Corinth. 13. 12. dicit: *Videmus per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem*, id est, in hac obscurè cognoscimus mysteria fidei, in altera clarè intuebimur.

8. Vnde sequitur, actum fidei esse voluntarium & liberum; non autem necessarium. Vel, quod idem est, nos voluntariè & liberè assentiri rebus à Deo reuelatis; non autem necessariò. Loquor autem de necessitate obiecti, non præcepti. Nam ex parte præcepti, quod nos obligat, necessariò debemus assentiri rebus à Deo reuelatis, si volumus salui esse. At ex parte obiecti, non necessariò, sed liberè. Quod sic probo. Tunc intellectus necessariò assentitur alicui obiecto, vel propositioni, quãdo propter ipsius rei euidentiã conuincitur, & quasi necessitatur ad assensum; ita vt non possit non assentiri: tunc autè voluntariè ac liberè assentitur, quando propter rei obscuritatè non conuincitur, aut necessitatur ad assensum; sed potest assentiri vel dissentire, prout voluntati visum est. Do exemplū. Quando quis clarè videt Solè ortum esse, tunc intellectus, si aduertat propter euidentiã, necessariò conuincitur ad formandū hunc assensum: *Sol ortus est*. Quando autè non videt ortū esse, (vt si cæcus sit) sed tamen ab alio audit ortū esse; tunc intellectus eius non necessariò conuincitur, sed à libera voluntate ad assensum mouetur. Idè fit in mysteriis fidei. Beati in celo, qui clarè intuentur mysteriū Trinitatis, necessariò præbent assensum: nos in hac vita, qui non intuemur, liberè præbemus assensum. Et si voluntas pia est, credimus Deum esse trinum & vnum; si impia, non credimus, & infideles efficitur. Hæc omnia prolixè disputantur à Theologis in 2. 2. quæstione 1. & 2. Nos pauca diximus pro hoc loco & instituto.

QVÆSTIO II.

Quid in Veteri Testamento fuerit reuelatum de Deo?

1. **R**espondeo. Hæc tria potissimum. Primò, Deum esse. Exod. 3. 14. *Ego sum qui sum*. Secundò, Deum esse vnū. Deuter. 6. 4. *Audi Israël, Dominus Deus noster, & non sit alius Deus præter me*. Tertio, Deū habere pro uidentia circa homines, i. saluare bonos, & punire malos. Sapient. 6. 8. *Æqualiter est illi cura de omnibus*. Et Deuter. 7. 9. *Et scies, quia Dominus Deus tuus est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta eius, in mille generationibus: & reddens odiētibus se statim, ita vt disperdat eos & ultra non differat, protinus eis restituens quod merentur*.

2. Præter hæc tria, sunt multa alia, quæ ad illa reuocantur. Cuiusmodi sunt hæc. Deum esse bonum. (Psal. 72. 1.) Esse infinitum. (Psal. 144. 3.) Esse vbique præsentem. (Psal. 138. 7.) Esse mutabilem. (Num. 23. 19.) Æternum. (Psal. 89. 2.) Omnia scientem. (1. Reg. 2. 3.) Omnipotentem. (Genes. 1. 1.) Creasse hominem ad imaginem & similitudinem suam. (Genes. 1. 26.) Dedit illi præcepta, & promississe vitam, si ea seruaret: mortem, si non seruaret. (Gen. 2. 17. & alibi.)

QVÆSTIO III.

Quid in veteri Testamento fuerit reuelatum de Trinitate?

1. **R**espondeo. Nusquam in veteri Testamento expressè reuelatum est, tres esse personas diuinas, vnus & eiusdem essentia, ac realiter inter se distinctas, nempe Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: sed tamen quibusdam locis obscurè & confusè insinuatū est plures esse personas, quàm vnã. Solent autè produci varia testimonia, quibus id insinuatū est, quæ breuiter recensebo.

2. Primum est. Genes. 1. 1. *In principio creauit Deus cælum & terram*. Ac paulo post: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas*. Vbi aliqui putant Patrem significari nomine Dei; Filium nomine principij; Spiritum sanctum nomine Spiritus Dei. Ita Origenes & Rupertus in illum locum, quibus fauet Augustinus libro de Genesi ad litteram imperfecto capite 1. Et confirmari potest hæc expositio ex eo, quod Filius Dei de seipso dicit Psal. 29. 9 *In capite libri scriptum est de me*, id est, in initio lib. Gen. Vide Hieronymum in quæst. Hebraicis in Genesim.

3. Secundum est Genes. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Vbi Deus loquitur de se in plurali numero, propter pluralitatem personarum, vt notant Origenes, Basilius, Chrysostomus, & Ambrosius in illum locum: item Athanasius in oratione contra idola, circa finem, Augustinus libro 16. de Ciuitate Dei cap. 6. Concilium Syrmiense Canone 13, & plures alij. Simile illud Genes. 3. 22. *Ecce, Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum*. Et Genes. 11. 7. *Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum*.

4. Tertium est Genes. 19. 24. *Dominus pluit super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem à Domino de celo*. Vbi cum dicitur, Dominus à Domino, insinuantur duæ, vt minimum, personæ, vt sensus sit: pluit filius à Patre. Ita Ignatius in Epistola ad Antiochenos, Iustinus in Dialogo cum Tryphone, Athanasius in Oratione contra Gregales Sabellij, Hilarius libro quinto de Trinitate: Concilium Syrmiense Can. 15. & alij.

5. Quartum est Psal. 66. 8. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus*. Vbi nomen Deus ter ponitur: bis quidem absolutè pro Patre & Spiritu sancto: & semel cum pronomine *Noster*, pro Filio, qui propter humanam naturam assumptam vocamus Deus noster. Eodem spectat illud Isaia 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum*. In quem locum sic scribit Rabbi Simeon: *Sanctus, hic est Pater; Sanctus, hic est Filius; Sanctus, hic est Spiritus sanctus*. Vide Galatinum lib. secundo de arcanis capite nono, & Vasquez 1. part. disputatione centesima octaua, capite secundo.

6. Quintum est Zacharia 2. 10. *Lauda & lætare filia Sion: quia ecce, ego venio, & habito in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multe ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui. Et sciens quia Dominus exercituum misit me ad te*. Vbi bis ponitur nomen Domini: semel pro Deo mittente, & semel pro Deo misso, id est, semel pro Patre & semel pro Filio, plura testimonia adducam quæstione sequenti.

7. Nota Trinitatem personarum variis modis cognosci posse in hac vita. Primò, per reuelationem supernaturalem, factam in veteri Testamento, de qua iam dixi: Et hæc obscura est. Secundò, per reuelationem supernaturalem, factam in nouo Testamento, de qua infra dicam, quæstione decima. Et hæc, quoad verba, clarior & apertior est. Tertio, per congruentias naturales, Cuiusmodi sunt hæc. 1. Natura boni est, diffundere

& communicare seipsum: Ergo natura infiniti boni est, communicare se infinite. At Deus est infinitum bonum: Ergo infinite se communicat. At non communicat se infinite intra se, per productionem creaturarum: Ergo debet se infinite communicare intra se, per productionem personarum eiusdem essentiae & naturae. Secundò, ad perfectam beatitudinem requiritur consortium aequalium personarum: At Deus est perfectissime beatus: Ergo debet habere consortium aequalium personarum. Tertio, melius est, Deum ab aeterno aliquid produxisse, quam otiosum fuisse: At ab aeterno produxit creaturas extra se: Ergo produxit personas diuinas intra se.

8. Quarto, potest cognosci Trinitas personarum per vestigia creaturis impressa. Nam omnes creaturae propter ternarium numerum, quem in se habent à suo Creatore, videntur clamare, à Trinitate creatas se esse. Quod aliquot exemplis demonstrabo. Primo, In vnaquaque creatura sunt tres passiones entis. *unum, verum, bonum*. Secundò, Tota vniuersitas creaturarum diuiditur in tria genera. Nam aliae sunt spirituales, vt Angeli: aliae corporales, vt caeli, elementa, lapides, plantae, bruta animalia; aliae mixtae ex corpore & spiritu, vt homines. Tertio, Angeli diuiduntur in tres Hierarchias, supremam, medianam, & infimam. Et singulae Hierarchiae in tres ordines. Quarto, Vnusquisque Angelus, sicut etiam vnaquaque anima rationalis, habet tres facultates, memoriam, intellectum, voluntatem. Memoria representat Patrem, qui habet ideas omnium rerum in se. Intellectus Filium, qui est sapientia Patris. Voluntas Spiritum sanctum, qui est amor procedens à Patre & Filio. Vide Augustinum libro nouo de Trinitate & sequent. Bellarmin. lib. 2. de Christo cap. 6.

QVÆSTIO IV.

Quid in veteri Testamento fuerit reuelatum de Christo?

1. **R**espondeo. Multa de Christo fuerunt reuelata. Et speciatim hæc. Primo, quod esset nasciturus ex femine Abraham. (Gen. 22. 18.) Secundò, quod ex familia Dauid. (Ierem. 23. 5.) Tertio, quod ex virgine. (Isaia 7. 14.) Quarto, quod in Bethlehem. (Michea 5. 2.) Quintò, quod certo tempore. (Genes. 49. 10. Et Daniel. 9. 24. Et Aggæi 2. 7.) Sextò, quod predicaturus Euangelium salutis & pacis. (Isaia 61. 1.) Septimo, quod facturus miracula. (Isaia 35. 5.) Octauo, quod redempturus genus humanum, & pro humano genere moriturus. (Isaia 53. 4. Et Daniel. 9. 26.) Nono, quod descensus ad inferos, & tertia die resurrecturus. (Psalm. 15. 10. Et Ionæ 2. 1.) Decimo, quod ascensus ad caelum. (Psalm. 67. 19.) Vndecimo, quod sessurus ad dexteram DEI Patris. (Psalm. 109. 1.) Duodecimo, quod missurus Spiritum sanctum. (Isaia 44. 3. Et Ioëlis 2. 28.) Decimotertio, quod iudicaturus viuos & mortuos. (Psalm. 95. 13.) Hæc omnia clarius constant ex nouo Testamento.

2. **Q**uæres, An etiam reuelatum fuerit in veteri Testamento, Christum fore Deum simul & hominem? **R**espondeo. Clare reuelatum fuit fore hominem, obscure Deum. Prior pars patet ex dictis; quia clare reuelatum fuit, Christum nasciturum & moriturum; quod non potest intelligi, nisi secundum humanitatem. Posterior colligitur ex variis Scripturæ locis. Psalm. 2. 7. *Filius meus es tu: Ego hodie genui te*. Ex quo loco probat Apostolus Hebr. 1. 5. Christum esse maiorem Angelis, quia ab aeterno genitus est à Deo Patre per diuinam generationem. Item Psalm. 96. 8. *Adorate cum omnes Angeli eius*. Quo etiam loco vtitur Apostolus ibidem. Item Psalm. 109. 1. *Dixit Dominus Domino meo, sedec à dextris meis*

A Quem locum explicat ipsemet Christus Matth. 22. 44. Item Isaia 35. 5. *Deus ipse veniet, & saluabit vos*. Vbi aperte loquitur de Christo, vt ex contextu patet. Item Baruch 3. 36. *Hic est Deus noster, & non estimabitur alius aduersus eum*. Vbi etiam est sermo de Christo, quia sequitur: *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est*. Item Michea 5. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël: & egressus eius ab initio, à diebus aeternitatis*. Vbi insinuat duplex Christi generatio. Vna humana, cum dicitur: *Ex te mihi egredietur*. Altera diuina, cum additur: *Et egressus eius ab initio, à diebus aeternitatis*.

B 3. Hic obiter notandum est, hæc testimonia veteris Testamenti, in quibus agitur de CHRISTI diuinitate, per se quidem obscura esse; sed tamen, quia pleraque in nouo Testamento clarioribus verbis explicata sunt, facilius intelligi à Christianis, quam olim intellecta fuerint à Iudæis: quia Iudæi non habuerunt illam explicationem, quam Christiani habent. Quomodo autem hæc claritas noui, & illa obscuritas veteris Testamenti intelligenda sit, dicitur quæst. 9.

QVÆSTIO V.

Quibus nominibus fuerit Christus appellatus in veteri Testamento.

1. **R**espondeo. His potissimum. 1. Deus. Isaia 35. 4. & Baruch 3. 36.
2. Emanuel, id est, nobiscum Deus. Isaia 7. 14.
3. Dominus Dauidis. Psalm. 109. 1.
4. Dominus legifer noster, Rex noster, Index noster. Isaia 33. 21.
5. Christus. Dan. 9. 26.
6. Saluator & propugnator. Isaia 19. 20.
7. Redemptor. Isaia 59. 20.
8. Propheta. Deuteron. 18. 15.
9. Sanctus Sanctorum. Dan. 9. 24.
10. Desideratus cunctis gentibus. Aggæi 2. 8.
11. Expectatio gentium. Genes. 49. 10.
12. Brachium Domini. Isaia 59. 1.
13. Dominator. Malach. 3. 1.
14. Angelus testamenti, ibidem.
15. Sol iustitiæ. Malach. 4. 2.
16. Pastor. Isaia 40. 11. Et Ezechiel, 34. 25.
17. Agnus Isaia 53. 7.
18. Semen Abraham. Genes. 22. 18. vt explicat Apostolus Galat. 3. 16.
19. Stella oriens. Num. 24. 16.
20. Lux gentium. Isaia 9. 2.
21. Lumen Hierusalem. Isaia 60. 1.
22. Sacerdos in æternum. Psalm. 109. 4.
Multo luculentiora nomina sortitur in nouo Testamento, cuiusmodi ferè sunt hæc.

1. Deus.
2. Filius Dei.
3. Filius Dei vnigenitus. Ioan. 1. 18. & cap. 3. 16.
4. Imago Dei inuisibilis. Colossens. 1. 15.
5. Agnus Dei Ioan. 1. 37.
6. Figura substantiæ Dei. Hebræor. 1. 3.
7. Sermo Dei. Hebr. 4. 12.
8. Dominus noster Iesus Christus. Galat. 1. 3. & alibi saepius.
9. Mediator Dei hominum. 1. Timoth. 2. 5.
10. Mediator N. T. Hebr. 9. 15.
11. Saluator mundi. Ioan. 4. 42. & alibi.
12. Redemptor. Act. 7. 35. & alibi.
13. Aduocatus noster apud Deum. 1. Ioan. 2. 1.
14. Messias. Ioan. 1. 41. & Ioan. 4. 25. non alibi.
15. Pastor bonus. Ioan. 10. 11.

16. Primogenitus omnis creaturæ. Coloss. 1. 15.
 17. Primogenitus ex mortuis. ibidem v. 18.
 18. Caput Ecclesiæ ibidem.
 19. Hæres vniuersorum. Hebr. 1. 2.
 20. Apostolus & Pontifex confessionis nostræ.
 Heb. 3. 1.
 21. Pontifex magnus. Hebr. 4. 14.
 22. Sacerdos in æternum. Hebr. 5. 6.
 23. Minister circumcisionis. Rom. 15. 8.
 24. Lux Mundi. Ioan. 8. 12.
 25. Via, veritas & vita. Ioan. 14. 6.
 26. Ostium ouium. Ioan. 10. 7.
 27. Magister bonus. Matth. 19. 16.
 28. Propheta magnus. Lucæ 7. 16.
 29. Oriens ex alto. Lucæ. 1. 78.
 30. Lapis offensionis & petra scandali. Rom. 9.
 33. & 1. Petri 2. 8.
 31. Radix David, Apoc. 5. 5.
 32. Leo de Tribu Iuda. ibidem.
 33. Principium & finis, alpha & omega. Apocal. 1. 8.
 34. Principes Regum terræ. Apoc. 1. 5.

QVÆSTIO VI.

Quis in veteri Testamento primus crediderit
 in Christum?

1. **R**espondeo. Adamus in paradiso, cum dixit Genes. 2. 23. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Hac vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Nam his verbis non solum locutus est de presenti suo matrimonio cum Eua; sed etiam prophetauit de futura coniunctione Christi cum Ecclesia, quæ præfigurabatur per coniunctionem Adæ & Eua, vt interpretatur Apostolus Ephes. 5. 32. Vbi explicans prædicta verba, sic ait: *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico, in Christo & in Ecclesia.* Vnde D. Hieronymus lib. 3. commentariorum in Epistolam ad Ephesios ait, Adamum fuisse, & primum hominem, quia primò creatus est; & primum vatem, quia primus de Christo & Ecclesia prophetauit. Similia habent alij Patres.

2. Sunt autem duæ partes prophetiæ ipsius. Vna, quia prædixit fore, vt Christus relinquat Patrem suum, qui est Deus; & matrem suam, quæ est cælestis Hierusalem; & veniens in hanc terram, adheret uxori suæ, quæ est Ecclesia. Vide Hieronymum loco citato.

Altera, quia prædixit fore, vt sicut ipse per carnale matrimonium coniunctus fuit cum Eua; sic Christus per spirituale matrimonium coniungendus esset cum Ecclesia, & iuxta illud Osee 2. vers. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Et hoc sensu, quem multi sequuntur, matrimonium Adami & Eua fuit figura, seu typus coniunctionis Christi cum Ecclesia. Vide Cornelium à Lapide in cap. 5. ad Ephes. v. 32.

3. Quæres, de qua coniunctione Christi cum Ecclesia hoc intelligendum sit? Aliqui putant, solum intelligi de illa, qua Christus, vt Deus, coniunctus est Ecclesiæ per fidem & charitatem: non autem de illa, qua Christus, vt homo, coniunctus est Ecclesiæ per incarnationem. Alij rectius de vtraque intelligunt. Nam Christus, etiam vt homo, dicitur caput Ecclesiæ, sicut vir est caput mulieris (Ephes. 4. 23.) Vide Franciscum Suarez 3. part. q. 1. art. 3. in commentario.

4. Dices: Si Adam præsciuit venturum Christum, Ergo etiam præsciuit se peccaturum; quia Christus non erat venturus, nisi propter peccatum Adæ. Vnde est vulgatum illud Theologorum axioma: *Si Adam non peccasset, Christus non venisset.* Respondeo. Non sequitur, quia potest fieri, vt aliquis cognoscat affectum, &

A non cognoscat causam. Et hoc modo Adam præsciuit venturum Christum in hunc mundum, non tamen præsciuit causam, propter quam esset venturus. Ita D. Thomas 3. part. q. 1. art. 3. ad 5. & in 2. 2. q. 2. art. 7. in corpore.

QVÆSTIO VII.

An Fides in Christum fuerit necessaria ad salutem
 in veteri Testamento?

1. **R**espondeo. Fuit necessaria. Omnes enim, vt minimum, tenebantur credere in venturum Christum, tamquam Redemptorem seu Mediatorem, per quem liberandi essent à peccatis. Ita docet August. Epist. 89. ad Hilarium quæst. 3. & epist. 157. ad Optatum, & lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 7. vbi asserit, iustos veteris Testamenti non fuisse liberatos à peccatis, nisi per eandem fidem Christi, per quam & liberamur. Sicut enim nos credimus Christum venisse in hunc mundum, & per hanc fidem iustificamur; sic illi credebant Christum venturum in hunc mundum, & per illam fidem iustificabantur. Et hoc probat variis Scripturæ testimoniis. Act. 4. 12. *Non est in aliquo alio salus (nisi in Christo.) Nec enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.*

C Et 1. Cor. 15. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Et 2. Cor. 4. 13. *Habentes autem eundem spiritum fidei.* Et Gal. 2. 16. *Scientes autem, quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi.* Et Gal. 3. 21. *Si enim data esset lex, qua posset viuificare, verè ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.*

2. Et ratio est, quia Deus non vult nos saluare sine nostro labore, & cooperatione, iuxta illud Augustini, *Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te.* Vult enim, vt queramus & desideremus medicum, qui nos sanet à corruptione peccati. At homines in V. T. non poterant querere & desiderare medicum, nisi aliquo modo illum cognoscerent: Nec poterant illum certò cognoscere in hac vita, nisi per fidem: Ergo hæc fides fuit illis ad salutem necessaria.

3. Quæres, Cum multa fuerint reuelata de Christo in V. T. vt supra dictum est; an necesse fuerit omnia credere, quæ erant de illo reuelata? Respondeo cum distinctione. Nam aliud est loqui de Prophetis & Patriarchis, quibus immediatè fuit facta reuelatio de Christo; aliud de aliis, qui à Prophetis & Patriarchis acceperunt reuelationem. Priores tenebantur explicitè credere ea omnia, quæ vnicuique erant reuelata; vt Adam tenebatur credere futuram Christi coniunctionem cum Ecclesia: Abraham, Christum ex suo semine nasciturum: Moyses, fore Propheam suæ gentis: David descensurum ad inferos, resurrecturum à mortuis, ascensurum in caelos, sessurum ad dexteram Patris: Isaias, nasciturum ex virgine, prædicaturum Euangelium salutis, facturum miracula, redempturum genus humanum per passionem & mortem, missurum Spiritum sanctum: Micheas, nasciturum in Bethlehem: Daniel, venturum tali tempore. Hæc enim ipsi erant explicitè à Deo reuelata, siue per externam vocem, siue per internam inspirationem, siue alio modo. Debebant igitur explicitè ea credere: alioqui magnam iniuriam fecissent Deo, quasi non esset verax & fide dignus.

4. Reliqui, quibus non fuit immediatè à Deo facta reuelatio, erant duplices. Alij Sacerdotes & Doctores Synagogæ, alij subditi. His satis erat, si crederent venturum Christum, qui ipsos liberaret, iuxta ea, quæ initio quæstionis dicta sunt. At illi vltèrius tenebantur plura alia credere. 1. Quod Christus esset futurus Deus. 2. Quod per passionem & mortem

redempturus humanum genus. Et quæ similia sunt. Cuius rei duplex est ratio. Vna, quia Sacerdotes erant Doctores populi, & Iudices controuersiarum fidei: Ergo ratione officii tenebantur omnia scire & perscrutari, quæ à Moysè & Prophetis erant scripta de Christo; alioqui non potuissent alios instruere; nec in supremo Concilio, cui intererant, definire controuersias, quæ de venturo Christo ex Moysè & Prophetis solent proponi & disputari. Altera, quia Sacerdotes tenebantur scire, cruenta sacrificia animalium, quæ ipsi offerebant, esse figuras seu typos futuræ mortis Christi: Itemque, sanguinem animalium, qui effundebatur, non habere ex se vim remittendi peccata, sed omnem vim accipere ex sanguine Christi, cuius effusionem præfigurabat (Hebr. 9. 12.) Vide D. Thomam in 2. 2. q. 2. art. 7.

5. Ex dictis constat, tria potissimum spectari posse in Christo. 1. officium Redemptoris. 2. Diuinitatem coniunctam cum humanitate. 3. Passionem & mortem. Sacerdotes tenebantur hæc omnia explicitè credere. Populus non item. Satis erat, si explicitè crederet venturum aliquem prophetam qui redempturus esset Israël. Hunc enim omnes expectabant, clamantes cum Prophetis: *Rorate celi desuper, & nubes pluant iustum: Aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Quod autem is futurus esset Deus, & quod per passionem & mortem redempturus, esset Israël, non necesse erat omnes explicitè credere. Vide D. Thomam loco citato.

QVÆSTIO VIII.

An sola fides in V. T. fuerit sufficiens ad salutem & iustificationem.

1. Ratio dubitandi est, quia scriptura insinuat, Abraham fuisse iustificatum per solam fidem. *Genes. 15. 6. & Rom. 4. 3. & Galat. 3. 6. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Respondeo. Contrarium docet Scriptura, iustificatum esse, non solum per fidem, sed etiam per spem, obedientiam, & alia pia opera. *Rom. 4. 18. Qui contra spem in spem credidit.* Et *Iacob. 2. 21. Abraham Pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quomodo fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est.* Et *Hebr. 11. vers. 8. Fide, qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, & exiit, nescius quo iret.*

2. Ex quibus locis colligitur, fidem, qua Abraham iustificatus est, non fuisse nudam & solitariam, sed coniunctam cum spe, obedientia, & aliis piis operibus. Illud potro, *contra spem in spem credidit*, sic debet intelligi: Contra spem naturæ, credidit in spem gratiæ & promissionis. Vel clariùs: Credidit se generaturum filium, quod quidem non poterat sperare, spectando cursum naturæ; quia iam erat senex, & habebat vxorem sterilem: sed tamen sperabat, spectando gratiam & promissionem Dei, quæ non fallit.

3. Quod dixi de Abraham, dicendum est etiam de aliis, qui in Veteri Testamento iustificati sunt. Non enim per solam fidem, sed etiam per alia bona opera iustificati sunt, vt colligitur ex illo *Iacobi 2. 25. Similiter & Rahab meretrice, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiciens?* Et causam addit, cur non ex sola fide: *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.* Vbi illa particula, *fides sine operibus mortua est*, conferri debet cum illa superioris posita: *Fides cooperabatur operibus.* Quam alius Apostolus expressit quidem aliis verbis, sed simili ferè sensu, *Gal. 5. 6. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.*

4. Vt res tota fiat clarior, repeto quod alibi dixi,

A duplicem esse iustificationem: Primam, & secundam. Prima est, qua quis ex impio fit iustus & Deo gratus. Secunda, qua ex iusto fit iustior & Deo gratior. In prima acquiritur iustitia; in secunda augetur. Itaque fides & alia bona opera non eodem modo concurrunt ad primam & secundam iustificationem. Ad primam concurrunt dispositiuè; ad secundam meritoriè. Nam homo impius, seu peccator, non potest acquirere iustitiam & remissionem peccatorum, nisi prius sit dispositus per actum fidei, timoris, spei, dilectionis & contritionis. *Eccl. 1. 28. Qui sine timore est, non poterit iustificari.* *Prou. 28. 35. Qui sperat in Domino, sanabitur.* *1. Ioan. 3. 14. Qui non diligit, manet in morte.* *Act. 3. 19. Penitemini & conuertimini, vt deleantur peccata uestra.* At postquam iustificatus est, tunc per similes actus meretur augmentum iustitiæ, & fit Deo gratior. Vnde sequitur, supra dictos actus dupliciter spectari posse. 1. Quatenus præcedunt iustitiam. 2. Quatenus sequuntur. Priori modo dispositiuè; posteriori modo meritoriè se habent. Vide *Conc. Trid. Sess. 6. cap. 6. & 10.*

QVÆSTIO IX.

An fides V. T. fuerit tam perfecta quàm est fides Noui Testamenti?

1. Respondeo: Essentialiter fuit æquè perfecta; non tamen accidentaliter. Prior pars patet, quia essentia assensus fidei in eo consistit, vt credamus aliquid propter auctoritatem Dei reuelantis. At tam Iudæi in Veteri quàm Christiani in Nouo Testamento, quidquid credunt fide diuina, hoc credunt propter auctoritatem Dei reuelantis: ergo assensus vtrorūque est eiusdem rationis & essentiæ. Posterior probatur, quia fides Noui Testamenti perfectior est in duobus. Primò, quia ad plura obiecta se extendit. Nam multa mysteria fidei sunt expressè reuelata in N. T. quæ non erant expressè reuelata in Veteri, vt mysterium Baptismi, Eucharistiæ, vocationis Apostolorum, abrogationis ceremoniarum, & similia. Secundò, quia ea mysteria, quæ in vtroque Testamento reuelata sunt, multo clariùs & perfectius reuelata sunt in Nouo, quàm in Veteri; vt mysterium Trinitatis, Incarnationis, Passionis, Resurrectionis, vocationis gentium. Hæc enim obscurè reuelata sunt in Veteri, clarè in Nouo.

2. Obiicies: supra dictum est diuinam reuelationem semper esse obscuram; nunquam claram. Respondeo: Semper est obscura ex parte Dei reuelantis, & ex parte rei reuelatæ, vt q. 1. explicatum est. At ex parte verborum, quibus fit, aliquando est obscura, aliquando clara. Et hoc sensu hîc loquimur. v.g. Reuelatio Trinitatis in Nouo Testamento est clara ex parte verborum, *Matth. 28. 29. Baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti.* Et *Ioan. 5. 7. Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et hi tres unum sunt.* Tres, quoad personam, vnum, quoad essentiam. At in Vet. fuit obscura, vt q. 3. ostensum est. Idem dico de mysterio Incarnationis, & vocationis Gentium. Hoc enim obscurè fuit reuelatum Iudæis; clarè Christianis, iuxta illud *Eph. 3. 5. Prout pot estis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod alijs generationibus non est agniscum filijs hominum, sicuti nunc reuelatum est S. Apostolis eius & Prophetis in Spiritu, gentes esse coheredes, & eoncorporales, & comparticeps promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium.*

Nota in mysterio vocationis gentium duo spectari posse. 1. Quod gentiles essent vocandi ad fidem Christi. 2. Quod essent saluandi sine onere circumcisionis & legis Mosaicæ. Prius fuit reuelatum in V. T. per Isaiam & alios Prophetas: posterius non item. Et ex hac parte

Apostoli habuerunt pleniorē cognitionem vocationis gentium, quā antiqui Prophetae. De hoc mysterio dicam iterum capite 15. de obseruantis legalibus, §. 10.

3. Ratio autem, cur mysteria fidei in nouo Testamento sint clarius explicata quā in Veteri, patet ex supra dictis; quia serui non tam perfectē sciunt consilia & secreta patris familias, quā filij, iuxta illud Christi Ioan. 15. 4. *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius.* At Iudaei erant serui, nos filij: illi ex ancilla, nos ex libera (Gal. 4. 31.) Ad hoc significandum, Moyses cū loqueretur ad populum, faciem velabat. Nobis autem Christus *reuelata facie locutus est*, teste Apostolo 2. Cor. 3. 13.

4. Quæres, an Apostolus loquatur de Fide Veteris & Noui Testamenti, cū ait Rom. 1. 17. *Iustitia Dei in eo (Euangelio) reuelatur ex fide in fidem.* Magni auctores id infirmant, vt Origenes, Chrysostomus, & alij, quos citat & sequitur Toletus in illum locum. Et aiunt hunc esse sensum: Ex obscura fide V. Testamenti in clarā fidem Noui Testamenti. Itaque iuxta hos auctores, sententia Pauli sic est explicanda: *Non erubescō Euangelium: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primū, & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, &c.* Quasi dicat: Non erubescō prædicare Euangelium; quia tametsi appareat vile (est enim gentibus stultitia, Iudæis scandalum, 1. Cor. 1. 23.) tamen habet vim & efficaciam conferendi salutem omni credenti, tam gentili, quā Iudæo. Nam in Euangelio manifestatur nobis, quod non aliter possimus salui & iusti esse, nisi per fidem. Non iam amplius per fidem V. T. sed per fidem Euangelicam. Si ergo salui esse volumus, transcendendum est ex fide Iudeorum, qua credebant Christum venturum? ad fidem Euangelicam, qua credimus, Christum iam venisse. Et sic r. utandus est status fidei. Iudæi quidem in V. T. poterant saluari per fidem venturi Christi, sed iam per eam amplius saluari non possunt, sed necesse est, vt relicta sua fide, amplectantur fidem Euangelicam, & credant Christum iam venisse. Vide Riberam in c. 2. Habac. v. 4.

5. Hinc iterum colligitur, quod ante dixi, fidem Euangelicam perfectiorem esse fide V. T. Nam Euangelica supponit Christum iam venisse, & omnia mysteria redemptionis impleta esse. At fides V. T. expectabat Christum adhuc venturum, & supponebat mysteria redemptionis nondum esse inchoata. Et ob hanc causam fit, vt fides V. T. aliquando non mereatur nomen fidei, sed tantum fides Noui Test. vt Galat. 3. 23. *Præus autem, quā veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, qua reuelanda erat.*

CAPVT III.

De Spe, Promissione & Oratione.

Sicut fides duplex est: Vna diuina, quā credimus Deo; altera humana, quā credimus homini: Ita spes duplex est: Vna diuina, quā speramus aliquid à Deo; alia humana, quā speramus aliquid ab homine. De diuina hic agimus. Et quia quæ speramus à Deo solent etiam promitti à Deo: & per orationem impetrari; agam simul de Promissione & Oratione. Idque hoc ordine. 1. Quid sit Spes. 2. Quæ bona in veteri Testamento fuerint promissa à Deo. 3. An etiam vita æterna fuerit promissa. 4. An oratio fuerit necessaria ad impetrandum eiusmodi bona. 5. Quæ fuit formula orandi in veteri Testamento. 6. An in veteri Testamento licuerit inuocare Sanctos. 7. An licuerit orare pro defunctis.

QVÆSTIO I.

Quid sit Spes?

1. **R**espondeo: Est donum à Deo infusum, quo confirmatus homo, certa cum fiducia expectat ea bona, quæ à Deo promittuntur. Hic aliqua notanda sunt. 1. Quod spes sit donum Dei, sicut fides. 2. Quod actus spei sit sperare seu expectare. 3. Quod obiectum spei sint bona à Deo promissa, & ab eo obtinenda. In quo multum differt à fide. Nam fides versatur circa præterita, præsentia & futura. Credimus enim Christum natum esse, quod est præteritum: Christum sedere ad dexteram Patris, quod est præsens, Christum venturum ad iudicium, quod est futurum. At spes versatur tantum circa futura. Non enim speramus præterita aut præsentia, sed futura, quæ nondum habentur. (Rom. 8. 24.) Nec quæcunque futura, sed tantum bona: Nec quæcunque bona, sed à Deo promissa & obtinenda. Vnde sequitur, non esse actum spei Theologicæ, seu diuinæ, de qua hic agimus, si speres te obtenturum aliquod bonum à Principe vel Imperatore; sed actum spei humanæ, quæ sæpe vana est.

QVÆSTIO II.

Quæ bona in V. T. fuerint promissa à Deo?

1. **R**espondeo: Hæc tria principaliter. Primò, terra sancta, fluens lacte & melle. (Genes. 12. 7. Et Exod. 13. 5. & Exod. 33. 1. Et Deut. 19. 8.) Secundò, affluentia bonorum temporalium. (Leuit. 26. per totum, & Deuter. 28. per totum.) Tertio, Christus Saluator. (Deuter. 18. 5.)

2. Duo priora promittebat Deus sub hac conditione: Si populus seruaret legem Dei: Sin secus, contraria mala ipsi minabatur. Hoc patet Deuter. 19. 8. *Cum autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est, (si tamen custodieris mandata eius, & feceris, quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore.)* Et Deuter. 28. 1. *Si autem audieris voces Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsores cunctis gentibus, quæ versantur in terra: venientque super te omnes benedictiones istæ, & apprehendent te: Si tamen præcepta eius audieris.* Et Leuit. 26. 3. *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluiam temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur.*

3. Hinc factum est primò, vt nullus Israëlitarum ex tot millibus, qui egressi erant ex Aegypto cum Moysè & Aarone, peruenerit ad terram sanctam, quæ ipsis erat promissa, nisi Caleb & Iosue: quia omnes præter hos duos, murmurauerant contra Deum. Num. 14. 27. *Vsq; quo multitudo hæc pessima murmurat contra me & querelas filiorum Israël audiu. Dic ergo eis: Vno ego, ait Dominus: Sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hæc iacobunt cadauera vestra. Omnes, qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Et Num. 32. 10. *Qui iratus iurauit dicens: Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Aegypto à viginti annis & supra terram, quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac & Jacob: & noluerunt sequi me, præter Caleb filium Iephone Cenezarum, & Iosue filium Nun: Isti impleverunt voluntatem meam.**

4. Secundò factum est, vt illi, qui postea habitabant A
in terra sancta, quotiescunque desererent legem Dei,
afflicti fuerint fame, bello & peste. Et rursum, quo-
tiescunque per veram penitentiam redirent ad Deum,
habuerint pacem, fertilitatem, & salubritatem. Le-
gantur libri Iudicum & Regum.

QVÆSTIO III.

An etiam vita æterna fuerit promissa in veteri
Testamento?

1. **R**espondeo: Non fuit expressè promissa. Vnde
hoc est discrimen inter nouum & vetus Testa-
mentum, quod in veteri promitterentur bona terrena
& temporalia; in nouo caelestia & æterna. In veteri di-
cebatur Isaia 1. 19. *Si audieritis me, bona terræ comede-
tis.* In nouo dicitur Matt. 5. 3. *Beati pauperes spiritu,
quoniam ipsorum est regnum caelorum.* Hinc Augustinus
in Psal. 73. *Deus, inquit, se vtriusque Testamenti vo-
luit esse auctorem, vt & terrena promitteret in veteri, &
caelestia in nouo.* Quæ causa? Quia alia est conditio ser-
uorum, alia filiorum. Serui accipiunt temporalem
mercedem à suis Dominis, & sic dimittuntur. Filij
succedunt in perpetuam hereditatem. Hoc insinuat
Apostolus ad Galat. 4. 30. cum ait: *Nec enim heres
erit filius ancille cum filio liberae.*

2. Quod dixi de promissione, dicendum etiam est de
opposita comminatione. In veteri Testamento mina-
batur Deus pœnas & supplicia temporalia; in nouo
æterna. In veteri dicebat Isaia 1. 20. *Si me ad iracun-
diam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.* In nouo dixit
Matth. 5. 23. *Qui dixerit fratri suo: Fatue, reus erit ge-
hemæ ignis.* Vnde hoc discrimen? Ex disparitate seruo-
rum & filiorum, vt dictum est. Serui, qui malè se ge-
runt, minis & flagellis coerceri solent: Filij, si dege-
neres sint, à paterna hereditate excluduntur.

3. Obiici potest illud Leuit. 18. 5. *Custodite leges meas
atque iudicia, quæ faciens homo uiuet in eis.* Et Ezech.
20. 11. *Dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi illis,
quæ faciens homo uiuet in eis.* Vtroque loco promittit
Deus vitam æternam seruantibus legem.

Respondeo: Non promittit vitam æternam, vt ali-
qui putant, sed vitam longam quietam, & omnibus
bonis affluentem in hoc mundo. Ita explicant magni
auctores, quos citabo. Et colligitur ex Apostolo Ro-
manorum decimo, versu quinto, vbi allegans prius
testimonium, sic ait: *Moses enim scripsit, quoniam ius-
titiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, uiuet in ea.
Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit, &c.* Hic distin-
guit duplicem iustitiam: vnã legalem seu Mosaicam,
quæ consistit in obseruatione legis Mosaicæ. Alteram
fidei, quæ consistit in fide CHRISTI per charitatem
operante. De priori dicitur: *Homo qui fecerit iustitiam
legis, uiuet in ea,* id est, non incurret pœnam mortis,
quæ transgressoribus legis posita est. De posteriori
dicitur: *Si in corde tuo credideris, quod Deus Christum
suscitauit à mortuis, saluus eris.* (Romanorum decimo,
versu nouo.) Ita Theodoretus, Ambrosius, Ansel-
mus, Toletus, Cornelius, & alij in Commentario
illius loci.

4. Et confirmatur primò ex eodem Apostol. Hebr.
8. 6. vbi expressè ait nouum Testamentum melioribus
repromissionibus sancitum esse, quàm vetus. At hoc
verum non esset, si in vtroque promissa esset vita æter-
na. Secundò ex alijs scripturis veteris Testamenti, vbi
Deus vitam temporalem promittit seruantibus legem,
& mortem temporalem non seruantibus legem. Exod.
20. 12. *Honora partem tuam, & matrem tuam, vt sis lon-
gæuus super terram.* Et c. 21. 17. *Qui maledixerit patri suo,
vel matri, morte moriatur.* Et alibi sæpius.

QVÆSTIO IV.

An oratio fuerit necessaria ad obtinendum id, quod in
Veteri Testamento promittebatur?

1. **R**espondeo Fuit necessaria: Non quidem abso-
lutè, sed quia Deus sæpè non volebat dare,
quod promiserat, nisi per orationem ab eo peteretur.
Idque propter duplicem hominum utilitatem. Vna est,
vt frequenter orando & impetrando, acquirerent ma-
iorem fiduciam recurrendi ad Deum. Altera, vt co-
gnoscerent & profiterentur, Deum esse bonorum om-
nium auctorem, & ab eo solo vera bona obtineri posse.
Ita D. Thomas in 2. 2. quæst. 83. art. 3. ad 3.

2. Exemplo rem demonstrabo: Deus promiserat
populo Iudæorum pacem & tranquillitatem, & tamen
non dabat nisi orantibus. Iudic. 3. 9. *Clamauerunt ad
Dominum, qui suscitauit illis Saluatorem, & liberauit
eos.* Et c. 6. 6. *Humiliatus est Israël valde in conspectu
Madian: & clamauit ad Dominum, postulans auxilium
contra Madianitas. Qui misit ad eos virum Prophe-
tam, &c.*

3. Similiter promiserat, se missurum Messiam: &
tamen Prophetæ orabant, vt eum mitteret. Exod. 4.
13. *Obsecro Domine, mitte quem missurus es.* Et Esaiæ 45.
8. *Rorate calis desuper, & nubes pluant iustum: aperia-
tur terra, & germinet Saluatorem.* Et c. 64. 1. *Vtinam
dirumperet calos & descenderes.* Imò, quod amplius est,
Daniel suis precibus impetrauit, vt citius mitteretur,
quàm putabatur mittendus, Dan. 9. 23. *Ab exordio
precum tuarum egressus est sermo, &c. Septuaginta hebdo-
mades abbreviata sunt super urbem sanctam tuam, vt
consumetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, &
deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, &
impleatur visio & prophetia, & ungatur Sanctus San-
ctorum.*

QVÆSTIO V.

Quæ fuerit formula orandi Deum in Veteri
Testamento?

1. **R**espondeo: Fuit longè diuersa ab ea formula,
quæ est in N. Test. Nam Iudæi, cum Deum
orabant, vocabant illum *Dominum*: Nos ex mandato
Christi, vocamus *Patrem*. Illi orabant, vt serui: Nos
oramus, vt filij. Illi dicebant cum Nehemia: *Quæso
Domine Deus calis fortis, magne, atque terribilis, fiant
aures tue auscultantes, & oculi tui aperti, vt audias ora-
tionem serui tui, quam ego oro coram te hodie.* (1. Esdr. 1.
5.) Nos dicimus cum Christo: *Pater noster qui es in cae-
lis.* (Math. 6. 9. Quo nomine sæpius vtitur Apo-
stolus, vt Rom. 1. 7. *Non accepistis spiritum seruitutis
iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum,
in quo clamamus, Abba Pater.* Et 2. Corinth. 1. 3. *Pa-
ter misericordiarum.* Et alibi. Item Christus in Euan-
gelio Matth. 5. 16. *Sic luceat lux vestra coram homini-
bus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem
vestrum, qui in caelis est.* Et ibidem v. 44. *Diligite ini-
micos vestros, vt sitis filij Patris vestri, qui in caelis est,
qui Solem suum oriri facit super bonos & malos.* Et v. 48.
*Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester perfectus
est, &c.*

2. Hinc sequitur primò, verum esse, quod sæpè dixi,
Iudæos fuisse in statu seruorum; nos autem in statu
filiorum. Illos habuisse Deum pro Domino, nos pro
Patre: Illos accepisse mercedem temporalem; nos
æternam: illos timore impulsos fuisse ad seruiendum;
nos amore. Secundò sequitur, nos esse fratres & co-
heredes

hæredes Christi; illos nō fuisse. Quo spectat illud Rom. A
8.17. *Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, co-
redes autem Christi.* Et Heb. 2.11. loquens de Christo ait:
Non confunditur fratres eos vocare. Et ratio est, quia ha-
bemus eundem Patrem cum Christo.

3. Dices: Etiam in V. T. Deus vocabatur Pater Iu-
dæorum, vt Ilia. 63.16. *Tu enim Pater noster, & Abraham
nesciuit nos.* Et Ierem. 31.9. *Factus sum Israëli Pater, &
Ephraim primogenitus meus est.* Ergo ex hac parte nullum
est discrimen inter Iudæos & Christianos; nec inter ve-
tus ac nouum Testamentum. Respondeo: Magnum est
discrimen. Primò, ex parte legis seu præcepti. Nam Iu-
dæi secundum legem Mosaicam non utebantur nomine
Patris, quando orabant Deum, sed nomine Domini, vt di-
ctum est. At Christiani secundum legem Euangelicam, iu-
bentur vsurpare nomen Patris. Iubentur enim sic ora-
re: *Pater noster qui es in caelis.* Secundò, ex parte consue-
tudinis. Nam in veteri Testamento non erat consue-
tum, vt vel Sacerdotes, vel populus, Deum appellarent
Patrem: Soli Prophetæ aliquando id fecerunt extraor-
dinariè; & quidem duplici sensu.

4. Primò, prædicendo fore, vt Deus, qui tunc erat Do-
minus Iudæorum, futurus esset Pater Christianorum.
Sic intelligendum est illud Ieremiæ loco citato: *Factus
sum Israëli Pater, & Ephraim primogenitus meus est.* q. d. in
N. T. quando Iudæi conuertentur ad fidem Christianã,
tunc ero Pater Israëlis & Ephraim. Et sic explicat Apo-
2. Cor. 6. v. 18. citans testimonium Ieremiæ, his verbis:
Ero vobis in Patrem, & vos eritis mihi in filios & filias,
dicit Dominus omnipotens. Vbi illæ duæ particulae, *Ero,* &
Eritis, denotant tempus N. T. Porro per nomen Israëlis
possunt intelligi Iudæi, qui erant conuertendi ex Tribu
Iuda, & Benjamin: Et per nomen Ephraim, qui erant
conuertendi ex decem Tribubus, quales fuerunt Petrus,
Andreas, Philippus, Nathanaël.

5. Secundò insinuando, Deum non quidem vocatum
fuisse Patrem Iudæorum, potuisse tamen vocari, si ser-
uassent legem à Deo præscriptam. Sic intelligendum est
illud Isaia 1. 2. *Filios enutriui, & exaltavi: ipsi autem spre-
uerunt me.* Et Malach. 1. 6. *Filius honorat patrem, & seruus
dominum suum. Sicut ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?* Et
alia similia. Vide D. August. lib. 2. de sermone Domini
c. 4. vbi hæc omnia persequitur.

6. Hic notandum est, Deum triplici titulo posse appel-
lari Patrem. Primò, titulo creationis & conseruationis.
Sic omnium creaturarum potest dici Pater. Et sic voca-
tur Pater pluuia (Iob 38. 28.) Secundò, titulo redem-
ptionis. Tertiò, titulo regenerationis & adoptionis. Vtro-
que titulo vocatur Pater iustorum N. Testamenti, iux-
ta illud Ioan. 1. 12. *Quo quot autem receperunt eum, dedit eis
potestatem filios Dei fieri.*

7. Quæres: Quare in V. T. vocatus sit Deus Deorum?
vt Psal. 49. 1. *Deus Deorum Dominus locutus est.* Et Psal.
135. 1. *Confitemini Deo Deorum, quoniam in æternum mise-
ricordia eius.* Et Dan. 11. 36. *Aduersus Deum Deorum loque-
tur magnifica.* Respondeo. Illa phrasis dupliciter vsurpa-
ta fuit in Scripturis. Primò à Iudæis, qui agnoscebant
vnum Deum. Et tunc sensus est: *Deus Deorum,* id est,
Deus noster, qui est solus Deus. Vel, Deus noster, qui
non solum est supra homines, sed etiam supra Deos Gē-
tilium qui sunt falsi Dij. Et sic intelliguntur testimonia
citata. Idem sensus aliis verbis exprimitur Psal. 134. 5.
*Ego cognoui, quod magnus est Dominus, & Deus noster præ
omnibus Diis.* Secundò ab infidelibus, qui agnoscebant
plures Deos. Et tunc sensus est: *Deus Deorum,* id est, præ-
cipuus inter Deos. Et sic videtur intellexisse Nabucho-
donosor Rex, cum dixit Danieli: *Verè Deus vester, Deus
Deorum est.* (Dan. 2. 47.) Vide Maldonatum in illum
locum.

Analogia Bec. Tom. II.

QVÆSTIO VI.

An in V. T. vsitatum fuerit inuocare Sanctos?

I. R Espon deo: V sitatum fuit inuocare Sanctos An-
gelos, non tamen Sanctos homines, qui ex hac
vita decesserant. Prior pars probatur ex variis scripturæ
testimoniis. Primò ex illo Gen. 48. 15. *Deus, in cuius con-
spectu ambulauerunt Patres mei Abraham & Isaac: Deus
qui pascit me ab adolescentia mea vsque in presentem diem:
Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.*
Vnde Iacob Patriarcha primò quidem inuocat Deum;
deinde Angelum custodem, petens ab utroque benedi-
ctionem pro filiis Iosephi, nempe pro Ephraim, &
Manasse.

2. Secundò, ex illo Iob. 5. 1. *Voca ergo, si est, quis tibi res-
pondeat, & ad aliquem Sanctorum conuere.* Vbi nomine
Sanctorum intelligit Angelos, vt exponit Augustinus in
annotationibus in Iob, Bellarminus libro primo de San-
ctis cap. decimo nono. Emanuel Saa in Notationibus.
Similis est modus loquendi c. 15. vers. 15. *Ecce inter San-
ctos eius* (id est, inter Angelos) *nemo immutabilis.* Est igitur
hic sensus: *Conuere ad aliquem Sanctorum,* id est, re-
curre ad aliquem Angelum, qui causam tuam defendat
apud Deum. Et hoc fecit Iob, vt patebit ex sequenti tes-
timonio.

3. Tertiò, ex illo Iob 19. vers. 21. *Miseremini mei, mise-
remini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini terri-
git me.* Vbi Iob, sicut illi suatum erat, inuocat amicos
iuos, id est, Angelos, vt authores citati interpretantur.
Et colligitur ex cap. trigesimo tertio vers. vigesimo ter-
tio. *Si fuerit pro eo Angelus loquens, vnus de millibus, vt
annunciet hominis equitatem, miserebitur eius & dicit: Li-
bera eum; vt non descendat in corruptionem: inueni in quo es
propitius.* Sensus est: Si aliquis Angelorum (quos inuoca-
uit Iob, dicendo, *Miseremini mei*) intercesserit pro eo
apud Deum, futurum est, vt Deus misereatur Iobi pro-
pter eiusmodi intercessionem, & dicat Angelo interces-
sori: *Libera eum, & c.*

4. Posterior pars probatur, quia nusquam legimus in
Vet. Test. quod aliquis directè inuocauerit Sanctos Pa-
triarchas aut Prophetas, qui ex hac vita decesserant.

D Dices, Moyses inuocauit Sanctos Patriarchas Exodi
trigesimo secundo vers. decimo tertio, *Recordare Domine
Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum.* Respondeo.
Hæc tria distinguenda sunt. Primò, directè inuocare
Sanctos, dicendo: *Sancte Abraham ora pro me.* Hoc nun-
quam factum est in Veteri Testamento. Secundò, direc-
tè orare Deum, vt sit nobis propitius propter merita
Sanctorum. Hoc factum est in V. Test. Nam Salomon
orauit Deum, petendo ab illo subsidium propter merita
patris sui David iam defuncti, vt Psal. 131. 1. *Memento Do-
mine David, & omnis mansuetudinis eius.* Et infra vers.
10. *Propter David seruum tuum non auertas faciem Christi-
tini,* id est, propter fidele obsequium, quod tibi præstitit
Pater meus, cum in hac vita mortali esset, rogo te, ne
cōfundas faciem meam, qui loco Patris mei vnctus sum
in Regem. Tertiò, directè orare Deum, vt sit nobis pro-
pitius propter pactum cum Sanctis in initum. Hoc etiam
factum est in V. T. loco supra citato. *Recordare Abra-
ham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum, quibus iurasti per æ-
metipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum, sicut stellæ
caeli: & vniversam terram, de qua loquutus sum, dabo semi-
ni vestro, & possidebitis eam semper.*

5. Hinc sequitur, quæ sit differentia inter vetus & no-
uum Testamentum, quod attinet ad inuocationem San-
ctorum. Nam tamen Veteres soliti sunt inuocare An-
gelos, sicut nos facimus; non tamē soliti sunt directè in-
uocare alios Sanctos, sicut nos facimus. Non enim dice-
bant, *Sancte Abraham ora pro nobis:* sicut nos dicimus:

B

Sancte Petre ora pro nobis. Ratio est, quia Sancti in V. T. non erant in celo & caelesti gloria, sed in loco subterraneo, quasi in carcere inclusi (1. Petr. 3. 19.) ac proinde non poterant ordinariè ac infallibiliter cognoscere viventium preces & inuocationes. At sancti in N. T. sunt in celo, ubi clarè vident diuinam essentiam, & in ea tanquam in viuo speculo, nostras necessitates & orationes intuentur. Vnde D. Greg. 1. 4. Dialogorum c. 33. de illis sic scribit: *Quid est, quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?* De quo plura dixi in opusculo de Inuocatione Sanctorum.

QVÆSTIO VII.

An in V. T. vñtatum fuerit orare pro defunctis?

1. **R**espondeo: Fuit vñtatum, vt colligitur ex libro 2. Machab. cap. 12. 42. Vbi Iudas Machabæus curauit offerri sacrificiũ pro mortuis. Textus sic habet. *At verè fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes qua facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiosè de resurrectione cogitans (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Vbi tria notanda sunt. 1. Quod Iudas curauerit orari pro mortuis. 2. Quod id fecerit ad exoluenda illorum peccata. 3. Quod laudabiliter fecerit.

2. Dices 1. Libri Machabæorum non sunt Canonici, quia non habentur in canone Iudæorum. Respondeo. Sunt canonici, vt docet Innocentius, Augustinus, & alij passim, quos citaui cap. 1. q. 1. Nec obstat quod non sint positi in canone Iudæorum, quia ille canon factus est, antequam libri Machabæorum conscriberentur. Non ergo mirum est, si in illo canone non habeantur. Habentur tamen in canone Christianorum, vt patet ex authoribus citatis. Vnde August. lib. 18. de ciuitate Dei, c. 6. *Machabæorum libros, non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.*

3. Dices 2. Etiam si constet Iudam Machabæum curasse offerri sacrificium pro mortuis, non idè sequitur legitime id factum esse. Nam multa narrantur in scriptura, quæ non legitime facta sunt. Respondeo. Sicut constat Machabæum id fecisse, sic etiam constat laudabiliter fecisse. Quod tripliciter probò. 1. ex verbis scripturæ; *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis orare.* 2. ex consensu totius Ecclesiæ Catholicæ, quæ imitatur factum Iudæ. 3. ex persona ipsius Iudæ. Fuit enim vir laudatissimus, & tantæ authoritatis apud Iudæos, vt instituerit festum Eneæriorum (1. 1. Machab. 4. v. 59. quod adhuc tempore Christi publicè celebrabatur, & ab ipso Christo fuit coonestatum (Ioan. 10. 22.

4. Dices 3. Illi, pro quibus Iudas curauit offerri sacrificium, erant sacrilegi: quia furati erant donaria idolorum, quod aperte pugnabat cum ipsorum lege, Deut. 7. v. 25. *Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea, quia abominatio est Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fiat anathema, sicut & illud est.* Vnde constat, mortuos fuisse in peccato mortali. At peccatum mortale non tollitur post hanc vitam. Respondeo: Hic aliqua certa sunt, aliqua incerta. 1. Certum est, eos, de quibus agitur, contra legem peccasse, siue mortaliter, siue venialiter. 2. Peccatum mortale, quoad culpam, non tolli post hanc vitam. 3. Si ergo aliqui ex illis mortui sint in peccato mortali,

A non profuisse illis sacrificium. 4. Si autem verè doluerint de peccato ante mortem, profuisse: non ad tollendam culpam, quam suppono per cõtritionem sublatam esse: sed ad pœnam temporalem expiendam. Hæc incerta. 1. An omnes peccauerint mortaliter in illo facto; quia poterant aliqui excusari à peccato mortali, vel propter paruitatē materiæ, quam abstulerant: vel ex aliquo alio capite. 2. An omnes, qui peccauerunt mortaliter, mortui sint in peccato mortali: quia aliqui fortè habuerunt veram cõtritionem ante mortem. Si ergo aliqui, vel non peccauerint mortaliter, vel certè doluerint de peccato mortali, rectè pro illis sacrificium oblatum est. Et quamuis Iudas Machabæus id certò non sciuerit, fecit tamen laudabiliter, pro omnibus sacrificiũ offerendo. Sicut etiam nos, quando oramus pro absentibus, sæpè nescimus, in quo statu illi sint: an scilicet viuentes, an mortui: benè, an malè dispositi: digni, an indigni: prædestinati, an reprobi: Et tamen non malè facimus, pro illis orando.

5. Habemus similia exempla in scripturis. Certè Stephanus, cum oraret pro lapidantibus, non sciebat in quo statu quisque illorum esset: an scilicet ex eorum numero, quibus ad salutem profutura esset oratio, sicut profuit Solo: an ex aliorum numero, quibus profutura non esset, cuiusmodi erant plerique Pharisei. Et tamen pro omnibus sine exceptione orauit: *Ne statuas illis hoc peccatum.* An ideo oratio illius culpanda? Absit. Similiter Apostolus Paulus dum Romæ esset in vinculis: scribebat Ephesius & Colof. vt instanter & omni tempore pro ipso orarent (Eph. 6. 19. & Colof. 4. 3.) Nec dubium est, quin id fecerint. Et tamen, dum postea, elapso temporis intervallo, pro absente orarent, meritò poterant dubitare, in quo statu ipse tunc esset: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite iam plexus, aut aliò ablegatus esset. An ideo non rectè orabant? Idem ergo iudicium esto de Iuda Machabæo. Nescierit sanè, in quo statu mortui essent illi, pro quibus sacrificium offerebat: non ideo malè fecisse putandus est.

CAPVT IV.

De Charitate & præceptis Charitatis.

D Vplex est Charitas. Vna naturalis, qua diligimus Deum & proximum secundum dictamen luminis naturæ. Altera supernaturalis, qua diligimus Deum & proximum secundum dictamen luminis Fidei. Prior potest esse in Ethnicis, posterior tantum in fidelibus. Hic agimus de posteriori. Et quæritur 1. quid sit charitas. 2. An in Vet. Test. fuerint duo præcepta charitatis: vnum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo sicut seipso. 3. An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita. 4. An posterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico. 5. Quid sit diligere proximum sicut seipsum.

QVÆSTIO I.

Quid sit Charitas?

1. **R**espondeo: Charitas est virtus à Deo infusa, qua Deus diligitur propter se, & proximus propter Deum. Hæc partim conuenit cum Fide & Spe, partim discrepat. In eo conuenit, quod sit supernaturalis, & à Deo, infusa, sicut Fides & Spes: In eo discrepat, quod sit perfectior Fide & Spe, iuxta illud 1. Corinth. 13. 13. *Nunc autem manet Fides, Spes, Charitas, tria hæc maior autem horum est Charitas.* Est autem ex duplici capite perfectior.

Primò, quia Fides & Spes, sicut etiam aliæ virtutes, nihil profunt sine Charitate, vt prolixè ostendit Apostolus loco citato. Et hoc sensu docent Theologi cum D. Thomà in 2. 2. quæst. 23. artic. 8. Charitatē esse formam, animam & vitam aliarum virtutum. Nam sicut corpus humanum habet omnem vim & valorem operandi ab anima, quæ est vita & forma corporis: sic aliæ virtutes habent omnem vim ac valorem merendi à Charitate. Vnde Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 18. *Ipsam fidem non facit vtilem, nisi Charitas. Sine Charitate quippe fides potest quidem esse, sed non prodesse.* Secundò, quia Fides & Spes includunt quandam imperfectionem: Fides quidem obscuritatem; Spes verò dilationem boni, quod speratur. At Charitas nullam includit imperfectionem. Hinc infert Apostolus, fidem & spem, quia imperfectæ sunt, non manere in beatis in cælo: Charitatem, quia perfectæ est, manere. (1. Cor. 13. 8.)

2. Propter hanc perfectionem dici solet, Charitatem eminere inter virtutes, sicut aurum eminet inter metalla; ignis inter elementa; Sol inter Planetas; Cælum empyreum inter orbis cælestes; Seraphim inter Angelos. Nam Charitas, qua diligimus Deum & proximum, est quasi aurum pretiosissimum, quo comparamus nobis bona cælestia: est ignis cælestis, quo accenditur & inflammatur animus: est sol, qui illuminat, fecundat, viuificat: est cælum empyreum, in quo habitat Deus cum beatis. est virtus Seraphica, quæ homines ardentem efficit.

QVÆSTIO II.

Qua fuerint præcepta charitatis in veteri Testamento?

1. **R**espondeo: Hæc duo principalia: Vnum, Deut. 6. v. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Alterum, Leuit. 19. vers. 18. *Diliges amicum tuum, sicut teipsum.* Christus vtrumque coniunxit Euangelio, & expressit his verbis Matt. 22. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem est simile huic: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Propheta.

2. Prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, iubebatur Iudæi ligare in manibus, collocare inter oculos, & scribere super ianuas & postes domuum suarum. Sic enim habetur Deut. 6. 4. *Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus vnus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* Eruntque verba hæc, qua ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque confurgens. *Et ligabis ea, quasi signum in manu tua: eruntque & mouebuntur ante oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostiis domus tua.* Et infra cap. 11. vers. 20. *Scribes ea super postes & ianuas domus tua.*

3. Quæres, quo sensu hoc intelligendum sit? Respondeo. Duplex est expositio. Vna veterum Iudæorum, qui propriè intelligebant, sicut verba sonant. Itaque apud illos erat consuetudo, vt scriberent legem Dei in membrana, & affigerent fronti, brachio, fimbriis, & ostio domus suæ. Hinc Christus Mat. 23. 5. de Scribis & Phariseis ait: *Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias.* Vbi per phylacteria intelligit membranulas, in quibus lex Dei scripta erat, quas Pharisei in fronte versus vtrâque aurè, & in brachiis circa manus, & in fimbriis vestimentorum gestabant, vt perpetuò legem Dei ante oculos haberent. Dicta autem sunt à Græcis *φυλακτῆρες*, id est, conseruatoria, quod ad conseruandam legis memoriam instituta essent. Vide Maldonatum in Commentario illius loci.

Analogia Bec. Tom. II.

4. Altera nostrorum interpretum, qui non intelligunt propriè de externa scripture legis in membranis, & affixione ad frontem, brachia, & ostia: sed de iugi memoria & recordatione illius præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Vt hic sit sensus: Ita constantem & continuam illius præcepti habebis recordationem, ac si frontalibus, dextralibus, ac liminaribus inscriptum esset, & tuis oculis perpetuò obiceretur, & obuersaretur. Ita Lyranus, Abulensis, Rebanus, Cornelius. Itaque secundum hos authores, eadem res semel metaphoricè, proposita est. Propriè, cum dictum est: *Eruntque verba hæc in corde tuo, & meditaberis in eis, sedens in domo tua, & ambulans in itinere,* Metaphoricè, cum additum est: *Et ligabis ea, quasi signum in manu tua: eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostiis domus tua.*

5. Hæc posterior expositio passim recepta est. Prior tamen est valdè probabilis, & magis accommodata statui Iudæorum, & analogiæ veteris ac noui Testamenti. Quæ, vt supra dixi, in eo consistit, quod Iudæi fuerint serui: Christiani sint filii: Illi habuerint externam litteram: hi habeant internum spiritum: Illi fuerint quasi carnales: hi spirituales. Itaque illi per externa & sensibilia signa debebant instrui ac doceri de rebus spiritualibus. Sic per macerationem boui, ouium, instructi sunt de futura Christi passione: per externam circumcisionem carnis, de interna cordis contritione: per transitum maris rubri, de effectu Baptismi. Ergo verisimile est, quod etiam per externam scripture legis, & affixionem ad frontem, brachia, fimbrias, parietes, moniti fuerint de obseruanda lege. Et ita sentit D. Thomas in 1. 2. quæst. 102. art. 6. & 7. vbi cum alteram nostrorum Interpretum expositionem proposuisset, postea subdit: *Potest tamen dici, quod quia populus ille carnalis erat, & duræ cervicis, oportuit etiam per huiusmodi sensibilia eos ad legis obseruationem excitari.*

QVÆSTIO III.

An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita?

1. **N**egat Calvinus. Affirmant Catholici. Et probant exemplo Davidis, & aliorum Sanctorum qui illud seruarunt. Psal. 118. 10. *In toto corde exquisiui de.* Et 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum est in conspectu meo.* Et 4. Reg. 23. 25. de Iosia; *Similis non fuit ante eum Rex qui reuertetur ad Dominum in toto corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua, iuxta omnem legem Moysi.* Et rursus Ecclesiastici 47. vers. 10. de Dauid, *De omni corde suo dilexit Deum.* Hic aperte vides, Dauidem & Iosiam dilexisse Deum ex toto corde, iuxta præceptum Decalogi. Nec dubium, quin idem fecerint Abraham, Moyses, Samuel, Helias, Elisæus, Hieremias, & alij Propheta. Et in nouo Testamento B. Virgo, Apostoli, Stephanus, Timotheus, Titus, & alij non pauci, præsertim cum de his prædictum sit Deut. 30. 6. *Circumciderit Dominus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas eum in toto corde, & in tota anima, & possis viuere.*

2. Porro, vt res tota clariùs percipiatur, explicandum est, quis sit sensus illius præcepti, quo iubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facilè constabit, an seruari possit necne. Potest autem triplex esse sensus. Primus, vt diligamus Deum ex toto corde, id est, vt totum cor nostrum, quantum quantum est, in eo solo diligendo occupetur, nec aliud amemus aut diligamus, quam ipsum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio: alioquin non liceret proximum diligere, quod tamen facere iubemur.

B ij

Alter est, vt diligamus Deum ex toto corde, non quod totum cor nostrum in eo diligendo debeat occupari; sed quod tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri potest. Nec hoc sensu præcipitur: quamuis si præciperetur, seruari posset. Quis enim dicat impossibile sibi esse, diligere Deum tanto conatu, quanto diligere eum potest? Tertius est, vt diligamus Deum ex toto corde, id est, vt diligamus eum super omnia, vt præferamus illum rebus alijs; vt nullius rei amorem Dei amori anteponamus; vt nullius creaturæ timore, vel amore velimus Deum offendere, & ab illius amore recedere. Hic verus ac germanus sensus est. Hunc expressit Apostolus Rom. 8. 39. *Nulla creatura poterit nos separare à Charitate Dei*, id est, nulla poterit efficere, vt ei postponamus dilectionem Dei. Et Christus, Matth. 10. vers. 37. *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*, id est, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum super omnia. Vnde è contrario, qui amori parentum (qui in filiis solet esse maximus) præfert amorem Dei, conuincitur diligere Deum super omnia.

3. Hoc sensu laudatur Abraham (Genes. 22.) quod cum haberet vnicum filium Isaac, quem intimè diligebat; eius tamen dilectioni præferret dilectionem Dei. Nam si inter omnes creaturas, nullam tantopere amabat, sicut filium suum vnicum; & nihilominus hunc ipsum filium paratus erat offerre Deo in sacrificium; euidens signum erat, eum diligere Deum super omnia, vel quod idem est, ex toto corde. Hinc concludo, hoc præceptum non esse impossibile, si eo sensu explicetur, quod iam explicatum est.

4. Sed obiicitur Augustinus in libro de spiritu, & littera, capite vltimo, & in libro de perfectione Iustitiæ, Resp. 17. vbi ait, hoc præceptum non posse impleri in hac vita, sed in alia. At prompta est responsio. Nam duo nititur ostendere Augustinus, quæ verissima sunt. Vnum est, præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus*; posse quidem impleri in hac vita, quoad obligationem, quam inducit; non tamè quoad verba, quibus proponitur. Alter è est, in hac vita non tam perfectè diligi Deum, quam in altera; quod probat hac ratione. Dilectio supponit cognitionem. In hac vita cognoscimus Deum obsecrè per fidem; in altera clarè per visionem: Quid ergo mirum, si in hac vita minus perfectè, in altera perfectius Deum diligamus? Hanc esse mentem Augustini, ex ipso textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

QVÆSTIO IV.

An posterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico?

1. **R**atio dubitandi est, quia Leuit. 19. 18. expressè dicitur: *Diliges amicum tuum sicut teipsum*. Vbi inimicus videtur excludi, vnde in Euangelio dicit Christus, Matth. 5. 43. *Audistis, quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros*. Vt sit discriminè veteris ac noui Testamenti, quod in veteri datum fuerit præceptum de diligendis tantum amicis: in nouo de diligendis omnibus, tam amicis, quam inimicis. Auget hæc difficultatem, quod quidam legis peritus in Euangelio interrogauerit Christum, quis deberet intelligi per proximum, quando dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum* (Luc. 10. 29.) Nam ex illa interrogatione appareret, Christum in hac re dissensisse à Iudæis, eo quod Iudæi putarent solos amicos, Christum etiam inimicos, nomine proximi comprehendi.

2. Magni sanè authores ita sentiunt. Qui primò quidem generatim docent, Christum non solum interpre-

tatum esse legem Mosaicam, & à corruptelis Pharisæorum vindicasse (Matth. 5. 21. & sequentibus.) Sed reuera nouas quasdam leges addidisse, quæ in veteri Testamento non erant. Ac nominatim addidisse hanc: *Diligite inimicos vestros*, quæ in lege Mosaicâ nusquam legitur. Itaque hoc interesse inter Iudæos & Christianos, quod Iudæi, vi præcepti Mosaici, debuerint diligere solos Iudæos, qui nomine proximorum designabantur, non autem Gentiles, qui hostes seu inimici illorum erant. Christiani verò, vi præcepti Euangelici, debeant omnes diligere, etiam hostes & inimicos.

3. Dices: Etiam in veteri Testamento fuit præceptum de diligendis inimicis, vt patet ex illo Exod. 23. 4. *Si occurreris boni inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum*. Respondeo, ibi per inimicum non intelligitur verus inimicus, id est, Gentilis; sed Iudæus, cum quo Iudæus inimicitias gerere prohibebatur. Hoc inde constat, quia qui illic inimicus dicitur, alibi frater appellatur, vt Deut. 22. 1. *Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo*. Alioqui quando de veris inimicis, id est, de Gentilibus sermo est; tunc Iudæi iubentur illos interficere, ac penitus delere, Deut. 25. 19. *Delebis nomen eius sub celo*. Hanc sententiam sic explicatam, defendit Maldonatus in cap. 5. Matthæi vers. 27. & ex eo Serarius libro 2. Trihæresij cap. 8.

QVÆSTIO V.

Quid sit diligere proximum sicut seipsum?

1. **D**ifficultas est, quid significet illa particula *sicut*. Respondeo. Non significat æqualitatem, sed similitudinem. Prius patet, quia homo, secundum ordinem charitatis, debet seipsum magis diligere, quam proximum. Et hoc sensu dici solet: *Charitas incipit à seipso*. Posterius etiam patet, quia tametsi debeat seipsum magis diligere, quam proximum; tenetur tamen similia dilectionis signa exhibere proximo, atque sibi ipsi. Et hoc significat particula, *sicut*.

2. Quæres, in quo consistat hæc similitudo? Respondeo: In tribus. 1. in materia. 2. in modo & qualitate. 3. in affectu. Vult enim Deus, vt ea bona, quæ tibi optas, optes etiã proximo: vt sicut teipsum diligis propter Deum, sic etiam proximum propter Deum; vt eo affectu & conatu, quo diligis teipsum, diligas etiam proximum. Saluo semper ordine Charitatis. De quo fusè disputatum est in 2. 2.

3. Dices: Homo sæpè optat sibi noxia, vt honores, voluptates, diuitias, quæ non tenetur optare proximo. Ergo falsum est, Deum velle, vt quæ quisque sibi optat, optet etiam proximo. Respondeo. Nos hinc agimus de eo, qui ex vera charitate diligit seipsum: non de eo, qui seruit suis cupiditatibus, & concupiscentiis. Vide Maldonatum in cap. 22. Matth. v. 39.

CAPVT V.

De Lege Mosaicâ.

Lex Mosaicâ triplex est, Moralîs, Ceremonialis, & Iudicialis. Moralîs summatim continetur in Decalogo. Et duo potissimum præcipit; cultum Dei, & iustitiam cum proximo. Ceremonialis speciatim determinat quibus ritibus, ceremoniis, colendus sit Deus. Iudicialis, quibus modis iustitia cum proximo seruanda. Itaque triplicia sunt præcepta Mosaicâ, de quibus Deut. 5. 31. *Loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias atque iudicia*

Et cap. 6. 1. Hæc sunt præcepta & ceremoniæ atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester, ut docerem vos. Vide D. Thom. in 1. 2. quæst. 99. & sequentibus.

2. Hoc posito, multa possunt disputari. 1. An lex Mosaica fuerit bona. 2. An utilis. 3. An perfecta & sufficiens ad salutem. 4. An à Deo data. 5. Vbi, quando & quomodo data. 6. An obligauerit solos Iudæos. 7. Quam arctè obligauerit. 8. An nunc penitus abrogata sit. 9. An in eius locum successerit lex Euangelica, & quæ illa sit.

QVÆSTIO I.

An lex Mosaica fuerit bona?

1. **M**Anichæi, teste Augustino (in lib. contra Adimantum, & lib. 22. contra Faustum) docuerunt, fuisse malam & iniustam. Primò, quia concessit vsuram & libellum repudij, quæ mala & iniusta sunt. (Deuter. 33. & 34.) Secundò, quia fuit tyrannica, vt patet ex illo Exod. 21. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Tertio fuit intolerabilis, & obseruatu impossibilis. Actu. 15. 10. *Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?* Hinc sepe reprehenditur in Scripturis, Ezech. 20. 25. *Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non uiuent.* Et Roman. 4. 15. *Lex iram operatur.* Et Rom. 5. 20. *Lex subintrauit, ut abundaret delictum.* Et Rom. 7. 8. *Sine lege peccatum mortuum erat: sed cum uenisset mandatum peccatum reuixit.* Et Hebr. 8. 7. *Si prius estamentum culpæ uacasset, non utique secundi locus inquireretur.*

2. Respondeo, Lex Mosaica fuit bona, iusta, sancta, vt patet ex illo Rom. 7. 22. *Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum & bonum.* Vbi mandatum legis Mosaicæ dicitur sanctum, propter præcepta ceremonialia: iustum, propter iudicialia: bonum, propter moralia, vt notat D. Thom. quæst. 99. art. 4. Et ratio est, quia Deus fuit auctor illius legis, vt postea demonstrabo. At Deus non potest esse auctor malæ & iniustæ legis; quia vt inquit Iob cap. 36. 22. *Nullus ei similis est in legislatoribus.* Et vt habetur Prouer. 8. 15. *Per illum Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.*

3. Ad argumenta Manichæorum sic respondeo. Ad 1. Libellus repudij & vsura, si spectentur eo modo, quo Iudæis concessa sunt, non sunt mala, sed licita, vt infra suo loco probandum est. Ad 2. Lex Mosaica, præsertim iudicialis, non quidem fuit tyrannica, sed tamen seruilis, & accommodata statui Iudæorum. Sicut enim Christiani sunt in statu filiorum ac libertatis; sic Iudæi erant in statu timoris ac seruitutis. Debebant igitur metu pœnarum à peccatis absterrent. Quò spectat illud Deut. 19. 20. *Vt audientes ceteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.* Ad 3. Fuit quidem difficilis obseruatu, non tamen impossibilis. Fuit autem difficilis, si conferatur cum lege Euangelica, quæ est facillima. Rationem huius discriminis iam insinuauimus. Nam Lex Mosaica data fuit Iudæis, qui erant serui: Lex Euangelica data est Christianis, qui sunt filij: seruorum autem conditio difficilior est quàm filiorum. Testimonia Scripturæ quæ ultimo loco adducebantur, nihil aliud probant, quàm quod dicturus sum in 3. quæst. nempe Legem Mosaicam fuisse imperfectam, & non potuisse quenquam liberare à peccato.

Analogia Bec. Tom. II.

QVÆSTIO II.

An Lex Mosaica fuerit utilis?

1. **R**espondeo. Ad multa fuit utilis. Hoc insinuat Apostolus ad Gal. 3. 24. cum ait: *Lex pædagogus noster fuit in Christo: vel, vt Græcè est, ad Christum.* Constat autem, pædagogum ad multa utilem esse, respectu puerorum, quos habet sub sua disciplina ac potestate. Nam primò ostendit illis, in quo peccent, vt emendentur. Secundò, coërcet illos metu virgarum, ne in posterum peccent. Tertio, docet illos prima rudimenta Grammaticalia, & sic paulatim disponit ac præparat ad altiora studia capeffenda.

2. Hæc omnia seruata proportione, præstabat Lex Mosaica, respectu Iudæorum, qui veluti pueri, subiacebant legi, tanquam suo pædago. Ac primò ostendebat illis, in quo peccarent, vt testatur Apostolus Roman. 20. *Per legem cognitio peccati.* Nam sicut pueri, antequam detur illis pædagogus, sæpè delinquant, & propter ignorantiam, non aduertunt se delinquere: ita homines antequam daretur illis lex scripta, sæpè peccabant & propter cæcitatem cordis non sciebant se peccare. Roman. 1. 12. *Obscuratum est inspicere cor eorum.* At post legem datam, ceperunt agnoscere sua peccata. 7. vers. 7. *Peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Hæc autem cognitio erat necessaria via ad suscipiendum Christum. Cum enim Christus in Euangelio dicatur uenisse ad delenda peccata; certè si Iudæi non cognouissent, se esse peccatores, non utique Christum suscepissent.

3. Secundò, Lex Mosaica coërcet Iudæos metu pœnarum, vt in posterum à peccato abstinere. Huc spectant omnia præcepta pœnalia, terrores, & comminationes, quæ à lege intentantur, Exod. 21. 15. *Qui percussit patrem suum aut matrem, morte moriatur.* Et vers. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Et alibi sæpiùs.

4. Tertio, Lex Mosaica docebat Iudæos prima rudimenta fidei Christianæ, & sic disponebat & præparabat illos ad perfectam Christi cognitionem, suo tempore capeffendam. Proponebat illis umbras, figuras, inuolucra, sub quibus Christus abscondebatur. Proponebat, inquam, cruenta animalium sacrificia, vt inde assurgerent ad inuestigandum cruentum sacrificium in Cruce. Proponebat circumcisionem, figuram Baptismi: purificationes, figuram pœnitentiæ: Agnum paschalem, figuram Eucharistiæ: Aneum serpentem, figuram Christi, & sic deinceps.

QVÆSTIO III.

An lex Mosaica fuerit perfecta & sufficiens ad salutem?

1. **R**espondeo. Non fuit. Heb. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et ratio est, quia non conferebat gratiam, quam confert lex Euangelica. Ioan. 1. 17. *Lex per Moysen data est; gratia & ueritas per Jesum Christum facta est.* Hoc sensu Apostolus ceremonias legis Mosaicæ vocat *infirmas & egenas elementa* (Galat. 4. 9.) Et cum alibi dicit, *Legem Mosaicam non uacasse culpam*, intelligendum est, non uacasse imperfectionem, seu fuisse imperfectam (Heb. 8. 7.) Eodem sensu multi interpretantur illud Ezech. 20. 25. *Dedi eis præcepta non bona, id est, imperfecta: Et iudicia in quibus non uiuent, id est, non sufficientia ad vitam spiritualem.*

2. Hinc sumitur differentia inter legem Mosaicam

B ij

& Euangelicam. Nam Mosaiica dirigebat quidem Iudaeos, praescribendo & ostendendo, quid agendum aut omittendum esset, non tamen praebat vires & gratiam, qua legis praeccepta impleverunt. Euangelica utrumque facit. Docet enim quid facere & omittere debeamus; & praeterea confert gratiam, qua nos iuvat & corroborat, ut possimus exequi, quod praescriptum est.

3. Hanc differentiam pulchre explicat Augustinus in lib. de spiritu & litera, cap. 13. Et passim contra Pelagianos, in hunc ferè modum. 1. Lex vetus continet praecceptum: Lex nova auxilium. 2. Lex vetus dat lucem, ut sciamus: Lex nova dat virtutem, ut faciamus. 3. In lege veteri dicit Dominus: Fac quae iubeo. In noua nos dicimus: Da quod iubes. 4. Lex vetus praescribit multas externas ceremonias: noua dirigit internas actiones.

4. Ex qua iterum oritur alia differentia. Nam lex vetus, seu Mosaiica, non poterat per se prodesse homini ad salutem, quia id sine gratia fieri non potest. At noua, seu Euangelica, per se sufficiens est ad hunc effectum. Et hoc est, quod toties inculcat Apostolus in Epistola ad Romanos & Galatas, neminem iustificari ex operibus legis, sed ex fide in Christum. Quo etiam spectat illud 2. Corinth. 3. 6. *Litera occidit, spiritus autem vivificat.* Nam reuera lex Mosaiica, praeter externam literam, nihil confert. Externa autem litera minatur mortem, nisi legem obserues? Neque tamen dat subsidium gratiae, quo adiutus, observare possis. Hoc subsidium à noua lege petendum est, quae praeter externam literam praecipientem, praebet internum spiritum corroborantem, & adiutantem, qui vitae spiritualis principium est.

5. Dices: Quomodo ergo Sancti veteris Testamenti, qui vixerunt sub lege Mosaiica, iustificati sunt? Respondeo. Non sunt iustificati ex lege Mosaiica, quam habebant praesentem, sed ex Euangelica, quae tamen praesens non esset, tamen virtus illius per quandam anticipationem ad eos usque porrigebatur. Quomodo hoc? Quia credebant in venturum CHRISTVM, qui per sua merita, tunc quidem nondum exhibita, sed tamen suo tempore exhibenda, conferebat illis gratiam iustificantem, per quam poterant à peccatis liberari, & in adoptionem filiorum Dei transire. Vide D. Thomam in prima secundae, quaest. 98. artic. 2. ad 4.

QUESTIO IV.

An Lex Mosaiica fuerit à Deo data?

1. Sicut Manichei, ut supra dixit, negarunt Legem Mosaiicam fuisse bonam, sic consequenter affirmaverunt, non à Deo, sed à Diabolo datam esse, ut refert Augustinus partim locis supra citatis, partim in duobus libris contra adversarium Legis & Prophetarum; & in libro de haeresibus, cap. 46. ubi ponit hoc eorum dogma: *Deum, qui Legem per Moysen dedit, & in Hebraeis Prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed unum ex principibus tenebrarum.*

2. Respondeo. Idem est author Mosaiicae & Euangelicae Legis, nempe Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi. Ita Concil. Trident. Sess. 4. Et aperte colligitur ex scriptura. Nam Christus Matth. 15. 6. loquens de Lege Mosaiica, appellat mandatum Dei, cum ait: *Irritum fecistis mandatum Dei, propter Traditiones vestras.* Et Apostolus non semel affirmat, Patrem Christi fuisse authorem Veteris Testamenti, ut Roman. 1. 1. *Paulus Apostolus segregatus in Euangelium Dei, quod ante a promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo.* Et Hebr. 1. 1. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nonisimè diebus istis locutus est nobis in Filio.*

3. Et probatur ratione D. Thomae in 1. 2. quaest. 98. artic. 2. Quia eiusdem est proponere finem & disponere media ad finem: Sed lex Euangelica est finis legis Mosaiicae, iuxta illud Romanor. 10. 4. *Finis legis est Christus.* Ergo idem Deus, qui est author legis Euangelicae, est etiam author legis Mosaiicae. Et confirmatur haec ratio, quia author legis Mosaiicae hoc potissimum spectavit, ut per illam legem deduceret homines ad Christum. Quod duobus modis praestitit. Primò, per vaticinia Prophetarum, qui multa de Christo praedixerunt. Secundò, per sacrificia Mosaiica, quae erant figurae mortis Christi. At diabolus non conatur homines hoc modo perducere ad Christum, sed potius ab illo abstrahere: Ergo ipse non est author legis Mosaiicae.

4. Dices primò: Opera Dei sunt perfecta, ut habetur Deuter. 32. 4. At lex Mosaiica non est perfecta, ut quaest. praecedente dictum est: Ergo Deus non est author legis Mosaiicae. Respondeo. Maior potest dupliciter intelligi. 1. Opera Dei sunt perfecta, id est, unumquodque opus Dei tale est, cui absolute nihil desit. Sic falsa est. 2. Opera Dei sunt perfecta, id est, unumquodque opus Dei tale est, cui in suo genere nihil desit. Sic vera est. Iam applico. Lex Mosaiica non est absolute perfecta, quia deest illi aliquid, quod habet lex Euangelica, nimirum virtus & efficacia iustificandi, est tamen perfecta in suo genere, quia cum ex suo genere debeat esse umbra, seu figura legis Euangelicae, in eo genere nihil illi deest. Vide D. Tho. loco citato ad 1.

5. Dices 2. Scriptura ait, Legem Mosaiicam ab Angelis datam esse. Galat. 3. 19. *Lex propter transgressiones posita est, ordinata a per Angelos in manu Mediatoris.* Et Act. 7. 53. *Accepistis legem in dispositione Angelorum.* Respondeo. Lex Mosaiica tribuitur Deo, Angelis, & Moysi; sed diverso modo. Nam Deus fuit author illius legis; Angeli promulgarunt illam Moysi, Moyses populo. Simile est de lege Euangelica. Deus fuit illius author: Christus, qua homo, promulgavit illam Apostolis; Apostoli toti mundo.

QUESTIO V.

Vbi quando, & quomodo data fuerit lex Mosaiica.

1. **T**ria quaeruntur: Primò, vbi data sit? Respondeo. Data est in monte Sinai, ut patet ex illo Levit. 26. 45. *Hae sunt iudicia atque praeccepta, & leges, quas dedit Dominus inter se, & filias Israel in monte Sinai per manum Moysi.* Hoc tamen interest, quod lex Decalogi data sit in ipso monte (Exodi 19. & 20.) At lex ceremonialis & iudicialis in tabernaculo ad radicem montis (Levit. 1. 1.)

2. Quaeritur 2. quando data sit? Respondeo. Lex Decalogi data est die quinquagesimo ab egressu filiorum Israel ex Aegypto, id est, in Pentecoste. Nam tertio die mensis tertij venerunt ad montem Sinai, iuxta illud Exod. 19. 1. *Mense tertio egressionis Israel de terra Aegypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai.* Vbi illa particula, *in die hac*, significat, in die eiusdem numeri cum mense tertio, nempe tertio die mensis tertij. Rursum, tertio die post aduentum data est lex. (ibid. v. 11.) Tertius autem dies post aduentum, fuit sextus dies mensis tertij. At lex ceremonialis & iudicialis postea data est. Non quidem vno die, sicut lex Decalogi, sed successivè per varios dies Levitici nono, versu primò, Levit. 16. vers. 1. & alibi.

3. Quaeritur 3. Quomodo data sit? Respondeo. Iudaei, antequam daretur ipsis lex Decalogi, iuebantur se sanctificare, & praeparare per duos dies, ut tertio die cum debita reverentia legem acciperent. Haec autem sanctificatio & praeparatio consistebat in tribus. Primò, ut abstinerent ab vxoribus. Secundò, ut

lauarent vestimenta sua. Tertiò, vt non ascenderent in montem Sion: Ac ne quidem attingerent illum, tanquam curiosi scrutatores presentie & Maiestatis Dei; sed potius ex reuerentia diuini Numinis, continerent se in castris; alioqui morte puniendi essent. (Exod. 19. vers. 10. & sequentib.)

4. Finita sanctificatione, cum adesset tertius dies, quo lex Decalogi esset promulganda, sex terribilia signa contigerunt in monte Sinai. 1. Totus mons ardebat igne. 2. Totus fumabat, quia ex igne tanquam ex fornace, ascendebat fumus. 3. Nubes densissima montem operiebat. 4. Audiebantur tonitrua. 5. Micabant fulgura. 6. Clangor tubæ, seu buccinæ perstrepebat. (Exodi 19. 16. & sequentib. Et Hebræor. 12. 18.) Tum demum Angelus tubali & horribili voce Decalogum proclamabat. (Exodi 20. 1.) vt posset exaudiri à toto populo circumstante, id est, à tribus hominum millionibus qui tunc aderant in circuitu montis.

5. Nota, duplicem fuisse sonum buccinæ. Vnum confusum, quo populus euocabatur ex remotioribus castrorum partibus, vt veniret ad radicem montis in circuitu, & ibi legem Decalogi paulò post promulgandam audiret. Alterum distinctum & articulatum, quo Angelus in ipso monte existens, & Dei personam gerens, populo ad radicem montis iam collecto, Decalogum promulgabat. Qualis autem fuerit illa buccina, disputant Interpretes. Iudæi fabulantur fuisse cornu illius arietis, qui ab Abrahamo pro Isaac fuit immolatus, (Gen. 22. v. 13.) Nostri docent, fuisse æream, non corneam: Et Angelum per collisionem aëris edidisse talem sonum, qualis ab inflata buccina vel tuba prodire solet. Vide Cornelium in cap. 19. Exodi.

6. Hæc omnia, quæ iam recensui, fuerunt figuræ seu vmbre eorum, quæ postea in promulgatione legis Euangelicæ facta sunt. Nam primò, sicut lex Mosaica promulgata est die quinquagesimo post Pascha, id est, in Pentecoste; sic etiam lex Euangelica. (Act. 2. 1.) Secùdò, sicut illa in monte Sinai, ita hæc in monte Sion. (Isa. 2. 3. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.) Tertiò, sicut ibi audita sunt tonitrua & fulgura; ita hic factus est repente de celo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis. (Act. 2. 2.) Quartò, sicut ibi apparuit ignis & fumus; ita hic dispersa lingua, tanquam ignis. (Ibid. vers. 3.) Quintò, sicut ibi timore percussis sunt Iudæi; ita hic Apostoli repleti sunt Spiritu sancto. (Ibid. v. 4.) Sextò, sicut Angelus clangore buccinæ verba Decalogi perstrepebat: ita hic tuba Euangelica Apostolorum ore insonuit. (Ibid.) Videatur D. Hieronymus ad Fabiolam, Beda in Homilia Vigilia Pentec. Cornel. in cap. 19. Exod.

QVÆSTIO VI.

An lex Mosaica obligauerit solos Iudæos?

1. **D**istingendum est. Nam lex Mosaica, vt supra dixi, fuit triplex; Moralis, Ceremonialis & Iudicialis. Igitur Moralis non solum Iudæos, sed etiam Gentiles obligabat. Nota. Lex Moralis tripliciter spectari potest. 1. Nudè secundum se. Sic semper obligauit Gentiles. 2. Quatenus habet annexas minas, terrores, & pœnas temporales à Moysè conscriptas. Sic obligabat solos Iudæos. 3. Quatenus habet annexam gratiam Euangelij. Sic obligat Christianos.

2. Lex Ceremonialis & Iudicialis obligabat solos Iudæos; quia solis Iudæis fuit promulgata, vt patet Exod. 19. & sequentib. Quo etiam spectat illud Deut. 4. 8. *Quis est alius qui sic incluta, vt habeat ceremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem?* Et Psal. 147. 10. *Non facit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestat.* Analogia Bec. tom. II.

A *stant eis.* Et Rom. 3. 3. *Quid ergo amplius Iudæo est? nihil, nisi per omnem modum. Primum quidem, quia creditur a sum illis eloquia Dei.* Et Rom. 9. v. 4. *Quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio.* Ex quibus testimoniis duo colliguntur. 1. Legem fuisse datam soli populo Iudæorum. 2. Fuisse quandam prærogatiuam illius populi, quod ipsi soli data sit.

3. Dices: Non videtur fuisse prærogatiua, sed onus. Nam difficile fuit seruare legem ceremonialem & iudicialem. Nec Iudæi poterant saluari, nisi illam seruarent: Gentiles sine isto onere saluari poterant. Respondeo. Fuit simul onus, & prærogatiua. Onus, propter causam allatam. Prærogatiua, quia Iudæi per illud onus magis erant Deo coniuncti & consecrati, quam Gentiles sine illo onere. Nam ratione legis, habebant Sacerdotium, sacrificia, sacramenta, & promissionem venturi Christi: Quæ omnia faciebant illos meliori conditione, quam Gentiles, qui ista non habebant. Et hoc colligitur ex Scripturis citatis. Simile est de Clericis & Religiosis, qui tamen plus oneris in se suscipiant & ad plura obligentur, quam laici; sunt tamen meliori conditione, quia Deo magis coniunguntur & consecrantur; quæ magna prærogatiua est. Vide D. Thomam quæst. 89. artic. 5. ad 3.

C 4. **Q**uæres 1. An hoc factum sit propter merita Iudæorum, quod ipsis solis data sit lex, & non aliis? Respondeo. Non propter ipsorum merita, sed propter promissionem Dei, quæ Abraham facta est. Deus enim promiserat Abraham quod ex ipsius semine, & posteritate nasciturus esset Christus (Gen. 22. 18. & Galat. 3. 16.) Itaque propter hanc promissionem, voluit populum illum, ex quo Christus erat nasciturus, peculiari quodam modo ab aliis distinguere, dando illi legem, Prophetas, sacrificia, & alia specialia ornamenta, quibus cæteras nationes antecelleret, & Deo magis consecraretur, iuxta illud Exodi 19. vers. 5. *Eritis mihi in peculiolum de cunctis populis.* Et ratio est, quia lex, Prophetæ, & sacrificia, tanquam figuræ quædam ordinabantur ad Christum venturum: Ergo quibus promissus erat Christus, illis danda erat lex, Prophetæ, & sacrificia.

5. **Q**uæres 2. An Gentiles in nullo casu fuerint obligati ad obseruationem legis Mosaicæ? Respondeo. Tunc erant obligati, quando volebant se aggregare populo Iudæorum, & illorum Religionem amplecti, vt patet ex illo Exodi duodecimo, vers. quadragesimo octauo. *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phasè Domini; circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terre.*

E Dies: Hinc solum colligitur, quod Gentiles, accepta circumcissione, potuerint celebrare Pascha cum Iudæis; non autem, quod fuerint obligati. Respondeo. Vtrumque colligitur. Nam circumcissio perinde se habebat in Veteri Testamento, sicut se habet Baptismus in nouo. Vnde sicut omnes baptizati obligantur ad legem Euangelicam; ita omnes circumcissi obligabantur ad Mosaicam. Quod confirmat Apostolus, cum ait Galat. 5. 1. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam iniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.*

F 6. **Q**uæres 3. An lex Mosaica (nempe Ceremonialis & Iudicialis) nullo modo pertinuerit ad Christianos? Respondeo. Scut pertinuit ad Iudæos, quoad obligationem & obseruationem; sic etiam pertinuit ad nos quoad significationem. Erat enim figura quædam eorum, quæ per Christum adimpleta sunt. Ita Augustinus lib. 19. contra Faustum, c. 7. & sequentibus. Et colligitur ex illo generali principio. 1. Cor. 10. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nostris.* Et Hebr. 10. 1. *Vmbra lex habens futurorum bonorum.*

QVÆSTIO VII.

Quam strictè Iudaos Lex Mosaica obligauerit?

Respondeo. Obligauit strictissimè, vt patet ex illo Psalm. 118. 4. *Tu mandasti mandata tua custodi in nimis.* Quod confirmari potest ex duplici capite. 1. Ex benedictionibus, quas Deus promisit seruantibus legem. 2. Ex maledictionibus, quas comminatus est transgressoribus. Vtræque habentur Leuit. 26. & Deut. 28. Aliquas ex iis recensebo.

2. Benedictiones sunt hæc: *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis.* 1. Dabo vobis pluias temporibus suis. 2. Terra gignet germen suum, 3. Pomis arbores replebuntur. 4. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem. 5. Comedatis panem vestrum in saturitate. 6. Dabo pacem in finibus vestris: & non erit, qui exterreat. 7. Auferam malas bestias. 8. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. 9. Persequentur quinque de vestris, centum alienos: & centum de vobis, decem millia. 10. Crescere vos faciam, & multiplicabimi. 11. Comedatis vetustissima veterum; & vetera, nouis superuenientibus, proicietis. 12. Ponam tabernaculum meum in medio vestri: ambulabo inter vos, & ero Deus vester; vosque eritis populus meus. (Leuit. 26.)

3. Nunc sequuntur maledictiones. *Si non faciatis ea, quæ à me constituta sunt.* 1. Visitabo vos in egestate & ardore. 2. Frustra feretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. 3. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris: & subiiciemini his, qui oderunt vos: & fugietis, nemine persequente. 4. Dabo vobis cælum desuper, sicut ferrum, & terram æneam. 5. Immittam in vos bestias agri, quæ consumant vos & peccata vestra. 6. Inducam super vos gladium ultorem fœderis mei. 7. Mittam pestilentiam in medio vestri. 8. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum. Et quæ sequuntur (Leuit. 26.) His addantur benedictiones & maledictiones, quæ habentur Deuteronomio. 28.

4. Hinc constat, falsam esse, quod aliqui docent, Legem Dei obseruatu esse impossibilem. Nam si seruari non posset, cur Deus seruantibus promitteret benedictiones? cur transgressoribus minaretur tot maledictiones? Hoc posterius esset tyrannicum: illud prius, inane ac superuacaneum. Si enim lex seruari non potest, inane ac superuacaneum est dicere: Si seruaueris legem, dabo tibi multa bona. Et tyrannicum est dicere: Puniam te multis calamitatibus, si non seruaueris. Vtrumque absit à Dei bonitate.

QVÆSTIO VIII.

An lex Mosaica nunc penitus abrogata sit?

Respondeo: Abrogata est quoad præcepta ceremonialia & iudicialia; non tamen quoad moralia quæ in Decalogo continentur, quatenus illa sunt iuris naturalis. Prior pars patet ex Scripturis, Luc. 16. 16. *Lex & Prophetæ usque ad Ioannem.* Et Gal. 3. 24. *Lex pædagogus noster fuit in Christo. At ubi venit fides, iam non sumus sub pædago.* Et Hebr. 7. 12. *Translatio Sacerdotio, necesse est vt & Legis translatio fiat.*

2. Est autem abrogata propter has causas. Primò, quia erat imperfecta (Heb. 7. 18.) Secundo, erat graue iugum, quod Iudæi vix poterant portare (Act. 15. 10.) Tertio, continebat figuras, quæ per Christum impletæ sunt (August. lib. 19. contra Faustum, cap. 13.) Quarto, sicut maius lumen offuscat minus; ita lu-

A men Euangelij, solius iustitiæ Christus, offuscavit ceremonias legales, vt notat D. Hieronymus in Com. cap. 4. ad Galat. Huc spectat illud Theodoret ad Philip. 3. *Superuacaneus est lychnus, si sol apparuerit.* Et illud Bernardi Hom. 1. super Missus est: *Prodeunte fructu, flus decidit.* Quintò, Christus, teste Apostolo (Ephes. 2. 14.) *fecit vtraque vnum*, id est, ex duobus populis, Ethnico & Iudaico, fecit vnum ouile ac proinde debuit dissoluere medium parietem Legis Mosaicæ, qui separabat vnum populum ab alio; & ambos vna eademque lege Euangelica concludere.

3. Dices, Scriptura docet Legem Mosaicam duraturam in æternum, vt Baruch. 4. v. 1. *Hic liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum.* Respondeo. Lex Mosaicæ duobus modis dici potest æterna. Primò, quoad præcepta moralia, quæ adhuc durant. Secundo, quoad ceremonialia, quæ quidem abrogata sunt quoad significationem, tamen adhuc durant, quoad rem significatam. Ita D. Thomas quæst. 103. art. 3. ad 1.

4. Posterior pars probatur, quia ratio naturalis dicit præcepta Decalogi, quatenus sunt iuris naturalis, seruanda esse. Dico, quatenus sunt iuris naturalis propter duas causas. 1. Propter obseruationem Sabbathi, quæ non erat iuris naturalis, & ideo abrogata est. 2. Propter minas & terrores, quæ annexa erant præceptis Decalogi, respectu eorum, qui ea non obseruarent. Hæc etiam obrogata sunt, quia similiter non erant iuris naturalis; sed positivi.

QVÆSTIO IX.

An in locum Legis Mosaicæ successerit Lex Euangelica, & quæ illa sit?

Christus instituit nouam legem, quæ Euangelica appellari solet, ad Christianos pertinentem; ideoque non solum Redemptor, sed etiam Legislator dicendus est, iuxta illud Isaia 33. 22. *Dominus Iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, ipse saluabit nos.* Et in Euangelio passim loquitur de sua lege. Ioan. 14. 15. *Mandata mea seruate.* Ioan. 15. 10. *Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Matt. 28. v. 19. *Docete eos seruare omnia, quæcunque mandauimus vobis.* Et Apost. 1. Cor. 7. 16. *Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere.* Et 1. Cor. 9. vers. 21. *Illis qui sine lege erant factus sum tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi.* Et Hebr. 1. confert inter se Christum & Moysen, tanquam duos legislatores, alterum veteris, alterum noui Testamenti: & ait si transgressores legis à Moysè datæ puniti sunt; multò magis transgressores legis à Christo latæ puniendos esse.

2. Lex Euangelica, quæ à Christo data est continet triplicia præcepta, nempe moralia, sacramentalia, & fidei. De moralibus constat Matth. 5. 6. & 7. vbi Christus explicat & perficit præcepta Decalogi, quæ propriè ad mores pertinent. Et Matth. 19. 6. Vbi prohibet diuortium & libellum repudij, ac decernit, vt vinculum matrimonij deinceps non dissoluatur. De sacramentalibus patet ex illo Ioan. 3. 4. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Et Ioan. 6. 53. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Deinde de præcepto fidei, ex illo Marci 16. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Et Ioan. 8. 24. *Si non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.*

3. Hoc autem interest inter hæc triplicia præcepta, quod sacramentalia sunt verè & propriè à Christo in-

stituta; reliqua non tam instituta, quam aucta vel explicata. Et quidem moralia, cum sint iuris naturalis, non egebant institutione, sed explicatione. Præceptum autem fidei aliquo modo actum est. Nam Christi Natiuitas, Passio, Mors, & reliqua mysteria, quæ à Iudæis implicite & obscure credebantur, iam expressè & distinctè creduntur à Christianis.

4. Obiici potest illud Ioan. 1. 17. *Lex per Moysen data est; gratia & veritas per Christum facta est.* Hinc etiam videtur colligi, Moysen fuisse legislatorem, non autem Christum.

Respondeo, hoc posterius perperam inde colligitur. Nam sensus illorum verborum est hic: Moyses dedit Iudæis nudam legem sine gratia, id est, legem præcipientem, sed non iuuantem. Christus dedit vobis legem cum gratia, id est, legem præcipientem & iuuantem. Hinc fit, ut lex Moysi, quia tantum præcipiebat, & non iuuabat, retinuerit nomen legis: lex verò Christi, quia pauca præcipit, & plurimum gratiæ confert, obtineat nomen gratiæ, ab effectu magis principali. Eandem ob causam vocatur à Christo, *ingum suauis, & onus leue*: & ab Apostolo, *Lex spiritus vitæ.* Rom. 8. 2. Vide Augustinum in libro de Spiritu & littera.

5. Quæres, An lex Euangelica nos obliget ad sui obseruationem? Calvinistæ tria docent. Primo, præcepta moralia, seu Decalogi, non posse à nobis seruari, ac proinde Christum liberaffe nos ab eorum obseruatione, iuxta illud Apostoli ad Gal. 3. 13. *Christus nos redemit de maledicto legis.* Fundamentum est, quia putant peccatum originale manere in nobis, quandiu in hac vita sumus; ideoque omnia nostra opera, quibus conamur legem Decalogi implere, vitiosa & inquinata esse, propter contagionem peccati originalis: per eiusmodi autem opera legi satisfieri non posse; atque hoc sensu legem seruatu impossibilem esse.

6. Secundo docent, Baptismum & alia Sacramenta non esse absolutè necessaria ad salutem; & ideo præcepta sacramentalia non obligare Christianos. Fundamentum est, quia putant solam fidem iustificare, & Sacramenta solum adhiberi ad excitandam & nutriendam fidem: ac proinde esse quidem vtilia, non tamen necessaria, præsertim cum sine Sacramentis fides excitari & nutrirî possit per verbum Dei.

7. Tertio docent, præceptum fidei obligare omnes mortales, & hoc solum præceptum sufficere ac necessarium esse ad salutem, iuxta illud Roman. 1. 17. *Iustus ex fide vivit.* Et Lucæ 8. 50. *Crede tantum, & salua erit.* Ex his omnibus concludunt, libertatem Christianam, seu Euangelicam in eo consistere, quod simus liberi ab obseruatione legis: & sic interpretantur illud 1. Timoth. 1. 9. *Iusto non est lex posita.* Hæc tria Calvinistarum puncta damnata sunt in Concilio Tridentino Sess. 6. Canone 18. & sequentibus. Et iam paucis refutanda per totidem conclusiones.

8. Dico 1. Præcepta Decalogi possunt seruari ab iis, qui operantur ex gratia Dei; neque Christus ab eorum obseruatione nos liberauit. Prior pars probatur 1. manifestis Scripturæ testimoniis. Psal. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum.* Ezech. 36. 27. *Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis.* Matth. 21. 30. *Ingum meum suauis est, & onus meum leue.* Primo Ioan. 5. 3. *Hæc enim Charitas Dei, ut mandata eius custodiamus, & mandata eius graua non sunt.* Quid clarius? Accedunt exempla eorum, qui in Scripturis narrantur legem seruasse. Seruauit illam Dauid, iuxta illud 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo faciens quod placitum esset in conspectu meo.* Seruauit Zacharias & Elizabeth, Lucæ 1. 6. *Erant ambo iusti ante*

A *Deum incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.* Seruauit adolescens Euangelicus, Mat. 19. 20. *Omnia hæc custodiu à iuuentute mea.* Plura de hac re inuenies in opusculo nostro de iustitia bonorum operum secundum Calvinistas cap. 1. Vbi etiam obiectiones Calvinistarum solute sunt.

9. Posterior pars conclusionis, quod scilicet Christus non liberauerit nos ab obseruatione præceptorum Decalogi, patet ex Euangelio & Apostolis. Ac primum ex verbis Christi Matth. 5. 18. *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Mat. 7. 10. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Mat. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Deinde ex verbis Apostoli Iacobi c. 2. 8. *Si tamen legem perfectis regalem secundum Scripturas, Diliges proximum tuum sicut teipsum; benefacitis: si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguit à lege, quasi transgressores.* Quicumque autem totam legem seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Vide plura apud Bellarminum libro 4. de Iustificatione cap. 2. & sequentibus.

10. Fundamentum Calvinistarum, de peccato originali in nobis manente, falsum est, & prolixè refutatum in opusculo nostro de Authore peccati c. 4. Illud porro, *Christus redemit nos de maledicto legis*, non sic debet intelligi, quasi Christus voluerit nos esse liberos ab obligatione & obseruatione legis, ut fingunt Calvinistæ (hoc enim falsum est, ut iam ostendi) sed quod dederit nobis gratiam, qua possumus legem implere, & maledictionem, quæ legis transgressoribus constituta est, euitare.

11. Dico 2. Præcepta Sacramentalia de Baptismo & Eucharistia etiam nos obligant, nec sine eorum obseruatione salutem consequi valeamus. Hoc manifestè patet ex illo Ioan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Et Ioan. 6. 43. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quomodo autem hæc duo præcepta intelligenda sint, & an obligent solos adultos, an etiam infantes, alio loco explicandum est. Interea videri potest Bellarminus & alij. Loquor autem de solo Baptismo & Eucharistia, quia aduersarij vix admittunt plura Sacramenta.

12. Dico tertio. Præceptum fidei obligat omnes mortales, sed non solum obligat. Prior pars conceditur à Calvinistis, & patet ex illo Marc. 16. 16. *Qui autem non crediderit, condemnabitur.* Posterior sequitur ex dictis, quia præter præceptum fidei, obligant nos etiam præcepta Decalogi & Sacramentalia. Hinc infero contra Calvinistas, libertatem Christianam non consistere in eo, quod simus liberi ab obseruatione præceptorum Dei. In quo ergo consistit? In his tribus. Primo, in libertate à peccato & morte, iuxta illud Ioan. 8. 34. *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Rom. 6. 18. *Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.* Secundo, in libertate à iugo legis ceremonialis & iudicialis Iudæorum. Gal. 4. 9. *Quomodo iterum conuertimini ad infirma & egena elementa, quibus denuò seruire vultis?* Tertio, in libertate à dominio & reatu legis moralis. Rom. 6. 14. *Non estis sub lege, sed sub gratia.* Et 2. Cor. 3. 17. *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* Et Gal. 5. 18. *Si Spiritu ducimini, non estis sub lege.* Hic notandum est cum Augustino in explicatione primi Psal. 1, quod aliud sit, hominem esse sub lege, & aliud, esse in lege. Iudæi erant sub lege, quia tanquam serui, subiecti erant pœnis & terroribus legalibus. Nos sumus in lege quia tanquam filij ex amore & charitate viuimus secundum legem. Hoc sensu Apostolus 1. Corinth. 9. 21. negat se esse sub lege, & affirmat se esse in lege. Et D. Augustinus in libro de

continentia cap. 3. explicans illud Apostoli: *Non estis sub lege, sed sub gratia*, sic habet: *Non sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante; sed sumus sub gratia, quae id, quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberis imperare.* Et in libro de Natura & Gratia cap. 57. *Si Spiritu ducimur, non estis sub lege, utique lege, quae timorem incutit, non tribuit Charitatem.* Illud Apostoli, quod aduersarij obiiciunt: *Iusto non est lex posita*, facile explicatur ex dictis. Tamen enim lex, secundum se spectata, aequè posita sit iustis & iniustis (vtrisque enim praescribit lex, quid faciendum aut omittendum sit) non tamen poena legis imponitur iustis, qui ex amore legem seruant; sed iniustis, qui legem praeuaricantur. Hoc sensu dixit idem Apostolus ad Galatas tertio, versu decimonono. *Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est.* Vide Augustinum in libro de spiritu & littera capite decimo.

G A P V T VI.

De Synagoga veteris Testamenti.

1. **N**omen Synagogae sumitur tribus modis in Scriptura. Primò, pro tota congregatione, seu Ecclesia Iudaeorum. Numer. 27. 20. *Audiat cum omnis Synagoga filiorum Israel.* Et Ecclesiast. 50. 15. *Coram omni Synagoga Israel.* Et alibi saepe. Et hoc sensu fuit typus seu figura Ecclesiae Christi, vt postea explicabo.

Secundò, pro congregatione seu conuentu malorum. Psal. 85. 14. *Deus, iniqui insurrexerunt super me, & Synagoga potentium, quaesierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.* Et Ecclesiast. 3. 30. *Synagoga superbiorum non erit sanitas.* Et Apoc. 2. 9. *Blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudaeos esse, & non sunt, sed sunt Synagoga Satanae.* Et cap. 3. 9. *Ecce dabo de Synagoga Satanae, qui dicunt se Iudaeos esse, & non sunt, sed mentiuntur.*

Tertiò, pro quibusdam aedificiis seu domibus, in quibus Iudaei singulis Sabbathis solent Scripturam legere & explicare. De his frequens est mentio in Euangelio. Matth. 4. 23. *Circuibat Iesus totam Galilaam, docens in Synagogis eorum.* Et Marci 1. 21. *Et Sabbathis ingressus in Synagogam docebat eos.* Et Lucae 4. 17. *Intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbathi in Synagogam, & surrexit legere: & traditus est illi liber Isaiae Prophetae.* Et Ioan. 9. 22. *Iam conspirauerunt Iudaei, vt si quis eum confiteretur esse Christum, extra Synagogam fieret, id est, interdiceretur publicis conuentibus, qui in Synagoga celebrabantur. Quod nos dicimus, Excommunicari.*

2. Nos hic agimus de Synagoga primo modo sumpta, id est, de tota Iudaeorum congregatione, seu Ecclesia, quatenus constabat ex populo, & Sacerdotibus. Et quaeritur. 1. An fuerit visibilis. 2. An aliquando errauerit, vel defecerit à fide. 3. An fuerit figura Ecclesiae Christi. 4. An fuerit tam perfecta, quam Ecclesia Christi est. De Synagoga tertio modo sumpta, dicam aliquid cap. 12.

Q V A E S T I O I.

An Synagoga fuerit visibilis?

1. **D**E Synagoga statuendum est, sicut de qualibet communitate vel Republica: In qua tria spectari possunt. Primò, Multitudo seu collectio eorum hominum, qui in Republica sunt. Secundò, Externum regimen, quo Magistratus politicus gubernat suos subditos. Tertiò, Interna affectio, qua subditi inter se,

& cum suo Magistratu, tanquam membra cum capite, vniuntur. Duo priora sunt visibilia, & externis sensibus percipiuntur. Tertium est inuisibile. Nam externis oculis videmus Ciuēs & Magistratum, qui in Republica sunt: Videmus externam politiam & gubernationem: sed non videmus internum affectum, quem quisque habet, aut habere debet.

2. Idem dico de Synagoga. Tria in ea spectari poterant. Primò, Multitudo seu collectio Iudaeorum, qui erant in Synagoga. Secundò, Externum regimen Ecclesiasticum, Sacrificia, Sacramenta, Purificationes, Oblationes, & similes ceremoniae Mosaeicae. Tertiò, Interna Fides & Charitas, qua omnes vel erant, vel esse debebant inter se vni. Duo priora erant visibilia; tertium inuisibile.

3. Idem de Ecclesia Christi. Sunt in ea visibiles Christiani: est visibile regimen, quo Praelati gubernant suos subditos, docendo, hortando, iudicando, puniendo, Sacramenta administrando. Est interna Fides & Charitas, qua inter se coniuncti sunt. Vnde sequitur, non aliter de Synagoga & Ecclesia, quam de Republica vel ciuitate statuendum esse. Sicut ergo absolutè loquendo, rectè dicimus, Rempublicam Venetam, aut Ciuitatem Viennensem esse visibilem & conspicuam: Ita similiter Synagogam & Ecclesiam esse visibilem & conspicuam. Est enim par ratio, vt explicatum est.

Q V A E S T I O II.

An Synagoga aliquando errauerit, vel à fide defecerit?

1. **L**Vtherani & Calvinistae docent, saepe illam errasse, & à fide defecisse. Primò, tempore Moysis, quando Aron cum toto populo adorauit vitulū. (Exodi 32. 4.) Secundò, tempore Heliae, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Helias, vt ipsemet conqueritur. 3. Regum 19. 14. *Derelictus sum ego solus, & quarunt animam meam.* Tertiò, tempore Isaiae & Ieremiae, quando omnes recesserunt à Deo, Isaiae 1. 3. *Cognouit bos possessorem suum: & Asinus praesepe Domini sui: Israel autem me non cognouit.* Et Ieremiae 2. 13. *Duo mola fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquae viuae, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas.* Et 2. Paralipomenon 15. 3. *Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege.* Quartò tempore passionis Christi, quando tota Synagoga cum omnibus ceremoniis suis expirauit.

2. Respondeo. Hic multa asseruntur, quae examinanda sunt. Primum est, Synagogam tempore Moysis in adorando vitulo defecisse à fide. Falsum est. Non defecit tota Synagoga, sed pars eius. Non enim defecit Moyses, nec Leuitae & Sacerdotes, vt patet ex illo Exodi 32. 36. *Videns ergo Moyses populum ait: Si quis est Domini, iungatur mihi. Congregati que sunt ad eum omnes filij Leui.* Erant autem filij Leui viginti duo millia, vt habetur Nu. 3. 39.

3. Alterum est, Synagogam tempore Heliae, Isaiae, Ieremiae defecisse à fide. Hic opus est distinctione. Nam duo regna pertinebant ad Synagogam: Alterum Iuda, quod constabat duabus; alterum Israel, quod constabat decem Tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo Rege Ieroboam, defecit à vera fide, & publice cepit idola adorare. (3. Regum. 12. 28.) & in eo statu permansit vsque ad captiuitatem, iuxta illud 4. Regum 17. 22. *Ambulauerunt filij Israel in vniuersis peccatis Ieroboam, quae fecerat, & non recesserunt ab eis, vsquequo Dominus auferret Israel à facie sua in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab Idololatria, & verum Deum agnosce-

rent, etiam tempore Helia.

Nam cum ipse putaret se solum relictum esse in cultu veri Dei, audiuit responsum à Domino 3. Regum 19. 18. *Dereliqui tibi in Israel septem millia virorum. quorum genua non sunt incuruata ante Baal.* Et similiter de Tobia legimus Tobia 1. 5. *Cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat Rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium: sed pergebat in Ierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel.*

4. In regno Iuda aliter res habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni & cultores veri Dei, vt Afa, Iosaphat, Azarias, Ioatham, Ezechias, & Iosias, sub quibus vera religio, vel restaurata, vel conseruata est. Alij mali & idololatæ, vt Achaz, Manasses, Amon. Alij denique non quidem idololatæ, sed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse vsus sacrificiorum secundum legem Mosaicam, vsque ad captiuitatem Babilonicam, vt colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. 19. *Cum in Persidem ducebentur Patres nostri, Sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari oculis absconderunt in valle, vbi eras puteus altus & sicus.* Loquitur de igne cælitus à Deo misso, quo utebantur Sacerdotes in quotidianis sacrificiis. (Leuit. 9. & 10.) Igitur ignis ille fuit conseruatus in templo, vsque ad illud tempus, quo Iudæi in Persidem captiui abducebantur.

5. Tertium est, Synagogam tempore Christi expirasse. Hoc verum est, non quod tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur; sed quia tunc repudiata est cum suis ceremoniis & sacrificiis; ac in eius locum successit Ecclesia Christi. Vbi obiter notandum est, potuisse hæc quinque spectari in Synagoga. 1. Legem Mosaicam. 2. Prophetiam de Christo. 3. Sacerdotium & sacrificia legalia. 4. Supremam potestatem iudicariam, quæ erat in Pontifice & Concilio. 5. Infallibilem Dei assistentiam, quæ illi potestati erat annexa. Quando & quomodo singula expirauerint, dicam paucis.

6. Lex Mosaiica, quoad obligationem, abrogata est in morte Christi, vt docet S. Thom. in 1. 2. q. 103. art. 3. ad 2. & alij passim. Tunc enim amisit vim obligandi, quia tunc *velum templi scissum in duas partes, à summo vsque deorsum.* (Matth. 27. 51.) Et tunc Christus dixit in Cruce, *Consummatum est.* Vnde sequitur, ante mortem Christi viguisse simul legem Mosaicam & Euangelicam: post mortem, solam Euangelicam.

7. Prophetia de Christo fuit multiplex: Alia de venturo Christo in hunc mundum; alia de eius doctrina & miraculis; alia de morte & passione; alia de descensu ad inferos; alia de resurrectione. Vnaquæque earum tunc expirauit, quando impletum fuit id quod per eam prædicebatur, v.g. Prophetia de venturo Christo, expirauit per aduentum Christi. Matth. 11. 13. *Lex & Prophetia vsque ad Ioannem.* Et sic deinceps.

8. Sacrificia legalia sunt etiam abrogata per mortem Christi, sicut Lex Mosaiica. Quod maximè verum est de cruentis sacrificiis, in quibus mactabantur animalia. Erant enim figuræ seu vmbre cruenti sacrificij, quo Christus in ara Crucis erat mactandus. Itaque adueniente hoc sacrificio, necesse fuit illa expirare: sicut adueniente sole, facessunt tenebræ.

9. Suprema potestas iudicaria, itemque diuina assistentia illi annexa, non videtur simul seu eodem momento tota expirasse; sed successiue, & quasi per partes. Nam primò certum est, Christum habuisse maiorem potestatem iudicariam, & vberiore Dei assistentiam, quam habuerit Pontifex in veteri Testamento, iuxta illud Matthæi 28. 18. *Data est tibi omnis potestas in celo & in terra.* Itaque Pontifex, respectu Christi,

non potuit amplius habere supremam; tamen habuerit supremam in suo ordine ac statu.

10. Deinde, Assistentia diuina paulatim substracta est. Quod facillè ostendi potest in iis Conciliis, quæ post Christi Natiuitatem à Pontifice & Sacerdotibus celebrata sunt. Tria potissimum recensebo. Primum tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Hierosolimam. Alterum tempore Lazari resuscitati quando disputabatur, quid de Christo tot miracula faciente, statuendum esset. Tertium tempore captiuitatis Christi, quando à Caipha ad mortem condemnatus est. In primo mansit integra assistentia diuina; in altero diminuta est, in tertio penitus sublata. Quod sic demonstrato.

11. Primum Concilium conuocatum est propter Herodem, qui à Principibus Sacerdotum sciscitabatur, vbi Christus, iuxta Prophetarum vaticinia, esset nasciturus: Matthæi 2. 4. Et responsum est: *In Bethleem Iuda. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.* Quæ decisio fuit vera & infallibilis, ac proinde ex vera & infallibili Dei assistentia profecta.

12. Alterum celebratum fuit ex occasione miraculi, quo Christus Lazarum resuscitauit, Ioan. 11. 47. *Collegerunt ergo Pontifices & Pharisei concilium, & dicebant: Quid facimus? Quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & Romani, & tollent nostram locum & gentem. Vnus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit, quod Iesus moriturus esset pro gente, &c.* Ex his verbis manifestè constat, Caipham ex vna parte errasse, ex altera non errasse: Et partim ex odio, more humano, partim ex assistentia Spiritus sancti, more prophetico, locutum esse. In eo errabat, quod Christum innocentem morti adiudicaret: Et hoc ex inuidia & æmulatione. (Matth. 27. 18.) In eo non errabat, quod prædiceret Christum moriturum pro salute Iudæorum: Et hoc non ex semetipso, id est, ex proprio iudicio & affectu humano, sed ex diuino instinctu, qui Pontifici ratione sui officij solet assistere.

13. Tertium celebratum fuit instante Christi passione, Matth. 26. 57. Vbi Sacerdotes *quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent.* Et tandem lata est hæc sententia: *Reus est mortis.* Quæ sine dubio fuit iniqua, nec vilo modo à Deo inspirata, sed potius à Diabolo, vt iam antea dictum erat à Christo, Ioann. 8. 44. *Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio.* Nec ququam in illo Concilio gestum est, ex quo constare possit, diuinam assistentiam adfuisse.

QVÆSTIO III.

An Synagoga fuerit figura Ecclesie Christi?

1. **I**n figura duo spectari debent. Primò, quod representet rem figuratam, quo pacto cruenta sacrificia Mosaiica representabant cruentum sacrificium Christi in Cruce. Secundò, quod sit imperfectior re figurata, sicut vmbra est imperfectior, quàm corpus, & rudis delineatio imaginis est imperfectior, quàm ipsa imago consummata; & vetus Testamentum est imperfectius, quàm nouum. Vtrumque accommodandum est Synagoga, respectu Ecclesie.

2. Primò ergo quæritur, in quo Synagoga representauerit Ecclesiam? Respondeo. In his punctis;

Primò, sicut Synagoga ædificata fuit à Moysè, qui erat famulus Dei; ita Ecclesia à Christo, qui est Filius Dei. (Hebr. 5. vers. 5.) Secundò, sicut Moyses fuit primus Monarcha seu visibile caput Synagogæ; ita Christus Ecclesiæ. (Eph. 5. vers. 23.) Tertio, sicut Synagoga post mortem Moysis semper gubernata fuit ab vno visibili capite, nempe à Pontifice, sic etiam Ecclesia post mortem Christi. (Ioann. 21. 17. *Pasce oves meas.*) Quartò, sicut Synagoga habuit sua Sacramenta, sacrificia, & alias ceremonias ad cultum Dei pertinentes; sic etiam habet Ecclesia. Quintò, sicut Synagoga fuit visibilis, quoad externam populi gubernationem & inuisibilis, quoad internam fidem; ita etiam Ecclesia.

3. Hic notandum est, sicut Synagoga fuit figura Ecclesiæ, ut iam dixi, ita Moysen fuisse figuram Christi. Est autem multiplex analogia inter vtrumque. Primò, Vterque natus est in aliena terra: Moyses in Ægypto: Christus in Bethlehem. Secundò, Moyses positus est in fiscella: Christus in præsepio. Tertio, Rex Pharaon persecutus est Moysen, & reliquos infantes Hebræorum in Ægypto: Rex Herodes persecutus est Christum, & reliquos infantes in Bethlehem. Quartò, Moyses eduxit populum ex seruitute Ægypti: Christus ex seruitute Diaboli. Quintò, Moyses duxit populum per mare rubrum: Christus per Baptismum. Sextò, Moyses fuit mediator Veteris Testamenti; Christus noui. Septimò, Moyses dedit legem veterem: Christus nouam seu Evangelicam. Octauò, Moyses, antequam daret legem, ieiunauit quadraginta diebus: Christus similiter. Nonò, Moyses accepit sponsam Æthiopiassam: Christus sponsam Ecclesiam, de qua scriptum est, *Nigra sum, sed formosa.* Decimò, Moyses instituit septuaginta seniores: Christus septuaginta Discipulos. Vndecimò, Moyses misit duodecim exploratores in Palæstinam: Christus duodecim Apostolos in orbem vniuersum. Duodecimò, Moyses per virgam suam fecit magna miracula: Christus maiora per lignum Crucis.

QVÆSTIO IV.

An Synagoga fuerit tam perfecta, quàm Ecclesia Christi?

1. **R**espondeo. In multis fuit imperfectior. Primò, Synagoga fuit ancilla: Ecclesia est Domina. Galat. 4. vers. 31. *Non sumus ancilla filij, sed libera.* Secundò, Synagoga, quia erat ancilla, fuit repudiata: Ecclesia, cum sit Domina, numquam repudiabitur. De illa dictum est Galat. quarto, versu trigesimo. *Eiice ancillam & filium eius.* De hac verò Isaïæ 54. 4. *Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces.* Tertio, Synagoga habuit Prophetas & Sacerdotes, per quos Deus populo loquebatur: Ecclesia habet ipsum filium Dei incarnatum, qui in propria persona locutus est nobis. (Hebræorum 1. 2.) Quartò, Synagoga accepit à Moysè nudam legem præcipientem: Ecclesia accepit à Christo legem præcipientem, & gratiam adiuantem. (Ioann. primo, versu decimo septimo.) Quintò, Synagoga fuit exigua, & intra Palæstinæ terminos comprehensa: Ecclesia est Catholica & toto orbe diffusa. (Marci 16. 15. Et Romanorum 10. 18.) Sextò, Synagoga non fuit mater omnium fidelium, sed tantum aliquorum; quia multi fideles extra Synagogam saluabantur, ut Niniuitæ, de quibus Matth. 12. 41. Ecclesia est mater omnium fidelium, & nemo extra illam saluari potest.

2. Hoc pulchrè ostendit Augustinus libro de vnitæte Ecclesiæ, cap. 19. cum ait: *Ad ipsam salutem ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius*

A corpore fuerit, quod est Ecclesia. Quod etiam variis rationibus confirmat sermone 181. de tempore. 1. Quia in sola Ecclesia immolatur hostia Saluatoris. 2. In sola vinea laborantes accipiunt mercedem denarij. 3. Omnes, qui extra Arcam Noë fuerunt, diluio extincti sunt. 4. Membra, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. Quintò, Ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. Sextò, Riuus à fonte separatus exarescit.

3. Alij hanc addunt: Christus est Sponsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo non generat filios, nisi ex Sponsa sua Ecclesia. Nemo igitur filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Quò spectat illud Cypriani libro de vnitæte Ecclesiæ: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.* Quod etiam repetit Augustinus libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite. 13.

CAPVT VII.

De Ministris Synagogæ Ordinariis, qui erant Leuitæ, Sacerdotes & Pontifex.

1. **I**N statu naturæ, qui durauit ab Adamo vsque ad Moysen, omnes primogeniti erant Sacerdotes, & diuino cultui peculiariter mancipati. At in statu legis Mosaicæ, qui durauit à Moysè vsque ad Christum, voluit quidem Deus omnes primogenitos sibi sanctificari. (Exodi 13. 2.) Sed tamen in illorum locum, ex duodecim Tribubus Israël, elegit Tribum Leui; eamque diuino seruitio præ cæteris destinauit, iuxta illud Numerorum 3. 12. *Ego tuli Leuitas à filiis Israël pro omni primogenito in filiis Israël, eruntque Leuitæ mei.* Et capite octauo, 6. *Tolle Leuitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos.* Et infra: *Statues Leuitas in conspectu Aaron & filiorum eius, & consecrabis ablatis Domino, ac separabis de medio filiorum Israël, ut seruiant mihi, & ingrediantur tabernaculum fœderis, ut seruiant mihi, & orent pro eis, ne sit in populo plaga.*

2. Porro in Tribu Leui tria hominum genera distinguuntur. Primò, Leuitæ propriè dicti. Secundò, Sacerdotes. Tertio, Summus Sacerdos seu Pontifex. Tametsi enim omnes, qui erant ex Tribu Leui, generatim vocati fuerint Leuitæ, seu filij Leui tamen ex vsu Scripturæ, Leuitæ propriè dicti distinguebantur à Sacerdotibus & Pontifice. Nam illi soli vocabantur Sacerdotes qui offerebant victimas & sacrificia. Illi verò Leuitæ, qui Sacerdotes ministrabant. Inter Sacerdotes, qui erat summus, vocabatur Pontifex.

3. De his omnibus, ac potissimum de Pontifice, agendum est hoc ordine. Primò, Ex qua familia fuerit Pontifex. Secundò, Quæ fuerit successio Pontificum. Tertio, Quo ritu consecrati fuerint Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex. Quarto, Quod fuerit illorum officium. Quintò, Quo vestitu & ornatu fuerint vsi. Sextò, Quos & quantos redditus habuerint. Septimò, An aliquando debuerint seruire continentiam ab vxoribus. Octauò, Quanta fuerit illorum, & potissimum Pontificis auctoritas apud populum. Nonò, Quæ vtilitas ex his omnibus colligi possit.

QVÆSTIO I.

Ex qua familia fuerit Pontifex?

1. **I**N Tribu Leui erant multæ familiæ, quæ omnes seruitio diuino destinabantur. Pontificatus seu summum

summum Sacerdotium, secundum legem ordinariam, A erat in sola familia Aaronis. Habuit autem Aaron quatuor filios, Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar. (Num. 3. versu 2.) Hi omnes simul à Moysè consecrati sunt; Aaron quidem in summum Sacerdotem, seu Pontificem, filij eius in simplices, seu minores Sacerdotes. (Exodi vigesimo nono per totum.) Duo primi, Nadab & Abiu, occisi sunt à Deo, quod igne alienum obtulissent. (Leuitici decimo, versu primo.) & sine liberis decesserunt (primo Paral.) vigesimo quarto, versu secundo.) Reliqui duo, Eleazar & Ithamar, manserunt in officio Sacerdotali, cum hoc tamen discrimine, vt Eleazar succederet Patri in Pontificatu, non autè Ithamar: Et rursus Eleazar succederet filius eius primogenitus: & huic etiam primogenitus, & sic deinceps. Alij omnes essent simplices Sacerdotes.

QVÆSTIO II.

Quæ fuerit successio Pontificum?

I. **A**ron fuit primus Pontifex à Deo constitutus & à Moysè consecratus, cum iure successio- nis. (Ecclesiast. 45. 8.) Quod addo propter Moysen, qui fuit etiam Pontifex, & quidem ante Aaronem; sed extraordinarius & sine iure successionis. Nam filij Moysis non erant Pontifices; imò ne Sacerdotes quidem, sed tantùm Leuitæ, qui seruiabant Sacerdotibus. (1. Paralipomenon 23. 14.)

2. Aaroni successit Eleazar, filius eius cum pari potestate; & huic similiter Phinees, cui propter zelum diuini honoris, promisit Deus sempiternum Pontificium, iuxta illud Num. 25. 13. *Erit tam ipse, quam semini eius, pater Sacerdotis sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel.* Et 1. Mach. 2. 25. *Phinees pater noster zelando zelum Dei, accepit testamentum Sacerdotis æternum.* Idem repetitur Ecclef. 45. 28.

3. Hic duæ occurrunt difficultates. Vna, cur Deus promiserit Phineæ & semini eius Pontificatum sempiternum, cum ei deberetur iure successionis. Nam Phinees erat primogenitus Eleazari: primogenitus autem ex Dei ordinatione succedebat Patri in Pontificatu. Altera, quomodo hæc promissio fuerit impleta, cum constet, Heli & multos alios fuisse Pontifices, qui tamen non erant ex femine Phineæ, sed ex familia Ithamar.

4. Ad priorem sic respondeo. Ius successionis in eo consistebat, vt Patri succederet filius primogenitus, si viueret. Si autem Patre adhuc superstiti, moreretur primogenitus, tunc secundogenitus in eius locum subrogaretur. Itaque primogenitus nunquam erat certus, se succedurum Patri in pontificatu, nisi mortuo Patre. Nā illo viuo, non erat certus, se victurum post Patrem. Deus ergo, viuento adhuc Eleazaro, promisit fore, vt Phinees, qui erat primogenitus Eleazari, superstes esset parenti suo, & ei in Pontificatu succederet cum suis posteris, quod etiam factum est.

5. Ad posteriorem duplex est responsio. Vna, promissionem illam fuisse verè impletam, quia ius Pontificatus semper mansit apud posteros Eleazari & Phineæ, tametsi vsus illius iuris aliquandiu fuerit in familia Ithamar. Itaque posteros Eleazari & Phineæ semper fuisse Pontifices de iure, posteros verò Ithamar fuisse aliquando Pontifices de facto. Altera, promissionem illam non fuisse absolutam, sed conditionatam, ac proinde quādiu seruata est conditio, validam fuisse promissionem: quando autem desit seruari, reuocatam esse. Fuisse autem hæc conditionem, vt ius Pontificatus maneret apud posteros Eleazari & Phineæ, quamdiu benè ac legitimè eo fungerentur: Si secus facerent, priuarentur illo

Analogia Bec. Tom. II.

iure. Fecisse autem secus: itaque priuatos esse.

6. Ego, saluo meliori iudicio, puto vtramque resolutionem temperandam esse hoc modo. Duo spectari possunt in Pontificatu. Primò, Ius seu potestas ordinaria. Secundò, vsus seu exercitium. Ius absolutè promissum est Phineæ, & posteris eius. vsus seu exercitium sub conditione, si non offenderent. Itaque posteri Phineæ semper fuerunt Pontifices de iure: Posteriori verò Ithamar fuerunt aliquando de facto.

7. Post Phinees, in eadem linea, successerunt hi tres, Abisue, Bocci, Ozi. Deinde translatus est Pontificatus ad posteros Ithamar; ac primum ad Heli, vt tradit Iosephus libro quinto antiquit. in fine, & alij. Hic tria disputari solent. Primò, Quare hæc translatio facta sit? Respondeo. In pœnam peccati, & negligentia cultus diuini. Secundò, quamdiu manserit Pontificatus in familia Heli? Respondeo: vsque ad tempora Salomonis, qui eiecit Abiathar, & assumpsit Sadoc, (vt paulò post dicam.) Tertio, quis successerit Heli in Pontificatu? Respondeo. Heli habuit duos filios Sacerdotes, Ophni & Phinees. (Primò Regum primo, versu tertio.) Vterque mortuus est ante Patrem. (1. Regum 4. 11.) Itaque neuter potuit illi in Pontificatu succedere. Porro Ophni nullum legitur reliquisse filium. Phinees reliquit duos, Achitob, & Ichabod posthumum. (1. Regum 4. 21. & 1. Regum 14. 3.) Achitob successit Heli auo suo in Pontificatu, & alij deinceps hoc ordine.

I. Heli, Pontifex & Iudex. 1. Reg. 1.

II. Achitob, nepos Heli. 1. Reg. 14. 3.

III. Acias, filius Achitob, sub Saule. ibidem.

IV. Abimelech, filius Achitob, & frater Achitob. 1. Regum 14. 3. qui Dauidi fugienti dedit panes propositionis, & gladium Goliath. (1. Reg. 21.) & ob eam causam à Saule, cum alijs Sacerdotibus, occisus est (1. Reg. 22.)

V. Abiathar, filius Achimelech, qui euasit manum Saulis & fugit ad Dauidem (1. Regum 22. 20.) Mansit autem in Pontificatu vsque ad tempora Salomonis (3. Reg. 2. 27.)

8. Post Abiathar, iterum rediit Pontificatus ad familiam Eleazari & Phinees. Nam Salomon: vt insinuauit, eiecit Abiathar, propter conspirationem cum Adonia factam, & in locum eius subrogauit Sadoc, qui erat ex linea Eleazari (3. Reg. 2. 27.) Porro à Sadoc, vsque ad captiuitatem Babylonicam fuit hic ordo Pontificum, quantum ex Scripturis colligi potest.

I. Sadoc vngitur in Pontificem sub Salomone (1. Paral. 29. 22.)

II. Achimaas } filij Sadoc.

III. AZARAS }

IV. AMARIAS, sub Iosaphat Rege (2. Paralip. 19. 11.)

V. IOIDDA, sub Athalia & Ioas (4. Regum 12. 7. & 2. Paralip. 12. per totum.) Vxor eius fuit filia Regis Ioram (2. Paralip. 22. 11.) Mortuus cum esset annorum ceterum & triginta (2. Paralip. 24. 15.)

VI. ZACHARIAS, filius Ioiadæ, sub fine regni Ioas (2. Par. 24. 20.) qui iussu Regis, à populo lapidatus est in atrio domus Domini (ibid. vers. 21.)

VII. AZARIAS, qui reprehendit Oziam Regem eo quod velleret adolere incensum super altare thymiamatis (2. Paral. 26. 17.)

VIII. VRIAS, sub Rege Achaz (4. Regum 16. 10.)

- IX. AZARIAS**, sub Ezechia (2. Paralipom. A 31. 10.)
- X. SOBNA**, sub eodem, contra quem prophetat Isaias capite 22. vers. 15. vsque ad finem capituli.
- XI. ELIACIM**, filius Helciae, sub Manasse, quem Isaias cap. cit. vers. 20. praedicit loco Sobnae collocandum in Pontificatu.
- XII. HELCIAS**, sub Iosia (4. Reg. 22. & 23. Et 2. Paralip. 24.)
- XIII. SARIAS**, qui cum Sedecia Rege ductus est in captiuitatem Babylonicam (4. Regum 25. Ieremiae 5. 2. 24.)
9. Sub initium captiuitatis, cum Sarias Pontifex ductus esset in Babylonem, successit illi Phasur, filius Emmer, qui Ieremiam vinxit in carcerem. (Ieremiae vigesimo, versu primo.) An autem fuerit verus & legitimus Pontifex, merito à quibusdam dubitatur. Porro, post captiuitatem Babylonicam, primus Pontifex fuit Iosue, filius Iosedec, ex familia Eleazari, cum hac successione.
- I. IOSVE**, filius Iosedec, sub Cyro & Dario (1. Esdrae 3. 2.) coepit cum Zorobabel aedificare templum in Ierusalem (1. Esdrae 5. 2.)
- II. IOACHIM**, filius Iosue.
- III. ELIASIB**, filius Ioachim.
- IV. IOADA**, filius Eliasib. } 2. Esdrae 12. 20.
- V. IOATHAN**, filius Ioada.
- VI. IEDDOA**, filius Ioathan (ibidem) qui ab aliis vocatur Iaddus. Hunc Alexander magnus, Ierolimam accedens, adorauit, teste Iosepho lib. 13. cap. vlt. Cuius frater Manasses aedificauit templum Samaritanum in Garizim, apud eundem Iosephum lib. 11. cap. 7.
- VII. ONIASI**, Iaddi filius.
- VIII. SIMON**, filius Oniae, cognomento Iustus. (Ioseph. lib. 12. cap. 3.)
- IX. ELEAZARVS**, frater Simonis, qui petente Ptolomæo Philadelpho, misit in Aegyptum 72. interpretes, qui vetus Testamentum ex Hebraico sermone in Graecum transtulerunt. (Ioseph. libr. 12. cap. 2.)
- X. MANASSES**, Iaddi filius, Oniae frater. (Ioseph. lib. 12. cap. 3.)
- XI. ONIAS**, 2. Simonis Iusti filius, qui iam senior tributum Ptolomæo Euergetæ negauit. Vnde multa mala fuissent consecuta, nisi Iosephus Tobiae & sororis Pontificis filius, legationem suscepisset ad Ptolomæum.
- XII. SIMON**, 2. frater Oniae secundi, de quo Iosephus lib. 12. cap. 4. sub finem.
- XIII. ONIAS**, 3. filius huius Simonis, ad quem Rex Spartiatarum Arius misit legationem cum literis (1. Machab. 12. 20.) De hoc Onia viro sanctissimo multa habentur 2. Mach. 3. & 4.
- XIV. IASON**, frater Oniae, qui viuente adhuc Onia, malis artibus, ab Anthiocho Rege Pontificatum obtinuit per triennium. (2. Mach. 4. 7.)
- XV. MENELAVS**, qui cum non esset de genere Sacerdotali (erat enim ex tribu Benjamin) Iasonem post tres annos de Pontificatu deiecit, & sibi illum à Rege deferri curauit. (2. Machab. 4. 24.) Sed cum promissas Regi pecunias non solueret, iterum depositus est, subrogato in eius locum Lysimacho. (2. Machab. 4. 29.)
- XVI. LYSIMACHVS**, Menelai frater, qui à populo interfectus est. (2. Mach. 4. 41.)
- XVII. ALCIMVS**, ex familia Aaronis, qui merito Pontificatum amisit, eo quod ritibus Gentilium se contaminasset. (2. Mach. 14. 3.)
- XVIII. MATHATHIAS**, Machabæorum pater, quem alij affirmant, alij negant fuisse Pontificem. Vide nostrum Serarium in Commentario lib. 1. Mach. cap. 2.
- XIX. IVDAS MACHABÆVS**, Mathathiae filius, de quo Iosephus lib. 12. c. 17.
- XX. IONATHAS**, frater Iudae. (1. Mach. 12. 6.)
- XXI. SIMON**, Iudae & Ionathae frater. (1. Mach. 14. 20.)
- XXII. IOANNES HIRCANVS**, Simonis filius. (1. Mach. 16. 24.)
10. Reliqui Pontifices, qui deinde secuti sunt, vsque ad tempora Christi & Apostolorum, ex prophana historia petendi sunt. Nam in Scriptura sacra nulla sit eorum mentio. Solùm ex Euangelio constat, Annam & Caipham fuisse Pontifices, de quibus hic nihil dicendum est. Illud porro in hac tota serie & successione Pontificum notari debet, generalem fuisse legem seu ordinationem Dei, vt nullus Pontificatu, nisi per mortem defungeretur: ne alius, priore adhuc viuente, subrogari posset. Quae tamen lex, praesertim quando Reges & Principes saeculares immiscuerunt se rebus Ecclesiasticis, aliquoties seruata non est. Primò, sub Salomone, qui eiecit Abiathar à Summo Sacerdotio, & subrogauit illi Sadoc. Secundò, sub Antiocho Rege, cuius auctoritate, primùm quidem Onias Pontificatu abire compulsus est: tum Iason & Menelaus successiuè substituti; demum illi ipsi de gradu iterum deiectioni sunt. Tertio, sub Herode, qui pro suo arbitrio posuit, & remouit, quos voluit. Et quidem Anthiochus & Herodes in hac re abusi sunt potestate regia, & merito ab omnibus reprehenduntur. De Salomone, rectène an secus fecerit, quaestio est, de qua alibi.

QVÆSTIO III.

Quoritu consecratis fuerint Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex?

- 1. T** Ametsi Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex iure successionis haberent sua officia, non tamen poterant ea actu exercere, nisi prius certo ac legitimo ritu consecrati essent. Ritus consecrandi Leuitas habetur Numeror. 8. 6. Et tria potissimum in eo spectanda sunt. 1. Purificatio. 2. Consecratio. 3. Applicatio ad vsum ministerij. Purificabantur Leuitæ ante consecrationem, quatuor modis. 1. Asperione aquæ lustrationis. 2. Ratione pilorum totius corporis. 3. Lotione vestimentorum. 4. Oblatione sacrificij pro peccato.
2. Aqua lustrationis, seu expiationis, dicebatur, cui cineres vaccae ruffae infusi erant. Huius asperione mandabantur, quicumque contraxerant aliquam immunditiam legalem, siue ex contactu cadaueris, siue aliunde. (Numer. 19. per totum. Nec vlli immundo licebat accedere tabernaculum, nisi prius hac aqua mundatus & expiatus esset. (ibidem.)
3. Rasio pilorum totius corporis, & lotio vestimentorum, non solum in purificatione Leuitarum, sed etiam in expiatione leproforum adhiberi solita est. (Leuitici 14. vers. 7.) Diuerso tamen modo. Nam leprosi ideò radebant pilos capitis, barbæ, superciliorum, & totius corporis, & lauabant vestimenta, vt nihil apud se haberent, in quo lepra posset foueri aut

occultari. Leuitæ verò, vt per illam externam mundationem monerentur se interius ab omni lepra spiritali purgatos esse oportere: Nec Deum minus abhorrere ab iis ministris, qui animo ac mente inquinati, quàm homines ab iis, qui lepra corporali infecti sunt.

4. Post peractam hanc purificationem Leuitarum, sequebatur eorum consecratio, quæ in eo consistebat, quod Aaron acciperet eos à filiis Israël, loco primogenitorum, & offerret illos Deo in ministerium tabernaculi, & pro illis oraret, vt benè fungerentur suo officio. Hoc significant illa verba Num. 8. 11. *Offeret Aaron Leuitas, munus in conspectu Domini, à filiis Israel, vt seruiant in ministerio eius. Et iterum; Eleuauit eos Aaron in conspectu Domini, & orauit pro eis.*

5. Cùm hoc modo iam essent consecrati, applicabantur ad vsum ministerij, eo ipso, quod intromitterentur in tabernaculum fœderis Domini, iuxta illud; *vt purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filiis eius.* Hæc de Leuitis.

6. Ritus consecrandi Pontificem & Sacerdotes, quo vsus est Moyses in consecratione Aaronis & filiorum eius, habetur Exodi 29. & Leuit. 8. per totum. In quo etiam tria spectari debent. 1. Purificatio Pontificis & Sacerdotum. 2. Consecratio. 3. Applicatio ad vsum ministerij. Purificatio fiebat duobus modis. Primò, lotionem totius corporis. Secundò, oblatione sacrificij pro peccato. Consecratio perficiebatur hoc ordine. 1. post lotionem, Pontifex ornatus Pontificali, & Sacerdotes sacerdotali induebantur. 2. Pontifex vngebatur oleo vnctionis in capite, non item Sacerdotes. 3. Tam Pontifex quàm Sacerdotes in extremo auriculæ dextræ, & similiter in pollice manus ac pedis dextri, tangebantur sanguine arietis immolati. 4. Non solum Pontifex & Sacerdotes, sed etiã vestes eorum, sanguine arietis & oleo vnctionis aspergebantur. Denique multa ex canistro panum, & ex ariete immolato, dabantur illis in manus, vt ea leuarent coram Domino: quo signo, non solum dabatur illis potestas sacrificandi, sed simul applicabantur ad vsum ministerij, quod potissimum consistebat in sacrificando.

7. Cæterum, vt maior esset solemnitas huius actionis, triplex in ea sacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hostiam pro peccato. 2. Aries vnus in holocaustum. 3. Aries alter in hostiã pacificam. Igitur tota series actionis procedebat hoc modo & ordine. Primò, Aaron & filij eius, qui erant consecrandi, publicè coram toto populo adducebantur ad tabernaculum, & ibi lauabantur aqua. 2. Aaron induebatur habitu Pontificali, & super caput eius fundebatur chrisma, seu oleum vnctionis. 3. Filij Aaronis induebantur habitu Sacerdotali, non tamen fundebatur oleum vnctionis super capita illorum. 4. Adducebantur ad ostium tabernaculi vitulus & duo arietes: & præterea adferebantur panes azymi in canistro, cum quibusdam aliis ad eundem vsum pertinentibus.

8. Deinde sequebatur primum sacrificium, id est, immolatio vituli pro peccato, hoc modo. 1. Aaron & filij eius imponebant manus super caput vituli, qui mactabatur. 2. pars sanguinis eius ponebatur super cornua altaris fundebatur ad basim eius. 3. totus adeps, qui operit intestina, & reticulum iecoris, & duo renes cum suo adipe, incendebantur super altare. 4. Carnes, corium, & simus comburebantur foris extra castra.

9. Mox succedebat secundum sacrificium, id est, immolatio vnus arietis in holocaustum, hoc ordine. 1. Impositis super caput eius manibus, mactabatur. 2. sanguis eius spargebatur super altare per circuitum. 3. corpus secabatur in partes. 4. intestina lauabantur. 5. pedes & intestina iam lota ponebantur super caput & alias partes. 6. hæc omnia incendebantur super altare.

Analogia Bec. Tom. II.

10. Postea mactabatur alter aries in hostiã pacificam, hoc ritu. 1. Moyses sumebat de sanguine eius, & oblinebat extremam auriculã dextræ Aaronis, & filiorum eius, itemque pollicem manus ac pedis dextri. 2. spargebat sanguinem super altare per circuitum. 3. sumebat de sanguine, qui erat super altare, & de oleo vnctionis, & aspergebat Aaron, & filios eius, & vestes eorum. 4. sumebat adipem, caudam, pinguedinem, quæ operit intestina, reticulum iecoris, duos renes cum adipe eorum, armum dextrum, portionem panis, crustulam oleatam, & laganum, & tradebat Aaroni & filiis eius, vt leuarent coram Domino. 4. suscipiebat iterum omnia de manibus eorum, & incendebat super altare in holocaustum.

11. Quæres primò, quamdiu durauerit hæc tota actio consecrationis Aaronicæ? Respondeo. Durauit septem diebus, vt expressè habetur Exodi vigesimo nono, versu trigesimo quinto. *Septem diebus consecrabis manus eorum.* Et Leuit. 8. vers. 33. *De ostio tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestrae. Septem enim diebus finitur consecratio.* Quod tamen duobus modis intelligi potest. Primò, quod tota actio consecrationis paulatim & successiuè, spatio septem dierum peracta sit: ita vt Aaron & filij eius primò quidem loti sint; deinde sacro habitu ornati; tum vncti, tincti & aspersi; ac sic deinceps, donec tandem die septimo finis actioni sit impositus. Secundò, quod tota consecratio cum omnibus ritibus ac ceremoniis, primo die fuerit integrè absoluta, & postea per sequentes dies quotidie integrè repetita; ita vt Aaron & filij eius septies fuerint loti aqua, septies induti sacro habitu, septies vncti, tincti, & aspersi; & septies terna sacrificia Deo oblata. Hoc posterius tenent Iosephus, Lyranus, & plures alii. Et colligitur ex verbis paulo ante citatis: *Septem diebus consecrabis manus eorum.*

12. Dices, inde non sequitur, quotidie omnes ceremonias fuisse repetitas, sed tantùm aliquas. Fateor, non sequi euidenter, sed solum probabiliter. Et ideo, præter duas expositiones iam allatas, potest dari tertia, quæ sit media inter vtramque: nimirum, quod tota consecratio, cum omnibus ritibus ac ceremoniis, primo die fuerit integrè absoluta: & postea per sequentes dies aliqua tantùm ceremoniarum fuerint repetita, præsertim hæc quatuor. 1. Vnctio manuum Sacerdotum. 2. Immolatio vituli. 3. Mundatio altaris. 4. Vnctio altaris. Nam harum peculiaris sit mentio Exodi vigesimo nono, versu trigesimo quinto. Vide Cornelium ibidem.

13. Quæres secundò, Quare tot ceremoniarum adhibita fuerint in consecratione Pontificis & Sacerdotum? Respondeo. Tres causæ assignari possunt. Vna ex parte officij Sacerdotalis: Altera ex parte ipsorum Sacerdotum. Tertia ex parte populi seu subditorum. Igitur prima causa est, quia Deus per tot ritus, ceremonias, ac solemnitates, voluit ostendere præstantiam, dignitatem, & sanctitatem officij Sacerdotalis. Et quod nemo ad officium tam sanctum ac diuinum deberet accedere, nisi prius à Deo speciatim electus, & publicè coram populo in hunc finem esset consecratus. Hinc grauissimè puniti sunt, qui ingesserunt se in officium Sacerdotale, cùm non essent consecrati. Exemplum habemus in Core, Ieroboam, & Ozia. Core viuus à terra absorptus est, (Num. 16.) Ieroboamo manus repente exaruit, (3. Reg. 13.) Ozias lepra percussus est, (2. Paralip. 26.)

14. Secunda causa est, vt ipsimet Pontifices & Sacerdotes ex illis ritibus ac ceremoniis caperent duplicem vtilitatem. Primò quidem, vt meminissent, se debere esse sanctos & puros coram Domino, qui ad tam sanctum & purum ministerium electi à Deo, & consecrati essent? Et sanè tanto maiorem sanctitatem ac pu-

ptatem ab ipsis, quam à populo requiri, quanto ipsi, quam populus in sanctiori gradu ac statu essent collocati, Secundò, vt in aduersitatibus & periculis, quæ sæpè occurrunt in tali officio, possent se ipsos solari & erigere. Nam sicut illi, qui præsent alii in rebus temporalibus, sepe vel à suis subditis, vel ab hostibus affliguntur; sic multo magis contingit illis, qui in cura animarum principatum tenent. Hoc in veteri testamento experiri sunt Aaron (Num. 16.) Zacharias (2. Paral. 24.) Azarias (2. Paral. 26.) Et in nouo Apostoli, Matt. decimo vers. decimo sexto. *Veni hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare Deo.* Et nominatim sanctus Paulus 2. Corinth. 11. vers. 23. *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in moribus frequenter. Ter virgis casus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, &c.* Cum ergo huiusmodi viri tot naseris expositi sint, necesse est, habeant aliquid quo se solentur, ne oneri succumbant. Id in veteri Testamento factum est per solennes ritus ac ceremoniales, quibus Sacerdotes, & Pontifices ex mandato Dei consecrabantur. Nam inde certò illis constabat, se à Deo speciatim electos ac designatos esse, vt in tali officio Deo ministrarent, ac proinde, vt omnia aduersa, quæ tali officio annexa essent, libenti ac forti animo sustinerent. Ex quo vterius facile sibi persuadebāt, quidquid ratione uocationis acerbum ac molestum eueniret, non nisi in bonum exitum, diuina ordinatione, cessuram. Simile est in nouo Testamento.

15. Tertia causa est, vt etiam subditi ex tali ceremoniarum solemnitate fructum aliquem perciperent. Qui quidem fructus erat duplex. Alter, quod ex publica consecratione certò agnoscerent suos pastores, quibus ipsorum salus commissa esset. Alter, quod scirent, quantum honorem, & reuerentiam propter sanctitatem officij præstare illis oportet. De quo puncto alibi iterum dicendum est.

16. Hinc etiam apparet Analogia veteris ac noui Testamenti. Nam sicut in veteri nemo poterat exercere officium Sacerdotale, nisi à Deo vocatus, & à Pontifice solemniter ritu consecratus esset; sic etiam fit in nouo. Quod disertè asserit Apostolus Hebr. 5. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron, id est, sicut Aaron vocatus est.* Vbi per uocationem intelligi etiam consecrationem. Ritus autem, qui in nouo Testamento usurpantur, sunt varij. Nam aliqui habentur ex scriptura, vt impositio manuum Episcopi. (1. Timoth. 4. 14. & 2. Timoth. 1. 6.) Alij ex Traditione Apostolorum, vt vnctio, teste Dionysio Arcopagita cap. 3. de Hierarchia Ecclesiastica. Alij ex vsu & praxi Ecclesiæ, vt multi ex iis, quorum fit mentio in Pontificali.

17. Solent Lutherani & Calvinistæ ridere vnctionem Sacerdotalem, quæ usurpatur à Catholicis, tanquam ceremoniam Iudaicam, ac proinde minimè tolerandam. Sed temerè: Primò, quia impositio manuum non minus fuit vsitata à Iudæis, quam vnctio. Si ergo impositio manuum potest tolerari, & re ipsa ab Apostolis tollerata & usurpata est; cur etiam vnctio tolerari & usurpari non possit? Deinde, aliud est vti aliqua ceremonia, qua vsi sunt Iudæi; aliud vti ad eum finem, ad quem vsi sunt Iudæi. Nos prius facimus, non posterius. v. g. Vtebantur ipsi ablutione aquæ ad abstergendam immundiciam legalem. Nos etiam vtimur ablutione aquæ in baptismo: sed ad abstergendam maculam peccati originalis. Similiter utebantur ipsi impositione manuum, vnctione olei, pane factificato, aqua lustrationis; quibus etiam nos vtimur: sed alium ipsi, alium nos finem & intentionem habemus. Ipsi erant in umbra; nos in luce sumus, illi Christum venturum præfigurabant; nos præsentem honoramus. Vide Bellar-

minum de Sacramento ordinis cap. 12. in fine.

18. Quæres 3. An quotiescunque post Aaronem facta fuit consecratio alicuius Pontificis, semper adhibita sint omnes ceremoniæ, quæ in consecratione Aaronis adhibita sunt: nimirum lorio, ornatus, vnctio in capite, tinctio, asperio, sacrificium, & solemnitas septem dierum? Non videtur id factum esse in consecratione Eleazari, qui proximè successit Aaroni. Nam nihil aliud in eafactum est, quam quod in monte Horeb induerit vestem Pontificalem, qua vsus fuerat Aaron, & cum ea descendit ad populum (Num. 20. 25.)

19. In hac difficultate sunt tres opinionones. Prima, quod Eleazarus ex speciali Dei voluntate ac dispositione factus sit Pontifex, sine solemniter ritu consecrationis, per solam assumptionem vestis Pontificalis. Altera, quod ritus consecrationis verè adhibitus sit, non quidem in monte Hor (propter defectum tabernaculi, quod manserat in inferiori loco, in medio castrorum) sed postea, cum ex monte redissent ad tabernaculum, vel certè cū expugnassent & occupassent terram duorum Regum Amorrhæorum; vel denique cū post transitum Iordanis, venissent in terram promissionis. Tertia, quod non opus fuerit adhibere totam solemnitatem, sed solam vnctionem & ornatum Pontificalem. Ratio est, quia Eleazarus iam ante solemniter ritu consecratus fuerat Sacerdos, cum tribus fratribus & Aaronem Patre. Ergo iam adhibita fuerant omnes ceremoniæ, quæ erant cõmunes Sacerdotibus & Pontifici. Ergo solum necesse erat, eas adhibere, quibus Pontifex distinguebatur à Sacerdotibus. Illæ autem erant duæ tantum, nempe vnctio in capite, & assumptio ornamenti Pontificalis. Vtraque potuit adhiberi in monte Hor. Et de altera quidem constat; de altera verò credibile est, adhibitam fuisse.

20. Ego, saluo meliori iudicio, sic sentio. Primò, ex præcepto diuino necessarium fuisse, vt quicumque Pontifex crearetur, septem diebus maneret in tabernaculo, in habitu Pontificali. Secundò, vt ungeretur oleo vnctionis in capite. Tertiò, vt pollex dextræ manus ac pedis, itemque extremum auriculæ, tingeretur sanguine arietis immolati. Hæc tria colliguntur ex verbis Exodi 29. 29. *Vestem autem sanctam, qua vtetur Aaron, habebunt filij eius post eum, vt ungantur in ea, & consecrentur manus eorum.* Nec dubito, quin seruata sint in consecratione Eleazari, tametsi Scriptura expressè id non dicat. De lotionem nihil certi definiti potest.

QVÆSTIO I V.

Quod fuerit officium Pontificis & Sacerdotum?

1. **R**espondeo. Pontifex habebat quædam officia communia cum illis Sacerdotibus; quædam sibi propria ac peculiaria. Communia erant hæc decem. Primum, offerre victimas, seu sacrificia super altare holocausti. (Leuit. 1. 2. 3.) Secundum, in eodem altari, in vsu sacrificiorum, alere seu nutrire perpetuum ignem, subiiciendo illi quotidie ligna (Leuit. 6. 12.) Tertium, bis quotidie, id est, mane & vespere, ponere & adolere incensum super altare thymiamatis. (Exod. 30. 1.) Erant enim duo altaria legitima: Vnum holocausti, in quo victimæ seu sacrificia offerebantur: alterum thymiamatis, in quo aromata suauissimi odoris incendebantur. Hoc aureum, illud æreum. Quartum, bis quotidie, affuso oleo oliuarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, iuxta altare thymiamatis. (Exodi 25. v. 37. & Leuit. 24. v. 2.) Quintum, singulis Sabbatis duodecim panes calidos ponere super mensam propositionis, & veteres inde remouere ac comedere. (Exodi 25. v. 23. & Leuit. 24. vers. 5.) Sextum, immolare vaccam ruffam extra castra. (Numer. 19. 3.) Septimum, adiuuare mulieres in

casu zelotypiæ. (Numer. 5. 19.) Octauum, discernere inter lepram & lepram. (Leuit. 13. per totum.) Nonum expiare seu mundare leprosos, puerperas, menstruat, & seminiuos. (Leuit. 12. & sequentib.) Decimum, Legem Dei scire, interpretari, & alios docere. (Aggæ 12. 12. & Malachiæ 2. 7.)

2. Propria erant hæc quatuor. Primum, semel in anno, nimirum in solempni die expiationis, seu propitiationis introire in Sanctuarium, seu in Sancta Sanctorum, (Hebr. 9. 7.) & instituire publicam expiationem totius populi, ab omnibus peccatis & immunditiis toto anno contractis, (Leuit. 16. per totum.) Vbi notandum est, duplicem fuisse expiationem in veteri Testamento, vnam priuatam & particularem, qua vel leprosi, vel puerpere, vel alij, qui habebant aliquam immunditiã legalem, expiari solent: alteram publicam & vniuersalem, qua tota multitudo, seu Ecclesia Israelitarum mundabatur. Prior fiebat sæpe in anno, posterior, de qua hic agimus, semel dumtaxat. Prior à quouis Sacerdote, posterior à solo Pontifice. Prior extra Sanctuarium, posterior partim in Sanctuario, partim extra. Fiebat autem hoc ritu. 1. Totus populus cessabat eo die ab omni opere seruili, & ieiunabat vsque ad vesperam. 2. Pontifex lauabat se aqua, & induebat vestes Pontificales. 3. Antequam inciperet publicam expiationem præmittebat tres alias, quæ tamen publicæ subseruiebant. Vnam suiipsius & familiæ suæ, oblatione vituli pro peccato, & arietis in holocaustum. Alteram tabernaculi & Sanctuarij, partim vapore, seu nebula accensorum aromaticorum, partim septena aspersione sanguinis ex immolato vitulo & hirco. Tertiam altaris thymiamatis, sola aspersione sanguinis. His peractis, sequebatur publica expiatio, hoc modo: Pontifex, qui ab initio miserat sortem super duos hircos, vt alter immolaretur pro peccato, alter viuus mitteretur in desertum; hunc statuebat in conspectu multitudinis, & positavtraque manu super caput eius, confitebatur omnes iniquitates & peccata filiorum Israël, eaque capiti adstantis hirci imprecabatur; & sic mittebat eum in desertum, quasi auferentem & portantem peccata totius populi. Vnde & hircus, seu caper, Emissarius dictus est. Hæc omnia prolixè habentur Leuit. 16.

3. Secundum officium Pontificis erat, consecrare Leuitas & Sacerdotes, iuxta eum ritum qui describitur Exodi 29. Leu. 8. & Num. 8. De quo ritu superius actum est. Hoc officium Pontificis designabatur per vnctionem capitis, vt rectè notat D. Th. in 1. 2. q. 102. art. 5. ad 8. Et ratio est, quia sicut oleum vnctionis, seu sacrum Chrisma, quod Effundebatur in caput Pontificis, defluebat inde ad alia membra, iuxta illud Psal. 132. *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Sic potestas offerendi sacrificia, & ministrandi in tabernaculo, à Pontifice per legitimam consecrationem descendebat ad Sacerdotes & Leuitas, tanquam à capite Synagogæ in membra inferiora.

4. Tertium officium Pontificis erat, in controuersis legalibus agere supremum Iudicem, & pronunciare vltimam sententiam, cui omnes sub pœna mortis tenebantur obedire, seu acquiescere. De hoc plura dicam cap. 11. vbi ex professo agitur de Iudice Controuersiarum veteris Testamenti.

5. Quartum erat, in rebus gerendis, quæ maioris momenti essent, consulere Deum, & ab eo responsum accipere. Vnde quotiescunque circa res gerendas aliqua dubitatio maioris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui consulebat Deum, & accepto ab eo responso, docebat alios, quid faciendum esset. Erat autem duplex obligatio in hoc officio. Vna eorum, qui volebant rem aliquam maioris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere Pontificem, & ab eo consilium petere. Altera Pontificis, qui debebat

Analogia Bec. Tom. II.

rem illam Deo proponere, & ab eo sciscitari, rectène, an secus suscipi possit.

6. Vtraque obligatio colligitur ex illo Num. 27. 18. *Dixit Dominus ad Moysen: Tolle Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine: & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriae tue, vbi audiat eum omnis Synagoga filiorum Israël. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulat Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse & omnes filij Israël cum eo, & ceteram multitudinem.* Hæc posteriora verba huc spectant. Quorum sensus est: Iosue, qui erit Dux populi, non progredietur cum exercitu, nec suscipiet bellum cum vicinis hostibus, nec vllam rem aliã magni momenti aggredietur, nisi ad mandatum & directionem Eleazari Pontificis, qui in huiusmodi casibus quid faciendum sit, à Deo sciscitabitur, & Iosueam deinde certior rem faciet.

7. Porro, non solus Iosue, sed alij quoque Principes ac Reges, qui deinceps secuti sunt, hoc præcepto obligabantur, semper in negotiis arduis debebant recurrere ad Pontificem, & ex arbitrio illius, vel agere quippiam, vel omittere. Et bene cum iis actum est, qui hoc fecerunt; malè cum iis qui neglexerunt. Exempla prioris generis sunt hæc. Primò, Dauid Rex cum intellexisset infidias sibi parari à Saule, accessit ad Abiathar Pontificem, & per eum quæsivit à Deo, an tutò posset esse in vrbe Ceila? & an Ciues Ceilitæ essent eum tradituri Sauli? 1. Regum 23. 9. Secundò, idem Dauid alio tempore per eundem Pontificem consuluit Deum, an deberet persequi Amalecitas, qui spoliauerat & succenderant urbem Siceleg; 1. Regum. 30. 6. Quod autem Dauidi familiare fuerit, hoc modo interrogare Deum, patet 1. Regum vigesimo secundo, versu decimo quinto, vbi Achimelech Pontifex accusatus apud Saulem, quod Dauidi adhereret, & pro eo Dominum consulisset, respondit Regi: *Num hodie cepi pro eo consulere Deum?* quasi dicat, sapius ante hæc tempora id feci.

8. Exempla posterioris generis sunt hæc. Primò, Iosue & alij principes filiorum Israël decepti sunt à Gabonitis, eo quod fœdus cum illis pacti essent, non consulto prius per Pontificem Deo. Iosue nono, versu 14. Secundò, Saul elatus victoria, & præfusus suis viribus, cum vellet inconsulto Deo, Philistæos persequi, monitus à Pontifice est, ne id faceret. Et cum postea consulisset Deum, nullum responsum ab eo impetrauit. Itaque non potuit vti victoria, sicut animo destinauerat, primo Reg. 14. 36. Tertio, filij Israël pugnaturo cum Beniaminitis, consuluerunt quidem Deum per Pontificem, sed tamen quia magis confidebant suis copiis, quàm Dei oraculo, multi ex iis cæsi ac fugati sunt. Iudic. 20. 22.

9. Quæres, quo modo, vel ritu, solitus sit Pontifex consulere Deum in huiusmodi casibus? Respondeo. Aliter Moyses, aliter alij Pontifices soliti sunt id facere: Moyses ingressus tabernaculum fœderis facie ad faciem cum Deo loquebatur, sicut solet homo cum amico loqui. Exodi 33. 11. Alij Pontifices, qui postea secuti sunt, induti Ephod, loquebantur cum Deo, non quidem facie ad faciem, sed aliquo alio peculiari modo, qui tamen apud auctores & interpretes non satis compertus est, vt latius dicam in seq. q. 9. 16.

Q V A E S T I O V.

Quo vestitu & ornatu vsi sint Sacerdotes & Pontifex?

1. **L**euitæ non habebant sacrum ornatum, sed solum sacerdotes & Pontifex. Nec tamen illo utebantur, nisi eo tempore, quo in Tabernaculo vel templo ministrabant. Erant autem octo ornamenta Pontificis.

C iij

1. feminalia linea, 2. vestis linea, 3. Balteus seu cingulum
4. tunica hyacinthina, 5. Ephod, seu superhumeralis. 6.
Rationale iudicij, 7. Cidaris seu tiara, 8. Lamina aurea.
De his agitur Exodi 28. per totum. Et quidem quatuor
ex iis erant propria Pontifici, vt tunica hyacinthina,
Ephod, Rationale, & Lamina aurea: reliqua commu-
nia cum aliis Sacerdotibus. De singulis aliquid dicen-
dum est.

2. Igitur Pontifex, cum ad ministrandum accedebat,
primo loco induebat feminalia seu femoralia linea, ad te-
gendam carnem turpitudinis suae, à renibus vsque ad femora,
vt loquitur Scriptura Exod. 28. 42. Erant autem hæc fe-
minalia, veluti caligæ quædam, quas pedibus insertas (vt
ait Iosephus) quali dimidiatas braccas ad illa constrin-
gebat. Aliqui putant ex bysso retorta fuisse confecta.
Nobis sufficit, quod à Moysè linea appellentur.

3. Post feminalia, proximè induebat tunicam lineam,
quæ duplici nomine fuit appellata. Primò, linea stricta,
Exodi 28. 4. Secundò, subucula linea, Leuitici 8. 7. In-
uenio duas causas cur stricta fuerit appellata. Vna est,
quia ad cutem stringebatur. Non enim erat laxa & am-
pla, sed quantitati corporis commensurata. Altera, quia
balteo seu cingulo stringebatur. Leuit. 8. 7. Probabile
est, fuisse similem tunicæ Ioab, de qua 2. Regum 20. 8.
*Porro Ioab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus
sui. Nisi quod hæc fuerit exterior, illa interior.*

4. Hæc vestis linea constringebatur balteo seu cingu-
lo, inter umbilicum & pectus. De quo D. Hieronymus
ita scribit ad Fabiolam: *Hoc cingulum in similitudinem pel-
lis colubri, qui exiit senectatem, sic in rotundum textum est,
vt maris superius longius putes. Textum autem est sub tegmine
cocci, purpura, hyacintho & stamine byssino, ob decorem &
fortitudinem: atque ita polymita arte distinctum, vt diuersos
flores ac gemmas, artificis manu, non textas, sed additas ar-
bitraris tunicam, inter umbilicum & pectus, hoc stringunt
balteo. Similia habet Iosephus libro 3. antiquitatum,
cap. 8.*

5. Post balteum sequebatur tunica hyacinthina, quæ
erat laxa, per modum vestis talaris. In eius fimbria inferi-
ori per circuitum pendebant alternatim mala punica
& tintinnabula aurea, vt ex eorum sonitu perciperetur
ingressus & egressus Pontificis, quando intrabat vel exi-
bat Sanctuarium, Exod. 28. v. 35. Dicebantur autem ma-
la punica, non quod reuera essent, sed quia ex hyacintho,
purpura & cocco bis tincto, confecta erant instar malo-
rum punicorum. Exod. 28. 32.

6. Super tunicam hyacinthinam erat Ephod seu su-
perhumeralis, quod tegebat humeros, & anteriore par-
tem vsque ad cingulum. Erat autem contextum ex auro,
hyacintho, purpura, cocco bistincto, & bysso retorta.
Exod. 28. 6. In vtroque latere versus humeros habebat
duos lapides onychinos, auro inclusos: vnum à dextris,
alterum à sinistris; in quibus sculpta erant nomina duo-
decim filiorum Israël: sex nomina in vno lapide, & sex
in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. Exodi 28. 9.

7. In anteriori parte superhumeralis, ad pectus Pon-
tificis, ligabatur Rationale iudicij. Hebraei vocant Ho-
sen, id est, pectorale. Graeci *ἀγίον*, vel *ῥηθῖον*, id est, ratio-
nale. Conficiebatur autem ex eadem materia, qua Ephod
nempe ex auro, hyacintho, purpura, cocco bistincto, &
bysso retorta. Figura quadrangulum: densitate, duplex
ad Ephod relatum: longitudine & latitudine, mensura
palmi. Exodi 28. v. 16. In hoc rationali erant duodecim
lapides pretiosi, inclusi auro, & distincti per quatuor or-
dines: in quibus etiam sculpta erant duodecim nomina
filiorum Israël. Ibidem versu decimo septimo. Atque ita
confectum & exornatum, catenis aureis & fasciis tam
firmiter affigebatur superhumerali, vt à se inuicem non
potuerint separari (ibidem versu vigesimo octauo.)
Porro in rationali posita erat Doctrina & veritas, super

A pectus Pontificis (v. 30.) Hebraicè *Vrim & Thumin.*

8. In capite erat Cidaris seu tiara, id est, mitra quadam
ex bysso confecta, cui affigebatur lamina aurea, supra
frontem Pontificis, cum hac inscriptione, *Sanctum Do-
mino*, Exodi 28. versu trigesimo sexto. Sic enim loqui-
tur textus. *Facies & lamina de auro purissimo, in qua scul-
pes opere calatoris, Sanctum Domino. Ligabisque eam mitra
hyacinthina, & erit super Tiaram imminens fronti Pontificis.*

9. Quæres primò: Quid significauerunt ornamenta Pon-
tificis? D. Thomas in 1. 2. quæst. 102. articulo 5. ad 8. ad-
fert duas significationes: Vnam literalem, alteram my-
sticam. Secundum literam, inquit, ornamenta Pontificis
designabant dispositionem huius mundi, hoc modo. Pri-
mò, Feminalia linea, & vestis linea significabat terram,
ex qua linum nascitur. Secundò, Balteus, Oceanum, qui
cingit terram. Tertio, Tunica hyacinthina, aërem, qui
hyacinthini coloris est. Quartò, Tintinnabula illius tu-
nicæ, tonitrua aëris. Quintò, Mala punica, coruscationes,
quæ fiunt in aëre. Sextò, Ephod, seu superhume-
rale, cælum syderium. Septimò, Duo onychini, duo he-
misphæria, vel certè Solem & Lunam. Octauò, Duo-
decim gemmæ in pectore, duodecim signa Zodiaci.
Nonò, Tiara, cælum empyreum. Decimò, Lamina au-
rea, Deum omnibus præfidentem.

C 10. At mysticè designabant virtutes, quæ debent esse
in Pontificè. Ac primò, feminalia linea significabant
castitatem: vestis linea, puritatem vite: cingulum, discre-
tionem: tunica hyacinthina, cælestem conuersionem:
tintinnabula aurea, sanam doctrinam: mala punica, bo-
nos mores: superhumeralis, sufferentiam infirmitatum
populi: rationale in pectore cum nominibus filiorum Is-
raël, charitatem & sollicitudinem pro fidelibus: Tiara in
capite, rectam intentionem: Lamina aurea in fronte,
memoriam ac recordationem Dei. Hæc ex Diuo
Thoma.

D 11. Alij non male de Christo interpretantur, nam ille
fuit verus ac primarius Pontifex, cuius typum gesserunt
Aaron & successores eius. In illo perfectissime fuerunt
omnes virtutes, per ornamenta Pontificalia designatæ.
Ille suis humeris portauit duas gemmas, id est, pretium
redemptionis duorum populorum, Iudæorum scilicet
& Gentilium. Ille in suo pectore insculpta habuit no-
mina electorum. Ille quacunquè incescit, ex strepitu
prædicationis Euangelij, & suauissimo virtutum odore,
percipi potuit ac obseruari.

12. Quæres secundò: An solus Pontifex vsus fuerit
Ephod seu superhumerali? Ratio dubitandi est, quia le-
gimus alios quoque, præter Pontificem, vsos esse, nem-
pe Leuitas, Sacerdotes, Reges. Nam de Samuele, qui
erat Leuita, sic habemus primo Regum secundo, versu
decimo octauo: *Samuel autem ministrabat ante faciem
Domini, puer, accinctus Ephod lineo.* De Sacerdotibus pri-
mo Regum vigesimo secundo, versu 18. *Deus Idamæus
irruit in Sacerdotes, & trucidauit in die illa octoginta quin-
que viros vestitos Ephod lineo.* De Dauide Rege 2. Re-
gum 6. 14. *Dauid saltabat totis viribus ante Dominum,
accinctus Ephod lineo.*

13. Respondeo. Duplex fuit Ephod seu superhume-
rale in veteri Testamento. Vnum contextum ex auro,
purpura, hyacintho, cocco bistincto, & bysso retorta.
Alterum simplex, lineum, candidum. Priori solus Pon-
tifex utebatur, posteriori alij. Ita D. Hieronymus in Epi-
stola 127. ad Fabiolam, & Epistola 130. ad Marcellam,
Abulensis lib. 1. Reg. cap. 22. qu. 27. Ribera libro 3.
de templo cap. 10. & alij passim.

14. Quæres 3. in quem finem solitus sit Pontifex
gestare Ephod? Ex Scriptura constat, in tribus casibus
solutum esse gestare. Primò, in consecratione. Quan-
do enim mortuo Pontifice, alius subrogabatur, ne-
cesse erat solemnè ritu eum consecrari, quod fiebat

assumptione habitus Pontificalis, & vinctioe capitis. (Exodi 29. 29.) Secundò, in ingressu Sanctuarij, quando sacrificabat & deprecabatur pro populo. (Exodi 28. 29.) Tertio, quando consulebat Deum in rebus dubiis. De hoc casu potissimum hic agimus.

15. Igitur notandum est, in veteri Testamento fuisse tres modos consulendi Deum in rebus dubiis, & accipiendi ab eo responsa. 1. Per visiones & somnia. 2. Per Prophetas. Hoc collitur ex illo 1. Regum 28. 6. *Consuluit Saul Dominum, & non respondit illi, neque per somnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas.*

16. Modus consulendi per Sacerdotes, (de quo solo hic agimus) sic habebat: Rex, aut Princeps, aut populus Israëlitarum, si quando dubitabant, quid in rebus magni momenti sibi esset, iubebatur adire Pontificem seu summum Sacerdotem, qui indutus Ephod consulebat pro ipsis Deum. (Numer. 27. 21.) Eius rei varia exempla allata sunt quæstione præcedenti. Nihilominus supersunt quædam dubia, quæ hoc loco discuti possunt. Ac primò quæritur, an is qui per Pontificem consulebat Deum, debuerit in propria persona præsens esse Pontifici? Respondeo. Tamen si sapius id fieret, non tamen erat necesse fieri. Nam sicut absens poterat, agere cum Propheta, sic etiam cum Pontifice. Secundò, an immediatè suam quæstionem proposuerit Pontifici, an Deo coram Pontifice?

Respondeo: Immediatè Pontifici, & Pontifex Deo. Ita plures sentiant. Tertio, an hæc propositio debuerit fieri coram Arca? Respondeo: Fiebat coram Arca, si adesset; secus, si abesset. Quarto: Quomodo Deus solitus sit dare responsa Pontifici interroganti? Respondeo: Authores dissentiunt. Aliqui putant, per Angelum voce humana loquentem: Alij, per occultum Spiritus sancti reuelationem. Alij, per schedulam. Alij, inter quos Iosephus, per splendorem gemmarum seu lapidum, qui erant in Rationali supra pectus Pontificis. Hoc sic explicant. Si lapides seu gemmæ plus solito splenderent, signum erat feliciter successurum: si minus solito, malè successurum. Si nec plus, nec minus, sed more naturali splenderent, signum erat Deum non velle respondere. Et sic putant accidisse, quando Saül consuluit Deum per Sacerdotem.

17. Vltimò quæri potest, quando cessauerit hic modus consulendi Deum per Pontificem, & accipiendi ab eo responsa? Abulensis putat cessasse eo tempore, quod inter Alexandrum Magnum & Machabæos intercessit. Genebrardus, eo tempore, quo Ioas Rex occidit optimum Pontificem Zachariam. Alij denique ab initio captiuitatis Babylonicæ, quando sacrificium cessauit. Nam verisimile est, Iudæos propter sua peccata, vno eodemque tempore, & oraculo & sacrificio spoliatos fuisse, quod contigit ad initium captiuitatis Babylonicæ. Quò videtur spectare illud Osee 3. 4. *Dies multos sedebunt filij Israël sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod.*

CAPVT VI.

Quos & quantos redditus habuerint Sacerdotes & Pontifex?

1. Sicut Deus ex 12. Tribus Israël elegit vnã pro diuino seruitio, vt supra dictum est, nempe Tribum Leui, in qua erant Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex; sic eandem Tribum, tanquã sibi peculiariter mancipatam, voluit in suam curã suscipere, & de certis redditibus paternè illi prouidere iuxta illud Num. 18. 20. *Dixit Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: Ego pars & hereditas tua in*
Analogia Bec. tom. II.

A medio filiorum Israël. Hinc etiam postea factum est, vt in diuisione terræ promissionis, singulæ Tribus acceperint suam portionem, excepta Tribu Leui, quæ per reliquas Tribus dispergebatur.

2. Porro Deus in stipendium pro ministerio liberaliter illis concessit, quæ sequuntur. Primò, vt haberent quadraginta octo vrbes cum agris suis, ad pastum iumentorum (Num. 35. 1.) Secundò, vt aliarum Tribuum decimis alerentur. Tertio, vt acciperent primitias. Quarto, vt haberent oblationes, quæ fiebant à populo. De his singulis breuiter agendum est.

3. Igitur vrbes quadraginta octo, erant hæc. 1. Hebron. 2. Lobna. 3. Iether. 4. Estemo. 5. Holon. 6. Dabir. 7. Ain. 8. Ieta. 9. Betfames. 10. Gabaon. 11. Habaë. 12. Anathoth. 13. Almon. 14. Sichem. 15. Gazer. 16. Cifaim. 17. Bethoron. 18. Eltheco. 19. Gabathon. 20. Aialon. 21. Gethremmon. 22. Thanach. 23. Gethremmon. 24. Gaulon. 25. Bosra. 26. Cefion. 27. Dabereth. 28. Iaramoth. 29. Engannim. 30. Mafal. 31. Abdon. 32. Halcath. 33. Rohob. 34. Cedès. 35. Hammoth Dor. 36. Carthan. 37. Iecnan. 38. Cartha. 39. Damna. 40. Nalol. 41. Bosor. 42. Iaser. 43. Iethlon. 44. Mephaad. 45. Ramoth in Galaad. 46. Manaim. 47. Hesebon. 48. Iazer.

4. Ex his 48. ciuitatibus, tredecim primæ datæ sunt Sacerdotibus; reliquæ Leuitis (Iosue 21.) Porro ex omnibus, sex erant ciuitates refugij, quarum nomina recensentur Iosue 20. versu 7. Sunt autem hæc. 1. Cedès in Nephthali. 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Iuda. 4. Bosor in Ruben. 5. Romoth in Galral. 6. Gaulon in Manasse. Tres primæ citra, reliquæ trans Jordanem. (Iosue 21. 7.) Omnes æquali spatio inter se distabant. (Deut. 19. versu. 7.) Omnes sitæ erant in montibus, vt eminus videri possent, excepta Bosor, quæ sola erat in plano, sed tamen patente loco & conspicuo. Iosue 21. 8.

De Decimis.

5. Duo certa sunt; duo controuersa. Primò certum est, Leuitas accepisse decimas fructuum, pecorum, & iumentorum à filiis Israël, id est, ab aliis Tribubus, vt patet ex illo Num. 18. versu 21. *Filiis autem Leui dedi omnes decimas Israël in possessionem pro ministerio, quo seruiant mihi in tabernaculo fæderis.* Secundò, certum est, Leuitas ex his decimis, quas accipiebant ab aliis Tribubus, iterum dedisse decimas summo Sacerdoti seu Pontifici, id est, dedisse decimas decimarum, vt patet ex eodem capite versu 26. *Præcipe Leuitis, atque denuncia; Cum acceperitis à filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum: tam de areis, quàm de torcularibus, & vniuersis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron Sacerdoti.*

6. Prior controuersia est, An Leuitæ communiter dicti, (id est, tota Tribus Leui, vt complectitur Leuitas propriè dictos, Sacerdotes, & Pontificem;) an potius Leuitæ propriè dicti, quatenus distinguuntur à Sacerdotibus & Pontifice, acceperint decimas ab aliis Tribubus filiorum Israël? Abulensis & quidam alij intelligunt de Leuitis propriè dictis. Alij rectius cum Iosepho de Leuitis communiter dictis, id est, de tota Tribu Leui. Quod colligitur ex illo 2. Esdræ 10. versu 37. *Ipsi Leuitæ decimas accipiant ex omnibus ciuitatibus operum nostrorum. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum. Et Leuitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri.* Igitur Leuitæ & Sacerdotes simul accipiebant decimas à filiis Israël; & postea Leuitæ ex suis decimis dabant alias decimas Sa-

eorum, seu Pontifici. Hinc iam oritur.

7. Posterior controuersia, an decimæ decimarum, quæ dabantur à Leuitis propriè dictis, datæ fuerint soli Pontifici, seu summo Sacerdoti, an generatim omnibus Sacerdotibus? Lyranus & Abulensis putant soli Pontifici fuisse datas, ex illo Numer. 18. 29. *Dare Aaron Sacerdoti.* Iosephus non solum Pontifici, sed generatim omnibus Sacerdotibus. Alij denique soli quidem Pontifici datas fuisse, sed ad custodiendum & distribuendum Sacerdotibus, iuxta illud Numer. 18. 8. *Locutus est Dominus ad Aaron; Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum,* id est, vt custodias & distribuas filiis tuis Sacerdotibus: sicut mox sequitur; *Omnia, quæ sanctificatur à filiis Israel, tradidi tibi & filiis tuis, pro officio Sacerdotali legitima sempiterna.* Quod etiam spectat illud 2. Esdræ 10. 38. *Leuitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad Gazophylacium in domum thesauri,* id est, vt custodiatur in Gazophylacio, & inde Sacerdotibus suo tempore distribuatur.

8. Igitur summa omnium hæc est. Tribus Leui, quæ tota erat diuino seruitio consecrata, accipiebat decimas ab alijs Tribubus, quæ erant laicæ. Porro cum in Tribu Leui essent tria hominum genera, nempe Leuitæ propriè dicti, Sacerdotes, & Pontifex; Leuitæ ex suis decimis dabant iterum decimas Pontifici & Sacerdotibus, quia hi in altiori gradu & ordine seruiebant Deo, quam Leuitæ: ac proinde sicut plus honoris, sic etiam plus bonorum temporalium pro sustentatione illis debebatur.

9. Pro maiori explicatione eorum, quæ dicta sunt, notandum est, apud Hebræos fuisse tria decimarum genera. Primum earum, quas cæteræ Tribus, singulis annis tenebantur dare Tribu Leuiticæ pro sustentatione. De his iam dictum est. Alterum earum, quas singuli Patres-familias debebant quotannis apud se seruare, & postea cum Leuitis comedere in loco, vbi Tabernaculum vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. De his intelligendum est illud Deuter. 14. 22. *Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, vt in eo nomen illius inuocetur, &c.* Tertium earum, quas tertio anno singuli separare debebant in proprijs domibus, & cum Leuitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, iuxta illud Deuter. 14. 28. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eodem tempore, & repones intra annus tuas. Venietque Leuites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Et Deuter. 26. 12. *Quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Leuitæ, & aduenæ, & popillo, & viduæ, vt comedant intra portas tuas, & saturentur.* Igitur Leuitæ, tametsi omnium harum decimarum essent aliquo modo participes: tamen ex primo genere potissimum sustentabantur, vt dictum est.

De primitiis & primogenitis.

10. Soli Sacerdotes & Pontifex, non autem Leuitæ propriè dicti, accipiebant primitias & primogenita à filiis Israël. Porro primitiæ soluebantur ter in anno, vt notant Lyranus & alij. Primò in Paschate, de nouis spicis. Secundò in Pentecoste, de nouis panibus. Tertio in Septembri in festo Tabernaculorum, de nouis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus (Deuter. 16. 16.

A 11. De primitiis spicarum, quæ in Paschate offeriebantur, intelligitur illud Leuit. 23. 10. *Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis: & messueritis segetem fereris manipulos spicarum, primitias messis vestræ, ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino, vt accipibile sit pro vobis, altero die Sabbati, & sanctificabit illam.* Ritus autem offerendi describitur Leuit. 2. 14. his verbis. *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino despicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in molem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.*

B 12. De primitiis panum, quæ offeriebantur in Pentecoste, intelligitur illud Leuit. 23. 15. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo abstrulitis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomada septima, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos, de duabus decimis simila fermentatæ, quos coquetis in primitiis Domini, &c.*

13. De primitiis nouorum fructuum, quæ offeriebantur in Septembri, intelligitur illud, Num. 18. 13. *Vniuersa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis.* Et Deuter. 18. 4. *Dabunt Sacerdoti primitias frumenti, vini & olei.* Et Deuter. 26. 2. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, accedesque ad Sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, &c.*

14. Est autem magna differentia inter hæc tria genera primitiarum. Primò, quia primitiæ in Paschate erant ex solis spicis: in Pentecoste, ex solis panibus: in Septembri, ex varijs terræ fructibus. Secundò, primitiæ spicarum dabantur in ipsa collectione fructuum terræ, nec vlli licebat quicquam comedere de nouis fructibus, antequam primitiæ spicarum Deo oblatae essent. (Leuit. 23. 14.) At primitiæ in Pentecoste, & Septembri, offeriebantur ex fructibus iam collectis, & domi asseruatis. (D. August. quæst. 32. super Numeros.) Tertio, Primitiæ panum & fructuum cedebant integrè in usum Sacerdotum: primitiæ verò spicarum non integrè. Nam vnus manipulus spicarum consumebatur per modum sacrificij: reliqui comedebantur à Sacerdotibus.

15. Porro, sicut primitiæ, sic etiam primogenita dabantur Pontifici & Sacerdotibus. Exod. 13. 2. & Num. 3. 13. Erant a. tria genera primogenitorum: alia hominum: alia pecorum mundorum: alia immundorum. Igitur singula primogenita primi & tertij generis redimebantur pretio quinque Siclorum, quod dabatur Sacerdotibus: Primogenita secundi generis, per se illis offeriebantur. Num. 18. 15.

De Oblatis.

16. Per oblata, generatim loquendo, intelliguntur ea, quæ à filiis Israël offeriebantur Deo in usum Sacerdotum. Erant autem triplicia. Nam quædam ex præcepto offeriebantur, vt decimæ, primitiæ, primogenita, de quibus iam dictum est. Alia sponte & ex mera deuotione: alia denique ex voto. De hoc duplici genere multa habentur Leuit. 22. 18. Leuit. 23. 38. Num. 15. 3. & alibi. Hæc iterum erant varia. Nam quilibet, vel sponte, vel ex toto poterat offerre hostias, libamenta, panes, pecuniam, & quæ similia sunt. Id autem potissimum fiebat in tribus anni temporibus, vt supra dictum est, nempe in Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. Tunc enim tenebantur venire omnes ad locum, vbi Templum vel Arca propitiatorij. Deut. 16. 16.

17. Ex dictis colligi potest, quàm diuites fuerint Sacerdotes in Veteri Testamento, præ aliis omnibus. Nam primo accipiebant decimas à duodecim Tribubus Israël. Vbi notandum est præter Tribum Leui fuisse duodecim Tribus filiorum Israël, nempe Tribum Ruben, Simëon, Iuda, Zabulon, Issachar, Dan, Gad, Aser, Nephthali, Ephraim, Manasse, Benjamin. Igitur singulæ hæ Tribus diuidebant sua bcna in decem partes, & vnam dabant Tribui Leui, reliquis nouem sibi referuatis. Quo fit, vt Tribus Leui multo fuerit ditior, quàm ceteræ. Nam singulæ ceterarum habebant tantum nouem partes; Tribus autem Leui duodecim. Præter has decimas, quæ communes erant omnibus in Tribu Leui, Sacerdotes iterum accipiebant decimas decimarum à Leuitis; & sic non solum erant ditiores, quàm homines aliarum Tribuum, sed etiam quàm Leuitæ. Deinde accedebant primitiæ, primogenita, oblata, quæ si omnia computentur, in magnum thesaurum excrescere necesse erat redditus & possessiones Sacerdotum.

QVÆSTIO VII.

An Sacerdotes & Pontifex aliquando debuerint seruare continentiam ab vxoribus?

1. **R**espondeo. Iure diuino debebant seruare continentiam ab vxoribus, pro toto eo tempore, quo in tabernaculo vel templo ministrabant. Hoc testantur Scripturæ & Patres. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. Primum, Exodi 19. 22. *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur*, id est, abstineant ab vxoribus. In eo enim potissimum consistebat sanctificatio, vt patet ex eodem capite. Nam v. 10. dicebat Deus ad Moysen: *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie & cras, lauentque vestimenta sua.* Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab vxoribus. Nam mox accedens ad populû, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Vbi notandum est, illam sanctificationem, seu abstinentiam ab vxoribus, de qua agitur citato capite, tam populo, quàm Sacerdotibus fuisse præceptam; quia tam populus, quàm Sacerdotes debebant audire promulgationem legis Moaisicæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab vxoribus, & per lotionem vestimentorum, & castrorum purgationem. Speciali tamen titulo præceptam fuisse Sacerdotibus, pro omni eo tempore, quoungebantur officio Sacerdotali: siue orando pro populo, siue hostias & sacrificia offerendo, siue aliquod aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significat illis verbis: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile facturi.

2. Secundum testimonium. 1. Reg. 21. 1. *Venit autem David in Nobæ ad Achimelech Sacerdotem* Et infra: *Respondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus.* Et respondit David Sacerdoti, & dixit ei: *Equidem si de mulieribus agitur, continemus nos ab heri & nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabatur in vasis.* Hic vides non licuisse comedere panem sanctum, nisi præmissa sanctificatione, quæ in duobus consistebat. Primum, ac potissimum, in abstinentia ab vxoribus. Secundum, in purificatione corporis si quid maculæ in via contraxisset. Et certè si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multo magis Sacerdotes quippe qui ad maiorem puri-

tatem, ratione status ac officij, obligabantur.

3. Quod sic vterius declaro. Duo hic præcepta distinguenda sunt. Vnum, quo laici prohibebantur comedere panes sanctificados, vel, vt alibi vocantur, panes propositionis. De quo Christus Matthæi 12. 3. *Non legis, quid fecerit David, quando esuruit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis Sacerdotibus?* Alterum, quo iubebantur abstinere ab vxoribus, qui manducaturi erant huiusmodi panes. De hoc quæstio est, quosnam obligasse solos laicos. Ego contra, obligasse etiam Sacerdotes. Et quidem per se, & primariò, Sacerdotes. Quod tripliter probò. Primum ex dictis, quia Sacerdotes tenebantur ad maiorem puritatem, quàm laici. Secundò, quia esus panum propositionis per se pertinebat ad solos Sacerdotes: ergo etiam sanctificatio requisita ad esum istorum panum per se pertinebat ad solos Sacerdotes. Vnde sicut laici non poterant comedere huiusmodi panes, nisi tantum per accidens, & in casu necessitatis; ita non tenebantur se sanctificare, nisi tantum per accidens, & in casu necessitatis. Tertio, quia si præceptum de abstinentia ab vxoribus pertinisset ad solos laicos; vel fuisset illis datum à Deo, antequam Achimelech loquebatur cum Dauide; vel ab ipso Achimelech, cum iam loqueretur cum ipso. Non prius, quia nusquam legimus in scriptura, quod Deus dederit tale præceptum pro solis laicis, antequam Achimelech loquebatur cum Dauide. Nec posterus, quia Achimelech, cum dicebat Dauidi: *Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus;* non dabat nouum præceptum, sed supponebat iam ante à Deo datum esse. At non erat aliud à Deo datum, nisi quo Sacerdotes obligabantur abstinere ab vxoribus, quotiescunqueungebantur officio Sacerdotali, seu quotiescunque aliud sacri ministerij siue orando, siue hostias offerendo, siue panes sanctos comedendo, peragerent. Itaque sensus Achimelech est hic: Vobis quidem non licet comedere panes sanctificados, sed solis Sacerdotibus: Si tamen vultis propter præsentem necessitatem comedere, cum alij panes haberi non possint, necesse est, vos ea puritate & sanctitate id præstare, qua Sacerdotes facere consueverunt, qui abstinent ab vxoribus, quotiescunque huiusmodi panes comesturi sunt. Idem ergo à vobis exigo.

4. Tertium testimonium. 1. Paralip. 24. 7. *Exiuit autem fors prima Ioiarib, secunda Iedei, tertia Harim, &c.* vbi recensentur viginti quatuor familiae Sacerdotum, qui per vices debebant ministrare in domo Domini, iuxta illud Luc. 1. 5. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia.* Et paulo post: *Factum est autem, cum Sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ, ante Deum, secundum consuetudinem Sacerdotis, forte exiit, vt incensum poneret.* Constat autem Sacerdotes, quando ministrabant Domino secundum vicem suam, debuisse multos dies perseuerare in ministerio. Nam ibidem versu 23. de Zacharia sic legimus: *Factum est, vt impletis sunt dies officij eius, abiit in domum suam.* Plerique authores putant fuisse octo dies destinatos, nempe, à Sabbato vsque ad Sabbatum, vt Iosephus, Ambrosius, Teophylactus, & alij apud Maldonatum in Commentario illius loci. Et colligitur ex illo 2. Paralip. 23. 8. *Ecce runt ergo Leuitæ, & vniversus Iuda iuxta omnia, quæ præceperat Ioiada Pontifex: & assumpserunt singulis viros, qui sub se erant, & veniebant per ordinem Sabbati cum his, qui impleuerant Sabbatum, & egressuri erant.*

5. Igitur Sacerdotes per octo dies, relictis domibus & vxoribus suis, permanebant in templo, & ibi ministrabant. Et quidem tempore sacrificij erant in paste-

templi, vbi sacrificia offerebantur. Reliquo tempore habitabant in atrio templi, in domunculis ad id destinatis: quò non licebat vxores introducere. Vnde consequens est, debuisse à cohabitatione vxorum abstinere. De qua re sic scribit Siricius Papa in Epistola ad Himerium Taraconensem Episcopum cap. 7. Dicat mihi nunc quisquis ille est scelerator libidinum, praeceptorque vitiorum, si estimat, quod in lege Moyses passim sacris ordinibus à Domino laxata sint frenula luxuriae, cur eos, quibus committebantur Sancta Sanctorum, praeuocet, dicens: Sancti estote, quia & ego Sanctus sum Dominus Deus vester; Cur etiam procul à suis domibus, anno vicis suae, in templo habitare iussi sunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiae integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deseruitionis suae tempore, vxorius usus, solius successione causa, fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quiscumque ad Dei ministerium fuerat praeceptus admitti. (tom. 1. concilior.)

6. Idem, quod ad rem attinet, sentiunt alij Patres, Hieron. l. 1. contra Iouinianum longè post medium: Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus, ab vxoribus separati; & vinum & siceram non bibebant, quae solent libidinem prouocare. Similia habet Innocentius I. Epist. 2. ad Victricium Rhodanensem Episcopum capite 9. Et Beda in capite 1. Lucae.

QVÆSTIO VIII.

Quanta fuerit auctoritas Pontificis apud populum.

1. **R**espondeo. Deus multis modis in veteri Testamento voluit Pontifici astruere & conciliare auctoritatem apud populum. Primò, publica & solemnitate consecratione, quae praesente populo, durabat per septem dies. Secundò, vnctione sacri olei, quod in nulum usum prophianum adhiberi poterat. Tertio, ornatu Pontificali, qui & gemmis pretiosis, & aurea lamina, & tintinnabulis aureis, & malis punicis, omnem alium ornatum, etiam regium longè superabat. Quarto, magna copia reddituum annuorum, quae quidem apud illum populum magni erat momenti. Quintò, frequenti colloquio cum Deo, praesertim in rebus dubiis proponendis. Sextò, variis ac illustribus miraculis. Ex his aliqua recensabo.

2. Primum contigit in primo sacrificio, quod Aaron obtulit in suo Pontificatu. Tunc enim ignis de caelo descendit, qui coram populo holocaustum deuorauit. Quo miraculo ostendit Deus se approbare Sacerdotium seu Pontificatum Aaronis, Leuitici 9. 24. Apparuitque gloria Domini omni multitudini: Et ecce egressus ignis à Domino, deuorauit holocaustum, & adipem, qui erant super altare. Quod cum vidissent turba, laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas. Vide simile exemplum 3. Reg. 18.

3. Secundum contigit in seditione Core, Dathan, & Abiron, qui cum suis sociis viui à terra absorpti sunt, eo quod rebellionem excitassent contra Primum Moyses & Aaronis, Num. 16. 1. Ecce autem Core, & Dathan, atque Abiron surrexerunt contra Moysen, alijque filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres Synagoga, & qui tempore Concilij per nomina vocabantur. Cumque steterint aduersum Moysen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo Sanctorum est, & inaspis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Et infra v. 31. Confestim dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernacu-

lis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum.

4. Tertium contigit in seditione populi, qui partim incendio periit, partim per intercessionem Aaronis saluatus est. Num. 16. 41. Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israel contra Moysen & Aaron sequenti die dicens: Vos interfecistis populum Domini. Cumque oriretur seditio, & tumultus increceret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum foederis. Quod postquam ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moysen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque iacerent in terra dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum de super, pergens citò ad populum, ut roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desinit. Quod cum fecisset Aaron, & cucurisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama, & stans inter mortuos ac viuentes pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem, qui percussis sunt quatuordecim milia hominum, & septingenti, absque his qui perierunt in seditione Core.

5. Quartum contigit circa virgam Aaronis, hoc modo. Cum populus saepe murmuraret contra Aaronem Pontificem, & aliae tribus filiorum Israel agere ferrent, quod ex sola tribu Levi assumeretur Pontifex, qui aliis omnibus imperaret; voluit Deus in posterum praecauere huiusmodi murmura, & manifesto signo declarare, Aaronem legitime à se electum esse, cui omnes tanquam summo Sacerdoti deberent obsequi. Itaque mandauit Moyse, ut acciperet duodecim virgas à duodecim tribubus Israel, in quibus singulis notata essent singula Tribuum nomina Israel. Has cum virga Aaronis poneret in tabernaculo testimonij, & sequenti die iterum produceret, tunc enim fore, ut vna ex omnibus miraculosè floreret, & is deinceps, cuius virga florisset, tanquam legitimus Pontifex haberetur. Factum est sequenti die, sola virga Aaronis inuenta est germinasse, turgentibus gemmis emisisse flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati visebantur. Ex quo omnes manifestè collegerunt, deinceps soli Aaroni, tanquam Pontifici à Deo electo & designato, non autem aliarum tribuum Principibus, in rebus ad Deum spectantibus, obtemperandum esse. Et ne posteros id lateret, mandauit Deus, ut virga Aaronis, ad perpetuam rei memoriam, in Arca conseruaretur. Haec omnia habentur, Num. 17. per totum.

QVÆSTIO IX.

Qua utilitas colligi possit ex dictis?

1. **R**espondeo. Duplex utilitas potest colligi. Vna ex parte Catholicorum. Altera ex parte aduersariorum. Nam Catholici ex iis, quae dicta sunt, sic possunt ratiocinari: Noster Pontifex multo excellentior & dignior est, quam fuerit Pontifex veteris Testamenti: sicut anima perfectior est, quam corpus; spiritus, quam littera: imago, quam umbra; libertas, quam seruitus. Si ergo Hebraei qui murmurabant contra suum Pontificem, à Deo seuerè puniti sunt; quid nobis fiet, si similiter murmuremus? Et sanè Apostolus de hac ipsa re nos praemonuit 1. Cor. 10. 1. his verbis: Nolo vos ignorare, fratres, quoniam partes nostrae omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moysen baptizati sunt in nube & in mari: & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt, (bibebant autem de spiritali conseruante eos petra autem erat Christus.) Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Haec autem in figura facta sunt nostri, ut non

simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: neque idololatra efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quem admodum scriptum est: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere; neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria milia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & a serpentibus perierunt. Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hac autem omnia in figura contingebant illis: Scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.

2. Ex quibus verbis tria colligimus, quæ maximè huc spectant. Primum est, quod omnes Hebræi magnis beneficiis à Deo affecti fuerint. Nam omnes miraculosè transierunt mare rubrum; omnes sub nube protecti sunt; omnes biberunt ex petra consequente. Alterum, quod multi illorum abusi sint beneficiis sibi concessis, & ingrati in Deum extiterint. Et nominatim, quod aliqui murmurauerint contra Moysen & Aaronem Pontificem. Tertium, quod propterea grauius à Deo puniti sint. Hinc infert Apostolus, si nos Christiani, qui maiora beneficia à Deo consecuti sumus, peccemus in Deum, & nominatim si murmuremus contra Pontificem, fore ut multò grauius à Deo puniamur. Et sic est, Maneamus ergo coniuncti cum Pontifice & Episcopis, & sequamur consilium eiusdem Apostoli, qui nos alibi sic hortatur: *Obedite præpositionibus vestris, & subiaceite eis ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi, ut cum gaudio faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit uobis* (Hebræor. 13. versu 13.)

3. Aduersarij sic possunt ratiocinari. Certè, si prudenter aestimemus ea, quæ in veteri Testamento scripta sunt de Pontifice Hebræorū; iniquè agimus cum Pontifice Romano, & in multis eum acculamus, ubi innocens est. Primò, obiicimus illi arroganciam, quod Pontificem Maximum se appellet. Et tamen constat hunc titulum concessum fuisse in veteri Testamento: & quidem ab ipso Deo. Sic enim legimus Leuit. 21. versu 10. *Dixit Dominus ad Moysen: Pontifex, id est, Sacerdos Maximus, inter fratres suos caput suum non discooperiet. Qui titulus frequenter repetitur in libris Machabæorum, & in Euangelio sub hac voce, Summus Sacerdos. Si ergo Pontifici in veteri Testamento licuit usurpare hunc titulum, cur in nouo non liceat, præsertim cum Pontifex in nouo maior & excellentior sit, quàm fuerit in veteri.*

4. Secundò, obiicimus illi pompam & splendorem in ornatu Pontificali. Et tamen scimus Pontificem in veteri Testamento ex peculiari Dei institutione, gestasse purpuram, hyacinthum, byssum, tintinnabula aurea, & mala punica in sacra veste: Tiaram cum aurea lamina in capite: Duodecim gemmas in pectore: Duos lapides onychinos in humeris auro inclusos. An etiam Deum accusabimus, qui hunc tam rarum & insignem ornatum præscripsit Pontifici in Synagoga Hebræorum? Dicamus potius cum Dauide: *Dilexi decorem domus tuae. Nec usurpemus illam Iudæ proditoris vocem: Ut quid perditio hæc?*

5. Tertiò, obiicimus ipsi diuitias & potentiam temporalem. Sed immeritò. Nam constat, Pontificem in veteri Testamento fuisse longè ditissimum: & quidem Deo sic disponente. Accipiebat decimas à duodecim tribubus Israël: decimas decimarum à Leuitis: primitias, primogenita & oblationes à toto populo. Sanè, si Pontifex Romanus singulis annis acciperet decimas omnium bonorum à toto orbe Christiano: si decimas decimarum ab Ecclesiasticis & Religiosis: si denique primitias, primogenita, & oblationes omnium fidelium; fortasse ditior esset, quàm modo est. Si ergo

A Deus in veteri Testamento voluit Pontificem hoc modo locupletare; cur nos similem fortunam inuidemus Pontifici in nouo Testamento?

6. Quartò, obiicimus illi nimiam auctoritatem, qua vitur in Ecclesia Christi. In quo similes sumus Hebræis, qui etiam suum Pontificem Aaronem hac calumnia onerabant. Sed Deus, & miraculo, & ultione testatus est, se velle, ut omnes Aaroni obedirent. Quid ergo nos volumus & molimur? Singuli superiores esse non possumus. Vnum aliquem esse necesse est qui aliis præsit. Si is Pontifex est, quid molesti illi sumus? Nimirum hæc nostra cæcitas, & infirmitas est, ut semper aliquid carpamus. Et certum est, si abrogato Pontifice, Rex aliquis vel Imperator præfesset omnibus in Ecclesia, simili calumniæ fore obnoxium. Igitur post hæc moderatius agendum nobis est, & si verè Christiani esse volumus, ab omni iniqua criminatione abstinendum.

7. Quintò, obiicimus illi, quod gloriatur de continua serie & successione suorum antecessorum in Ecclesia Romana. At nihil culpæ hic est. Nam etiam in veteri Testamento successio Pontificum accuratissimè seruata est, & speciali miraculo à Deo confirmata. Voluit enim Deus successionem Pontificum manere in tribu Leui, & nullo modo transire in alias tribus. Et in eius rei perpetuam memoriam effecit, ut virga solius Aaronis, non autem virgæ aliarum tribuum, repente florescerent, & fondescens in Arca Testamenti conseruaretur. Nos hic impingimus. Nam relicta legitima successione, quæ est in Ecclesia Romana, instituiamus nouos ministros, qui alios ante se nullos agnoscent. In quo similes sumus Ieroboamo, qui asciiuit Sacerdotes, qui non erant de tribu ac successione Leui. (3. Reg. 12.)

8. Sextò, obiicimus illi sicut & aliis Sacerdotibus, cœlibatum, & virginitatem. Sed profectò non alia de causa, quàm ut nostram lasciuiam & turpitudinem excusamus. Alioqui, si ex veteri Testamento pensanda res est, sic argumentari oportebat: Pontifex & alij Sacerdotes Leuitici, propter sanctitatem officij, quod gerebant, tenebantur abstinere ab vsu matrimonij toto illo tempore, quo in tabernaculo vel templo ministrabant: At in nouo Testamento maior est sanctitas officij Sacerdotalis; & in illo officio assidue versandum illis est: Ergo magis debent colere castimoniam vitæ, quàm in veteri Testamento factum est. At nos Lutherani & Calvinistæ id non facimus, quia nulla habita ratione ministerij nostri, manemus in perpetuo matrimonio vsu, non minus, quàm homines seculares: In qua re, nec Sacerdotes Leuiticos, nec Pontificios; sed nescio quos lasciuos ac petulcos homines videmur imitari. Præstaret sequi consilium Apostoli 1. Corint. 7. versu 7. *Volo omnes esse, sicut me ipsum. Et infra: Dico autem non nuptis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et rationem adiungit: Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt quomodo placeat Deo; Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Hoc saluberrimum documentum nos contemnimus.*

9. Septimò, obiicimus illi, quod tam ipse, quàm alij Episcopi & Sacerdotes, solemniter vngantur & consecrentur: & per contemptum solemus appellare vnctos. Sed parùm prudenter. Nam constat, Deum in veteri Testamento præcepisse, ut Pontifex in capite vngeretur oleo sanctæ Vnctionis. Et similiter, ut tam Pontifex, quàm Sacerdotes & eorum vestimenta, sanguine & oleo aspergerentur. Et quamquam huiusmodi ceremoniæ, quæ in veteri Testamento seruatae sunt, non necessario seruari debeant in nouo; tamen cum à Deo introductæ & approbatæ fuerint, malæ esse non

possunt. Cur ergo vel easdem, vel similes vsurpari non liceat, si bono fine & intentione adhibeantur? Alioqui quid dicemus de vnctione Regum & Imperatorum in nouo Testamento? An & illa repudianda est? Nemo hoc dixerit. At si illam retinere fas est, cur in alteram tam iniqui sumus? Nostri Ministri, qui sine vnctione & consecratione, sine successione & vocatione, vel ex confrimis, vel ex popinis, in officia Ecclesiastica subitò sese ingerunt; nullum possunt proferre exemplum ex tota antiquitate, quo tueri se queant.

CAPVT VIII.

De Ministris Synagogæ extraordinariis, qui erant Prophetæ.

Duplices erant Prophetæ in veteri Testamento. Aliqui veri, qui à Deo mittebantur: Alij falsi, qui à Deo non mittebantur. Priores, vel vocabantur Prophetæ absolutè; vel Prophetæ Domini; vel videntes. Posteriores, vel Pseudoprophetæ, vel Prophetæ Bral, vel Prophetæ Lincorum. Quibus annumerandæ sunt Pythonissæ. De his omnibus dicam hoc ordine. 1. Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Testamento. 2. quod fuerit illorum officium. 3. quomodo probauerint se à Deo missos. 4. an omnes de Christo prophetauerint. 5. quis illorum fuerit præcipuus, Moyses, an Ioannes Baptista. 6. quomodo intelligendum sit, quod Christus ait in Euangelio: *Omnes Prophetæ usque ad Ioannem*. 7. quomodo verum sit, omnes Prophetas Hierosolymis occisos esse. 8. quinam fuerint falsi Prophetæ. 9. quomodo veri à falsis discernebantur. 10. quid de Pythonissis sentiendum. 11. an etiam in nouo Testamento sint veri & falsi Prophetæ.

QVÆSTIO I.

Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Testamento?

1. Respondeo. Hi fuerunt præcipui.
1. Moyses. Num. 12. 6. & Deut. 34. 10.
2. Iosue. Ecclesiastici 4. 6. 1.
3. Samuel. 1. Regum 9. 6.
4. Dauid.
5. Gad. 1. Regum 22. 5.
6. Nathan. 2. Regum 7. 2. & 2. Paralip. 9. 29.
7. Ahias Silonites. 3. Regum 11. 29. & 2. Paral. 9. 29.
8. Addo. 2. Paral. 9. 29.
9. Michæas, filius Iemla. 3. Regum 22. 8.
10. Helias Thesbites. 3. Regum 17. 1.
11. Helisæus. 3. Regum 19. 16.

Deinde quatuor illi, qui vocantur maiores Prophetæ, quorum nomina sunt hæc. 1. Isaias, filius Amos. 2. Ieremias, filius Helicæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathod. 3. Ezechiel, filius Buzi. Sacerdos. 4. Daniel, qui & Balthasar. Et alij duodecim, qui vocantur minores Prophetæ, vt Osee, Ioël, Amos, Abdias, Ionas, Michæas Morastites, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

2. Quibus addi possunt tres alij, qui vixerunt sub finem veteris, & initium noui Testamenti. Primus Ioannes Baptista, de quo dictum est Luc. 1. 76. *Et tu puer Prophetæ Altissimi vocaberis*. Secundus Zacharias, pater Ioan. Baptista, de quo ibid. v. 67. *Et Zacharias pater illius repletus est Spiritu sancto, & prophetauit dicens: Benedictus, &c.* Tertius, Simeon, de quo Luc. 2. 26. *Responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Dominum.*

A 3. Præter hos fuerunt etiam aliquot feminae Prophetissæ, vt Maria soror Moysis, (Exodi 15. 20.) Et Debora vxor Lapidoth, (Iudicum 4. 4.) Et Holda, vxor Sellum filij Thecua, (4. Regum 22. 14.) & Elizabeth, mater Ioannis Baptista, (Luc. 1. 41.) & Anna, filia Phanuel de tribu Aser, (Luc. 2. 36.) & quatuor filia Philippi Diaconi, (Acto. 21. 9.) Quibus omnibus præferenda est beata Dei genitrix Maria, quæ prophetauit dicens: *Beatam me dicent omnes generationes, non Gentilium, Turcarum, Iudæorum; sed verè fidelium.*

B 4. Quæres, An non fuerint plures Prophetæ veteris Testamenti, quàm qui iam enumerati sunt? Videntur fuisse plures. Nam 1. Reg. 10. 5. legimus, gregem Prophetarum iuisse obuam Sauli, postquam à Samuele in Regem vnctus est. Respondeo. Nomen Prophetæ sumitur variis modis in Scriptura. Primò, pro iis qui futura prædicunt. Et hoc sensu nos agimus hic de Prophetis. Eorum officia paulò post explicabimus. Secundò, pro iis, qui ex peculiari motione Spiritus sancti, Deum laudant in citharis, psalteriis, & cymbalis. Sic sumitur loco citato, vbi Samuel ait ad Saüllem: *Obuiam habebis gregem Prophetarum descendendum de excelso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosque prophetantes*, (id est, Deum laudantes) *& insipienter Spiritus Domini, & prophetabis cum eis*, (id est, Deum pariter laudabis.) Sic etiam sumitur Numer. 11. 25. vbi de septuaginta senioribus, qui Moyse adiuncti erant, ita legimus: *Cumque requiesceret in eis Spiritus, prophetauerunt*, id est, Dei laudes celebrarunt. Et 1. Regum 19. 20. *Qui cum vidissent canem Prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare ceperunt & ipsi*, id est, Deum laudare. Ita Emanuel Sa ibid. Abulenensis & Cornelius Num. 11. 13. Tertio, pro iis, qui diuino Spiritu, vel Scripturam explicant, vel ad pietatem exhortantur. Sic sumitur 1. Cor. 14. 3. *Qui prophetat, hominibus loquitur ad adificationem, & exhortationem, & consolationem.*

QVÆSTIO II.

Quod erat officium Prophetarum in veteri Testamento?

Respondeo. Primarium officium erat docere, instruere & reformare populum in cultu veri Dei eumque hoc modo ad Christi aduentum disponere. Et quidem Moyses docuit populum, quando dedit & explicauit illi legem Decalogi, & Deuteronomij. Reliqui Prophetæ, qui diuersis temporibus secuti sunt, reformarunt populum, & aberrantem à lege reuocarunt in viam. Quò spectat illud Ioan. 4. 37. *Alius est, qui seminat, & alius est, qui metit. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis*. Vbi Christus loquitur de Prophetis & Apostolis. Prophetæ seminauerunt; Apostoli messuerunt. Prophetæ laborauerunt; Apostoli eorum laboribus fructi sunt. Quomodo hoc? quia Prophetæ, antequam venirent Apostoli, multum laborauerunt in erudiendo populo, & eorum corda ad Christum recipiendum præparauerunt. Quod si non fecissent, plus laborandum fuisset Apostolis. Vide Origenem, Irenæum, Augustinum, Chrysostomum, & alios apud Maldonatum in illum locum.

2. Huic primario officio annexa erant tria alia. Primum est arguere, reprehendere, & obiurgare eos, qui vel à vero Dei cultu, vel ab aliqua alia diuina lege recederent. Sic Samuel reprehendit Saüllem Regem, eo quod non obediisset voci Domini. (1. Regum 15. 19.) Sic Nathan reprehendit Dauidem propter adulterium & homi-

& homicidium. (2. Reg. 12. 9.) Sic Helias populum claudicantem in duas partes. (3. Regum 18. 21.) Daniel duos fenestras, quod falso accusasset Susannam de adulterio. (Dan. 13. 52.) & ita deinceps.

3. Alterum est, prædicere futura. Quod fiebat dupliciter. Nam Prophetæ aliquando prædicebant futura bona, ad populi consolationem, ut aduentum Messias, & alia mytheria Redemptionis humani generis Isa. 7. 14. *Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Et cap. 11. 1. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Et cap. 14. 1. *Propheta est, & veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Iacob.* Et cap. 40. 1. *Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.* Aliquando prædicebant & minabantur futura mala, quæ imminere populo propter sua peccata, ut famem, pestem, bellum, captiuitatem. Ierem. 1. 14. *Ab Aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ.* Et cap. 5. 15. *Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, domus Israel, ait Dominus. Et comedet segetes tuas, & panem tuum: deuorabit filios tuos & filias tuas: comedet gregem tuum & armenta tua: conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam.* Et c. 19. 3. *Ecce ego inducā afflictionem super locum istum, ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures eius, eo quod dereliquerunt me.* Et infra v. 11. *Sic conteram populum istum, & ciuitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari.*

4. Tertium est, secreta, seu occulta cognoscere. Sic Samuel sciebat omnia, quæ erant in corde Saulis quærentis asinas patris sui. (1. Regum 9. 19.) Sic Helisæus sciebat omnia, quæ à famulo absente erant perpetrata. (4. Regum 5. 25.) Item quæ omnia secreta consilia Regis Syriæ. (4. Regum 6. 12.) Sic Daniel sciebat occultum somnium Nabuchodonosoris. (Dan. 2. 26.) Hinc obiter colligo, mirum non esse, si Sancti in cælo sciunt ea, quæ apud nos geruntur.

QVÆSTIO III.

Quomodo Prophetæ probabant se à Deo missos esse?

1. Necessè erat, ut Prophetæ, qui dicebant, se immediatè à Deo missos esse, ad reformandum & arguendum populum, certis ac euidentibus signis confirmarent suam missionem; alioqui populus non credidisset ipsis, sed pro impostoribus habuisset. Quod fatetur Moyses de seipso. Cum enim Deus dixisset illi, Exodi 3. 10. *Veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Israel de Ægypto.* Respondit Moyses cap. 4. 1. *Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.*

2. Dupliciter autem probabant, se à Deo missos esse. Primum, per miracula. Sic probauit Moyses, quando virgam in serpentem mutauit, aquas Ægypti in sanguinem conuertit; & alia prodigia patrauit, quæ plagæ Ægypti appellari solent. Sic Samuel, sic Helisæus, sic alii Prophetæ Plures. Luculentum habemus exemplum in Helia, quod est huiusmodi: Tempore Achab Regis fuit disceptatio inter Heliam & Prophetas Baal. Tam hi, quàm ille, legitimè se missos affirmabant. Quid factum? Helias conuocato vniuerso populo, qui in duas partes claudicabat, non alio argumento usus est, quàm quod diceret, se suam missionem euidenti miraculo confirmare posse; Prophetas Baal non posse. Quod etiam contigit hoc modo: Duo boues in frustra concisi, & super ligna positi sunt in holocaustum: alter pro Helia; alter pro Prophetis Baal. Hi inuocato nomine Dei sui, non potuerunt de cælo impetrare ignem, quo holocaustum consumeretur. Helias, inuocato Deo Israël, inuocauit Itaque holocaustum ab eo positum, igne de cælo missio,

Analogia Bec. Tom. II.

consumptum est. Quo miraculo permotus populus, Heliam tanquam à Deo missum acceptauit: & Prophetæ Baal veluti impostores, interfecti sunt. (3. Reg. 18. 20.) Omitto similia exempla.

3. Secundò, probabant suam missionem per veracem prædictionem eorum, quæ breui erat euentura. Sic Helias prædixit, tribus proximis annis non fore ros & pluuiam. (3. Reg. 17. 1.) Sic Michæas. Regem Achab infeliciter pugnaturum in Ramoth Galaad. (3. Reg. 22. vers. 17.) Sic Helisæus, post vnum diem fore tantam annonæ vilitatem, ut duo modij hordei emanent vno statere. (4. Reg. 7. 1.) Sic Isaias, proximo anno fore abundantiam frugum; sequenti, pomorum copiam; tertio, plenam messem & vindemiam. (cap. 37. 30.) Sic Hieremias, breui futurum, ut Nabuchodonosor Rex vastaretur, sicut terram Ægypti. (c. 46. 13.) Et quia hæc omnia euenerunt, eo modo, quo ab illis Prophetis dicta sunt; ideo magnam autoritatem sibi conciliarunt. Sicut è contrario, quia non eueniebant ea quæ à falsis Prophetis prædicebantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc signo discernendū esse inter veros & falsos Prophetas, constat ex illo Deut. 18. 21. *Quod si tacita cogitatione responderis: quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus: hoc habebis signum: Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.*

4. Vnde D. Hieronymus in cap. 37. Isaiæ, super illud: *Tibi autem hoc erit signum, sic scribit: deusco vel maxime Prophetæ apud populum habebant fidem, quia non solum de his, quæ multi post sæcula futura erant, sed etiam quæ incontinenti, & post non grande temporis spatium essent implenda, memorabant: ut quod in ira biennium Rex Assyrus, interiret & urbs Ierusalem securus redderetur.*

5. Et Rupertus in Prologo in Oseam: *Cum Prophetæ mitterentur ad pronuntiandum de longinquo Christi aduentum, simul etiam de propinquo datum vel iniunctum est illis, prophetare illud, in quo citius veraces comprobari posset, scilicet imminentem ab Assyris Israeli captiuitatem; utinque instantem Iudæ quoque Babylonis transmirationem, & præterea nonnulla etiam minora, quæ literis eorum legimus inserta. Cum igitur citò venisset captiuitas seu transmiratione illa, sicut per illos veritas prophetica prædixerat, palam constat, quod veraciter fuissent locuti in nomine Domini, & quod Dominus mississet eos. Atque ita completa Prophetiæ pars, illud quoque, quod reliquum vel maximum era de promissione & aduentu Messie, verum fore conuincbat.*

QVÆSTIO IV.

An omnes Prophetæ veteris Testamenti de Christo prophetauerint?

1. Respondeo. Omnes vel clarè, vel obscurè de Christo vaticinati sunt. Quod generatim colligi potest ex duobus scripturæ testimoniis. Vnum est Lucæ 1. 68. *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ. Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui: Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt prophetarum eius, id est, Deus prædixit per omnes prophetas, qui fuerunt ab initio mundi, venturum Redemptorem ex familia David.* Alterum, Lucæ vigesimoquarto, versu vigesimo septimo. *Et incipiens (Christus) à Moysè & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.*

2. Speciatim verò potest sic ostendi. Prophetia dupliciter fieri solet. 1. verbis. 2. signis vel figuris. Igitur aliqui Prophetæ verbis de Christo vaticinati sunt: aliqui signis & figuris. Priori modo Moyses. Deuteron.

D

18. 15. Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies. (vide Act. 3. 22.) Dauid, Psalmo 15. 10. Non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Act. 2. 31.) Et Psalmo 95. 13. Inducabit orbem terrae in equitate, & populos in veritate sua. Et Psal. 96. 8. Adorate eum omnes Angeli eius. Hebr. 1. 6. Et Psal. 109. 1. Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Matth. 22. 42.
3. Isaias cap. 7. 14. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. (Luc. 1. 31.) Et cap. 35. 4. Deus ipse veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi caecorum, & aures surdorum patebunt. Et cap. 44. 3. Effundam aquas super sitientem, & fluent a super aridam. Et cap. 53. 4. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et infra: Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet. Et infra: sceleratus reputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Luc. 22. 37.
4. Ieremias cap. 23. 5. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo Dauid germen iustum; & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra. Et cap. 32. 22. Creauit Dominus nouum super terram, semina circumdabit virum.
5. Ezechiel cap. 32. 7. Et operiam, cum extinctus fueris, caelum, & nigrescere faciam stellas eius: solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum.
6. Daniel cap. 9. 24. Septuaginta hebdomades abbreviatum super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumeretur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum.
7. Osee cap. 6. 3. Vinificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos. Et cap. 11. 1. Ex Aegypto vocaui filium meum. Et cap. 13. 14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, & mors, morsus tuus ero, inferne.
8. Ioel cap. 2. 28. Et erit post haec: effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiae vestrae.
9. Amos cap. 9. 11. In die illa suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit; & reaedificabo aperturas murorum eius, & ea quae corruerant, instaurabo. Act. 15. 16.
10. Michaeas cap. 5. Et tu Bethlechem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel, & egressus eius ab initio, à diebus aeternitatis. (Mat. 2. 6.) Et cap. 7. 6. Filius contumeliam facit Patri, & filia consurgit aduersus matrem suam, nurus aduersus socrum suam & inimici hominis domestici eius. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum saluatorem meum. Matth. 10. 35.
11. Nahum cap. 1. 15. Ecce super montes pedes euangelizantis & annunciantis pacem. (Rom. 10. 15.)
12. Habacuc cap. 2. 3. Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit.
13. Sophonias cap. 3. 14. Lauda filia Sion: iubila Israel: letare, & exulta in omni corde filia Ierusalem. Abstulit Dominus iudicium tuum, auertit inimicos tuos: Rex Israel Dominus in medio tui, non timebis malum vltra. Et ibid. Dominus Deus tuus in medio fortis, ipse saluabit.
14. Aggaeus cap. 2. 7. Hac dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, & ego commouebo caelum & terram, & mare & aridam. Et mouebo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus.
15. Zacharias cap. 2. 10. Lauda & letare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. Et cap. 3. 9. Ecce ego adducam seruum meum orientem. Et

A cap. 12. Ecce vir, oriens nomen eius. Et cap. 8. 3. Hac dicit Dominus exercituum: Reuersus sum ad Sion: & habitabo in medio Ierusalem: & vocabitur Ierusalem ciuitas veritatis. Et cap. 9. 9. Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & Saluator: ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinae. Et cap. 11. 12. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et cap. 12. 10. Effundam super domum Dauid, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiae & precum: & aspicient ad me, quem confixerunt. Et cap. 13. 7. Percute pastorem, & dispergentur oves.

16. Malachias cap. 1. 11. Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Et cap. 3. 1. Ego mitto Angelum meum, & preparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quaritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis. Et cap. 4. 2. Orietur vobis timentibus nomen meum, Sol iustitiae.

17. Posteriori modo, nempe per signa & figuras, multi Prophetae de Christo vaticinati sunt. Primò, Ionas cap. 2. 1. Erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus. Secundò, omnes illi, qui praedixerunt Iudaeis liberationem ex captiuitate Babylonica; quae erat figura liberationis totius mundi, qua Christus nos erat liberaturus à captiuitate peccati. Tertio, omnes illi, qui expresserunt typum vel figuram Christi, siue quoad incarnationem, siue quoad mortem & passionem, siue quoad resurrectionem, siue quoad alia mytheria. De quibus videri potest Prosper in lib. de Praedictionibus.

QVAESTIO V.

Quis fuerit praecipuus omnium Prophetarum Veteris Testamenti?

- D 1. **A**liqui Moysen, alij Ioannem Baptistam praefereunt. Vterque enim habet peculiare testimonium suae eminentiae. Moyses quidem, Num. 12. 6. Si quis fuerit inter vos Prophetam Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquor ei & aliam, & non per aenigmata, & figuras Dominum videt. Ioannes verò, Mat. 11. v. 9. vbi Christus de illo loquitur: Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.
2. Respondeo. Moyses fuit praecipuus, non quidem simpliciter & omni modo, sed in duplici sententia. Primò, quia Deus loquebatur illi facie ad faciem, sicut amico amico loquitur; reliquis non item, ut constat ex testimonio allato. Et haec comparatio procedit de Moyse, & aliis Prophetis, excludendo Ioannem Baptistam, iuxta illud: Lex & Prophetae usque ad Ioannem. Secundò, quia in multis gefit typum seu figuram Christi, ut prolixè explicatum est cap. 6. §. 7.
3. Nihilominus aliqui alij Prophetae, ex alia parte, praefereudi sunt Moyse. Nam Isaias plura de Christo in particulari vaticinatus est, quam Moyses. Ioannes Baptista non venturum, ut Moyses, sed praesentem annunciauit: **E** Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Nota. Triade Ioanne Baptista legimus: 1. quod fuerit Prophetam. 2. quod non fuerit Prophetam. 3. quod fuerit plus quam Prophetam. Primum asseruit Zacharias pater eius, Luc. 1. 76. Et tu puer, Prophetam Altissimi vocaberis. Alterum asseruit ipse. Cum enim interrogaretur à Sacerdotibus: Prophetam es tu? Respondit: Non sum. Tertium asseruit Christus: Quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam. Quae omnia bene inter se coherent. Fuit enim Prophetam, quia spiritu prophetico agnouit Christum, nemine indicante. Non fuit Prophetam, quia non erat Prophetam more aliorum, qui

de Christo longè post venturo vaticinabantur. Fuit plus quam Propheta, quia reliqui Prophetae ad homines: Ioannes ad ipsum Christum missus est. Vnde peculiari modo de illo prædixit Deus per Malachiam cap. 3. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Est enim Angelus, non qualiscunque, sed missus ante faciem Christi; quod de aliis Prophetis dici non potest. Vide Maldonatum in capite 11. Matth. vers. 10.

QVÆSTIO VI.

Quomodo intelligendum sit illud Christi, omnes Prophetæ B
vsque ad Ioannem? —

1. **R**atio dubitandi est, quia etiam post Ioannem fuerunt aliqui Prophetæ, vt Ioannes Euangelista, Paulus, Agabus, & alij, de quibus quæstione vndecima dicendum est. Respondeo. Verba Christi sunt hæc, Matth. 11. 13. *Omnes enim Prophetæ, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.* Quorum verborum varia est explicatio: sed duæ præ cæteris probabiliores. Vna, Christum loqui de omnibus Prophetis veteris Testamenti, qui Ioannem & Christum præcesserunt. Vt hic sit sensus: Omnes Prophetæ veteris Testamenti prædixerunt Christum venturum: Ioannes fuit primus, qui præsentem annunciauit. Ita Chrysostomus, Hieronymus, Beda, Euthymius. Altera, legem & Prophetas vsque ad Ioannem prophetasse, id est, viguisse, vim habuisse, officio suo functos esse, iurasse. Ita Maldonatus. Et hoc colligit ex antitheto, quod sequitur: *A diebus autem Ioannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur.* Vbi regnum cælorum opponitur legi & Prophetis, id est, nouum Testamentum opponitur veteri. Vt hic sit sensus: Lex & Prophetæ viguerunt vsque ad Ioannem Baptistam: At à tempore Ioannis Baptistæ incepit Euangelium, seu nouum Testamentum.

2. Dices: Lex durauit etiam post Ioannem Baptistam, quia non fuit abrogata, nisi per mortem Christi. Respondeo. Illa particula, *vsque ad Ioannem*, non significat, vsque ad natiuitatem Ioannis, quasi tunc lex abrogata sit: sed vsque ad prædicationem Ioannis, quia tunc cœpit paulatim deficere, sicut tenebræ paulatim deficient, quando aurora accedit. Verumtamen est, non fuisse penitus abrogatam, nisi per mortem Christi, vt cap. 6. quæst. 2. §. 6. dictum est.

QVÆSTIO VII. —

An verum sit, omnes Prophetas Hierosolymis occisos esse?

1. **R**atio dubitandi sumitur ex verbis Christi Luc. 13. 33. *Non capis Prophetam perire extra Hierusalem.* Græcè est, *in iherosolymis*, id est, non contingit, seu impossibile est, occidi aliquem Prophetam extra Hierusalem. Quod tamen non videtur verum. Primò, quia Ieremias in Ægypto, Ezechiel in Chaldæa occisi sunt, vt testatur Epiphanius in eorum vitis, & Dorotheus in synopsis. Secundò, multi Prophetæ occisi sunt à Iezabel in Samaria, vt habetur 3. Reg. 19. 10.

2. Respondeo. Christus non vult significare, nunquã omnino contingere, vt aliquis Propheta extra Hierusalem occidatur (quia hoc constat falsum esse): sed rarò contingere. Vtitur autem hyperbole, vt exaggeret ingratitude illius ciuitatis, quæ non agnoscebat beneficium à Prophetis acceptum, sed eos, vbicumque poterat, persequatur & occidebat. Et hinc colligit Christus, se etiam ibi occidendum, quod & factum est.

3. Hæc expositio patet ex ipso textu, qui sic habet: *Accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade Analogia Bec. Tom. II.*

A hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: *ite, & dicit vultus illi: Ecce iicio demonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor.* Verumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capis Prophetam perire extra Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, &c. Hæc facta sunt in Galilæa, vbi Herodes dominabatur. Distabat autem Galilæa à Hierusalem itinere trium dierum. Et propterea dixit Christus: *Oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare*, nempe vt ex Galilæa veniam in Hierusalem; quia communiter fit, vt Prophetæ non alibi, quàm in Hierusalem moriantur. Itaque sensus verborum Christi consistit in his duobus. 1. Non est in potestate Herodis, vt anticipet tempus moriendi, quod mihi à Deo constitutum est. 2. Ibo hinc in Hierusalem, vt ibi occidat, vbi omnes ferè Prophetæ occisi sunt.

QVÆSTIO VIII.

Quinam fuerint falsi Prophetæ in veteri Testamento?

1. **R**espondeo. Duplices erant falsi Prophetæ apud Iudæos, vt patet Ierem. 23. 13. Alij in Samaria, qui prophetabant in Baal: alij in Hierusalẽ, qui quidem dicebant se prophetare in vero Deo, & ab eo missos esse, sed mentiebantur. Priores erant idololatæ, posteriores non item. De prioribus est frequens mentio in libris Regum, præsertim 3. Reg. 18. vers. 19. Vbi Helias interfecit quadringentos & quinquaginta Prophetas Baal, & quadringentos Prophetas lucoium, qui comedebant de mensa Iezabel. Item 3. Reg. 22. 6. Vbi quadringenti Prophetæ prædixerunt Regi Israël victoriam contra Ramoth Galaad. Item 4. Reg. 10. 19. Vbi omnes Prophetæ Baal, qui tunc erant à Iehu Rege interfecit in templo Baal. De posterioribus fit mentio in libris Prophetarum, vt Ierem. 14. 14. *Dixit Dominus ad me: Falso Prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepis, neque locutus sum ad eos. Visionem mendacem & diuinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.* Et cap. 23. v. 21. *Non miscebant Prophetas & ipsi curbebant: non lequebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Et cap. 27. v. 15. *Ipsi prophetant in nomine meo mendaciter.* Et Ezechiel. 13. 6. *Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, &c.*

2. Ex priori genere fuit Sedecias, filius Chanaana, qui percussit Michæam in maxillam. (3. Reg. 22. versu 24.) Ex posteriori, Hananias, filius Azur, Propheta de Gaboon. (Ierem. 28. versu 1.) Item Achab, filius Coliæ, Sedecias filius Maasæ, & Semeias Nehelinites, qui cū populo Iudæorum in Babylonem erant translati, & falso prophetabant, breui fore finem captiuitatis. (Ierem. 79. versu vigesimo primo & sequentibus.) Item, senex quidam Propheta in Bethel, qui decepit alium Prophetam vaticinantem contra altare, quod erexerat Ieroboam. 3. Reg. 13. 11.

3. Hi & similes falsi Prophetæ, semper ferè contradicebant veris Prophetis. Vt quando veri prædicebant famem, bellum, captiuitatem, & alias pœnas à Deo infligendas propter peccata populi; tunc falsi prædicebant fertilitatem, pacem, & prosperitatem, vt patet, Ier. 14. v. 13. *Et dixi: Domine Deus, Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto.* Et dixi: *Dominus ad me, Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo.* Huius rei multa occurrunt exempla. Sedecias, qui erat vnus ex Prophetis Baal contradicebat Michææ, qui erat Propheta Domini. Ille assererat Regem Israël feliciter expugnaturum Ramoth Galaad; quod negabat Michæas. (Reg. 22.)

versu 11.) Item, Hananias contradicebat Ieremiam. Ille A
 assererat, Vasa templi, quæ abstulerat Nabuchodonosor, post biennium remittenda esse in Ierusalem; Ieremias negabat id tam cito futurum. (Iere. 28. 2.) Item Achab, Sedecias, & Semeias contradicebant eidem Ieremiam. Illi dicebant, populum mox rediturum ex captiuitate Babylonica: hic, septuaginta annis mansurum in captiuitate. Ierem. 29. 21.

4. Quæ res, quæ fuerit causa huius contradictionis? Respondeo. Fuit hæc. Veri Prophetæ quærebant salutem populi Iudeorum; ideoque minabantur captiuitates & afflictiones, vt populum reuocarent à peccatis, & per penitentiam Deo reconciliarent. At falsi Prophetæ studebant proprio commodo & vtilitati; ac proinde, vt populo placerent, & ab eo munera acciperent, promittebant pacem, prosperitatem, & rerum omnium abundantiam: Et sic miserè decipiebant populum. Hoc conqueritur Deus Isaia 3. 12. *Populum meum exactores sui spoliauerunt, & mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Et Ezechielis 13. versu 10. *Deceperunt populum meum dicentes: Pax, & non est pax.* Et infra versu 19. *Violabant me ad populum meum, propter pugillum bordei, & fragmen panis, vt interficerent animas.* Et cap. 22. versu 25. *Coniuratio Prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animas deuorauerunt, opes & præcium acceperunt.*

5. Dices: Præter falsos Prophetas, qui erant in Ierusalem & Samaria, fuerunt etiam alij, vt Balaam. Num. 22. 5. & 2. Petri 15. Respondeo. Nos hic tantum agimus de illis, qui fuerunt apud Iudæos, siue fuerint in Iudæa, siue in Samaria. Inter eos non fuit Balaam. An autem Balaam, quem constat fuisse gentilem, fuerit Prophetæ Dei, an diaboli, quæstio est. Eugubinus putat fuisse Prophetam Dei. Primò, quia rogatus à Balac Rege Moabitarum, vt malediceret populo Israël, voluit prius consulere Deum, qui etiam suggessit illi, quid faciendum esset (Num. vigesimo tertio, ver. tertio.) Secundò, quia Hebræi tradunt fuisse amicum Iob. (qui in libro Iob vocatus sit Eliu,) & initio quidem fuisse virum sanctum & Prophetam Dei: sed postea propter inobedientiam & auaritiam factum esse malum. Quod postèrius etiam testatur Petrus loco citato. Nec obstat, quod fuerit gentilis: quia multi alij gentiles à Deo consecuti sunt donum prophetiæ: vt Mercurius Trismegistus, & Sibille apud Ægyptios; Zoroastres apud Persas; Orpheus apud Græcos; Abbaris apud Hyperboreos; Zamoixis apud Getas.

6. Alii docent non Deum, sed diaboli prophetam fuisse: quod videtur probabilius. Primò, quia vocatur *Ariolos* (Numero 22. 5.) Et ob hanc causam magni auctores aiunt fuisse magnum, vt Cyrillus libro 6. de adoratione, Theodoretus quæst. 40. Augustinus sermone 103. de tempore, & alij. Secundò, quia quæsiuit augurium (Num. 24. 1.) & ad illud captandum septem aras extruxit ipsi Baal, eique victimas immolabat (Numero 22. 48. & cap. 23. 1.) Tertio, quia sicut aliis sæpè maledixerat, ita etiam rogatus à Balac Rege Moabitarum, voluit maledicere populo Israël; & in hunc finem captauit auguria & vaticinia diaboli. At Deus præueniens, occurrit illi, & quasi inuitum coëgit populo Israël benedicere, quod alioqui non erat facturum. Quarto, nec verum est, Balaam fuisse Eliu, amicum Iob. Nam Eliu fuit Idumæus seu ex regione Ausiridis, vt dicunt septuaginta interpretes cap. 32. Iob. v. 2. Balaam verò fuit ex Mesopotamia, vt patet Deuteronomo, vigesimo tertio, versu quarto. Vide Corneliolum in cap. 22. Numerorum, versu quinto.

QUESTIO IX.

Quomodo falsi Prophetæ à veris discernantur?

1. **R**espondeo. Duobus modis, vt colligitur ex iis, quæ quæst. 3. dicta sunt. Primò, per virtutem miraculorum. Nam veri Prophetæ, vt probarent se missos esse à Deo, suam missionem miraculis confirmabant. At falsi non poterant id præstare, vt patet ex èplo Prophetarum Baal, qui non poterant ignem de cælo impetrare, ad comburendum sacrificium, quod offerebant: Elias autem impetrauit. Secundò, per veraces prædictiones. Nam veri Prophetæ prædicebant aliqua, quæ statim fiebant; & sic fidem & auctoritatem astruebant sibi apud populum. At falsi falsas habebant prædictiones. Et ex hoc capite populus iubebatur discernere, an quis qui Prophetam se dicebat, missus esset à Deo, necne, vt habetur Deut. decimo octauo, versu vigesimo.

2. Quod confirmari potest variis exemptis. Nam Prophetæ Baal prædixerunt Regi Israël: *Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus Regis.* 3. Regum 22. versu 12. Non est factum. Similiter Hananias prædixit: *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël. Contriti iugum Regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonosor Rex Babylonis de loco isto, & transtulit ea in Babylonem.* Ierem. 28. versu 2. Neque hoc factum. Idem dici potest de Achab, Sedecia, Semeia, & aliis, quorum prædictiones constat fuisse falsas.

QUESTIO X.

Quid de Pythonibus & Pythonissis sentiendum?

1. **D**e illis extant aliqua Scripturæ testimonia, quæ hic recensere. Primum est Deut. 18. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue, ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inueniatur in te, qui iustret filium suum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficius, nec incantator, nec qui Pythones consulat, nec diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.*

2. Secundum est 1. Reg. 28. 3. *Saul abstulit magos, & ariolos de terra. Congregati que sunt Philistiim. Et vidit Saul castra Philistiim, & inuit, & expansit cor eius nimis. Consuluitque Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per Prophetas. Dixit que Saul seruis suis: Quærite mihi mulierem habentem Pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt serui eius ad eum: Est mulier Pythonem habens in Endor. Mutauit ergo habitum suum: vestitus que est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, venerunt que ad mulierem nocte, & ait illi: Diuina mihi in Pythone, & suscita mihi, quem dixerò tibi.*

3. Tertium est 4. Reg. 21. 6. *Manasses traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & obseruauit auguria, & fecit Pythones, & aruspices multiplicauit.*

4. Quartum est 4. Reg. 23. 24. *Sed & Pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias & abominationes quæ fuerant in terra Iudææ & Ierusalem, abstulit Iosias.*

5. Quintum, Isaia 6. 19. *Cum dixerim ad vos: Quærite à Pythonibus, & à diuinis, qui strident in incarnationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requireret pro viuus à mortuis?*

6. Sextum, Isaia 19. 3. *Dirumpetur spiritus Ægypti in*

visceribus eius, & consilium eius precipitabo: Et interrogabunt simulacra sua, & diuinos suos, & Pythones, & ariolos.

Septimum, Isaia 29. 4. Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum: Et erit quasi Pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum musitabit.

Octauum, Act. 16. 16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum Pythonem, obuiare nobis, quae quaestum magnum praestabat dominis suis diuinando. Haec subsequuta Paulum, & nos clamabat, dicens: isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conuersus, spiritus dixit Praecipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

4. Circa haec testimonia solent multa disputari. 1. Quid sit lustrare filium, vel filiam per ignem. 2. Qui dicantur arioli, Aruspices, Pythones, diuini incantatores. 3. Quid somnium & augurium. 4. Quid sit quaerere veritatem à mortuis. Et quae similia sunt. Nobis sufficiat explicare, quod proposui, nempe, qui sint Pythones & Pythonissae. Nihil dicam de etymologia nominis, sed de vsu. Vnus obtinuit, vt illi dicantur Pythones, qui ex instinctu daemone diuinant de rebus futuris. Et quidem, si viri sunt, vocantur Pythones, Pythonici, Pythij: si foeminae, Pythonissae, Pythiae, Pythonem aut spiritum Pythonis habentes. Vt hoc melius intelligatur, notanda sunt quae sequuntur.

5. Praedictio futurorum, quatenus excedit captum humanum, duplex est. Vna fit ex instinctu Dei; altera ex instinctu Daemone. Prior ordinariè vocatur Prophetia, à qua Prophetae: posterior, diuinatio, à qua diuini dicti sunt. D. Thomas in 2. 2. quaest. 95. art. 1. & 2.

6. Rursum, diuinatio duplex est. Vna per explicitam; altera per implicitam Daemone inuocationem. Tunc aliquis censetur explicitè inuocare Daemone, quando vel expressis verbis illum inuocat; vel cum eo pactum init; vel aliquid recipit ex pacto iam inito; vel sciens & volens aliquid vsurpat, quo daemone solet futura praedecere. Tunc implicitè seu tacitè, quando id, quod occultum est, conatur inuestigare per media vana & indebita, quae per se nihil profunt ad certam futurorum cognitionem. Tamen si enim in tali casu, non petat expressè subsidium à daemone, tamen daemone spote se ingerit, & homini curioso persuadet, euenturum id, quod per huiusmodi vana & indebita media futurum esse significatur. D. Thomas ibidem art. 3. Sanchius libro 2. Moralium cap. 38. num. 3. & alij ab illo citati.

7. Prior diuinatio, quae est per explicitam daemone inuocationem, variis modis fieri solet, prout variis modis daemone consultitur, aut respondet.

Primò, consultitur per suos Prophetas & Pythonissas, de quibus nunc agimus. Et tunc per eosdem respondet. Quomodo autem respondeat, quaestio est. Quamuis enim certum sit, daemone praesentem esse in ventre Pythonicorum & Pythonissarum; tamen non satis constat inter auctores, an loquatur per os eorum, more humano: an verò per vmbilicum, aut vicinas partes. Aliqui hoc, aliqui illud asserunt. Nec obstat, quod veteres ventri loquum appellent. Hoc enim potest utroque sensu accipi, vel quod loquatur per vmbilicum, aut vicinas partes, quae circa ventrem sunt: vel quod vox illius, tamen exeat per os humano more, tamen ex imo ventre prodire videatur vide Lorinum in cap. 16. Act. v. 16.

8. Secundò, consultitur per sacrificia animalium: & tunc respondet per signa quaedam apparentia in extis animalium. Hoc genus diuinandi vocatur Aruspicium. Vnde Aruspices dicti sunt.

9. Tertio, consultitur per inuocationem & preces in Analogia Bec. Tom. II.

idolis. Et tunc respondet per idola. Quod vocatur Oraculum.

10. Quarto, consultitur per somnia, vt quando quis cubat, vel certo loco, vel cum certa vnctione, vel cum aliis ceremoniis, eo fine, vt inter somnandum accipiat à Daemone notitiam rerum futurarum.

11. Quintò, consultitur per praestigium; vt quando daemone ex pacto apparet alicui in externa forma, quae oculos perstringat, & de occultis illum instruit.

12. Sextò, per varia signa, siue in corporibus terrestribus apparentia, vt in ligno, metallo, lapide: siue in aere siue in aqua, siue in igne.

13. Septimò, per mortuos; vt quando quis petit à daemone excitari mortuum, qui respondeat de aliquo futuro euentu. Sic fecit Saül, petens à Pythonissa, vt ope Diaboli fuscitaret Samuelem. 1. Reg. 28. 8. An autem Samuel apparuerit ope daemone, an potius virtute Dei, quaestio est alterius loci. (D. Thomas, Sanchius loco citato, & Lessius cap. 43. dub. 5.)

QVÆSTIO XI.

An etiam in nouo Testamento sint veri & falsi Prophetae?

1. **N**ouum Testamentum incipit à Christo & Apostolis. Est ergo quaestio, an à tempore Christi & Apostolorum fuerint aliqui Prophetae, qui futura praedixerint? Ratio dubitandi sumitur ex illo Matthaei 11. 13. Omnes Prophetae & lex usque ad Ioannem prophetauerunt. Ergo nullus post Ioannem Baptistam prophetauit. Item ex illo Hebr. 11. 1. Olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nonisime diebus istis locutus est nobis in Filio. quasi dicat: Olim loquebar per Prophetas; iam non amplius per Prophetas sed per Filium.

2. Respondeo: In nouo Testamento sunt etiam veri & falsi Prophetae. Veri sunt hi. Primò, Christus ipse, qui praedixit suam mortem & passionem, Matt. 20. 19. Crucifixionem, Ioan. 3. 14. & cap. 8. 28. & cap. 12. 23. Ascensionem, Ioan. 3. 13. & cap. 6. 63. Spiritus sancti missionem, Ioan. 7. 39. & cap. 14. 16. & cap. 15. 26. Et multa alia.

3. Secundò, Ioannes Euangelista, qui praedixit multa in Apocalypsi, quae, teste Hieron. in epistola ad Paulinum, tot habet Sacramenta, quot verba.

4. Tertio, Paulus Apostolus, qui duo potissimum praedixit. Primò, sua vincula. Act. 20. 23. Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur dicens: Quonia vincula, & tribulationes Hierosolymis me manent. Deinde, suam & sociorum liberationem ex tempestate maris: Act. 27. 22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio enim nullius anima erit ex vobis, praeterquam nauis. Assisit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cuius sum ego: & cui deseruio, dicens: Ne timeas Paule, Casari te oportet assistere: Et ecce donauit tibi Deus omnes, qui nauigant tecum. Propter quod bono animo estote viri: Credo enim Deo, quia sic eris, quem admodum dictum est mihi.

5. Quarto, Agabus, qui etiam duo legitur praedixisse. Primò, futuram famem. Act. 11. 27. In his diebus superuenerunt ab Hierosolymis Prophetae Antiochiam: Et surgens vnus ex eis, nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram in vniuerso orbe terrarum, quae facta est sub Claudio. Secundò, Paulum à Iudaeis vincendum. Act. 21. 10. Superuenit quidam à Iudaea Propheta, nomine Agabus, cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes & manus, dixit. Haec dicit Spiritus sanctus: Virum cuius est zona hac, sic alligabunt in Ierusalem Iudaei, & tradent in manus gentium.

6. Quintò, Filiae Philippi Diaconi, de quibus Act. 21. 9. Hae (Philippo) erant quatuor filiae virgines prophetantes. Quid prophetauerint;

non constat. Nec audiendus Lutherus, qui in libro de abroganda Missa priuata, ait, fuisse prophetas, id est, predicantes seu docentes verbum Dei; vt inde conuincat, etiã mulieres posse docere & cõcionari. Quod est contra Apostolum primæ Timothei secundo, verſu vndecimo: *Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto.* Et primæ Corinthiacæ decimo quarto, verſu trigesimo quarto: *Mulieres in Ecclesia taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.*

7. Præter hos Prophetas Noui Testamenti, quorum fit mentio in Scripturis, fuerunt multi alij post tempora Apostolorum, qui etiam Prophetiæ donum consecuti sunt: de quibus videri possunt Vitæ Sanctorum, & Martyrologia. Porro Prophetæ Noui Testamenti partim conueniunt cum Prophetis Veteris Testamenti; partim ab eis discrepant. In duobus conueniunt. Primò, quod vtrique vel per miracula: vel per veracem prædictionem probauerint, se à Deo missos esse. Secundò, quod aliquando verbis, aliquando externis signis futura prædixerint. Hoc posteriori modo multa prædixerunt Isaias, Ieremias, Ezechiel, Oseas, Agabus, alij. Isaias quidem dum nudus & discalceatus ambularet per plateas, (cap. 20. 2.) Ieremias, dum indueret lumbare lineum, & postea absconderet illud iuxta Euphratem in foramine petrae, & putrefactum inde extraheret, (cap. 13. verſu 2.) Ezechiel, dum in latere describeret obsidionem ciuitatis Hierusalem, & panem stercore conspersum comederet, (cap. 4. 1. & sequentibus.) Oseas, dum acciperet uxorem fornicariam, & ex ea prolem generaret, (capite primo, verſu secundo.) Agabus, dum alligaret manus & pedes suos zona Pauli Apostoli, (Actor. 21. v. 11.)

8. In eo discrepant, quod Prophetæ veteris Testamenti prophetauerint de Christo venturo: Prophetæ noui Testamenti de aliis rebus, quæ post Christum futurae erant. Vnde illud, quod initio obiiciebatur: *Omnes Prophetæ usque ad Ioannem Prophetauerunt*, sic debet intelligi: Omnes, vsque ad Ioannem, prophetauerunt de venturo Christo: Ioannes Christum præsentem demonstrauit: *Ecce Agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi.*

9. Hæc de veris Prophetis. De falsis generatim loquitur Christus Mat. 7. 15. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium; interius tamen sunt lupi rapaces: A fructibus eorum cognoscetis eos.* Et Mat. 24. 11. *Multis pseudoprophetae surgent, & seducunt multos.* Et Ioan. Apost. 1. 4. 1. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.* Talis fuit Elimas magnus, quærens Sergium Proconsulem auertere à fide (Actor. 13. 6.) Tales Hymenezus & Philetus, qui docebant resurrectionem esse iam factam, & subuertebant quorundam fidem (2. Timoth. 2. 18.) Tales illi, de quibus Apostolus ad Galatas cap. 1. v. 7. *Sunt aliqui, qui vos conturbant.* Labes, Marcus, Montanus, Marciatus, apud Baronium tomo 2. Annalium. Tales denique, vt vno verbo dicam, omnes hæretici, non modò veteres, sed etiam moderni, qui simillimi sunt falsis Prophetis in veteri Testamento. 1. Quia falsi Prophetæ dicebant, se missos esse à Deo. 2. Non poterant probare, se missos esse. 3. Semper fausta, & quæ populo grata erant, vaticinabantur; vt pacem, victoriam, fertilitatem, & rerum omnium abundantiam. Ierem. 14. 13. Et ideo à plerisque libenter audiebantur.

10. Similiter faciunt moderni nostri Prophetæ. Primò ajunt, se à Deo missos esse ad reformandam Ecclesiam. Secundò non possunt probare se missos esse: Nec villo miraculo aut veraci prædictione id hætenus probarunt. Prædixit quidem Lutherus: *pestis erant viuis, morsus erant mortuis* Papa: sed fuit mendax prædictio, *Mortuus est Lutherus, viuus adhuc Papa.* Tertio, fem-

per fausta, & quæ populo grata sunt, vaticinantur. Eorū vox est; per fidem saluabimini: Bona opera nihil proderunt: Non opus est ieiuniis & castigatione corporis. Crescite & multiplicamini: Si non vult vxor, veniat ancilla. Hanc vocem plerique libentius audiunt, quàm illam Christi & Apostolorum: *Penitentiam agite: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: Abstinete à carnalibus desideriis: Sobrii estote, & vigilate.*

CAPV T IX.

B De Religiosis Synagoga, qui erant Nazaræi, & Rechabite.

1. Præter Leuitas, Sacerdotes, Pontifices, Prophetas, de quibus dictum est, erant etiã alij in veteri Testamento, qui à cõmuni populo distinguebatur. Primò quidem Nazaræi & Rechabite, qui erant quasi Religiosi. Deinde Esseni, Pharisei, & Sadducei, qui erant quasi sectarij. De vtrisque agendum est. De prioribus in hoc capite: De posterioribus in sequenti.

C Nazaræi.

2. Igitur Nazaræi, apud Iudæos, erant homines Religiosi, (seu viri, seu feminae) qui voto se consecrabant Deo, & à conimuni aliorum consuetudine separabant. Erant autem duplices. Alii temporarii, qui ad certum tempus obligabant se voto, vt ad vnum mensẽ, duos, tres, vel vltra, Num. 6. 13. & sequentibus. Alij perpetui, qui ad totam vitam erant obstricti, vt Samson & Samuel. Iudic. 13. 7. & 1. Reg. 1. 28. Vocabantur autem Nazaræi, id est, separati, consecrati, comati, (Cornelius in cap. 6. Numer. verſu 9. & Caristrius in cap. 4. Lamætationum Ierem.) Et poterant esse ex quauis tribu. Nec quatenus præcisè erant Nazaræi, ad vllam Leuiticam, aut Sacerdotalem functionem obligabantur. (Serarius in c. 13. Iudic. quæst. 5.)

3. Statuta eorū describuntur à Moyse, Num. 6. Erant autem hæc. Abstinebant à vino, & ab omni potu, qui inebriare potest: Itẽmque ab aceto, & vuis, tam siccis, quàm recentibus. 2. Alebant comam toto tempore separationis suæ. Vel, vt Scriptura loquitur, *Non acula non transibat per caput eorum.* 3. Non ibant ad funus, vel cadaver mortui, ne quidem patris aut matris. Et generatim, non debebant super mortuo contaminari. Quartò, in fine voti seu separationis, (quod intelligendum est de temporariis) offerebant ad ostium tabernaculi tres victimas. 1. Agnum anniculum in holocaustum. 2. Agnam anniculum in sacrificium pro peccato. 3. Arietem in hostiam pacificam: Et præter hæc, Canistrum panum azy-morum, qui conspersi erant oleo: & lagana absque fermento vncta oleo: ac libamina singulorum. His peractis, radebatur ante ostium tabernaculi, & capilli eorum, qui erant Deo consecrati, igne comburebantur. Et sic erat finis voti ac separationis. Vide infra capite decimoquinto.

4. Circa tertium statutum, notandum est, Iudæos variis modis solere contaminari super mortuo. 1. Si essent in domo, in qua quis erat moriturus. 2. Si tangerent cadaver mortui, aut ossa illius. 3. Si attingerent vasa, quibus fuerat vsus. 4. Si tangerent illius sepulchrum. 5. Si irent ad funus mortui. Numer. 19. v. 11. & seqq. His omnibus modis contaminabantur etiam Nazaræi: Et insuper alio peculiari modo; si nimirum essent in aliquo loco, vbi quis moreretur. Si ergo aliquo istorum modorum fuissent contaminati tempore separationis suæ, debebant raso capite & oblato sacrificio expiari, &

de nouo consecrari, non secus, ac si antea non fuisset Nazaræi. (Num. 6. 9.) Itaque si quis illorum uouisset separationem per decem menses, & in aliquo istorum mensum fuisset contaminatus, debebat ab initio inchoare decem menses, perinde ac si antea non fuisset separatus. (Num. 6. 12.)

5. Erant autem Nazaræi in magno honore apud Iudæos. Et merito. Nam ipsemet Deus per Prophetam Amos, cap. 2. recensens beneficia, quæ præstiterat populo Iudæorum, commemorat potissimum hæc tria. 1. Ego sum, qui ascendere uos feci de terra Ægypti. 2. Ego exterminavi Amorrhæum. 3. Ego suscitavi de filiis uestris in Prophetas, & de iuuenibus uestris Nazaræos. Quod etiam confirmatur ex lib. 1. Machabæorum, cap. 3. v. 49. Cum enim Iudæi congregati essent in Mafpha, & audirent appropinquare exercitum Antiochi Regis; maximè fuerunt solliciti de Nazaræis, ut illi in tuto collocarentur. Textus sic habet: *Astulerunt ornamenta Sacerdotum, & primitias & decimas: & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies: & clamauerunt uoce magnam in calum, dicentes: Quid faciemus istis, & quod eos duce-*

6. Quæres 1. Quamdiu durauerit institutum Nazaræorum? Respondeo: Durauit ab initio legis Mosaiæ, usque ad tempora Apostolorum. Nam Moyses descripsit illorum institutum, ut paulo ante dixi. Et Paulus Apostolus cum quibusdam aliis hoc institutum amplexus est, ut patet Actorum 18. 18. Et Act. 21. 23. Nec obstat, quod Ioseph Patriarcha, qui diu uixit ante legem Mosaicam, uocetur Nazaræus. Genes. 49. 26. Non enim uocatur Nazaræus, ratione instituti seu uoti, sed ratione uocabuli, quia Nazaræus idem est, quod separatus. Ioseph autem fuit separatus à fratribus. Et quidem multis modis. 1. Moribus & innocentia. 2. Conuersatione, quia fratres oderant illum, & abhorrebant ab illius consortio. 3. Loco, quia fuit expulsus in Ægyptum, & per multos annos separatus à fratribus habitantibus in Chanaam. 4. Carcere, in quo mansit, in tonsis crinibus, ac quasi Deo relictus & consecratus. Vide Cornelium in capite 49. Genesis, uers. 26.

7. Quæres 2. Qui apud Christianos sint similes Nazaræis Iudæorum? Respondeo. Religiosi, quorum typum seu figuram gesserunt Nazaræi, ut notat Nazianzenus orat. in laudem S. Basilij, Gregorius lib. 2. Moral. c. 39. D. Thom. in 2. 2. q. 186. art. 6. Figura consistit in his. Primò, Sicut Nazaræi speciali gratia à Deo suscitabantur. Amos 2. 11. ita etiam Religiosi. Secundò, Sicut illi erant separati à communi hominum conuictu & consuetudine, ita & hi. Tertio, Sicut illi, ratione uoti, abstinebant à uino & omni potu, qui inebriare potest; ita & hi, ratione uoti, sectantur paupertatem & frugalitatem. Quarto, Sicut illi cauebant ab omni immunditia legali, etiam minima; ita & hi à minima labe peccati. Quintò, Sicut illi non ibant ad funera parentum suorum; ita & hi deponunt omnem affectum carnalem erga parentes & amicos. Sextò, Sicut illi alebant in capite comam Deo consecratam; ita & hi alunt pias meditationes de rebus ad Deum pertinentibus. Septimò, Sicut illi, qui Deo consecrati erant, populo honorabantur, ita & hi. Denique sicut illi in fine separationis offerebant Deo uictimas immaculatas; ita & hi in fine uitæ offerunt Deo animas immaculatas. Vide eundem Cornelium in cap. 6. Numer. uers. 9.

Rechabita.

8. Rechabita dicti sunt à Rechab, qui fuit Pater Ionadab. Hic Ionadab præcepit filiis & posteris suis hæc Analogia Bec. tom. II.

tria. 1. Ut non biberent uinum. 2. Ut non ædificarent domos, sed habitarent in tabernaculis. 3. Ut non sererent sementem, nec plantarent vineas. Quæ omnia accuratissimè ipsi seruabant. Ierem. 35. 6. & sequent. Ob hanc causam Monachi à D. Hieronymo appellati sunt Epist. 13. ad Paulinum.

9. Vixit autem Ionadab sub Iosia Rege Iuda, & Iehu Rege Israël. Nam 4. Reg. 10. 15. sic legitur: *Cumque abisset inde, inuenit Ionadab filium Rechab in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille tenuit eum ad se, in currum: dixitque ad eum: Veni mecum, & uide zelum meum pro Domino. Et impositum in currum suo duxit illum in Samariam. Et percussit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, iuxta uerbum Domini, quod locutus est per Eliam. Congregauit ergo Iehu omnem populum, & dixit ad eos, &c.*

10. Porro Rechab, à quo dicti sunt Rechabita, fuit filius Hemath, ducens originem ex focero Moyfis Raguele, qui alio nomine dictus est Iethro, Princeps Madian, Exod. 3. 1. & Cinæus, qui erat ex stirpe Cin, Iudic. 1. 16. Vnde sæpè pro eodem usurpantur hæc duo nomina, Cinæi, & Rechabita, ut 1. Paral. 2. 55. *Hi sunt Cinæi, qui uenerunt de calore patris domus Rechab. Vel ut Hebræi & septuaginta dicunt: Qui uenerunt de Hemath patre domus Rechab, id est, familiae Rechabitarum.*

11. Quod autem Deo placuerit institutum Rechabitarum, apertè constat ex Ieremia, loco citato, ubi sic legitur: *Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioa Kim filij Iosia Regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces eas in domum Domini in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere uinum, &c. Et introduxi eos in domum Domini, &c. Et posui coram filiis Rechabitarum scyphos plenos uino, & calices, & dixi ad eos: Bibite uinum. Qui responderunt: Non bibemus uinum, quia Ionadab filius Rechab, Pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis uinum uos, & filij uestri usque in sempiternum: Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus uestris, ut uiuatis diebus multis super faciem terræ, in qua uos peregrinamini. Obedimus ergo uoci Ionadab filij Rechab, Patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus uinum cunctis diebus nostris, nos, & mulieres nostre, filij & filia nostra: & non ædificauimus domos ad habitandum: & vineam, & agrum & sementem non habuimus: sed habuimus in tabernaculis, & obediuitis fuimus circa omnia, quæ præcepit nobis Ionadab Pater noster, &c. Et factum est uerbum Domini ad Ieremiam, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade & dic filiis Iuda, & habitatoribus Ierusalem: Nunquid non recipietis disciplinam, ut obediatis uerbis meis, dicit Dominus? prauauerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filiis suis, ut non biberent uinum: & non biberunt usque ad diem hanc, quia obediuerunt præcepto patris sui. Ego autem locutus sum ad uos, de mane surgens & loquens, non obediistis mihi. Misique ad uos seruos meos Prophetas, surgens diluculo, & dicens: Conuertimini unusquisque à uia sua pessima, & bona facite studia uestra, &c. Et non inclinastis aurum uestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis. Populus autem iste non obediuit mihi. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego adducam super Iuda, & super omnes habitatores Ierusalem uniuersam afflictionem, quam locutus sum aduersus illos, & non audierunt: uocauit illos, & non responderunt mihi. Domui autem Rechabita-*

rum dixit Ieremias: *Hæc dicit Dominus exercituum Deus A*
Israel; pro eo, quod obedistis præcepto Ionadab Patris ve-
stri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis uniuersa,
quæ præcepit vobis: propterea hæc dicit Dominus exer-
cituum Deus Israel: Non defecit vir de stirpe Ionadab filij
Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

12. Vbi tria notanda sunt. Primò, præceptum illud, quod datum fuit Rechabitis, fuisse difficillimum. Quid enim difficilium, quàm viros & vxores, filios & filias, non tantùm ad breue tempus, mote Nazæorum, sed in perpetuum abstinere ab omni vino, nunquam habitare in domibus, nunquam serere agros, nunquam plantare vineas? Secundò, hoc præceptum non fuisse diuinum, sed humanum, vt patet ex antithesi, quam Deus facit. Sic enim argumentatur: Si Rechabites seruant præceptum, quod ab homine acceperunt, quanto magis Iudæi debebant seruare præceptum, quod à Deo acceperunt? Tertio, Rechabites non solum rectè ac laudabiliter fecisse, quod obseruarint præceptum parentis sui Ionadab, sed etiam meritos esse à Deo peculiarem benedictionem: sicut è contrario, Iudæos meritos esse pœnam & afflictionem. Nam Rechabitis dicitur: *Non deficiet vir de stirpe vestra, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Iudæis autem: *Ego adducam super vos afflictionem.*

13. Hinc, si sapiunt colligant aduersarij nostri hæc pauca. Primò, præcepta hominum non esse contemnenda. Secundò, sicut Rechabites laudabiliter fecerunt, seruando præceptum parentis sui Ionadab; ita laudabiliter facere Catholicos, seruando præceptum matris Ecclesiæ. Imò tanto laudabilius, quanto maior est authoritas Ecclesiæ quàm priuati hominis. Tertio, Catholicos propterea non deficere (deficientibus Manichæis, Pelagianis, Donatistis, & aliis hæreticis) quia seruant præcepta Ecclesiæ; & quo quisque accuratius ea seruat, eo maioribus à Deo beneficiis cumulari. Alios verò propterea sensim deficere, quia ex vna parte contemnunt præcepta Ecclesiæ, in quo deficient à Rechabitis: & ex altera, non seruant præcepta Decalogi, in quo similes sunt Iudæis. Et vt aliquam suæ ignauitiæ prætexant excusationem, aiunt, præcepta Decalogi esse impossibilia. In quo fingant Deum tyrannum, quasi præcipiat homini sub graui pœna, quod ab homine præstari nullo modo possit.

CAPVT X.

De Sæctariis Synagogæ, qui erant Pharisei, Sadducei, Esseni.

1. **C**ommunis sententia est, tres fuisse Iudæorum sectas, nempe Phariseorum, Sadduceorum, & Essenorum. Ita Flavius Iosephus libro 3. cap. 12. Hieronymus lib. 22. contra Iouinianum, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius in cap. 22. Actuum Apostolorum, Abulensis in cap. 3. Matth. quæst. 63. Serarius lib. 1. Trihæresij cap. 3. & alij. De hoc triplici Sæctariorum genere breuiter agendum est hoc ordine. 1. Vnde dicti sint Pharisei. 2. Ex qua tribu & familia fuerint. 3. Quæ fuerint illorum dogmata. 4. Qui mores & instituta. 5. Quando & quo auctore cœperint. 6. An fuerint distincti à Scribis. 7. Sadducei vnde dicti. 8. Quæ illorum dogmata & instituta. 9. Qui hoc tempore similes Phariseis & Sadduceis. 10. Esseni vnde dicti, & quæ illorum dogmata & instituta.

QVÆSTIO I.

Vnde dicti sunt Pharisei?

1. **D**icti sunt Pharisei à Pharsæ, quod tria significat. 1. Expandere seu explicare. 2. Exponere, declarare, interpretari. 3. Diuidere seu separare. Hæc tria conueniebant Phariseis. Primò, quia expandebant seu explicabant se oculis hominum, vt fierent conspiciui, & illustres in populo. *Dilatabant enim phylacteria sua; amabant salutationes in foro; primum locum ambiebant in conuiujs.* Matth. 23. 5. Secundò, exponebant & interpretabantur legem Mosaicam. Quo pertinet illud: *Super Cathedram Moysis sederunt Scribae, & Pharisei.* (Matth. 23. 2.) Tertio, separabant se ab alijs, quasi sanctiores & peritiores essent. Vnde Hieronymus libro Traditionum in Genesim: *Pharisei, inquit, qui se quasi iustos separauerunt, diuisi appellantur.* Et Augustinus serm. 15. de verbis Apostoli: *Primarij quidem erant, & quasi ad nobilitatem Iudaicam segregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Pharisei.* Nam dicitur hoc verbum segregationem interpretari quomodo in Latina lingua egregius, quasi à grege separatus. C. Vide Maldonatum in cap. 3. Matth. v. 7. & Serarium lib. 2. Trihæresij cap. 1.

QVÆSTIO II.

Ex qua tribu & familia fuerint Pharisei?

1. **R**espondeo: Poterant esse ex omni tribu & familia. Nam illorum institutum non erat alligatum ad certam tribum, sicut institutum Levitarum & Sacerdotum erat alligatum ad tribum Leui: Nec ad certam familiam, sicut institutum Pontificum erat alligatum ad familiam Aaron, & quidem ad primogenituram illius familiæ, vt supra dictum est. Vnde Chrysostomus in cap. 15. Matthæi ait, *Per omnes tribus in duodecim partes disseminati erant Pharisei.* Et patet in exemplis. Nam Paulus fuit ex tribu Benjamin, vt ipse de se fatetur Philip. 3. 5. *Circumcisus octauo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus.* Hircanus, & Flavius Iosephus, ex tribu Leui; & alij ex alijs tribubus.

2. Quæres, An fuerint ex ordine nobilium, an plebeiiorum? Respondeo. Ex utroque poterant esse. Porro nobilitas apud Iudæos ex triplici potissimum capite æstimabatur. Primò ex zelo religionis Iudaicæ. Hoc sensu Paulus fuit nobilis Phariseus. Nam & contra nascentem Christi Ecclesiam, & contra hæresim Sadduceorum, zelosè pugnabat pro sua Religione. Philippens. 3. 5. *Secundum legem Phariseus, secundum amulationem persequens Ecclesiam Dei.* Et Actor. 23. 6. *Sciens autem Paulus, quia vna pars esset Sadduceorum, & altera Phariseorum, exclamauit in Concilio: Viri fratres, Ego Phariseus sum, filius Phariseorum, &c.* Vnde Augustinus serm. 15. de verbis Apostoli, introducit Paulum de se loquentem his verbis: *Non eram piger Iudæus. Quicquid erat, quod legi meæ aduersarium videbatur, impatienter ferebam, acriter insequerbar.* Et mox subiungit: *Hæc apud Iudæos nobilitas.*

3. Secundò ex eminentia honoris. Sic Nicodemus fuit nobilis Phariseus, de quo Ioan. 3. 1. *Erat autem homo ex Phariseis Nicodemus nomine, Princeps Iudæorum.* Porro Principes Iudæorum vocabantur, vel qui inter Iudæos erant locupletissimi: vel certè, qui erant capita familiarum: sicut etiam Principes Sacerdotum dicti sunt, qui Sacerdotium familiarum erant capita, vt notat Maldonatus in commentario illius loci.

De Sectariis Synagogæ Cap. X:

4. Tertio, ex dignitate Sacerdotali. Sic Hyrcanus & Flavius Iosephus fuerunt nobiles Pharisei, quia summi Sacerdotes: Sic etiam illi, qui ad Ioannem Baptistam legatione functi sunt, de quibus Ioan. 1. 19. *Miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?* Postea subditur: *Et qui missi fuerant erant ex Phariseis.* Hinc constat aliquos Phariseorum fuisse Leuitas, alios Sacerdotes, alios Pontifices. Addo, alios etiam Scribas & legis Doctores, ut quæst. 6. videbimus.

QVÆSTIO III.

Quæ fuerint dogmata Phariseorum?

1. **M**agna difficultas est, an doctrina Phariseorum fuerit vera, an falsa? Falsam fuisse insinuat Christus Matthæi 16. 6. cum ait: *Cauete à fermento Phariseorum & Sadduceorum.* Vbi per fermentum intelligit doctrinam eorum, ut patet ex sequentibus verbis: *Tunc intellexerunt (Apostoli) quia non dixerat cauendum à fermento panum, sed à doctrina Phariseorum & Sadduceorum.* Contra, veram fuisse insinuat Matthæi 23. 2. cum ait: *Super Cathedram Moysis sederunt Scriba & Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite.* Hoc non dixisset, si doctrina illorum fuisset falsa. Eodem spectat illud Apostoli Pauli Actor. 26. 5. *Secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Phariseus.* Si fuit certissima, non potuit esse falsa.

2. Hæc tria testimonia explicanda sunt, & ex eorum explicatione patebit, quid de proposita quæstione statuendum sit. Illud igitur; *Cauete à fermento*, id est, doctrina, *Phariseorum*, manifestè significat, aliqua saltem eorum dogmata fuisse falsa. Quænam illa fuerint, ex variis authoribus colligi potest. Primò, docebant omnia fato euenire, ut refert Epiphanius hæresi 16. Secundò, valde addicti erant astronomiæ; & maiorem, quàm per est, efficaciam tribuebant planetis & sideribus, teste eodem Epiphanio. Tertio, dicebant animas iustorum migrare de corporibus in corpora: non item animos malorum. (Iosephus lib. 2. Capt. cap. 12.) Hinc natus ille Iudæorum error, quod alij dicerent, Christum esse Heliam, alij Ieremiam, alij vnum ex aliis Prophetis. Putabant enim animam alicuius Prophetæ migrasse in corpus Christi. Quarto, nimium vrgebant traditiones seniorum, inter quas aliqua erant inutiles. Quod sæpè illis obiicit Christus in Euangelio. Quintò, malè sentiebant de pietate filiorum erga parentes, ut capite primo, quæstione vltima explicatum est. Sextò, similiter malè de religione iuramenti, ibidem. Septimò, respuebant Baptismum Ioannis. (Lucæ 7. 30.) Octauò, negabant Christum esse Deum, & Saluatorem à Prophetis promissum. Quæ omnia repugnabant veritati. Itaque propter eiusmodi dogmata, meritiò dixit Christus: *Cauete à fermento Phariseorum.*

3. Alterum testimonium est; *Super cathedram Moysis sederunt Scriba & Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite.* Quæritur, quid significet illa particula, *Omnia*? An absolutè omnia, quæcunque dixerint? Nullo modo. Alioquin oportuisset etiam facere, quæ falso docebant Pharisei. Quæ ergo omnia? Variæ sunt interpretationes. Maldonatus sic interpretatur: *Omnia quæcunque lex, & Moyses vobis dixerint, Scribis & Phariseis recitantibus, seruate & facite.* Alij sic: *Omnia quæcunque Scriba & Pharisei, prælegendo libros Moysis, dixerint vobis, seruate & facite.* Sensus idem est. Sed manet quæstio, An omnia, que dixerint Scriba & Pharisei, recitando verba Moysis; an etiam quæ dixerint, explicando verba Moysis? Hoc posterius multi concedunt, cum hac li-

A mitatione: Quæ dixerint, explicando verba Moysis in cathedra, id est, publica autoritate. Vide Augustinum lib. 4. de doctrina Christiana, cap. 27. & lib. 16. contra Faustum, cap. 29. & Epist. 166. Et Serarium lib. 2. Trihæresij cap. 6.

4. Dices, ergo Iudæi debebant credere, Christum non esse Prophetam illum, quem Deus promissit per Moysen, Deuteron. 18. 15. Sequela patet, quia Scriba & Pharisei publica autoritate, & in pleno Concilio damnarunt Christum, nec agnouerunt pro tali Propheta. Si ergo quæcunque illi dicebant publica autoritate, dedebant fieri, necesse erat, Iudæos non agnoscere Christum, tanquam Prophetam à Deo promissum. Respondeo. Propter hanc obiectionem, nonnulli aliter explicant verba Christi. Nimirum sic Omnia præcepta legis Mosaicæ, moralia, ceremonialia, & iudicialia, quæ à Scribis & Phariseis publica auctoritate vobis proponuntur, seruate & facite: *Secundum vero opera eorum nolite facere.* Causam addit: *Dicunt enim, & non faciunt.* Quæ sunt illa, quæ dicunt & non faciunt? Sequitur: *Alligant enim onera grauiora & impropabilia, (nempe præcepta legis Mosaicæ, quæ seruatu difficilia sunt) & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere, id est, alios onerant multitudine præceptorum; & ipsi nullum ex illis seruant.* Vide Chryostomum in catena aurea, & Emmanuelem in notationibus.

5. Tertium testimonium est Actor. 26. 5. *Secundum certissimam sectam nostræ religionis, vixi Phariseus.* Græcè est *ἐπισημόν*, exquisitissimam, accuratissimam. Syriacè, primam, seu præcipuam & principalem. Quo sensu id dixerit, quæstio est. Respondeo. Secta Pharisaica dupliciter spectari potest. Primò, quoad primam suam originem & institutionem. Secundò, quoad vitia, quæ postea irrepererunt. Priori modo fuit certissima & accuratissima; posteriori, in multis errauit. Non quod singuli errarint, sed maior pars, ut latius explicabo sequenti quæstione, §. 3.

QVÆSTIO IV.

Quis fuerint mores, & instituta Phariseorum?

1. **H**oc generatim constat ex iis, quæ Christus in Euangelio illis obiecit. Nam primò, vocauit illos hypocritas, auaros, stultos, inanis gloriæ cupidos, sepulchra dealbata, plenos rapina & immunditia, plenos hypocritisi & iniquitate, serpentes, germina viperarum, filios gehennæ, generationem malam & adulteram. Secundò, dixit de illis: *Nisi abundauerit iniustitia vestra, plus quàm Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum.* Tertio, obiecit illis Matth. 15. 3. *Quare vos transgredimini mandata Dei, propter traditionem vestram?* Quarto, grauissimè ac sæpius in eos iniectus est, repetendo illud: *Va vobis Scriba & Pharisei.* (Matth. 23. & Luc. 11.)

2. Speciatim hæc illis obiecta sunt. 1. *Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* (Matth. 23. 5.) 2. *Quando dant elemosynam, vel orant, faciunt hoc publicè in plateis & Synagogis, ut honorificentur ab hominibus.* (Matth. 6. 2.) 3. *Isaias de illis prædixit: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè est à me.* (Matth. 15. 8.) 4. *Dilatant phylacteria sua, & magnificant simbras.* (Matth. 23. 5.) 5. *Amant primos vecubitus in cænis, & primas cathedras in Synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Sextò, *claudunt regnum celorum ante homines: Ipsi enim non intrant, nec introeuntes sinunt intrare.* Septimò, *Circumeunt mare & aridam, ut faciant profelytum; & cetera factus fuerit, faciunt eum filium gehennæ duplo, quàm*

se ipsos. Octavo *Decimant mentem & ratham & omne A*
olus; relinquunt iudicium, misericordiam & fidem,
 Nondum exterius mundi sunt; interius pleni spurcicia.
 Decimo, ædificant sepulchra Prophetarum, & dicunt:
Sifuissemus in diebus Patrum nostrorum, non essemus socij
eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testantur se esse
 filios eorum, qui Prophetas occiderunt. Hæc & similia
 habentur Matth. 23.

3. Quæres, An omnes Pharisei fuerint tales? Re-
 peto quod supra dixi: Aliud est loqui de secta Phari-
 saica secundum se, & quoad primam institutionem;
 aliud de vitiis, quæ postea irreplerunt. Secta Pharisæica
 secundum se, & ex prima sua institutione, fuit bona &
 laudabilis, siue doctrinam, siue mores spectemus. Et
 hoc sensu intelligitur illud: *Secundum certissimam sectam*
nostra religionis vixi Pharisæus. At postea, ut fieri solet,
 exortæ sunt superstitiones, & falsa dogmata, quibus
 obnoxij fuerunt posteriores Pharisei tempore Christi;
 ideoque grauiter ab eo reprehensi. Non quod omnes,
 sed plerique fuerint tales. Nam constat aliquos fuisse
 immunes ab aliis vitiis, ut Nicodemum, Gamalielem,
 & discipulum eius Paulum, qui de seipso scribit Actor.
 22. 3. *Eruditus iuxta veritatem paternam legis.* Et Philip.
 3. 5. *Secundum legem Pharisæus, secundum iustitiam, quæ*
in lege est, conuersatus sine querela.

4. Idem fit in nouo Testamento. Multi Ordines Re-
 ligiosi ab initio bonam ac salutarem regulam professi
 sunt, qui postea in multis à regula deflexerunt: non
 vitio sui instituti aut vocationis, sed negligentia huma-
 næ fragilitatis. Contra accidit Caluinistis. Qui si pri-
 mam Caluini doctrinam & institutionem sequantur,
 boni esse non possunt: sin ab ea deflectant, melioris D
 vitæ spem ac subsidium habent. Vide quæ diximus in
 opusculo de Ecclesia.

QVÆSTIO V.

Quando: & quo auctore cœperint Pharisei?

Serarius lib. 2. Trihæresij cap. 11. putat eos cœpisse
 ante tempora Ionathæ Machabæi, plusquam
 130. annis ante Aduentum Christi. Quod tripliciter
 probat. Primò, ex illis Iosephi verbis: *Circa hoc tem-*
pus (Ionathæ) erant tres Iudæorum hæreses. Secundò, E
 quia Pharisei antiquiores sunt Sadducæis: At hi fue-
 runt ante tempora Ionathæ; ergo multo magis illi.
 Tertio, quia constat ex historiis, tempore Ioannis
 Hircani, qui vixit 24. annis post Ionatham, fuisse ma-
 ximum numerum, & auctoritatem Pharisæorum. Ex
 quo colligi potest, eos cœpisse ante tempora Ionathæ,
 quia si tunc primum cœpissent, (quod aliqui putant)
 non potuissent tam paucis annis in tantum numerum
 excrescere; præsertim cum non nisi viri docti ad eorum
 sectam admitterentur.

2. Quod attinet ad ipsorum auctorem seu instituto-
 rem, putat Diuus Hieronymus in cap. 8. Isaia, Scri-
 bas & Phariseos à Schamai & Hillel, duobus magnis
 Synagogæ viris, ortos esse. At Serarius cap. 12. ab iis
 quidem propagatos, sed ab aliis initium sumpsisse. F
 Quod etiam sentit Genebrardus in Chronologia. No-
 ta. Docent Iudæi, Moysen in monte Sinai, non solum
 à Deo accepisse legem, quam scripsit; sed etiam intel-
 ligentiam legis, quam non scripsit: eamque viua voce
 tradidisse Iosue successori suo. Hunc eandem tradidisse
 Senioribus, qui ipsum secuti sunt: Hos Prophetis:
 Prophetas viris magnis Synagogæ, post reditum ex
 captiuitate Babylonica. Ex his viris ortam esse sectam
 Pharisæorum, ac postea ab Hillel & Schamai propaga-
 tam. Vide Serarium loco citato.

QVÆSTIO VI.

An Pharisei fuerint distincti à Scribis?

1. **T**Ria hic statuenda sunt. Primò, Scribas fuisse
 legis peritos, seu Doctores qui Græcè *ρομιοι*,
 vel *ρομοιδόκαλοι* appellati sunt, ut notat Maldonatus in
 cap. 2. Matth. vers. 4. & Serarius lib. 2. Trihæresij cap.
 7. Et constat ex Luc. 7. 30. & Luc. 11. 45. Secundò,
 Scribas seu legis peritos fuisse distinctos à Phariseis, ut
 passim patet ex Euangelio, Matth. 23. 13. *Væ vobis*
Scribæ & Pharisei. Tertio, aliquando tamen factum
 esse, ut iidem simul essent Scribæ & Pharisei, Scribæ
 quidem ratione officij, quia legem docebant: Phari-
 sæi autem ratione sectæ, quia sectam Pharisæorum
 profitebantur. Sicut apud nos, aliquando iidem sunt
 Doctores Academici, & Dominicani; Doctores, ra-
 tione officij: Dominicani, ratione instituti. Hoc patet
 Matth. 22. 34. *Pharisei autem audientes, quod silentium*
imposuisset Sadducæis, conueniunt in vnum: & interroga-
uit eum vnus ex eis legis Doctor. Ecce vnus ex Phari-
 sæis, erat legis Doctor, id est, Scriba. Sic enim inter-
 pretatur Marcus cap. 11. versu 28. *Et accessit vnus de*
Scribis. Nempe ille idem, quem Matthæus dixit esse
 vnum ex Phariseis. Perinde ac si aliquis de mediceret:
 Accessit ad eum Becanus, vnus ex Doctoribus Acade-
 micis. Et alter: Accessit ad eum Becanus, vnus ex
 Iesuitis.

2. Vbi notandum est, aliter se distingui Scribas &
 Pharisæos; aliter Pharisæos & Sadducæos. Nam Scri-
 bæ & Pharisei distinguuntur inter se, sicut Doctores
 Theologiæ & Religiosi: vel, sicut medici & milites.
 Nam sicut fieri potest, ut vnus idemque homo simul
 sit Doctor Theologiæ & Religiosus: aut simul medi-
 cus & miles: sic etiam, ut vnus idemque homo simul
 sit Scriba & Pharisæus, ut ex Euangelio ostensum est.
 At Pharisei & Sadducæi distinguuntur inter se, sicut
 duæ sectæ oppositæ; ita ut nullus Pharisæus simul pos-
 sit esse Sadducæus; nec vnus Sadducæus simul Phari-
 sæus. Vide Abulensem in capite 23. Matth. quæstio-
 ne 11.

QVÆSTIO VII.

Vnde Sadducæi dicti?

1. **R**espondeo. Vel à Sadoc, seu Tsadok, primo
 sectæ illius conditore: vel à Zaddic, seu Tse-
 dex, quod est iustus, quasi nominati essent iusti, seu
 iustitiarum. Priorem etymologiam tradunt Philastrius,
 & multi Rabbin apud Serarium cap. 19. Posteriores
 Epiphanius hæresi 14. Hieronymus in cap. 22. Mat-
 thæi, Abulensis in idem caput quæst. 123.

2. Porro Sadoc, primus sectæ Sadducæorum auctor,
 fuit discipulus magni illius & veteris Pharisæi Antiqui:
 sed postea adiunxit se Dositheo, qui ex Iudæo factus
 fuit Samaritanus. De quo sic scribit Tertullianus libro
 de præscriptionibus cap. 45. *Taceo Iudæismi hæreticos,*
Dositheum, inquam, Samaritanum, qui primus ausus est
Prophetas, quasi non in Spiritu sancto locutus, repudiare.
Taceo Sadducæos, qui ex huius erroris radice surgentes,
ausi sunt ad hanc hæresim, & resurrectionem carnis negare.
 Vide plura apud Epiphanium hæresi 13.

3. Ex dictis duo colligo. Primò, Pharisæos antiquio-
 res esse, quàm Sadducæos. Nam Sadoc primus au-
 ctor Sadducæorum, fuit discipulus Antigni, qui erat
 ex secta Pharisæorum. Secundò, Sadducæos aliquo
 modo ortos esse ex Samaritanis. Nam Sadoc auctor
 Sadducæorum, deferta Antigni Pharisæi disciplina,

confugit ad Dositheum, è Iudæo Samaritanum factum. Non tamen secutus est sectam Dosithei in omnibus, sed noua quædam dogmata commentus est, vt iam videbimus.

QVÆSTIO VIII.

Quæ fuerint dogmata & instituta Sadducæorum?

1. **R**espondeo. Hæc potissimum. Primò, non admittebant Prophetas, aut alios libros Veteris Testamenti, nisi libros Moysi, vt refert Hieron. in cap. 22. Matthei, Tertullianus lib. de præscript. cap. 45. Maldonatus in cap. 3. Matth. v. 7. & alij. Hinc Christus disputans contra Sadducæos de resurrectione mortuorum, non aliis testimoniis, quàm Pentateuchi vsus est, quia solum Pentateuchum ipsi pro vera Scriptura agnoscebant. Alioqui ex Psalmis & Prophetis potuisset multa clariora testimonia adducere. Vide Hieron. loco citato.

2. Secundò, nullam admittebant traditionem: nullam Scripturæ interpretationem à Mose, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam: vt refert Elias in Thisbi, verbo, Sadoc, vbi sic scribit: *Duos discipulos habuit Antigonus vir Sochæus, quorum alteri ZadaK, alteri vero Baisithos nomen erat: qui deficientes à præceptore ad homines malos, ceperunt negare legem ore tenus traditam. Neque fidem habuerunt, nisi ei, quod in lege scriptum erat. Hancque ob causam vocati Caraim.* Hinc nata est illa distinctio Iudæorum, vt alij dicantur Rabinistæ, qui admittunt traditiones & interpretationes Rabinorum: alij Caraim, id est, lectionarij, scripturarij, textuarij, qui illas respuunt. Vide Scaligerum lib. 2. de emendatione temporum, & Serar. lib. 2. Trihæresij c. 31.

3. Tertio, non credebant resurrectionem, nec animorum immortalitatem, neque Angelum, neque spiritum: neque aliud quidpiam, quod non sensu, aut manifesta ratione comprehenderent. Matth. 22. 23. *Accesserunt ad eum Sadducæi qui dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum. Pharisei autem utraque consentiunt.* Hinc perpetua erant dissidia inter duas illas sectas, Sadducæorum, & Phariseorum. Quod ibidem etiam insinuat, his verbis: *Facta est dissensio inter Phariseos & Sadducæos.*

4. Quarto, vbique molesti erant Christo. Et quidem variis modis. Primò, petendo ab eo signum de cælo. (Matth. 16. 1.) Secundò, proponendo illi captiosas quæstiones. (Matth. 22. 23.) Tertio, ægrè ferendo, quod discipuli eius docerent populum. (Act. 4. 2.) Quarto, eosdem capiendos & in carcerem coniciendos. (Act. 5. 17.) Quintò, illos in iudicium adducendo. (Act. 23. 6.)

QVÆSTIO IX.

Qui hoc tempore sint similes Phariseis & Sadducæis?

1. **R**espondeo. Si vlli alij, maximè Prædicantes Lutherani & Calviniani sunt illis similes. Hoc facile demonstratur ex dictis in hunc modum. Primò, Pharisei & Sadducæi introduxerunt nouam doctrinam, discrepantem à doctrina Synagogæ. Hi quidem negando resurrectionem, spiritum & Angelum: illi verò asserendo omnia fato euenire, & animas horum de corporibus in corpora transmigrare. Idem faciunt Lutherani & Calvinistæ. Introducunt nouam doctrinam, discrepantem à doctrina Ecclesiæ. Hi quidem asserendo, Deum esse auctorem peccati; & prædestinare homines ad æternam damnationem, sine vlla ipsorum culpa. Illi verò docendo, Corpus Christi esse

A vbique; in Eucharistia manere substantiam panis cum substantia Corporis Christi; infantes in Baptismo habere propriam fidem actualem.

2. Secundò Pharisei & Sadducæi inter se quidem erant hostes infensissimi; sed in oppugnando Christo mirè inter se conspirabant. Sic Lutherani & Calvinistæ, dum inter se agunt, multis conuitiis se mutuo profcindunt ac lacerant: At in oppugnanda Christi Ecclesia, malitiosè inter se consentiunt. Vtrique docent, Ecclesiam multis sæculis ante Lutheri aduentum errasse in fide: & vt ipsi loquuntur, adulteram ac meretricem factam esse. Vnde consequenter fateri debent, omnes filios, qui illis, sæculis in Ecclesia per Baptismum nati sunt, adulterinos fuisse ac spurios: nec Christum iisdem sæculis, nisi spurios & adulterinos factus ex sua sponfa suscepisse ac educasse; quæ est magna in Christum blasphemia.

3. Tertio, Sadducæi pro suo arbitratu quosdam Scripturæ libros admittebant; alios reiiciebant. Admittebant libros Moysi: reiiciebant reliquos. Idem faciunt Lutherani & Calvinistæ. Vtrique reiiciunt libros Iudith, Tobie, Sapientie, Ecclesiastici, Machabeorum. Lutherani insuper, Apocalypsin, Epistolam Iacobi, & nonnullas alias, prout ipsis opportunè. Catholici admittunt omnes, quos antiqui Patres, Innocentius primus, Augustinus, & alij, communi consensu admiserunt.

4. Quarto, Sadducæi nullam admittebant traditionem: nullam Scripturæ interpretationem à Mose, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam. Similiter faciunt Lutherani & Calvinistæ. Reiiciunt traditiones diuinas & Apostolicas, contra illud Apostoli 2. Thesalonicensium 2. 14. *Teneat traditiones, quas didicistis.* Reiiciunt interpretationem Scripturæ, quam per traditionem ab Apostolis & alijs Ecclesiæ Doctoribus accepimus. Suo arbitrio Scripturam interpretantur.

5. Quintò, Sadducæi nihil volebant credere, nisi quod sensu aut manifesta ratione comprehenderent. Idem faciunt Calvinistæ. Non credunt Christum præsentem esse in Eucharistia. Quare? Quia aiunt, se non posse ratione naturali comprehendere, quomodo idem corpus eodem tempore possit simul esse in duobus locis. Cùm ergo constet Christum esse in celo, putant euidenter sequi, non esse in altari vel Eucharistia.

6. Sextò, Sadducæi in oppugnanda resurrectione mortuorum, ridiculo argumento utebantur contra Christum, hoc modo: Vna mulier successiue habuit septem viros. Si ergo resurrectio admittenda, quis illorum in resurrectione receptus est illam mulierem? Quibus respondit Christus: *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* Similiter faciunt Calvinistæ: Ridiculè argumentantur contra præsentiam corporis Christi in Eucharistia, in hunc modum: Scriptum est Matth. 15. 17. *Omne, quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.* Si ergo corpus Christi est præsens in Eucharistia, & intrat in os, vt Catholici asserunt; ergo in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quibus quid aliud respondendum, quàm quod Sadducæis responsum est? *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.*

7. Hæc de doctrina. Si mores spectemus, fateor, non modo Lutheranos & Calvinistas, sed etiam aliquos Catholicos posse similes esse Phariseis, & illorum vitia imitari. Nam, vt ait Poëta, *Iliacos intra muros peccatur, & extra.* Sed tamen duo Phariseorum vitia præ cæteris expendenda sunt. Vnum est, quod fuerint superbi, arrogantes, ambitiosi, amantes honorum ac titulorum. Sic faciunt nostri aduersarij. Superbi ac arrogantes sunt, quia contemnunt antiquos Pa-

tres, & suam sententiam ac iudicium ipsis praeferunt. **A** Amantes sunt titulorum, quia volunt vocari Euangelici, Orthodoxi, Reformati, à Deo docti. Alterum est, quod ad opinionem sanctitatis aucupandam soliti sint legem Dei scribere in membranis, & affigere fronti, brachiis & parietibus: nec aliud insonare, quàm legem & Prophetas. Sic etiam nostri aduersarij nihil in ore habent, quàm *Verbum Dei*. Vbiq; in templis, in hospitiiis, in parietibus affigunt hanc sententiam: *Verbum Domini manet in aeternum.*

QVÆSTIO X.

Esseni unde dicti, & que sint illorum dogmata & instituta?

1. **V**nde dicti sint Esseni, (quos alij vocant Essæos, alij Hæssæos, alij Hafidæos vel Afidæos) non satis constat. Serarius lib. 3. Trihæresij cap. 1. adfert varias coniecturas & opiniones. Non est res tanti momenti, vt magnopere laborandum sit. Quisque sequatur opinionem, quam velit.

2. **Q**uæ autem fuerint dogmata & instituta, paucis explicandum est ex Iosepho & Serario. Præcipua fuerunt hæc. 1. Abhorrebant à voluptate, & viuebant cœlibes. 2. Habebant bona communia, more Religiosorum. 3. Non utebantur famulis, sed ipsi sibi ministrabant. 4. In victu sectabantur austeritatem. 5. Albis utebantur vestibus. 6. In qualibet vrbe erant multi simul. 7. Maxima apud eos hospitalitas. 8. Sine viatico faciebant iter, quia vbiq; ferè inueniebant suæ sortis homines, à quibus gratuitò habebant hospitium. 9. Peculiari ratione dediti erant pietati. 10. Manè ante solis ortum nihil prophani loquebantur, sed precibus ac orationibus erant intenti. 11. Post preces, quisque conferebat se ad suos labores. 12. Deinde iterum in vnum collecti, & lineis velaminibus præcincti, frigida aqua se lauabant & purificabant. 13. Post hanc lotionem ibant modestè ad cœnaculum, vbi Sacerdos ante, & post cibum, orabat, reliquis astantibus. 14. Finito prandio, redibant ad consueta labores. 15. Quibus finitis, eo ritu cœnabant, quo antea pransi erant. 16. Seruabant accuratè silentium. 17. Nihil ferè agebant, nisi ex Curatorum suorum imperio. 18. Sine Curatorum facultate, nihil consanguineis poterant dare. 19. Nouitios quadriennio probabant. 20. Accuratè seruabant Sabbathum. 21. Credebant animarum immortalitatem. 22. Aliqui inter illos futura prædicebant. Hæc omnia fusè prosequitur Serarius ex Iosepho Flavio. **E** Qui etiam affirmat, multos Essenorum ad fidem Christianam fuisse conuersos.

CAPVT XI.

De Iudice Controuersiarum in Veteri Testamento.

1. **Q**uæritur 1. An Pontifex in Veteri Testamento fuerit Iudex controuersiarum. 2. An Pontifex in diuiniis controuersis fuerit infallibilis Iudex, ita vt non potuerit errare. 3. An etiam in nouo Testamento sit aliquis Iudex infallibilis, & quis ille sit.

QVÆSTIO I.

An Pontifex in Veteri Testamento fuerit Iudex controuersiarum?

1. **R**espondeo. Certum est, fuisse. Hoc testatur Iosephus lib. 2. contra Apionem, cum ait; *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit diiudicat controuersias, conuictos delicti punit: cui qui non obedit, is pœnas luit tanquam in Deum impius.*

2. Et manifestè colligitur ex illo Deut. 17. 8. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & iudicium intra portas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Venisq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui præsumt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum. Non declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbiuerit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Dominus Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille.*

3. Circa hunc locum aliqua notanda sunt. Primum est, quod variæ fuerint controuersiæ in populo Iudæorum. Hic quidem duæ speciatim recensentur. Vna de sanguine; altera de lepra. Alibi tamen summatim insinuantur quatuor genera, vt 2. Paral. 19. 10. *Vbicunq; questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificacionibus.* Nam aliqua, vt ibi interpretatur Lyranus, oriuntur ex lege Decalogi: alia ex mandatis moralibus, quæ sunt extra legem Decalogi: alia ex præceptis ceremonialibus, ad diuinum cultum spectantibus: alia denique ex præceptis iudicialibus, quæ ad externam pacem & iusticiam conseruandam erant accommodata.

4. Alterum est, quod in singulis ciuitatibus constituti fuerint inferiores Iudices, qui ex officio debebant huiusmodi controuersias dirimere, vt habetur Deut. 16. 18. *Judices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus dederit tibi, per singulas tribus tuas, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent.* Et 2. Paralip. 19. 5. *Constituit Iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iudæ munitis per singula loca.*

5. Tertium est, quod quando inferiores Iudices non poterant inter se conuenire, nec controuersias ad se delatas, propter peculiarem aliquam difficultatem dirimere: necesse fuerit confugere Hierosolymam ad superiores Iudices, quibus tanquam supremus Iudex præsidebat Pontifex: & illius sententiæ, sub pœna mortis, oportebat acquiescere. Hoc patet ex verbis paulò antecitatis: *Si difficile & ambiguum apud te (id est, in ciuitate tua, in qua habitas) iudicium esse perspexerit, &c.*

6. Hinc colligimus, duplex apud Iudæos fuisse Tribunal & Concilium: Vnum maius; alterum minus. Interea fuit multiplex discrimen. Primò, quia maius erat tantum in Hierusalem: minus in singulis ciuitatibus. Secundò, in maiori diiudicabantur maiores controuersiæ; in minori, faciliores. Tertio, in maiori præsidebat Pontifex: non item in minori. Quarto, à minori licebat appellare ad maius; non contra, à maiori ad minus. Quintò, in maiori erant septuaginta personæ, præter Pontificem: in minori, viginti tres. Sextò, maius vocabatur Sanedrin, vel Synedrion, vel Concilium Seniorum: minus non item. De maiori sæpè fit mentio in Euangelio, vt Marci 14. 55. & Lucæ 9. 22. & Actor. 4. 5. Videantur interpretes.

7. Vtrumque Concilium habuit suam originem sub Mose. Et minus quidem institutum est ex consilio Iethro: maius verò ex mandato Dei. Occasio minoris instituenti

tuendi describitur. Exod. 18. v. 13. his verbis: *Altera autem die sedit Moses, ut iudicaret populum, qui assistebat Mosi à mane usque ad vesperam. Quod cum vidisset cognatus eius, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus praesolatur de mane usque ad vesperam? Cui respondit Moses: Venit ad me populus, querens sententiam Dei. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut iudicem inter eos, & ostendam praecepta Dei, & leges. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris & tu, & populus iste, qui tecum est. Ultra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere, sed aures tuae meae, ut que consilia, & erit Deus tecum. Proinde de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam: & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusque sit tibi partito in alios onere. Quibus auditis, Moses fecit omnia, quae ille suggererat: Et electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos Principes populi, tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicabant plebem omni tempore: Quidquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes.*

8. De maioris Concilij institutione sic legitur Numer. 11. versu 16. *Et dixit Dominus ad Mosen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium Tabernaculi foederis, faciesque ibi stare tecum, ut descendant, & loquar tibi: Et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solum graueris. Et infra versu 24. *Veni ergo ad Moses, & narrauit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa Tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Mose, & dans septuaginta viros. Cumque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec ultra cessauerunt.**

9. Porro cum vtrumque Concilium, progressu temporis, penè collapsum esset; iterum restitutum & renouatum fuit à Iosaphat Rege Iuda, vt habetur 2. Paralipomen. 19. 4. his verbis: *Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem: rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum Patrum suorum. Constituitque Iudices terra in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca. Et praecipiens iudicibus, videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exerceatis iudicium, sed Domini: Et quodcumque iudicaueritis, in vos redandabit. Haec omnia intelliguntur de minori Concilio. Iam sequitur de maiori. In Hierusalem quoque constituit Leuitas & Sacerdotes, & principes familiarum ex Israel, ut iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus eius. Praecipitque eis dicens: Sic ageris in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem causam, qua venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem & cognationem, ubicunque quaestio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos, & super fratres vestros. Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in his, quae ad Deum pertinent, praesidebit. Porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quae ad Regis officium pertinent. Vbi vides, Pontificem fuisse praesidem, seu caput Concilij Seniorum.*

10. Igitur, vt verbo repetam, quae dicta sunt, sub Mose in deserto, res ita gesta est. Primò, solus Moyses (qui erat Pontifex extraordinarius) iudicabat omnes omnino controuersias, quae in populo oriebantur. Deinde, vt hoc onere non nihil subleuaretur, additi sunt illi Tribuni, Centuriones, quinquagenarij & decani, qui minores causas iudicarent, & grauiores ad illum remitterent. Denique ad maius solatium, se-

Analogia Bec. Tom. II.

A ptuaginta Seniores electi sunt, qui etiam in causis grauioribus illi assisterent. Post mortem Moysis, cum iam filij Israel venissent in terram promissionis, duplex Tribunal ac iudicium constitutum est: vnum Hierosolymis, pro causis difficilioribus: alterum in singulis ciuitatibus, pro facilioribus. Hoc posterius respondebat Concilio Tribunalium ac Decanorum: illud prius Concilio septuaginta Seniorum.

11. Huc addi potest, aliter in deserto sub Mose, aliter in terra promissionis sub alijs Pontificibus, actum esse. Et quidem duplici discrimine: altero ex parte Pontificis, altero ex parte Concilij Seniorum. Nam Pontifex post ingressum in terram promissionis, non dirimebat controuersias, nisi ex lege scripta. At Moses, praefertim antequam lex integrè scripta esset, multas dirimebat ex viua Dei voce & oraculo. Cuiusmodi sunt illae tres. Prima, quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem non poterant cum alijs celebrare Pascha? Numer. 9. 6. Secunda, qua poena deberet affici, qui inuentus erat colligere ligna in die Sabbathi? (Numer. 15. 32.) Tertia, an filiae Salphaad possent habere hereditatem inter cognatos patris sui? (Numer. 27. 1.) De his controuersijs nihil tunc erat scriptum in lege. Igitur Moses viua voce consuluit Deum, & accepto responso, voluntatem Dei executus est. Ac tunc primum haec omnia in legem scriptam relata sunt.

12. Ex parte Concilij Seniorum, hoc erat discrimen. Septuaginta Seniores, qui à Mose electi sunt, acceperunt spiritum prophetiae in ipsa electione (Numer. 11. 25.) De alijs, qui postea in illorum locum per interualla temporis subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc autem credibile est, singulari Dei assistentia vsos esse quoties de rebus difficilioribus consulendum esset: & maxime hanc assistentiam Pontifici, qui omnibus praesidebat, speciatim concessam fuisse, quando supremi Iudicis officio in ferenda sententia fungebatur. De qua re dicam aliquid paulò post.

13. Dices: Haec omnia procedunt de controuersijs legalibus, in quibus Pontifex erat supremus Iudex, vt bene probatum est, non autem de controuersijs fidei, in quibus sola Scriptura erat Iudex. Respondeo. Hoc sine fundamento dicitur. Nam omnes controuersiae, siue essent de fide, siue de alijs rebus, vocabantur legales, duplici de causa. Primò, quia oriebantur ex ipsa lege, non satis benè intellecta. Secundò, quia per veram legis interpretationem erant dirimendae. (Deuter. 17. 10.) Omnes porro, sine vlla exceptione, pertinebant ad Pontificem, tanquam ad supremum Iudicem: etiam illae, quae erant de fide & religione. Hoc manifestè constat ex illis verbis, paulò ante citatis: *Amarias Pontifex vester in his, quae ad Deum pertinent, praesidebit.* At controuersiae de fide & religione, maxime ad Deum pertinent: ergo Pontifex in illis controuersijs praesidebat. Quid autem est praesidere in controuersijs, nisi Iudicem agere? Itè, ex verbis praecedentibus: *Vbiunque quaestio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus.* Omnes haec quaestiones deferebantur ad Pontificem: Et praeter has, non erant vllae aliae: ergo nulla erat exempta à iurisdictione Pontificis.

14. Et confirmatur exemplo. Nam inter controuersias fidei (de quibus maxime nunc agimus) erat vna praecipua de Messia. At haec ipsa, quando dubitatum fuit tempore Herodis; An Messias iam natus esset, deferebatur ad Concilium Sacerdotum, in quo Pontifex praesidebat, vt patet ex Euangelio Matthaei 2. 3. *Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehém Iuda. Sic enim scriptum est per Prophetas: Et tu Bethlehém terra Iuda, nequaquam minima es in principibus*

E

Iuda: Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel. Vbi tria notanda sunt. Primo, quod Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitauerit de loco, in quo Messias esset nasciturus. Secundò, quod hanc dubitationem non ausi fuerint ipsi per se discutere, sed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertio, quod Sacerdotes, vt satisfacerent officio suo, dissoluerint hanc dubitationem ex Scriptura, tanquam ex norma & regula, cui se conformabant.

QVÆSTIO II.

An Pontifex fuerit infallibilis Index?

1. **A**liqui ex Lutheranis concedunt quidem, fuisse Iudicem controuersiarum, sed negant fuisse infallibilem. Quod nos affirmamus. Et tripliciter probari potest. Primo, ex discrimine, quod erat inter Summum Pontificem, & alios inferiores Iudices. Nam quando oriebatur aliqua cõtrouersia difficilior, in cuius decisione inferiores Iudices vel dissentiebant, vel veritatem attingere non poterant; volebat Deus, vt partes litigantes deferrent eam ad Pontificem in superiori Concilio præsentem, cum hac promissione, quod ab eo accepturi essent iudicij veritatem, (Deuter. 17. 9.) At si Pontifex in tali casu fuisset fallibilis, non accepissent ab eo iudicij veritatem, nec promissio Dei fuisset impleta: Ergo dicendum est, in tali casu falli non potuisse.

2. Secundò, ex mandato Dei. Nam Deus, sub pœna mortis, mandabat omnibus, vt acquiescerent sententiæ Pontificis, Deuter. 17. 12. At certum est, non mandasse, vt acquiescerent sententiæ falsæ, præsertim in negotio fidei ac religionis; Ergo certum est, sententiam Pontificis, præsertim in negotio fidei ac religionis, non potuisse esse falsam, sed ex peculiari Dei assistentia infallibilem.

3. Tertio, ex parte litigantium. Nam si Pontifex, quando publicè in Concilio pronuntiabat sententiam, potuisset falli, vel à legitimo Scripturæ sensu aberrare; nunquã litigantes, qui illum contuliebant, fuissent securi. Cur ergo sub pœna capitis tenebantur sequi illius decisionem? Cur altera pars, cum tanto onere, debebat subiacere sententiæ contra se latæ, quam poterat suspicari falsam & iniquam esse? Denique cur totus populus in negotio religionis iubebatur id sequi, quod Pontifex iudicabat sequi oportere, si Pontifex errare poterat?

4. Obiiciunt Lutherani, Pontificem etiam cum toto Concilio sæpè errasse in negotio religionis. Quod probant variis exemplis. Primo, quia Aaron Pontifex fuit author idololatriæ, quando proposuit populo vitulum adorandum (Exod. 32. 4.) Secundò, quia Vrias contra legem Dei extruxit nouum altare in templo, ad formam altaris Damasceni, & in eo sacrificia obtulit (4. Reg. 16. 10.) Tertio, quia tempore Isaïæ, omnes speculatores populi, erant cæci (Isaïæ 56. 10.) Quarto, quia tempore Ieremiæ, à *Propheta usque ad Sacerdotem, omnes loquebantur mendacium.* Ierem. 6. 13. Quintò, quia idem Ieremias, propter verbum Domini, publico decreto omnium Sacerdotum & Prophetarum fuit condemnatus ad mortem (Ieremiæ 26. 11.) Sextò, quia Christus à Pontificibus, Scribis, & senioribus populi, in publico Concilio, morti adiudicatus est.

5. Respondeo. Frustra hæc obiiciuntur: Primo, quia Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflauit, nec fuit author idololatriæ. Nihil ergo iuuat Lutheranos hoc exemplum. Quod non fuerit Pontifex, certum est. Nam à Mose consecratus est in Pontificem anno secundo egressionis ex Aegypto, prima die mensis primi, quando tabernaculum fuit erectum. Exod.

40. versu 55. At vitulus iam antea conflatus erat, cum adhuc Moses fuit in monte Sinai cum Deo, & acceptis ab eo tabulis lapideis, iubebatur construere tabernaculum per Beseleel filium Vri. (Exod. trigesimo primo, & trigesimo secundo.) Similiter, quod populus fuerit author idololatriæ, non autem Aaron, disertè habetur Exod. 32. 1. *Videns populus, quod moram faceret descendendi de monte Moses, congregatus aduersus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant.*

6. Secundò, Vrias non errauit, tanquam Iudex & præses Concilij, in dirimendis controuersis legalibus: sed extra Concilium errauit in facto, volens satisfacere mandato Regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit. Non enim est quæstio inter nos, an Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare: Potuit certè in multis, non minus, quàm alij. Sed quæstio est, an in sententia publicè ferenda, circa controuersias legales, potuerit errare, vel falsam sententiam dicere? Non potuit. Nec Vrias hoc modo errauit.

7. Tertio, Isaïas per speculatores, quos ait cæcos esse, non intelligit Pontifices sui temporis, sed Scribas & Phariseos, qui erant futuri tempore Apostolorum, quando Ierusalem erat vastanda à Romanis, sub Vespasiano Imperatore, vt interpretatur sanctus Hieronymus. Et patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Ait Dominus DEVS, qui congregat dispersos Israel: adhuc congregabo ad eum congregatos eius. Omnes bestie agri venite ad deuorandum, vniversa bestia salus. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniversi: canes muti, non valentes latrare.* Sensus est: ait Dominus Deus: Ego post captiuitatem Babylonicam, in qua dispergentur Iudæi, iterum congregabo illos in Ierusalem, (quod contigit sub Cyro Persarum Rege. 1. Esdræ 1.) Deinde etiam gentiles eis congregabo, (quod factum est tempore Christi & Apostolorum, quando gentiles ad lucem Euangelij vocati sunt, & ex vtroque populo coaluit vna Ecclesia.) Postea, dicam Romanis (qui propter infidelitatem vocantur bestie agri) *venite ad deuorandum*, id est, ad deuestandam & euertendam ciuitatem Ierusalém. Sed ob quam causam? Quia speculatores eius, Scribæ & Pharisei, merebuntur hanc pœnã, duplici titulo. Primo, propter suam cæcitatẽ & incredulitatem. Nam neque ipsi volent Christum agnoscere pro Messia; neque permittuntur, vt Iudæi in eum credant. Et sic vtrique propter incredulitatem digni erunt qui puniantur. Vnde Christus Matth. 15. 14. *Cæci sunt, & dules cæcorum.* Et cap. 23. 13. *Va vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntibus finitis intrare.* Secundò, quia erunt canes muti, non valentes latrare, id est, ignaui Pastores, non defendentes gregem sibi concredidum, nec vitia subditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ textui, & Hieronymo conformis est, nihil potest colligi, quod sit contra nos. Nam nostra assertio est, Pontificem in veteri Testamento non potuisse errare in definiendis legalibus controuersis, quæ ad ipsum in Concilio deferebantur. Hæc non euertitur per hoc, quod Pharisei tempore Apostolorum fuerint cæci, & increduli in Christum.

8. Quarto, nec dictum Ieremiæ, quod Lutherani obiiciunt, ipsis patrocinator. Non enim intelligendum est de errore, vel mendacio Pontificis in decisione controuersiarum legalium; sed de dolo seu mendacio Sacerdotum & Prophetarum in prædicatione futurorum. Cum enim Ieremias, & alij Prophete à Deo missi, prædicerent fore, vt populus propter scelera sua puniretur, & in captiuitatem duceretur; Sacerdotes & Pseudoprophete blandiebantur populo, & omnia prospera vaticinabantur: & sic misere illum decipiebant. Hic sensus

colligitur ex ipso textu. Nam Ieremix prædictio erat hæc: *Vir cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibunt domus illorum ad alteros, agri & uxores pariter; quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. Amine quippe usque ad maiorem omnes auaritiam student.* Quid porro Sacerdotes & Pseudoprophetae? sequitur: *A Propheta usque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem populi mei cum ignominia, dicentes: Pax pax. Vel ut septuaginta vertunt: A Sacerdote usque ad Pseudoprophetaam omnes fecerunt mendacium, & curabant contritionem populi mei, parui pendentes & dicentes: Pax, & ubi est pax? quasi dicat. Quidquid ego ædifico, hoc mali Sacerdotes, & Prophetae destruant. Ego reprehendo scelera populi, & prædico illi captiuitatem; ut hac ratione permoueam ad dolorem & contritionem. Illi contra, dolo & mendacio decipiunt populum, promittendo prosperitatem & pacem; & sic conantur abstergere & curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc sensu quid inferrea aduersarij? Vel nihil, vel hoc: Sacerdotes & Prophetae in veteri Testamento mentiebantur in prædictione futurorum: Ergo Pontifex errabat in decisione controuersiarum legalium. Illatio aduersarij digna.*

9. Quintò, quod obicitur, Ieremiam publico decreto Sacerdotum & Prophetarum fuisse condemnatum ad mortem, non spectat ad præsentem quæstionem. Primò, quia tamen Sacerdotes & Prophetae peccarint in hoc facto, non tamen errarunt in decisione alicuius controuersia legalis (de quo errore hîc disputamus) sed tantum in eo, quod dicerent falsam esse prædictionem Ieremix, de imminente euerfione Ierusalem, ut iam explicauimus. Deinde, non soli Sacerdotes & Prophetae, sed etiam populus condemnauit illum ad mortem. Cum enim dixisset Ieremias ex persona & mandato Dei. *Dabo domum istam sicut silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus erræ: mox sequitur: Et audierunt Sacerdotes & Prophetae, & omnis populus Ieremiam loquentem uerba hæc in domo Domini. Et paulo post: Apprehenderunt eum Sacerdotes & Prophetae, & omnis populus, dicens. Morte moriatur. Quare prophetauit in nomine Domini dicens: Sicut silo erit domus hæc, & urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator? Igitur sententia condemnationis non fuit legitime & iudicialiter lata in Concilio seu Synedrio, in quo Legales controuersia decidebantur; sed in tumultuario concursu ac seditione vulgi, ut etiam à Hieronymo notatū est. Et hoc patet ex euentu. Nam principes Iuda, cum audissent tumultum populi, & conspitationem factam contra Ieremiam, uenerunt ad introitum templi (ubi seditio excitabatur) & liberauerunt Ieremiam à sententia mortis; quod non facile fecissent, si sententia à summo Pontifice in Consilio fuisset pronuntiata. Inspiciatur textus.*

10. Ad id demum, quod affertur de Christo à Pontifice & Senioribus morti adiudicato, facilis responsio est. Fateor, Caiapham, qui tunc erat Pontifex, errasse eum Concilio, nec amplius habuisse infallibilem Dei assistentiam, quia Synagoga iam ferè expirabat. Vide quæ dicta sunt de hoc puncto capite sexto, quæst. 2. §. 5. & sequentibus.

QVÆSTIO III.

An etiam in nouo Testamento sit aliquis Iudex Controuersiarum, & quis?

I. Certum est, aliquem esse. Quis ille sit, quæstio est. Lutherani & Caluinistæ uolunt Scripturam esse: Nos, non Scripturam, sed Ecclesiam, seu Pontificem, qui est Pastor & Caput Ecclesie. Quod pro Analogia Bec. Tom. II.

A bati sex argumentis in peculiari tractatu de Iudice Controuersiarum. Quæ breuiter hîc reponam.

2. Primum sumitur ex officio Iudicis, hoc modo. Qui est Iudex inter duos litigantes, debet ita pronunciare sententiam, ut uterque litigantium clarè intelligat quanam sit sententia Iudicis: Et alter eorum fateatur illam pro se, alter contra se latam esse: Alioquin nisi id fiat, non cessabunt à lite, sed uterque suam causam prosequetur. At Scriptura non potest hoc prestare: Ergo non potest esse Iudex controuersiarum. Maior per se clara est. Minorem probo, qui Lutherani & Caluinistæ multis iam annis litigant de his punctis. 1. De Baptismo paruulorum. 2. De reali præsentia Christi in Eucharistia. 3. De prædestinatione. 4. De persona Christi. 5. De Exorcismo. 6. De numero & Canone librorum Scripturæ. Et tamen Scriptura, quam uolunt esse Iudicem, non potest dirimere aut finire has ipsas controuersias. Nec hætenus auditum est, ita pronunciasse sententiam ut vel Lutherani, vel Caluinistæ falsi sint, contra se pronunciant esse. Hoc constat ex euentu. Nam utriusque pergunt in studio & ardore litigandi: quod sine dubio non facerent si putarent sententiam clarè semel esse latam. Tunc enim, vel ultro cessarent à suscepta contentione, & sententiæ acquiescerent: vel certè, si existimarent iniuste secum actum esse, ad alium Iudicem prouocarent. Neutrum fit.

3. Secundum argumentum sumitur ex parte Scripturæ, in qua duo spectanda sunt, litera, & sensus: sicut in homine, corpus & anima. De illis, ut aliqui interpretantur, locutus est Apostolus 2. Corinth. 3. 6. cum ait: *Litera occidit, spiritus autem uiuificat*, q. d. Si sequaris uerum Scripturæ sensum, qui est quasi spiritus & anima uiuificans proderit tibi ad salutem. Si autem, neglecto uero & legitimo sensu, hæreas tantum in externa litera, & contendas illum esse sensum quem externa litera præfert, sæpe errabis. Quam interpretationem sequitur Augustinus sermone 70. de tempore.

4. Hoc posito, duo probanda sunt. Vnum est, quod Scriptura, si literam spectes, non possit esse Iudex Controuersiarum. Alterum, quod neque si sensum spectes, possit esse Iudex. Priorem partem sic probo: Ille non potest esse infallibilis Iudex Controuersiarum, qui ducit homines in errorem & hæresim: At Scriptura, si nudam illius literam spectemus, ducit homines in errorem & hæresim: Ergo non potest esse infallibilis Iudex Controuersiarum. Maior per se nota est, quia propterea quærimus infallibilem Iudicem, ne erremus: Ergo qui ducit nos in errorem, non est infallibilis Iudex. Minor patet ex Apostolo, quia Scriptura secundum literam occidit, id est, in lapsum & errorem ducit.

5. Sic olim occidit Iudæos, qui omnia, quæ in Mose & Prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundum externam literam, & sensum interius latentem non percipiebant. Et hoc est, quod ait Apostolus 2. Cor. 3. 15. *Usque in hodiernum diem, cum legitur Moses, uelamen positum est super cor eorum*, id est: Adhuc Iudæi non intelligunt Moysen, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externa litera contenti sunt. Vel clarius; Non agnoscunt Christum, qui in Mose sub externis ceremoniis ac sacrificiis, tanquam sub uelamine occultatus est. Adhuc hærent in ipso uelamine, & non considerant, quid sub illo lateat reconditum. Quod etiam obicit illis Christus Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, quia uos putatis in ipsis uitam æternam habere: Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.* q. d. Si uultis certè cognoscere, me esse Messiam à Deo promissum, de quo Mose & Prophetae scripserunt, non tantum debetis legere scripturas, quoad externam litteram: sed multo magis

scrutari internum sensum & spiritum, qui sub externa litera, quasi sub umbra aut figura delitescit. Hoc hactenus non fecistis. Tamen enim persuasum vobis sit, in Scripturis sitam esse vitam æternam; tamen nescitis in qua parte sita sit. Non est sita in externa litera, in externis ceremoniis & figuris, ut vos putatis; sed in spiritu, in sensu, in mysterio, Ibi me querite, & inuenietis.

6. Posteriores sic probat; Scriptura, quoad verum & legitimum sensum, sæpe est obscura, & difficilis intellectu: ac proinde, sæpe oritur controuersia de vero & legitimo ipsius sensu. Omnis autem controuersia requirit aliquem Iudicem: Debet ergo esse aliquis Iudex, qui definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse aliquis Iudex, qui definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hic Iudex non potest esse ipsa scriptura; de cuius mente & sententia controuersia mouetur: Ergo aliquis alius, distinctus à scriptura.

7. Tertium argumentum sumitur ex parte controuersiarum. Multæ enim sunt controuersie circa fidem & religionem, quarum vel nulla sit mentio in Scriptura, vel certè non sufficiens ad hoc, ut Scriptura de illis sententiam ferre possit: Ergo in iis dirimendis alius Iudex querendus est. Eiusmodi autem controuersie sunt hæc, 1. An libri Tobie, Iudith, Sapientie, Ecclesiastici, & Machabæorum sint Canonici & diuini, necne? 2. Quot sint Sacramenta nouæ legis? 3. An exorcismus, & aliæ ceremonie in Ecclesia Catholica vsitate, possint adhiberi in Baptismo? 4. An baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi? 5. An baptismus vna mersione conferri debeat? 6. An Christiani, loco Sabbati, debeant colere diem Dominicam? 7. An beata Maria manserit virgo post partum? 8. An Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ Episcopus? 9. An Symbolum fidei sit verè canonicum & Apostolicum? 10. An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro scæminis contra peccatum originale.

8. Quartum sumitur ex vsu & praxi veteris Testamenti. Nam omnes controuersie legales, quæ erant maioris momenti, à summo Sacerdote seu Pontifice, tanquam à supremo in terris Iudice, non autem à Scriptura, debebant dirimi ac definiiri, ut supra copiosè ostensum est.

9. Quintum ex vsu & praxi noui Testamenti, vbi idem hactenus seruatum est. Nam tempore Apostolorum fuit orta controuersia de circumcisione: An scilicet noui Christiani, qui tunc fidem Euangelii recipiebant, non possent saluari, nisi circumciderentur, & legalia seruarent? Quæ controuersia potissimum intelligebatur de Gentilibus ad fidem conuersis. Erat autem duplex de hac re sententia: Vna quorundam, qui ex Iudæis facti erant Christiani; qui dicebant Gentiles per fidem Christi non posse saluari, nisi circumciderentur, & ceremonias legis Mosaiæ obseruarent. Altera Pauli & Barnabæ, qui asserabant, non opus esse circumcisione, & obseruatione legalium. (Actuum 15. 1.) At quomodo decisa & definita est hæc controuersia? An ad solam Scripturam, tanquam ad communem Iudicem delata est? Nihil minus. Sed potius ex consensu vtriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hierosolymam irent ad Apostolos, ut ipsi in solemnibus Concilio de tota re cognoscerent, & definitiuam sententiam pronunciarent. Quod & factum est. Nam ex vna parte designati sunt Paulus & Barnabas; & ex altera, alij: qui simul Hierosolymam profecti, Apostolos & Seniores adierunt. Hi coacto Concilio, & inuocato Spiritu sancto, responderunt his verbis: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstinatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.*

9. Post tempora Apostolorum, alie, atque alie con-

trouersie diuersis locis, atque ætatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice Romano, vel à Conciliis ab eo approbatis, decisas ac diremptas esse, notum est ex historiis Ecclesiasticis. Et qui illorum sententiæ noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti & damnati sunt. Huius rei multa exempla adduxi in supradicto tractatu de Iudice Controuersiarum.

10. Sextum sumitur ex analogia Iudicis Controuersiarum ciuilium. Quod sic propono. Inter res fidei ac religionis ex vna parte, & inter res ciuiles ac politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac ciuilibus sæpe oriuntur lites ac controuersie, quæ requirunt aliquem Iudicem, qui sententiam ferat in ter partes litigantes sic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in controuersis ciuilibus distinguuntur hæc tria, Iudex, Lex scripta, & consuetudo: sic etiam in Controuersis fidei, hæc tria, Iudex, Scriptura vtriusque Testamenti, & traditio. 3. Sicut Princeps vel Magistratus secularis fungitur officio Iudicis in decisione Controuersiarum ciuilium; sic etiam Princeps Ecclesiæ, vel Synodus Ecclesiastica fungitur officio Iudicis in decisione Controuersiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex secularis in decidendis controuersis ciuilibus, sic etiam Scriptura vtriusque Testamenti est quasi norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in decidendis controuersis fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens & integra norma omnium Controuersiarum ciuilium, sed lex scripta & consuetudo simul: sic etiam sola Scriptura vtriusque Testamenti non est sufficiens & integra norma omnium Controuersiarum fidei, sed Scriptura & traditio simul. Hæc clara sunt. Obiectiones alibi solutæ.

CAPVT XII.

De Instrumentis diuini cultus.

1. **D**ixi hactenus de ministris Synagogæ, qui ad diuinum cultum erant deputati: Nunc dicendum est de instrumentis, quibus diuinus cultus peragebatur. Deinde de ipso cultu, qui consistebat in sacrificiis, Sacramentis, & obseruantis legalibus. Et quidè instrumenta diuini cultus erant hæc. 1. Tabernaculum. 2. Templum, quod successit in locum Tabernaculi. 3. Arca fœderis, quæ prius fuit in Tabernaculo, postea in Templo. 4. Propitiatorium, quod erat supra Arcam. 5. Candelabrum habens septem lucernas. 6. Mensa panum propositionis. 7. Altare thymiamatis. 8. Altare holocausti. 9. Vasa sacra. 10. Vestes Sacerdotales. De quibus D. Thom. 1. 2. quæst. 102. artic. 4. Et quidem de vestibus Sacerdotalibus iam antea dictum est cap. 8. quæst. 5. De reliquis hic dicendum. Addam aliquid de Synagogis & cathedris, in quibus Scriptura legebatur & explicabatur.

Tabernaculum, & Templum.

2. Tabernaculum erat mobile & portabile, quod per partes poterat dissolui & conseruari, quando mouenda erant castra. Exodi 26. Templum verò à Salomone ædificatum, erat fixum & immobile, de quo 3. Reg. 6. & seq. Ratio duplex est. Vna literalis; altera mystica. Literalis est, quia Iudæi ab egressu ex Ægypto, vsq; ad tempora Salomonis, non fuerunt quieti. Nā primo per 40. annos errarunt in deserto. Postea habuerunt perpetua bella cū vicinis gentibus in Palæstina. Itaque cōueniens fuit, ut haberent Tabernaculum mobile, quod possent trās-

ferre de loco in locum, non autem fixum & immobile, ne à gentibus occuparetur. At tempore Salomonis, cū essent in summa pace & quiete, poterant sine vllō periculo habere templum fixum & immobile, in quo Deo feruient. Mystica est, quia per Tabernaculum, quod erat mobile & mutabile, significabatur status vitæ præsentis, quæ similiter mutationibus obnoxia est. Per Templum verò, quod erat fixum & stans, significabatur status futuræ vitæ immutabilis. Vnde etiam legimus, quod in ædificatione templi non sit auditus sonitus mallei vel securis, (3. Regum 6. v. 7.) quia nec in futura vita erit vllus strepitus aut turbatio. (Apoc. 21. vers. 4.)

3. Quod ad structuram vtriusq; attinet, Tabernaculū erat longum triginta cubitis: latum decem, altū decem. Et diuisum in duas partes, quarū vna dicebatur *Sanctum*, habens viginti cubitos in longitudine: Altera, *Sanctum Sanctorum*, habens decem cubitos. Itaque *Sanctum* erat quadrangulum, habens longitudinem viginti, & latitudinem decem cubitorum. Inter vtrumque erat velum, quod *Sanctum* diuidebatur à *Sancto Sanctorum*. Et quidem in Sancto erat candelabrum, mensa panum propositionis, & altare thymiamatis: In Sancto Sanctorum, Arca fœderis cum propitiatorio. In Sanctum quotidie ingrediebatur Sacerdotes manè & vesperè, tum vt adolerent thymiamata; tum etiam vt vesperè accenderent lucernas candelabri, & manè eas extinguerent. At in Sanctū Sanctorum solus Pontifex ingredi poterat, idque semel in anno, nempe in festo expiationis, (Leuit. 16.)

4. Erat autem tabernaculum constructum ex viginti tabulis lignorum Setim inauratis, in longitudine versus meridiem: & totidem in longitudine versus Septentrionem. At versus Occidentem, vbi erat latitudo, habebat octo tabulas. Versus Orientem, nullam. Ibi enim erat ingressus in Tabernaculum, ideoque nihil aliud ibi erat, nisi quinque columnæ inauratæ, quæ velo tegebantur; ita vt Sacerdotes eleuato velo, possent introire. (Exod. 26. 15. & sequentibus.)

5. Tegebatur autem tam supernè, quàm ad latera. Primò quidem, decem cortinis, factis ex cocco, purpura, hyacintho ac bysso: quæ per modum tentorij erant tensæ & expansæ. Secundò, vndecim sagis seu stragulis cilicinis. Tertiò, pellibus arietum rubricatis. Quarto, pellibus ianthinis contra pluias & procellas. (Exod. 26. 1. & sequentibus.) Dices: Si Tabernaculum fuit vndique tectum & velatum, quomodo potuit lumen admittere? Respondeo. Admittebat lumen per illam partem Orientalem, vbi Sacerdotes, submoto velo, ingrediebantur. Ibi enim nulla erat tabula, vt dictum est, sed tantum quinque columnæ inauratæ.

6. In circuitu Tabernaculi erat Atrium, supernè patens, & sub dio, quod vndiquaque ambiebat Tabernaculum, ita vt Tabernaculum staret in medio Atrij, sicut apud Christianos templum solet stare in medio cimiterij. (Exod. 40. 31.) Hoc atrium erat quadrangulum, habens centum cubitos in longitudine, & quinquaginta in latitudine, & quinque in altitudine. (Exod. 27. 18.) Cingebatur sexaginta columnis æneis; quarum viginti erant ad Meridiem, viginti ad Aquilonem; decem ad Occidentem, & decem ad Orientem. In istis columnis eminebant paxilli, id est, clauis, è quibus tentoria, id est, vela, vel cortinæ suspendebantur. (Exod. 27. vers. 10. & sequentibus, & Exodi 35. versu 17.) In introitu atrij, erat tentorium, seu cortina cubitorum viginti, pendens ex quatuor columnis. (Exodi 27. vers. 16.) Ab introitu atrij vsque ad Tabernaculum erat longitudo & latitudo quinquaginta cubitorum, vt caperet populum. Nam iste locus erat quasi templum laicorum, in quo orabant & sacrificia offerebant. Non enim poterant intrare in Tabernaculum. In eodem atrio, non quidem versus introitum, sed versus Tabernaculum.

Analogia Bec. Tom. II.

naaculum erat altare holocausti sub dio; & inter altare & Tabernaculum erat labrum æneum, ad lauandum. Exodi trigesimo, versu decimo octauo.

7. Templum, quod Salomon postea ædificauit, fuit multo maius ac capacius, quàm Tabernaculum. Et tria in eo spectari debent. 1. Templum ipsum. 2. Atria circa templum sub dio. 3. Porticus Salomonis sub tecto. Porro templum ipsum, sicut etiam de Tabernaculo dictum est, continebat duas partes. Vna respondebat Sancto, in qua erant candelabra, mensæ & altare thymiamatis. Altera, *Sancto Sanctorum*, in qua erat arca fœderis, cum propitiatorio. Inter vtramq; partem erat velum, de quo Matth. 25. 31. *Et ecce velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum.*

8. De atrijs quæstio est, quot fuerint? constat vnum tantum fuisse iuxta Tabernaculum: plura, quàm vnum, iuxta templum. At quot? Aliqui distinguunt. Aiunt duo fuisse tempore Salomonis: Vnum interius iuxta templum, pro Leuitis & Sacerdotibus, vbi erat altare holocaustorum, & mare æneum: alterum exterius, pro populo, vbi laici orationis causa conueniebant. De vtroque intelligi illud 2. Paralipom. 4. 9. *Fecit etiam atrium Sacerdotum, & basilicam grandem.* Tria verò tempore Herodis: Primum pro Sacerdotibus: Secundum pro laicis: Tertium pro immundis & gentilibus. Vide Azorium lib. 6. Inst. mor. c. 53. & Cornelium in c. 17. Exod. v. 9.

9. Nota, secundum atrium fuisse quasi templum laicorum, in quo orabant, victimas Sacerdotibus offerebant, sacrificia spectant, hostias pacificas comedeant: ideoque in Euangelio templi nomine appellari. Matth. 21. 12. *Intrauit Iesus in templum Dei, & eiecit omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras euertentium columbas euertit, & dicit eis: Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur.* Et infra: *Pueros clamantes in templo & dicentes, Hosanna filio Dauid.* Quæ omnia intelliguntur de atrio laicorum. Nam in templum propriè dictum, nulli licebat ingredi, nisi Sacerdotibus Aaronicis. (Heb. 9. 6.) Nec Christus aut pueri vnquam illud ingressi. Vide Maldonatum in cap. 21. Matt. v. 12. & Cornelium loco citato.

10. De porticu Salomonis similiter quæstio est, an fuerit aliquid distinctum ab atrio seu templo laicorum? Probabile est, fuisse distinctum. 1. quia porticus erat sub tecto; atrium sub dio. 2. in porticu ambulabant Iudæi: in atrio orabant. De porticu dicitur Ioan. 10. 23. *Ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis.* De atrio, *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Vide Azorium lib. 6. cap. 53. q. 3.

Arca fœderis.

11. Arca fœderis (de qua Exodi 25. 10.) primo fuit in Tabernaculo, postea in templo. Et quidem, quædiu fuit in tabernaculo, sæpe de loco in locum transfata est. Nam post finitam peregrinationem in deserto, cum iam filij Israël ingressi essent terram promissionis, primò posita fuit in Galgalis. Secundò, in Silo. Tertiò, in Nobe. Quarto, in Gabaon. Quintò, in Hierusalem. Ratio literalis est, quia Arca manebat ordinariè in illo loco, vbi Pontifex residebat: At ille sæpe mutabat locum, antequam templum erat ædificatum à Salomone. Mystica est, quia Arca fuit figura cœtus Beatorum. At beati in hac vita erant variis mutationibus obnoxij: In altera sunt quieti & constantes. Nam hæc vita comparatur Tabernaculo, quod mouebatur: altera, templo Salomonis, quod certo loco consistebat.

12. Forma Arcæ erat quadrangula, non quadrata. Habebat enim duos cubitos, & dimidium longitudinis: vnum cum dimidio, latitudinis: & vnum cum dimidio, altitudinis. In quatuor angulis habebat quatuor circulos aureos, quibus inducebantur vectes inaurati,

ad portandum. Erat autem facta ex lignis Setim inauratis, in eum finem, ut in ea reponerentur tabulae legis Decalogi. Unde etiam dicta est Arca Testimonij, id est, Legis, quia lex continebat attestacionem diuinæ voluntatis: Et in ea Deus testatum reliquerat, quid à nobis fieri vellet. Item, Arca testamenti seu fœderis, quia lex quæ seruabatur in Arca, erat conditio fœderis inter Deum & Hebræos initi.

13. Et ob hanc causam summa erat veneratio Hebræorum erga Arcam: quod etiam ex his colligi potest. Primò, quia ponebatur in Sancto Sanctorum, tanquam in loco honoratissimo, (Heb. 9.3.) Secundò, præcedebat castra, quando populus proficiscebatur, & super illam columna nubis incumbebat. (Num. 10.33.) Tertiò, portabatur ordinariè à Leuiticis. (1. Paralip. 15.15.) Extraordinariè à Sacerdotibus; ut in transitu Iordanis, & in demolicione murorum Iericho. (Iosue 6.6.) Nunquam à laicis. Unde etiam morte punitus est Oza, quod cum laicus esset, ausus fuisset, non dico portare, sed vel manu attingere Arcam Domini. (2. Reg. 6.7.) Quartò, quando à Leuitis eleuabatur Arca ut præcederet castra, tunc orabat Moyses coram illa, dicens: *Surge Domine, & dissipetur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua.* Quando verò deponebatur, dicebat Moyses: *Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.* (Num. 10.34.) Propter has & similes causas vocabatur gloria Israël. Unde vxor Phinees 1. Reg. 4.21. *Translata est, inquit, gloria de Israel, quia capta est Arca Domini.*

14. Est autem verus quæstio, an præter duas tabulas legis Decalogi, fuerit aliquid aliud in Arca? Nam quod nihil aliud in ea fuerit, colligi potest ex illo 3. Reg. 8.9. *In Arca autem non erat aliud, nisi duæ tabulae lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel.* At Apostolus affirmat, præter duas tabulas fuisse etiam manna, & virgam Aaron. Sic enim scribit Heb. 9.4. *Tabernaculum habens Arcam Testamenti, in qua vna aurea, habens manna, & virga Aaron, quæ fröduerat, & Tabulae Testamenti.* Ad hanc quæstionem respondent Chrysostr. & Theoph. tempore Mosis in Arca nihil fuisse nisi tabulas legis: sed postea à Ieremia, circa tēpus captiuitatis Babylonicæ, appositam fuisse vnam cum manna, & virga Aaronis. Idque Paulum Apostolū per traditionem accepisse à Gamaliele præceptore suo, de quo ipse meminit Act. 22.3. Alij aliter respondent, ut videre est apud Riberam & Cornelium in caput nonum Hebræorum.

15. Est & alia quæstio: An Arca, quæ primò fuit in Tabernaculo, deinde in templo Salomonis vsque ad tempus captiuitatis Babylonicæ, postea etiam fuerit in templo secundo, quod post reditum ex captiuitate Babylonica ædificatum est? Respondeo. Non fuit. Quod, sic ostendo: Ieremias Propheta, antequam templum Salomonis vastaretur, ex instinctu Dei abstulit Tabernaculum, Arcam & altare thymiamatis, & portauit ope Angelorum (ut multi volunt) in montem Nebo, & ibi in quadam spelunca occultauit, ut expressè habetur 2. Mac. 2.4. his verbis: *Erat autem in ipsa scriptura, quomodo Tabernaculum & Arcam insit Propbeta diuino responso ad se factò comitari secum, vsquequo exiit in montē, in quo Moyses ascendit, & vidit Dei hereditatem. Et veniens ibi Ieremias, inuenit locum spelunca, & tabernaculū, & Arcam, & altare incensivntis illuc, & ostiū obstruxit. Et mox additur: Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notaret sibi locum, & non potuerunt inuenire. Ut autem cognouit Ieremias, culpans illos, dixit: Quod ignotus erit locus donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat; & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit Maiestas Domini.* Ex quo colligit Epiphanius in vita Mosis, Dorotheus in Synopsi, & alij boni Authores, Tabernaculum, Arcam, & altare thymiamatis occultanda vsq; ad finem mundi;

A & tunc demum manifestanda ad conuersionem Iudæorum. Si ita est, sequitur primo, non fuisse Arcam in templo secundo, quod, post reditum ex Babylone ædificatū est. Secundò, falsum esse, quod aliqui asserūt, eo tempore, quo templum secundū à Romanis euersum est, Arcam à Tito in triumphum ductam esse. Quod ideo sibi persuadēt, quia Romæ in arcu Titi triumphali apparet depicta Arca. Sed errant. Non est Arca, sed mensa panum propositionis, ut affirmat Iosephus, qui trisphi spectator fuit. Vide Cornel. in c. 25. Exodi, & Serarium in cap. 2. lib. 2. Mach. q. 17. 18. 19.

Propitiatorium.

B 16. Super Arcam, quæ supernè patebat, erat operculum ex puro auro factum, quod dicebatur *Propitiatorium* vel *oraculum*. Super illud stabant duo Cherubim, seu duo Angeli Cherubini, similiter ex puro auro: alter in dextro latere, alter in sinistro, qui expansis & coniunctis alis tangebant propitiatorium; & super illas alas sedebat Deus, tanquam in throno, habens sub se Arcam cum operculo, id est, cum Propitiatorio, tanquam scabellum pedum suorum. Exod. 25. v. 17. & seq. Quo etiam spectant hæc testimonia. 4. Reg. 19.15. *Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, super alas Cherubimorum.* Et 1. Paral. 28. 2. *Cogitavi, ut ædificarem domum in qua requiesceret Arca fœderis Domini, & scabellum Dei nostri.* Et Psal. 98. 5. *Adorate scabellum pedum eius.* 1. adorate Arcam; vel, prosternite vos ante Arcam, quæ est scabellum pedum Domini Dei, sedentis super alas Cherubim. Vide Belarm. in Commentario illius Psalmi, Cornelium in cap. 25. Exodi Azorium lib. 6. Institut. moral. c. 44. & 45.

C 17. Porro operculum arcæ dictum est, vel *Propitiatorium*, vel *Oraculum*. Propitiatorium, quia erat locus placationis, vbi Deus loquens cum Moysse, placabatur, & propitiabatur populo. Exod. 25. 22. *Loquar ad te supra propitiatorium, & de medio Cherubim, qui erunt super Arcam testimonij.* Oraculum verò, quia Deus dabat ibi responsa, seu viuæ vocis oracula, quando Moses consulebat illum de rebus dubiis, vel futuris. Num. 7. 89. *Cum ingrederetur Moyses Tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat voces loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super Arcam Testimonij inter duo Cherubim.* Unde & loquebatur ei. Vide quæ dicta sunt cap. 7. q. 4. §. 9. & quæst. 5. §. 16.

Candelabrum.

E 18. Dictum est de Arca & Propitiatorio, quæ erant in Sancto Sanctorum. Nunc dicendum est de candelabro, mensa panum propositionis, & altari thymiamatis, quæ erant in Sancto. Candelabrum quidem ad Meridiem; mensa ad Septentrionem; altare in medio vtriusque. Exod. 40. 20. Loquor autem de vnicò Candelabro, quod fuit in tabernaculo, non de decem candelabris, quæ fuerunt in templo Salomonis.

F 19. Igitur candelabrum constabat ex auro purissimo. Ex illius hastili procedebat sex calami seu rami, qui omnes æqualiter cū hastili in altum assurgebant. Superius erant septem lucernæ, vna in hastili; reliquæ in sex ramis. Exodi 25. 3. Hæ lucernæ illuminabāt mensam panum propositionis, & altare thymiamatis, sed tantū nocte. Quod intelligitur ex illo Exodi. 27. 20. *Præcipe filiis Israel, ut afferant tibi oleum de arboribus oliuarū purissimum, piloque consusum, ut ardeat lucerna sæper in tabernaculo testimonij, extra velum, quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filij eius, ut vsque mane luceat coram Domino.* Vbi notandum est illud, *vsque mane*, ut sensus sit: Luceat nocte, & non die. Igitur quotidie per totum annum, vespere Sacerdotes accendebant lucernas, ut tota nocte arderent. Mane verò eas extin-

guebant, mundabant, componebant, & oleum infundebant. Quod apertius explicatur Leuitic. 24. versu 2. *Præcipe filius Israel, ut adferant tibi oleum de oliuis purissimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extravelum testimonij in tabernaculo fœderis. Ponētque eas. Aaron à vespere vsque ad mane coram Domino.* (Vide etiam 1. Reg. 3. vers. 3. & 2. Paralip. 13. versu 11.) Præter candelabrum, erant emunctoria ex auro purissimo, quibus lucernæ emungebantur: & thuribula, seu vasa, quibus ea, quæ emuncta erant extingebantur. (Exod. 25. vers. 38.)

Mensa panum propositionis.

20. Hæc mensa facta erat ex lignis Setim, auro obductis: longa duos cubitos; lata vnum; alta vnum & medium. Supernè labio seu linbo aureo, & clausura aurea circumdata, ne panes deciderent. Habens quatuor pedes, quibus fulciebatur. Singuli pedes habebant singulos annulos, in quos vectes lignei, & auro obducti inferebantur, ad mensam tollendam & de loco in locum transportandam. (Exod. 25. 23.)

21. In hac mensa ponebantur duodecim panes, de quibus notanda sunt hæc. Primò, erant duodecim, quia totidem erant tribus filiorum Israël. Secundò, dicebantur panes propositionis, vel panes faciles, quia in conspectu Dei proponebantur. (Exod. 25. vers. 30.) Tertio, erant azymi ex similia purissima, & singuli ponderabant duas decimas. (Leu. 24. 5.) Quarto, sex ponebantur in vna parte mensæ, & totidem in altera. (ibidem vers. 6.) Quintò, his panibus imponebatur thus, ad significandum, Deo oblatos esse. (ibidem vers. 7.) Sextò singulis Sabbatis auferebantur veteres, & ponebantur noui, adhuc calidi. (ibidem vers. 8.) Septimò, veteres comedebantur à solis Sacerdotibus. (Matth. 12. 4.) Octauò, noui pinsebantur à Leuitis. (1. Paralipomenon 9. 32.) Nonò, similia, ex qua fiebant, offerebantur à populo. (Leuitic. 24. 5.) Vnde sequitur, & Laicos, & Leuitas, & Sacerdotes aliquid egisse circa hos panes. Laici offerebant materiam; Leuitæ pinsebant; Sacerdotes manducabant. Falsa igitur est Hebræorum Traditio, de qua Hieron. in cap. 1. Malachia: *Panes propositionis, iuxta Traditiones Hebræicas, ipsi Sacerdotes serere, ipsi demetere, ipsi molere, ipsi coquere debebant.* E

Altare thymiamatis.

22. Altare erat duplex: Vnum thymiamatis seu incensi, in quo incendebatur thus, & alia aromata suauissimi odoris: alterum holocaustorum in quo omnes victimæ offerebantur. Igitur de altari thymiamatis, de quo nunc sermo est hæc notanda sunt. (Exodi 30.)

23. Primò, factum erat ex lignis Setim inauratis; longum cubitum vnum; latum cubitum vnum; altum cubitos duos. Habens quatuor cornua, & coronam auream per gyrum. In medio habens craticulam reticulatam, per quam fauillæ & cineres aromatum incensorum decidebant sub altare, vt inde suo tempore eximerentur. Habens insuper quatuor annulos, per quos inferebantur duo vectes, quibus portabatur à Sacerdotibus per desertum.

24. Secundò, Hoc altare positum erat in Sancto, inter candelabrum & mensam panum propositionis, obuersum propitiatorio seu oraculo, quod erat in Sancto Sanctorum super Arcam. Vnde etiam vocari solet altare Oraculi; quia ita erat obuersum Oraculo, vt per aperturam, quæ erat supernè in pariete diuidente Sanctum à Sancto Sanctorum, ascenderet fumus aromatum ex altari thymiamatis, & perueniret ad ipsum Oraculum, Analogia Bec. tom. II.

A vbi Deus residens super alas Cherubim, dabat responsa: idque eo fine, vt Deus isto suffitu ac odore aromatum, tanquam supremus omnium Dominus, honoraretur.

25. Tertio, In hoc altari nullæ victimæ, sed tantum thymiamata, seu aromata suauissimi odoris incendebantur: non tantum à Pontifice, sed etiam à minoribus Sacerdotibus, qui quotidie bis, semel mane, & semel vespere illud præstabant, vt capite septimo, quæstione quarta, paragrapho primo dictum est. Non quod Deus delectaretur eiusmodi odoribus, (cùm sit incorporeus) sed quod esset signum magnæ venerationis, ac reuerentiæ erga Deum, tanquam supremum Dominum, vt iam ante insinuauimus.

Alter holocausti.

26. Hoc altare, in quo holocausta, & quæuis alia sacrificia Deo immolabantur & cremabantur, non erat in Tabernaculo, sed in Atrio Sacerdotum, sub dio positum, propter ignem, fumum & nidorem victimarum, vt supra dixi. De quo similiter hæc notanda sunt. (Exodi 27. & 38.)

Primò, erat factum ex lignis Setim, quæ æneis tabulis interius & exterius tegebantur, ne ab igne læderentur. Longum cubitos quinque; latum totidem; altum tres. Interius cauum & inane, ad continendum ignem pro comburendis sacrificiis. (Exodi 27. versu 1. & 8.)

Secundò, habebant supernè craticulam æneam, foraminibus plenam, instar retis, quæ totam altaris longitudinem & latitudinem occupabat. Huic craticulæ imponebantur victimæ, vt à subiecto igne cremarentur, & earum cinis per foramina craticulæ sub altare decideret.

Tertio, ex eadem craticula pendeat arula ænea, vel focolus æneus, in ipsa altaris cavitare: in quo focolo erat ignis ad comburendas carnes quæ in superiori craticula ponebantur. Hic ignis, qui de cælo fuerat missus, quotidie nouis lignis appositis fouebatur à Sacerdotibus, ne vnquam extingueretur. Focolus, in quo erat ignis, pendeat in cavitare altaris, & supernè per quatuor carenulas alligabatur ad quatuor altaris & craticulæ cornua.

Quarto, altare habebat quatuor annulos aureos per quos duo vectes inferebantur ad portandum altare. Totidem annulos & vectes habebat craticula, distinctos ab annulis & vectibus altaris, vt seorsim portari posset.

Quinto, in hoc altari, manè & vespere quotidie, primò immolabatur Agnus, quasi iuge sacrificium, de quo sequenti capite. Deinde alia victimæ, siue essent votiæ, siue spontaneæ, siue præceptæ ob aliquod festum incidens.

Labrum æneum, & reliqua vasa sacra.

27. Vasa, quæ seruibant pro Tabernaculo & Atrio, erant potissimum hæc. Primò, labrum æneum. (Exodi 30. versu 18. & cap. 38. versu 8.) Secundò, Acetabula, phialæ, thuribula, cyathi. (Exod. 25. vers. 29.) Tertio, Lebetes ænei. (Exod. 27. versu 3.) Quarto, mortariola & crateres. (Numer. 4. 7.) De singulis dicam aliquid.

28. Labrum æneum erat vas quoddam ex ære factum, vt in eo lauarentur Sacerdotes, antequam accederent ad sacrificia. Et similiter partes victimarum antequam immolarentur. Erat autem factum ex æneis speculis mulierum, quæ excubabant in ostio Tabernaculi, vt habetur Exodi 38. versu. 8. Apud Hebræos vocabatur concha; apud Septuaginta Interpretes *κωνίη*, id est, E iij

lauatorium. Huic simile curauit fieri Salomon, sed multo capacius, quod ob magnitudinem dictum est *Mare æneum*. De quo 3. Regum 7. versu 23. *Fecit quoque mare fuisse decem cubitorum à labio usque ad labium, rotundum in circuitu. Et stabat super duodecim boves, è quibus tres respiciebant ad Aquilonem & tres ad Occidentem & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem.*

29. Acetabula, phialæ, cyathi, thuribula, facta erant ex puro auro, & seruiebant in usum mensæ; & in ea tanquam in repositoio asseruabantur. Hoc sensu intelligendum est illud Exodi 37. 16. *Et vasa ad diuersos usus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina. Videlicet lib. 4. de templo cap. 57. per acetabula intelligit crateres aureos, quibus singuli panes imponebantur. Per thuribula, eorum opercula, ne panes à pulueribus, vel à muscis fœderentur. Per phialas, vasa, quibus imponebatur thus supra ipsos panes. Per cyathos, vasa, quibus vinum pro panibus libabatur.*

30. Alij sic explicant. Acetabula erant scutellæ vel catini, ad excipiendam & continendam similam, quæ offerebatur. Phialæ erant vasa parua & concava, parata ad vinum, & alia libamina in sacrificiis fundenda. Septuaginta vocant *duonias*, id est, mortaria. Hieronymus sæpe appellat mortariola. Cyathi ad eundem usum seruiebant: thuribula facta erant ad duplicem usum. 1. ad offerendum thymiamam, quod adolebatur. 2. ad asseruandum thus, quod ponebatur super panes propositionis. (Leuit. 24. 7.) Noster alibi *crateras*; Septuaginta *libatoria* vertunt.

31. Lebetes ænei (de quibus Exodi 27. 3.) subseruiebant altari holocaustorum, ad suscipiendos cineres victimarum, qui cadebant per foramina craticulæ positæ supra altare, vt habetur loco citato: *faciè que in vultu eius* (altaris) *(lebetes ad suscipiendos cineres, &c.*

32. Quæres, quid hæc omnia significauerint? Vel, cuius rei figura fuerit Tabernaculum, & reliqua, quæ iam recensita sunt? Respondeo. Tabernaculum fuit figura Ecclesiæ Christi quatenus complectitur Ecclesiam militantem in terris, & triumphantem in cælis. Quod sic declaro. Tria spectari poterant in Tabernaculo. 1. Atrium, quod erat circa Tabernaculum. 2. Sanctum, quod erat vna pars Tabernaculi. 3. Sanctum Sanctorum, quod erat altera pars Tabernaculi.

Igitur Atrium fuit figura Ecclesiæ militantis, quoad communem vitam Christianorum. Nam in Atrio erant tria. 1. Locus orationis laicorum. 2. Labrum æneum, ad abluendas fordes. 3. Altare holocausti, ad cremanda animalia. Similiter tria sunt in communi vita Christianorum. 1. Communis oratio. 2. Sacramentum penitentiae, quo abluuntur peccata. 3. Mortificatio vitiorum, per ieiunium, & alia pia opera.

Sanctum fuit figura eiusdem Ecclesiæ militantis, quoad vitam perfectorum. Nam in Sancto erant tria. 1. Mensa panum propositionis. 2. Altare thymiamatis. 3. Candelabrum lucens. Sic tria sunt in vita perfectorum. 1. Sacramentum Eucharistiæ, quod fuit significatum per panes propositionis, vt docent Hieronymus, Cyrillus, Damascenus, & alij. 2. Iugis oratio & contemplatio, quæ fuit præfigurata per aromata, quæ incensebantur in altari thymiamatis. (Apoc. 5. 8.) 3. Doctrina & Sanctitas, cuius typum gessit Candelabrum lucens. (Matth. 5. 5.)

Sanctum Sanctorum fuit figura Ecclesiæ triumphantis. Nam tria erant in Sancto Sanctorum. 1. Arca fœderis. 2. Propitiatorium. 3. Cherubini. Sic tria sunt in cælo. 1. Cætus Beatorum. 2. Humanitas Christi gloriosa. 3. Angeli sancti. Rursum, in Arca erant tabulæ Decalogi, vna cum manna, & virga Aarons florens. Sic in cætu Beatorum est perfecta charitas Dei

A & proximi; abundantia diuinæ suauitatis, & gloriosa Sanctorum corpora.

Synagoga & Cathedra.

33. Synagoga, vt initio capitis sexti dictum est, erant ædificia sacra, in quibus Iudæi singulis Sabbatis solebant scripturam legere & explicare. Dictæ sunt autem Synagoga, id est, congregationes, quia erant domus seu Ecclesiæ, in quibus Iudæi congregabantur. Sicut enim Christiani hoc tempore solent congregari in templis, ad audiendas conciones diebus festis; ita Iudæi soliti erant congregari in Synagogis, ad legendam & audiendam legem Mosaicam. Marci 1. 21. & Lucæ 4. 16. & Act. 13. 14.

34. In singulis Synagogis erant Cathedrae, seu sedilia, in quibus sedebant, tum illi, qui legebant & explicabant legem Mosaicam; tum illi, qui audiebant, vt patet Matth. 23. 6. vbi de Scribis & Phariseis dicitur: *Amant primas Cathedras in Synagogis.* Ex quo sequitur, quosdam fuisse cathedras honoratiores pro Phariseis & legis Doctoribus: alias minus honoratas pro populo, qui ab illis instruebatur.

35. Quæres 1. In quem usum fuerint ædificata Synagoga? Respondeo. In triplicem usum, vt colligitur ex scriptura. 1. Ad docendum & prædicandum Moysen ac Prophetas. 2. ad orandum. Ad puniendos delinquentes. Ita Toletus in cap. 16. Ioannes, annot. 2. & Turniellus in annalibus, anno mundi 2594. num. 14. Nam primò, solebant doctores populi singulis Sabbatis conuenire ad Synagogas, ibique legere & explicare libros Moysis ac Prophetarum. Actor. 15. 21. *Moses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicant in Synagogis, vbi per omne Sabbatum legitur.* Et quidem ordinarij Doctores erant Scribæ & Pharisei, Matth. 23. 2. *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisei.* Quod tamen officium sæpe vsurpauit Christus, Marci 2. 21. *Sabbatis ingressus in Synagogam, docebat eos.* Et Lucæ 4. 15. *Et ipse docebat in Synagogis eorum.* Et alibi. Solebant aliquando ordinarij Doctores, postquam legissent & explicassent aliquem Scripturæ locum: offerre etiam aliis potestatem legendi & explicandi, præsertim aliunde accedentibus. Sic obtulerunt Paulo & Barnabæ, Actor. 13. 14. *Ingressi Synagogam die Sabbatorum, sederunt. Post lectionem autem legis & Prophetarum, miserunt Principes Synagoga ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, &c.* Sin etiam videntur obtulisse Christo, Lucæ 4. 16. *Intrauit secundum consuetudinem suam die Sabbati in Synagogam, & surrexit legere. Et traditus est illi liber Isaia Prophetæ: Et vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi scriptum erat: Spiritus Domini super me. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intenti in eum. Cæpit autem dicere, &c.* Certè minister, qui obtulit illi librum Isaia, fecit hoc iussu Scribarum & Phariseorum, qui Synagogam præsidebant.

36. Secundo, solebant etiam Iudæi, orationis causa, venire ad suas Synagogas, vt patet Iudith 6. 21. *Conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt, petentes auxilium à Deo Israel.* Vbi per Ecclesiam non potest aliud intelligi, quàm Synagoga illius loci. Sicut etiam Psalm. 25. 12. *In Ecclesiis benedicite me Domine.* Et Psalm. 67. 27. *In Ecclesiis benedicite Deo Domino.* Quod apertè confirmatur ex illo Matthæi 6. 5. *Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare.* Vbi reprehenduntur Scribæ & Pharisei, non ideo præcisè, quod orarent in Synagogis, quia hoc erat licitum &

uſitatum) ſed quod ibi orarent, vt viderentur ab hominibus. Itaque non tam oratio in Synagogis, quàm inanis gloria fuit à Chriſto reprehenſa.

37. Tertio, ſolebant denique in ſuis Synagogis punire eos, qui vel verè deliquerant, vel falſò putabantur deliquiſſe. Quod faciebant dupliciter. Primò, eiciendo illos extra Synagogam. Quam pœnam valdè formidabant Iudæi. Ioan. 9. 22. *Hac dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos. Jam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſiquis eum conſiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.* Et Ioan. 12. 42. *Ex Principibus multi crediderunt in Chriſtum: ſed propter Phariſæos non conſitebantur: vt à Synagoga non eicerentur.*

Secundò, alias pœnas corporales, in ipſis Synagogis, infligendo. Matthæi 10. 17. *Synagogis ſuis ſtagellabunt vos.* Et Matthæi 23. 34. *Mitto ad vos Prophetas, & ex illis ſtagellabitis in Synagogis veſtris.* Et Act. 22. 19. *Ego eram concludens in carcerem, & cadens per Synagogas eos, qui credebant in te.* Et cap. 26. 11. *per omnes Synagogas frequenter puniens eos, compellebam blaſphemare.*

38. Quæres 2. Quando primum cœperint ædificari Synagogæ? Aliqui putant tempore captiuitatis Babylonice. Tunc enim Iudæi in exilio conſtituti, non habebant templum, in quo orarent, & Legis Moſaice explicationem audirent. Itaque neceſſe fuit vt ædificarent quaſdam domos, in quibus id præſtare poſſent. Alij rectius ſentiunt, multo ante id factum eſſe, vt Toletus & Turniellus loco citato. Ratio eſt, quia ante Captiuitatem Babylonicam, tempore Regum ac Iudicum, neceſſe fuit, Iudæos habere aliquem locum, in quo ſingulis Sabbatis orationi & lectioni Legis Moſaice vacarent. Hoc autem non potuit fieri in eo tantùm loco, vbi erat Tabernaculum vel Templum; quia moraliter erat impoſſibile, omnes Iudæos ſingulis Sabbatis ex tota Iudæa in vnum locum conuenire (hoc enim ter ſolùm fiebat in anno, nempe in Paſchate, Pentecoſte, & Feſto tabernaculorum, vt habetur Deuter. 16. 16.) Ergo neceſſe eſt, in variis locis fuiſſe Synagogas, in quibus commodè id fieret. Et hoc probant teſtimonia ſuperius citata Pfalm. 25. 12. & Pfalm. 67. 27. Itemque illud 2. Paralip. 17. 9. *Docerant populum in Iuda, habentes librum legis Domini, & circumdabant eunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum.* Quod ſine dubio factum eſt in Synagogis, quæ erant in vribus Iuda.

39. Quæres 3. Quæ fuerit antiquiſſima inter omnes Synagogas? Toletus, Turniellus, & Rabini putant illam fuiſſe antiquiſſimam, quæ erat in Maſpha. Ibi enim conſtat fuiſſe domum quamdam, ſeu Eccleſiam tempore Iudicum & Regum, ad quam deuotionis cauſa ſolebant conuenire Iſraëlitæ. Iudicum 11. 11. *Locutus eſt Iephte omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſpha.* Et cap. 20. 1. *Egreſſi ſunt omnes filij Iſrael, & pariter congregati ad Dominum in Maſpha: Et conuenerunt in Eccleſiam populi Dei Et Reg. 7. 5. Dixit autem Samuel: Congregate vniuerſum Iſrael in Maſpha, vt orem pro vobis Dominum.* Et 1. Machab. 3. 46. *Congregati ſunt, & venerunt in Maſpha, contra Ieruſalem; Quia locus orationis erat in Maſpha ante in Iſrael.* Ex his teſtimonijs tria colligo. 1. In Maſpha fuiſſe Eccleſiam populi Dei. 2. Fuiſſe ibidem locum orationis. 3. Idque tempore Iephte, Samuelis, & Machabæorum.

40. Dices: Hæc omnia poſſunt intelligi de Tabernaculo & Arca fœderis, quæ erant in Maſpha, Reſpondeo. Non poſſunt. Nam Tabernaculum & Arca, nec tempore Iephte, nec tempore Samuelis, nec tempore Machabæorum, fuerunt in Maſpha. Imo nunquam ibi fuiſſe, veriſimile eſt. Quod ſic oſtendo. Tabernaculum primò fuit in Galgalis, tempore Iofue

A (Iofue 5. 10.) Deinde, in Silo, tempore Samuelis (1. Regum 4. 3.) Tertio in Nobè, tempore Dauidis (1. Regum 21. 1. & cap. 22. verſ. 19.) Quarto, in Gabæon, tempore Salomonis (3. Reg. 3. 4. & 1. Paralip. 21. 29.) Quinto, in Ieruſalem in templo Salomonis (3. Regum 8. 4.) Vbi autem manſerit tempore captiuitatis Babylonicæ, non conſtat. Similiter Arca fœderis, primò quidem fuit in ipſo Tabernaculo, in Galgalis, & in Silo, vſque ad tempora Samuelis. Deinde ſeparata fuit à Tabernaculo, & ex Silo translata in caſtra Iſraëliitarum pugnantium contra Philiftæos, ſub eodem Samuele. (1. Reg. 4. 3.) Poſtea capta fuit à Philiftæis, & in Azoto poſita in templo Dagon. (cap. 5. verſ. 1. & 2.) Inde translata in Accaron. (verſ. 10.) Inde in Agrum Iofue Bethſamitæ. (cap. 6. verſ. 14.) Inde Carithiarim in domum Abinadab in Gabæa. (cap. 7. v. 1.) Inde in domum Obededom Gethæi. (2. Regum 6. 10.) Inde in ciuitatem Dauid. (verſ. 12.) Numquam legitur fuiſſe in Maſpha. Vnde ſequitur, domum ſeu Eccleſiam, quæ fuit in Maſpha à tempore Iofue vſque ad Machabæos, nihil aliud fuiſſe, quàm Synagogam, in quam orationis cauſa conueniebant Iſraëlitæ.

41. Quæres 4. Quam multæ fuerint Synagogæ? Reſpondeo. Initio fuerunt paucæ: ſed poſtea, crescente populo, multiplicatæ ſunt. Adè quidem, vt tempore excidij Ieroſolymitani numeratæ fuerint 480. Synagogæ in ſola vrbe Ieruſalem: quarum aliæ pro Iudæis aduenis, qui religionis cauſa veniebant Ieroluſimam, vt tradunt Toletus & Turniellus loco citato, & Genebrardus in Chronologia, vbi agit de rebus geſtis ſub Ioachim ſummo Sacerdote. Quod enim Iudæi aduenæ habuerint Ieroluſimis ſuas Synagogas, conſtat ex illo Act. 6. 9. *Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia & Aſia.* Erant etiam plurimæ extra Ieruſalem in aliis ciuitatibus, quarum ſic mentio Matthæi 4. 23. & Lucæ 4. 15. & alibi.

42. Quæres 5. An in ſola Iudæa fuerint Synagogæ? Reſpondeo. Etiam extra Iudæam fuerunt multæ, vt Damafci, Salaminæ, Antiochiæ, Piſidiæ, Iconij, Theſſalonicæ, Berocæ, Athenis, Corinthi, Epheli; vt habetur in Act. Apoſt. cap. 9. 2. cap. 13. 5. & ſeqq. cap. 14. 1. cap. 17. 1. & ſeqq. cap. 18. 4. & ſeqq. Nam in illis ciuitatibus habitabant Iudæi permixti cum gentilibus, vt patet ex locis citatis. Vnde etiam Synagogæ, quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ gentilium, ſed Iudæorum. Act. 13. 5. *Cum veniſſem Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Iudæorum.* Et cap. 14. 1. *Factum eſt autem Iconij, vt ſimul introirent in Synagogam Iudæorum.* Et cap. 17. v. 1. *Venerunt Theſſalonicam, vbi erat Synagoga Iudæorum.*

43. Quæres 6. An omnes Synagogæ ædificatæ fuerint à ſolis Iudæis? Reſpondeo. Non omnes. Nam etiam Gentiles, qui bene affecti erant erga Iudæos, ſolebant Synagogas pro illis extruere. Habemus exemplum in Centurione, de quo Seniores Iudæorum ad Chriſtum Lucæ 7. verſ. 4. *Dignus eſt, vt hoc illi præſtes: Diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificauit nobis.*

Epilogus huius Capituli.

44. Hic obiter notandum eſt, instrumenta diuini cultus, de quibus actum eſt hætenus, fuiſſe magni momenti apud Deum & homines. Quod ex triplici capite colligi poteſt. Primò, ex parte ipſius Dei. Nam ipſe ſpeciatiim mandauit fieri Tabernaculum, Arcam, Propitiatorium, & alia instrumenta, quæ recenſuimus. Secundò, ex parte Iudæorum, qui fuerunt valde prom-

pti ac liberales in faciendis expensis, quæ ad fabricam erant necessaria. Exod. 35. vers. 20. *Egressa omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysis, obtulerunt mente promptissima atque denotata primitias Domino, ad faciendum opus Tabernaculi testimonij. Quidquid ad cultum, & ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus præbuerunt armillas & in aures, annulos, & dextralia, &c.* Tertio, ex parte gentilium, qui & ipsi, ex instinctu Dei, multa conferebant ad promovendum Dei cultum. Vt Cyrus Rex Persarum, de quo 1. Esdræ 1. 2. *Hæc dicit Cyrus Rex Persarum: omnia regna terra dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa.* Et Seleucus Rex Asiæ, ac alij vicini Reges; de quibus 2. Machab. 3. 1. *Igitur cum sancta Civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniam Pontificis pietatem; fiebat ut & ipsi Reges & Principes locum summo honore dignum ducerent, & Templum maximis muneribus illustrarent: ita ut Seleucus Asia Rex de redditibus præstaret omnes sumptus ad ministrerij sacrificiorum pertinentes.* Hinc discant Christiani Pontifices, Reges, subditi, quid sui officij sit in promovendo Dei cultu. Pontifices imitentur Oniam in pietate: Reges Cyrum & Seleucum in liberalitate: Subditi populum Israëliticum in conferendis expensis. Nisi hoc faciant, eveniet ipsis, quod Iudæis, quando defecerunt à cultu Dei, contigit. Ierusalem eversa est, Templum incendio conflagrauit, omnes in captiuitatem abducti sunt.

CAPUT XIII.

De Sacrificiis Mosaïcis.

Sacrificia Mosaïca tripliciter diuidi possunt. 1. ratione materiæ. 2. ratione formæ & finis. 3. ratione temporis. Et quidem ratione materiæ, diuiduntur in victimas, oblationes, & libamenta. Ratione formæ ac finis, in holocausta, hostias pacificas, & hostias pro peccato. Ratione temporis, in iuge sacrificium, quod quotidie; & in sacrificium Agni Paschalis, quod in Paschate; & in alia sacrificia, quæ in aliis solennitatibus offerebantur. De quibus dicam hoc ordine. 1. De victimis, immolationibus, & libaminibus. 2. De holocaustis, hostiis pacificis, & hostiis pro peccato. 3. De iugi sacrificio. 4. De agno Paschali. 5. De sacrificiis aliarum solennitatum. 6. De igne, quo utebantur Sacerdotes in sacrificiis. 7. Addam aliquid de sacrificio noui Testamenti, quod per sacrificia Mosaïca fuit præfiguratum.

De Victimis, immolationibus & libamentis.

2. Igitur, ratione materiæ, triplicia erant sacrificia Mosaïca. 1. Victimæ seu hostiæ. 2. Immolationes. 3. Libamenta. Erat enim triplex materia à Deo designata, quæ in Iudæorum sacrificiis offerri poterat ac debebat. Primo, animalia; ut oves, capræ, hædi, boues, vituli, columbæ, passeres, turtures. Secundo, fructus terræ. 3. ut panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum vitentium, & triticum. Tertio, liquores; ut sanguis, vinum, oleum, aqua. Nec aliquid his amplius. Cum ergo fiebat sacrificium ex animalibus, vocabatur hostia seu victima: cum ex fructibus terræ, immolatio: cum ex liquoribus, libamen seu libamentum.

3. Erat autem diuersus modus offerendi in hoc triplici rerum genere. Nam animalia offerebantur mactatione & combustione: fructus terræ, immutatione: liquores, effusione. Porro illa immutatio fructuum erat

A etiam varia. Nam panis in frustra dissecabatur; simila; fartagine, clibano, vel craticula coquebatur; sal vrebatur; thus adolebatur; manipulus spicarum torrebatur; triticum contrebatur.

4. Hic quæri potest, cur non alia animalia, nec alios fructus, nec alios liquores, licuerit offerre in sacrificiis Mosaïcis, quàm quæ iam numerata sunt? Ratio dubitandi est, quia præter illa, sunt alia multo præstantiora. Optima autem quæque Deo offerenda sunt. Hinc sacrificium Abelis fuit Deo gratum, non autem Cain; quia Abel obtulit de primogenitis animalium: Cain verò, non de primitiis frugum, sed de communibus frugibus. Respondeo. In hac re debet nobis sufficere voluntas Dei, qui in lege Mosaïca sic voluit & ordinavit. Nec tamen desunt rationabiles causæ, cur id factum sit; de quibus videri potest D. Thomas in 1. 2. q. 101. & 103.

De Holocausto, Sacrificio pro peccato & hostia pacifica.

5. Ratione formæ ac finis, erat etiam triplex sacrificium in lege Mosaïca. 1. Holocaustum. 2. Sacrificium pro peccato. 3. Hostia pacifica. Vide D. Thomam 1. 2. q. 102. art. 2. ad 8.

6. Holocaustum erat sacrificium perfectissimum, quia in eo tota res oblata comburebatur, & in fumum resoluta, sursum ad Deum ascendebat; ita ut nihil inde cederet in vsum humanum. Per hoc enim perfectissimè designabatur, omnia esse ipsius Dei, & omnia ad ipsius honorem referenda. Et in hunc finem erat potissimum institutum hoc genus sacrificij: tamen interdum etiam pro peccato populi & Sacerdotum offerri poterat.

7. Sacrificium pro peccato, partim cremabatur, partim cedebat in vsum Sacerdotum, qui in atrio templi ex eo vescabantur. Per hoc significabatur (ut notat D. Thomas) quod exspiratio peccatorum fiat quidem à Deo, sed per ministerium Sacerdotum. Solet autem offerri pro peccatis quibusdam externis, & pro peccatis commissis per ignorantiam, vel negligentiam circa ceremonias legis. Leuit. 4. & 5. Item, pro peccato furti, periurij, calumniæ. Leuit. 6. & 7. Porro, sicut diuersa erant peccata, & diuersæ personæ, quæ peccabant; ita etiam diuersa erant sacrificia pro peccato. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro aliis peccatis. Similiter, aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga aliud pro priuatis hominibus.

8. Hostia pacifica poterat ex duplici titulo offerri. 1. In gratiarum actionem, pro beneficiis à Deo acceptis. 2. Ad noua beneficia à Deo impetranda. Diuidebatur autem in tres partes: quarum vna comburebatur ad honorem Dei; altera cedebat in vsum Sacerdotum; tertia in vsum offerentium. Per hoc significabatur, quod salus hominis procedat à Deo, per directionem Sacerdotum, & cooperationem illius; qui saluatur.

9. Ab hac diuisione, quæ iam explicata est, parum differt illa, quæ sacrificium diuiditur in Latreuticum, Eucharisticum, Impetratorium, & Propitiatorium. Latreuticum dicitur, quod solum fit ad Deum colendum, testando eius principatum, & nostram seruitutem seu subiectionem. Hoc potissimum fit holocausto. Eucharisticum dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. Impetratorium, pro beneficiis accipiendis. Vtrumque in veteri lege dicebatur *hostia pacifica*. Propitiatorium est, quod offertur pro peccatis, & pro peccatorum pœnis ac flagellis auertendis. Hoc idem est, quod sacrificium pro peccato.

10. Adhuc tria notanda sunt ex D. Thoma, quæst. 102. art. 3. ad 8. & 10. Vnum est, quod si conferamus hæc sacrificia Mosaïca inter se, ratione sanctitatis & præstantiæ, primum locum obtineat Holocaustum; Secundum, Hostia pro peccato; Tertium, Hostia pacifica pro beneficio accepto; Quartum, Hostia pacifica pro beneficio accipiendo. Ratio est, quia hæc sacrificia instituta sunt ad cultum & honorem Dei: Ergo, quo maior vel minor est obligatio colendi Deum, eo maior vel minor dignitas est sacrificij, quo illum colimus. Obligamur autem hoc ordine. 1. Propter infinitam ipsius maiestatem. 2. Propter offensam in ipsum commissam. 3. Propter accepta beneficia. 4. Propter sperata beneficia ordinem: Primo loco. Ergo iuxta hunc censeri debet Holocaustum: Secundo, hostia pro peccato: Tertio, hostia pacifica pro beneficio accepto: Quarto, hostia pacifica pro beneficio accipiendo. Idem ordo dignitatis colligi potest ex parte ipsius sacrificij. Nam Holocaustum totum comburebatur in honorem Dei; cætera non item: Ergo ex hac parte, cæteris erat præstantius. Hostia pro peccato, partim cremabatur ad honorem Dei, partim comedebatur: sed à solis Sacerdotibus, non à populo; & in solo atrio, non alibi; & ipso die sacrificij, non alio. Hostia pacifica pro beneficio accepto, partim cremabatur ad honorem Dei, in quo erat pars hostiæ pro peccato; partim comedebatur, non tamen à solis Sacerdotibus, sed etiam à populo: nec in solo atrio, sed vbiq; in Hierusalem: & in hoc erat inferior. Hostia pacifica pro impetrando beneficio, poterat comedi, non solum à populo, & extra atrium; sed etiam extra diem sacrificij. Poterat enim conferuari in sequentem diem; & in hoc erat infra sanctitatem Hostiæ pro beneficio accepto.

11. Alterum est, quod tamen si carnes victimarum sæpe venirent in usum Sacerdotum & populi, ut iam dictum est: numquam tamen sanguis, aut adeps. Nam sanguis affundebatur ad crepidinem altaris in honorem Dei: adeps verò adurebatur igne. Huius rei varias assignat causas D. Thomas. Vide infra cap. 15. §. 12. & sequentibus.

12. Tertium est, quod tamen si pro diuersitate peccatorum, diuersa fuerint instituta sacrificia: non tamen seruabatur illa proportio, ut quo maius esset peccatum, eo præstantior esset res oblata in sacrificio: sed contra potius, quo maius esset peccatum, eo vilior species animalis offerebatur, ut ex Rabbi Mose notauit D. Thomas. Nam capra, quod est vilissimum animal, offerebatur pro idololatria, quod est grauissimum peccatum. Pro ignorantia verò Sacerdotis, offerebatur vitulus: pro negligentia Principis, Hircus, (Leuit. 4. & seqq.)

De iuge sacrificio, quod quotidie offerebatur.

13. Iudæi ex præcepto diuino iubebantur quotidie offerre duos agnos anniculos, & immaculatos in holocaustum: alterum mane, & alterum vespere. Et cum illis simillam conspersam oleo, & vinum pro libamine. Hæc autem oblatio vocabatur iuge sacrificium, vel holocaustum sempiternum, quia quotidie fiebat, & nunquam intermittebatur. Sic enim legimus Exodi 29. 38. *Hoc est, quod facies in altari, agnos anniculos duos per singulos dies iugiter, unum agnum mane, & alterum vespere, decimam partem simila consperse oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin, & vinum ad libandum eiusdem mensuræ in agno tuo. Alterum verò agnum offeres ad vespere, iuxta ritum matutinae oblationis, & iuxta ea, quæ diximus, in odorem suauitatis. Sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes vestras, ad osium tabernaculi testimonij coram Domino, ubi constitutam est loquar*

A *ad te. Et Num. 28. 3. Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: unum offeretis mane, & alterum ad vespere.*

14. Hoc iuge sacrificium veteris Testamenti fuit figura sacrificij Missæ in nouo Testamento. Primò, ratione rei oblatæ. Nam sicut in illo offerebatur agnus immaculatus: ita in hoc offertur Christus, qui est Agnus sine macula, Ioann. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Secundò, ratione loci. Sicut ille offerebatur in Tabernaculo: ita hic in Ecclesia. Tertio, ratione durationis. Sicut ille offerebatur quotidie; ita Christus offertur quotidie. Vnde etiam apud Daniele cap. 12. 11. vocatur *iuge sacrificium.* Quarto, ratione determinationis temporis. Sicut ille offerebatur manè & vespere; ita Christus à principio mundi vsque ad finem. Apocalyp. 13. 8. *Agnus qui occisus est ab origine mundi.* Non quidem re ipsa, sed per energiam. Quintò, ratione adiuncti. Sicut ille offerebatur cum simila & vino; ita Christus quotidie offertur sub specie panis & vini.

De Agno Paschali.

C 15. Hoc sacrificium agni Paschalis à Deo institutum est, paulò ante egressum filiorum Israël ex Ægypto: ac primò celebratum pridie egressionis ad vespere: cum mandato, ut postea singulis annis, primo mense anni, die 14. mensis ad vespere, repeteretur. Quod an semper factum sit, postea videbimus. Ad maiorem illius notitiam, hæc breuiter examinanda sunt. 1. Qualis debuerit esse agnus. 2. An pro agno licuerit aliud animal immolare. 3. Quo tempore immolandum fuerit agnus. 4. Quo loco. 5. Quo ritu. 6. Quinam potuerint ex illo comedere. 7. In quem finem institutum sit hoc sacrificium agni. 8. Quoties celebratum à Iudæis.

16. Est ergo prima quæstio, qualis debuerit esse agnus? Respondeo. Debit habere tres condiciones. 1. ut esset masculus. 2. ut anniculus, seu vnus tantum anni. 3. ut sine macula, id est, sanus & integer, non morbidus aut vitiosus. Hoc patet ex illo Exodi. 12. 3. *Decima die mensis huius tollat unusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus.* Quæ autem maculæ, seu vitia arcerent quodcumque animal à sacrificio, explicat Moses Leuitici 22. 21. his verbis: *Homo qui obtulerit victimam, tam de bobus, quam de ouibus, immaculatam offeret, ut acceptabile sit: Omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habeas, si papulas, aut scabiem, aut imperiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini.*

17. Altera quæstio est, an pro agno licuerit aliud animal immolare? Respondeo. Non licuit aliud immolare, nisi hœdum, qui similiter debebat esse masculus, anniculus, & sine macula. Sic enim legimus Exodi 12. 5. *Erunt autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum.* Obiici potest illud Deuteronom. 16. 2. *Immolabis Phase Domino Deo tuo, de ouibus & bobus.* Ergo præter agnum & hœdum licebat etiam bouem aut vitulum immolare. Respondeo. Nomen Phase, dupliciter sumi solet. Primò proprie ac strictè pro agno Paschali, qui immolabatur decimo quarto die mensis primi ad vespere: Et hoc sensu, non licebat pro agno immolare aliud animal, nisi hœdum, ut dictum est. Secundò, improprie & late, pro hostiis pacificis, quæ durante solemnitate Paschali, offerebantur in diebus azymorum, qui sequebantur vespere & immolationem agni Paschalis. Huiusmodi autem hostiæ poterant sumi etiam ex bobus: Et hoc sensu intelligitur, quod allatum est ex Deuteronomio.

Vide quæ scripta sunt Numer. 28. 16. Vnde patet, tam agnum Paschalem, quam ceteras victimas illius solemnitatis, vocari Phasem in Scriptura. Hinc facile explicatur illud Ioan. 18. 28. *Erat autem mane, & ipsi non introibant in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.* Vbi per Pascha non intelligitur agnus Paschalis, quem Iudæi pridie ad vesperam comederant: sed victimæ pacificæ, quæ sequentibus azyrnorum diebus comedi solent, non tamen nisi à mundis & purificatis.

18. Tertia quæstio est, quo tempore immolandus fuerit Agnus? Respondeo. Die decimoquarto mensis primi ad vesperam. Sic enim præceperat Deus Exod. 12. 3. *Decima die tollat unusquisque agnum per familias & domos suas. Et seruabit eum usque ad quartamdecimam diem huius, immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam.* Hoc præceptum, quoad posteriorem partem, semper seruatum est. Nam Hebræi, non solum in Ægypto ante egressionem, sed etiam postea in monte Sinai & alibi, solebant immolare agnum paschalem die decimoquarto mensis primi ad vesperam. Excipio vnum casum. Nam si eo die immundi essent, poterat differri vsque ad diem decimumquartum sequentis mensis: quod aliquando etiam factum est. Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui putant, Iudæos nunquam, nisi in Ægypto, iustos fuisse quærere agnum die decima, quem postea immolarent die decimaquarta ad vesperam: sed vnicuique liberum fuisse, vt quæreret, quo die vellet. Ita Abulens. in cap. 12. Exod. quæst. 4. Riber. lib. 5. de templo cap. 3. & nonnulli alij. Et duplex illorum ratio est. Vna, quia postea, quotiescunque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti de die decimo, quo debebat quærari agnus; sed solum altera pars de die decimoquarto, quo debebat immolari. Ergo signum est, quod illa pars, de die decimo, non obligauerit, nisi in Ægypto. Altera, quia erant legitimæ causæ, in Ægypto debuerint agnum prius quærere & præparare, quam veniret dies immolationis: quæ tamen causæ postea locum non habuerunt. Erant autem hæc. 1. quia sciebant, se post paucos dies egressuros esse ex Ægypto, & ideo erant valde occupati circa ea paranda, quæ ad futuram profectionem putabantur esse necessaria. Ne ergo propter hanc occupationem obliuiscerentur agni paschalis, iussi sunt tempestiuè illum quærere & præparare. 2. Vt tanto plus temporis haberent ad explorandum, an agnus esset talis, qualis ex præscripto Dei requirebatur, nempe anniculus, masculus, sine macula. 3. Vt illis diebus, quibus agnus asseruabatur, ex ipsius aspectu & balatu, facilius cogitarent de futura liberatione ex Ægypto.

19. Neutra ratio videtur conuincere. Non prior, quia etiam postea, quotiescunque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, & intestinis. Et tamen ita fieri oportebat. Nec posterior, quia illæ tres causæ non magnopere vrgent. Imo prima & tertia non coherant inter se. Nam si in futuram profectionem ita intenti erant Israëlita, vt periculum esset, ne obliuiscerentur agni paschalis; quid necesse fuit, vt ex aspectu & balatu agni reducerentur in recordationem futuræ profectionis? Secunda nihil efficit. Cur enim in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus esset anniculus, & sine macula, si postea non indigebant? An minus cauti & solertes erant in Ægypto, quam extra Ægyptum? Non video, cur id asseramus.

20. Quarta quæstio est, quo loco immolandus fuerit agnus paschalis? Respondeo. Distinguenda sunt quatuor tempora. Primum egressionis ex Ægypto. Secun-

um peregrinationis in deserto. Tertium ingressus in Iudæam. Quartum habitationis in Iudæa. Igitur, cum adhuc in Ægypto essent Hebræi, singuli patres-familias in sua domo iuebantur immolare, & comedere agnum. (Exod. 12.) At tempore peregrinationis, immolarunt & comederunt in deserto Sinai. (Num. 9. 1.) Porro in ingressu in Iudæam, post transitum Iordanis, in campetribus Iericho (Iolue 5. 10.) Denique tempore habitationis in Iudæa, nusquam licebat id facere, nisi in illo loco, vbi esset tabernaculum, iuxta illud Deuter. 16. 5. *Non poteris immolare Phasem in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius tibi, immolabis Phasem vespere ad Solis occasum, quando egressus es de Ægypto.* Locus autem, in quo habitauit nomen Domini, fuit variis temporibus varius. Primò Galgala. Secundò Silo. Tertio Nobe. Quarto Gabaon. Quintò Ierusalem, ædificato templo Salomonis. Et hæc causa est, cur sepe in sacris literis fiat mentio eorum, qui tempore Paschali Hierosolymam ascendebant, vt secundo Paralipomenon trigésimo, versu primo. Luca secundo versu 41. & alibi.

21. Quinta quæstio est, quo ritu coquendus & comedendus fuerit Agnus? Respondeo. In prima immolatione, quæ in Ægypto contigit, seruatus est hic ritus & ordo. 1. Mactabatur agnus, & sanguis eius ponebatur super vitroque poste ianuæ, & superliminari domus, in qua edendus erat. 2. Excoriabatur, diffindebatur, & eleuabatur. 3. Assabatur igne. 4. Assatus comedebatur cum capite, pedibus & intestinis. 5. Adhibebantur azymi panes, cum lactucis agrestibus. 6. Nihil ex eo licebat conseruare in sequentem diem: sed si quid residuum fuisset, igne comburendum erat. 7. Qui illum comesturi erant, debebant accincti esse renidus, calceati, baculum manibus gestantes, festinantes. Vide Exod. 12. Duo hic quærari solent. 1. An hæc omnia sint etiam seruata? 2. An Iudæi comedentes Agnum, debuerint stare, an sedere? Nihil certi de vitroque.

22. Sexta quæstio est, quinam potuerunt comedere de agno Paschali? Respondeo. Solum Iudæi, non autem alienigenæ, nisi prius essent circumcisi, (Exod. 12. 43.) Et ratio est, quia circumcisio erat figura Baptismi: & agnus Paschalis, sacrificij Eucharistiæ. Sicut ergo in nouo Testamento, nemo potest esse particeps sacrificij Eucharistiæ, nisi sit baptizatus: ita in veteri Testamento, nemo poterat edere de agno Paschali, nisi esset circumcissus. Sed an omnes circumcisi poterant? Certum est, immundos non potuisse. Vnde si qui Iudæi, vel alienigenæ circumcisi, eo die, quo ordinariè immolabatur agnus Paschalis, immundi fuissent, debebant prius mundari, & expectare vsque ad diem decimum quartum sequentis mensis, sicut factum est Numer. 9. 6. & 2. Paralip. 30. 15.

23. Septima quæstio est, in quem finem institutum fuerit hoc sacrificium Agni? Respondeo. In duplicem finem. Primò, in memoriam illius beneficij, quod Iudæi consecuti sunt ea nocte, quæ secuta est immolationem Agni Paschalis in Ægypto. Tunc enim Deus percussit omnia primogenita Ægypti, intactis primogenitis Iudæorum: & liberavit Iudæos à seruitute Pharaonis. Secundò, in typum & figuram Christi, qui tanquam Agnus innocens immolatus & occidendus erat pro humano genere. De priori fine intelligitur illud Exod. 12. 14. *Habebitis hunc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.* Et vers. 26. *Et cum dixerint vobis filij vestri: Quæ est ista religio? dicetis eis: Victimæ transitus Domini est, quando transiit super domos filiorum Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans.*

liberans, De posteriori loquitur Apostolus 1. Corint. 5. *7. Pascha nostrum immolatus est Christus*. Duo autem spectanda sunt in Agno. 1. Immolatio, quæ erat figura Christi in Cruce immolandi. 2. Comestio, quæ erat figura Christi in vltima Cæna comedendi sub specie panis & vini. Prior figura in his consistit. Primò, sicut per immolationem Agni Paschalis, & per asperionem Sanguinis eius super postes & liminaria, liberati sunt Israëlita à captiuitate Pharaonis, & ab Angelo percutiente: sic per immolationem Christi in Cruce, & per effusionem Sanguinis illius, liberatum est genus humanum à seruitute peccati & diaboli. Secundò, sicut Agnus vespere immolatus est: sic Christus in fine sæculorum mortuus est pro nobis. Tertio, sicut Agnus immolabatur à tota multitudine populi Israëliti: sic Christus morti addictus est, clamante tota Iudæorum multitudine, *Crucifige, Crucifige*. Quarto, sicut Agnus erat masculus, anniculus, & sine macula: sic Christus in patiendo fortis, in flore ætatis, & sine vilo peccato. Quintò, sicut os non confringebatur in Agno: sic Christi crura in Cruce non sunt fracta. Quam figuram expressit Euangelista, Ioann. 19. 33. Sextò, sicut pro agno poterat hædos subrogari: sic Christus, tamen si Agnus esset, tamen inter iniquos, id est, inter hædos reputatus est. Et sicut hædos tolet esse victima pro peccatis: sic Christus pro peccatis totius mundi oblatu est. Hinc etiam Iacob Patriarcha hædinis pellibus obuolutus fuit, vt Christum præfiguraret. Posterior figura consistit in his. Primò, sicut Agnus fuit comestus à Iudæis: sic Christus in Eucharistia comeditur à Christianis. Secundò, sicut ille à solis Iudæis & circumcisus, & in sola ciuitate Ierusalem: ita hic à solis Christianis, & baptizatis, & in sola Ecclesia. Tertio, sicut ille assatus igne corporali: ita hic assatus igne charitatis. Quarto, sicut ille cum azyms panibus, & lactucis agrestibus: ita hic cum magna puritate, & dolore de peccatis. Quintò, sicut ille cum capite, pedibus, & intestinis: ita hic cum diuinitate, & humanitate, latente sub specie panis & vini. Denique, sicut ille à Iudæis succinctis & peregrinantibus ad terram promissionis: ita hic à Christianis, properantibus ad caelestem patriam.

24. Octaua quæstio est, quoties à Iudæis celebratum sit Pascha? Respondeo. Constat ex Scriptura, & sæpè celebratum, & sæpè omisum esse. Ac primò celebratum est in egressu ex Ægypto. (Exod. 12. 28.) Secundò, in deserto Sinai, anno secundo egressionis. (Numerorum nono, versu primo.) Tertio, in campestribus Iericho. (Iosue quinto, versu decimo.) Quarto, in Ierusalem sub Ezechia Rege. (2. Paralipomenon 30. 1.) Quintò, in Ierusalem sub Iosia Rege. (quarto Reg. vigesimo tertio, versu vigesimo primo, & 2. Paral. 35. 1.) Sextò, post reditum ex captiuitate Babylonica in Ierusalem. (1. Esdræ 6. 19.) Septimò, tempore Christi & Apostolorum. (Matth. 26. 17.) Omisum autem est primò, toto tempore peregrinationis, exceptis duobus primis annis. Nam primò anno celebratum est in Ægypto: secundo, in deserto Sinai, vt dictum est. Ab eo tempore, per 38. annos, vsque ad transitum Iordanis, omisum est. Non enim Iudæi, qui transibant Iordanem, erant circumcisi, ac proinde non poterat celebrare Pascha. Vnde Iosue, cum vellet post transitum Iordanis in Galgala, seu in campestribus Iericho, renouare immolationem Agni, prius mandauit omnes circumcidi. (Iosue 5. 2.) Deinde tempore Regum sæpè omisum est. Vnde Ezechias & Iosias hortati sunt populum, vt omnes venient Ierosolymam, & ibi iuxta legem celebrarent Pascha. (4. Reg. 13. 21. & 2. Paralipomen. 30. 1.) Denique, intermisum est tempore captiuitatis Babylonice. Vnde post captiuitatem, cum Iudæi redissent Ierosolymam, cœperunt iterum immolare. (1. Esdræ. 6.

Analogia Bc. Tom. II,

A 19.) Atque hæc ex Scripturis dicta sufficiant.

De alijs aliarum solemnitatum sacrificiis.

25. Præter iuge sacrificium, quod quotidie; & præter Agnum Paschalem, qui in Paschate offerebatur; erant alia sacrificia, quæ in reliquis solemnitatibus offerri debebant ex præscripto legis. Erant autem hæc solemnitates. 1. Sabbathum. 2. Neomenia, seu initium mensis lunaris. 3. Solennitas azymorum, quæ incipiebat postridie Paschatis. 4. Pentecoste. 5. Festum Tubarum. 6. Festum Expiationis. 7. Scenopogia, seu festum Tabernaculorum. 8. Festum Cætus atque Collectæ. De quibus fusius c. 15. §. 31. & sequentibus.

26. Sacrificium Sabbathi describitur Num. 28. 9. his verbis: *Die autem Sabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas simila oleo conuersa in sacrificio, & liba qua ritè funduntur per singula Sabbatha in holocaustum sempiternum.*

27. Sacrificium Neomeniæ ibidem versu 11. *In Calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas simila oleo conuersa in sacrificio per singulos vitulos: & duas decimas simila oleo conuersa per singulos arietes: & decimam decimam simila ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suauissimi odoris atque incensum est Domino. Libamenta autem vini, qua per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt. Media pars hinc per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertere succedant. Hircum quoque offeretis Domino pro peccatis.*

28. Sacrificium solennitatis azymorum ibidem versu 16. *Mense autem primo, quartadecima die mensis, Phasè Domini erit, & quintadecima die solennitas. Septem diebus vescentur azymis. Quarum dies prima venerabilis & sancta erit: omne opus seruire non facietis in ea, offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem: & sacrificia singulorum ex simila, qua conuersa sit oleo: tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimam per agnos singulos, id est, per septem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomite ignis, & in odorem suauissimum Domino, qui surget de holocausto, & de libationibus singulorum, &c.*

29. Sacrificium Pentecostes, Leuitic. 23. 15. *Numerabitis ergo septem hebdomadas plenas, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis simila fermentata, quos coquetis in primitias. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento vnum, & arietes duos, & erant in holocaustum cum libamenti suis, in odorem suauissimum Domino. Facietis & hircum pro peccato, duobusque anniculos hostias pacificorum. Cumque eleauerit eos Sacerdos, cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum.*

30. Sacrificium festi Tubarum, Leuit. 23. 24. *Mense septimo, prima die mensis, erit vobis Sabbathum, memoriale, clangentibus tubis, & offeretis holocaustum Domino. Quale autem debeat esse hoc holocaustum, disertè explicatur Num. 29. 1. *Mensis septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. Omne opus seruire non facietis in ea, quia dies clangoris est, & tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino, vitulum de armento vnum, arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos septem: & in sacrificiis eorum simile oleo conuersa tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, & vnam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem.**

E

Et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, A
præter holocaustum Calendarum cum sacrificiis suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Vbi nota, in festo Tubarum tria fuisse sacrificia offerenda. Vnum, ratione festi Tubarum. Alterum, ratione Neomeniæ. Tertium, iuge sacrificium, quod quotidie offerebatur. Et hoc significat Scriptura, cum dicit, præter holocaustum Calendarum, & holocaustum sempiternum: quasi dicat præter illa duo sacrificia, offeretis etiam illud tertium quod iam præscripsi.

31. Sacrificium festi Expiationis, Leuit. 23. 27. Decimo die mensis septimi, dies Expiationem erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Hoc holocaustum describitur Numer. 29. versu septimo, his verbis: Decima dies mensis huius septimi erit vobis sancta, offeretisque holocaustum Domino, vitulum de armento vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem: Et in sacrificiis eorum simila oleo conspersa tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimam per agnos singulos, qui sunt simul agni septem: Et hircum pro peccato, absque iis, quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio, & libaminibus eorum. Vbi iterum nota, præter hircum pro peccato, debuisse offerri, primò, vitulum, cuius sanguis inferebatur in sanctuarium: secundò, hircum alium, super quem Sacerdos confitebatur peccata populi, & sic emittebatur in desertum. (Leuitici decimo sexto.) Tertio, iuge sacrificium. Vide Lyranum in cap. decimum nonum Numerorum.

32. Sacrificium Scenopægiæ seu Tabernaculorum, Leuitic. 23. 34. A quintodecimo die mensis septimi, erunt ferie tabernaculorum septem diebus Domino. Septem diebus offeretis holocausta Domino. Hæc holocausta septem dierum figillatim exprimentur Num. 29. 3. his verbis: Primo die offeretis vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libaminibus eorum simila oleo conspersa tres decimas per vitulos singulos, duas decimas arietibus duobus, & decimam decimam agnis singulis: Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine eius. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, &c. Die tertio, vitulos undecim, &c. Et sic deinceps. Hoc solum aduerte, quod illis septem diebus omnia sacrificia sint eadem, excepto numero vitulorum. Nam primo die offerebantur tredecim vituli: secundo, duodecim: tertio, undecim: quarto, decem: quinto, nouem: sexto, octo: septimo, septem. Singulis autem diebus, duo arietes, quatuordecim agni, hircus pro peccato, & iuge sacrificium.

33. Sacrificium Cætus atque Collectæ, quod tractis septem diebus Tabernaculorum, celebrabatur octauo die, describitur Leuitici 23. 36. Dies quoque octauus erit celeberrimus, & offeretis holocaustum Domino: Est enim Cætus atque Collecta. Et Num. 29. 35. Die octauo offeretis vitulum vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem: sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos, & arietes, & agnos rite celebrabitis: Et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque eius ac libamine. Sequitur communis clausula: Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris: præter vota, & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis. Vnde constat, generatim loquendo, duplicia fuisse sacrificia: quædam necessaria ex præscripto legis: alia spontanea ex arbitrio & deuotione offerentium. De prioribus, quæ fiebant in solemnitatibus, dictum est hæctenus. De posterioribus nihil necesse dicere in particulari, quia parum ad nostrum institutum.

De igne, quo utebantur Sacerdotes in sacrificiis.

34. Quinque certa sunt ex scripturis. Primum est, ignem quendam à Deo cælitus datum esse, qui consumpsit primum sacrificium, quod obtulit Aaron in deserto, postquam Sacerdos à Mose consecratus est: quod contigit anno secundo egressionis filiorum Israël ex Ægypto. Sic enim legimus Leuit. 9. 24. Apparuit gloria Domini omni multitudini: Et ecce egressus ignis à Domino, deuorauit holocaustum, & adipem, qui erant super altare. Quod cum vidissent turbe, laudauerunt Dominum, ridentes in facies suas.

35. Alterum est, hunc ignem debuisse perpetuo nutrirî & conseruari à Sacerdotibus, ne vnquam in altari deficeret. Leuit. 6. 12. Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos, subiciens ligna mane per singulos dies. Et infra: Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.

36. Tertium est, non alio, quàm isto igne potuisse vti Sacerdotes ad sacrificia. Hoc inde constat, quia Nadab & Abiu, filij Aaronis, à Deo puniti sunt, quod alieno igne vsi essent. Leuit. 10. 1. Arrepsitque Nadab & Abiu filij Aaron, thuribalis, posuerunt ignem, & incensum desuper, offerentes eorum Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. Egressusque ignis à Domino, deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. Vide D. August. in quæstionibus super Leuit. quæst. 31.

37. Quartum est, hunc ignem à secundo anno egressionis ex Ægypto, quo cælitus à Deo datus est, perpetuo conseruatum fuisse in altari Tabernaculi, vsque ad tempus captiuitatis Babylonicæ, quo & templum incensum est, & Iudæi in Babylonem abducti sunt. Tunc enim in quodam puteo à Sacerdotibus absconditus est. 2. Machab. 1. 19. Cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptam ignem de altari, occultè absconderunt in valle, vbi erat puteus altus & siccus, & in eo conlati sunt eum, ita vt omnibus ignotus esset locus. Hinc sequitur, ignem illum, in toto tempore, quod præcessit captiuitatem, toties mutasse locum, quoties Tabernaculum cum altari de loco in locum translatum est. Fuit ergo per 39. annos in solitudine. Postea cum filij Israël, transito Iordane, venissent in terram promissionis, fuit successiue in variis locis. 1. in Galgala. 2. in Silo. 3. in Nob. 4. in Gabaon. 5. in Hierusalem, ædificato iam Salomonis Templo. Ibique mansit vsque ad captiuitatem, vt dictum est.

38. Quintum est, eundem ignem, post solutam captiuitatem, iubente Nehemia, quæsitum fuisse à nepotibus eorum Sacerdotum, qui illum in puteo absconderant, nec tamen inuentum: sed pro eo repertam fuisse aquam crassam, quæ, oblato sacrificio, diuinitus in ignem conuersa est. 2. Machab. 1. 20. Cum autem præterissent anni multi, & placuit Deo, vt mitteretur Nehemias à Rege Persidis nepotes Sacerdotum illorum, qui ascenderant, misit ad requirendum ignem: & sicut narrauerunt nobis, non inuenit ignem, sed aquam crassam. Et iussit eos haurire & adferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, iussit Sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita. Vtque hoc factum est, & tempus adfuit, quo Sol resursit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita vt omnes mirarentur. Porro, diem illum, quo ignis hic diuinitus accensus est, habuerunt Iudæi pro solemnitate, & deinceps festum seu dies dati ignis appellata est. Et postea in secundo Templo, eodem igne vsi sunt in sacrificiis.

39. Porro in hoc igne, de quo hæctenus dictum est,

tria spectanda sunt, quæ mysterium habent. Primò, Quod sit à Deo datus. Secundò, Quod illo solo, & non alio licuerit vti in Sacrificiis. Tertio, Quod cum perisset, ex aqua crassa, per ministerium Sacerdotum, non sine magno miraculo, recuperatus sit. Hæc, inquam, tria mysterium habent. Et primò discimus, ignem illum, quo nos in nouo Testamento perficimus sacrificium, cælestem esse, nec alium, quàm ignem diuinæ charitatis. Ex secundo, nullum sacrificium Deo gratum esse sine hoc igne charitatis. 1. Cor. 13. 3. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ex tertio, hunc ignem charitatis aliquando in nobis perire per peccatum mortale, quod habet se instar aquæ crassæ: sed postea, accedente absolutione Sacerdotali, non sine magno miraculo reuiuiscere & recuperari. De hoc igne loquitur Christus Luc. 12. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?* Vide Augustinum in Psal. 96.

De sacrificio noui Testamenti, quod per sacrificia Mosaïca fuit præfiguratum.

40. In nouo Testamento duplex est sacrificium. Vnum cruentum, quo Christus in ara Crucis Deo Patri oblatum est pro expiatione nostrorum peccatorum. Alterum incruentum, quo idem Christus quotidie sub specie panis & vini offertur in altari, partim in memoriam cruenti illius sacrificij, partim ob has causas. 1. Ad colendum Deum. 2. Ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. 3. Ad impetranda noua beneficia. 4. Ad placandum Deum.

41. Hæc duo sacrificia possunt dupliciter spectari. Primò, quoad rem oblatam: & sic non sunt duo, sed vnum. Nam in vtroque est vna & eadem res oblatam, nempe CHRISTVS Dominus. Secundò, quoad modum & ritum offerendi: & sic duo sunt. Nam Christus in altero oblatum est cruento modo, & in propria specie humana, per realem sui occisionem. In altero offertur incruento modo, & sub specie aliena, sine reali sui occisione.

42. Vtrumque sacrificium est quasi primarium prototypum, ad quod præfigurandum omnia sacrificia Veteris Testamenti ordinata sunt: siue illa fuerint Mosaïca, de quibus actum est; siue antiquiora Mosaïcis, vt sacrificium Abrahamæ, Melchisedech, Iob. Vt omittam reliqua. Nam hæc omnia fuerunt typi seu figuræ nostri sacrificij. Quod breuiter sic explico.

43. In sacrificio cruento, quo Christus in Cruce oblatum est, multa spectari possunt. Primò, quod fuerit vnigenitus Dei filius. Secundò, quod à Patre oblatum in mortem. Tertio, quod Patri obsequentissimus. Hæc tria optimè præfigurantur per sacrificium Abrahamæ, quo obtulit vnigenitum filium suum Isaac. Quarto, quod re ipsa occisus sit. Hoc significant omnia sacrificia Mosaïca, quæ erant ex animalibus. Quintò, quod effusione Sanguinis liberauerit nos à seruitute diaboli. Hoc significat sanguis Agni Paschalis, qui super postes domorum aspersus, liberauit filios Israël à seruitute Pharaonis. Sextò, quod suo sanguine mundauerit nos à peccatis nostris. Hoc significat sanguis hircorum & aliorum animalium, teste Apostolo Hebræor. 9. 13. *Si enim sanguis hircorum & taurorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis?* Septimò, quod innocens occisus sit. Hoc significat mactatio Agni Paschalis. Vnde Isaias cap. 53. 7. *Sicut ovis ad occisionem ducitur, & quasi agnus coram tondente se obtulit, & non aperiet os suum.* Octauò, quod tamen innocens fuerit, tamen cum latronibus deputatus sit. Hoc significat Hircus, qui loco Agni Paschalis offerri Analogia Bec. Tom. II.

poterat. Hircus enim animal fetidum est. Nondè, quod crura eius non sint fracta. Hoc significat Agnus Paschalis, de quo scriptum est Exodi 12. 45. *Os non comminuetis ex eo.* Decimò, quod se totum Patri obtulerit, nulla parte sibi reseruata. Hoc significant omnia holocausta.

44. Similiter in sacrificio incruento multa spectari possunt. Primò, quod quotidie offeratur in Eucharistia. Hoc significat iuge sacrificium, de quo supra. Secundò, quod caro Christi verè comedatur in hoc sacrificio, Ioan. 6. 55. *Caro mea verè est cibus.* Hoc significat caro Agni Paschalis, quæ verè comedebatur ab offerentibus. Tertio, quod Christus sumatur sub specie panis & vini. Hoc significat sacrificium Melchisedech, qui panem & vinum obtulit. Quarto, quod comesturi ex hoc sacrificio, debeant esse puri à peccatis, ne indignè accedant. 1. Corinth. 11. 29. *Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans Corpus Domini.* Hoc significat sanctificatio filiorum Iob. Quintò, quod debeant habere veram contritionem & dolorem de peccatis præteritis. 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo.* Hoc significat lactucæ agrestes in esu Agni Paschalis. Sextò, quod debeant esse parati ad currendam viam mandatorum Dei, & contendere ad cælestia. Hoc significant Iudæi, qui accincti lumbis, & calceati, & tenentes baculum in manibus, festinanter comedebant Agnum Paschalem. Hæc ferè præcipua sunt. Alia minutiora omitto.

CAPVT XIV.

De Sacramentis Mosaïcis.

1. Sacramenta sunt quædam externa signa seu ceremoniæ, quæ ex Dei institutione habent vim significandi & efficiendi aliquam sanctitatem, vt passim docent Theologi. Est autem duplex sanctitas. Vna vera & interna, quæ est idem, quod gratia iustificans: Altera legalis & externa, quæ consistit in quadam munditia legali, id est, à lege Mosaïca præscripta. Sicut enim lex Mosaïca reputabat quosdam immundos seu irregulares, qui hoc vel illo modo affecti essent, aut certa quædam opera facerent: Ita etiam reputabat quosdam mundos & sanctos, si certas quædam ceremonias à Deo institutas vsurparent. Hoc posito, queritur primò, Quæ & quot fuerint Sacramenta Mosaïca, Secundò, Quam vim & efficaciam sanctificandi habuerint. Tertio, An fuerint tam perfecta, quàm nostra Sacramenta. Quarto, Quid de singulis in particulari statuendum sit.

QUESTIO I.

Quæ & quot fuerint Sacramenta Mosaïca?

1. Generatim loquendo, fuerunt duplicia. Quædam pertinebant ad totum populum, vt Circumcisio, Esus Agni Paschalis, Purificationes ab externis immunditiis, Expiationes à peccatis. Quædam ad Ministros Synagogæ, vt Consecratio Sacerdotum, Ablutio manuum ac pedum, rasio pilorum, esus panum propositionis, & quorundam aliorum, quæ Sacerdotum vsibus deputabantur. (Diuus Thomas in 1. 2. quæst. 102. art. 5.)

2. Hæc omnia erant figuræ seu typi Sacramentorum nouæ legis. Nam primò, Circumcisio erat figura Baptismi. 2. Esus Agni Paschalis, & esus panum propositionis, figura Eucharistiæ. 3. Purificationes & expiationes, figura penitentia. 4. Consecratio Sacerdotum

tum, figura sacri Ordinis. (D. Thomas ibidem art. 5. ad 3.)

3. **Quæres**, cur nulla fuerit figura reliquorum Sacramentorum, ut Confirmationis, Extremæ Vnctionis, & Matrimonij? D. Thomas assignat hanc causam: quia Confirmatio est Sacramentum plenitudinis gratiæ (Galat. 4. 4. & Hebr. 7. 19.) Similiter, Extrema Vnctio est quali immediata quædam præparatio ad introitum regni cælestis. At in Vet. Test. nemini patebat introitus in regnum cæleste, quia ianua regni cælestis nondum erat aperta, eò quod Christus nondum persolverat pretium redemptionis nostræ, per effusionem sui Sanguinis. (Hebr. 9. 8. & cap. 10. 19.) Denique, Sacramentum Matrimonij significat indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia quam, Matrimonium Iudæorum non poterat significare, quia per libellum repudij poterat dissolui. (Deut. 24. 1.)

4. **Dices** 1. Videntur plura fuisse Sacramenta, quàm quæ iam enumerata sunt, ut Manna, & aqua scaturiens de petra, quæ erant figuræ Sacramenti Eucharistiæ. Respondeo. Erant quidem figuræ Sacramenti Eucharistiæ, ut bene obicitur; sed tamen non erant propriè Sacramenta. Non enim erant externæ ceremoniæ à Deo institutæ, quæ ordinariè deberent vsurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota. In V. T. fuerunt duplices figuræ nostrorum Sacramentorum. Quædam erant figuræ & Sacramenta simul: ut Circumcisio, Esus Agni Paschalis, & reliqua superius enumerata. Quædam non erant Sacramenta, sed tantum figuræ, quo pacto transitus maris rubri erat figura Baptismi: Et Manna, figura Eucharistiæ. Neutrum tamen Sacramentum. (D. Thomas 3. par. quæstione 70. articulo 1. ad 2.)

5. **Dices** 2. Si non fuerunt alia Sacramenta Mosaica, quàm quæ enumerata sunt, necesse est, pauciora fuisse Mosaica, quàm sint nostra, quod est contra Augustinum in Psal. 73. asserentem, plura fuisse Mosaica. Sequela patet, quia nostra Sacramenta sunt septem. At Mosaica non fuerunt septem, sed tantum quatuor, correspondentia Baptismo, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, sacro Ordini, ut dictum est. Respondeo. Mosaica fuerunt multo plura, quàm quatuor, fuerunt enim variæ purificationes ab immunditiis legalibus, & similiter variæ expiationes à peccatis. Quæ tamen inter se diuersæ essent, representabant tamen vnum Sacramentum nouæ legis, nempe Sacramentum Pœnitentiæ. Eodem modo fuerunt multa, quæ representabant Eucharistiæ.

QVÆSTIO II.

Quam vim, & efficaciam sanctificandi habuerint Sacramenta Mosaica?

1. **S**ensus est, quam sanctitatem significauerint & effecerint Sacramenta Mosaica? Tria probanda sunt. 1. Quod significauerint gratiam iustificantem, quæ est vera & interna sanctitas. 2. Quod tamen non effecerint aut contulerint gratiam iustificantem. 3. Sed quod contulerint sanctitatem, seu munditiã legalem. Sit ergo.

2. **PRIMA CONCLUSIO.** Sacramenta Mosaica erant signa gratiæ iustificantis, quæ in N. T. danda erat per Christum. Ita passim Theologi, qui asserunt, Sacramentum in genere nihil aliud esse, quàm signum rei factæ: vel, inuisibilis gratiæ signum visibile. Et hoc interesse inter Sacramentum. V. ac N. T. quod hoc sit signum gratiæ præsentis: illud fuerit signum gratiæ per Christum dandæ. Nam sicut nos in N. T. credimus, Christum venisse; ita Iudæi in V. T. credebant, venturum esse. Vnde, sicut nostra Sacramenta significant gratiam, quæ reip̃a datur per Christum; ita illorum

A Sacramenta significabant gratiam, quæ danda erat per Christum. Et hoc sensu dicit Apostolus Hebr. 10. 1. *Vmbra habens lex futurorum, non ipsam imaginem rerum.*

3. **SECUNDA CONCLUSIO.** Sacramenta Mosaica non efficiebant gratiam iustificantem, quàm significabant, vel, Non erant signa practica gratiæ iustificantis: vel, Non habebant vim iustificandi, aut remittendi peccata, quoad culpam. (Quæ omnia ferè pro eodem vsurpantur.) ita D. Thomas in 3. p. q. 62. art. 6. & alij passim, exceptis paucis. Et probatur primò ex ijs Scripturæ locis, ubi Sacramenta Mosaica vocantur egena, infirma, & inutilia. Egena, quia non continebant gratiam: Infirma, quia non poterant à peccato liberare: Inutilia, propter eandem causam. Galatarum 4. 9. *Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa?* id est, ad ceremonias & Sacramenta Mosaica. Et Hebræorum 7. 18. *Reprobatio fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem.* Vbi per mandatum intelligit legem Mosaicam, quæ ideo reprobata est, quia erat infirma & inutilis. Tamen enim præscriberet multas ceremonias & Sacramenta, non tamen per ea poterat hominem saluare. Quod etiam confirmatur ex sequentibus testimonijs. Ioan. 1. 17. *Lex per Moysen data est gratia & veritas per Iesum Christum facta est;* id est, Moyses dedit populo nudam legem, nudas ceremonias, nuda Sacramenta. At Christus dedit etiam gratiam, quam Moyses dare non potuit. Et Galat. 3. 11. *In lege nemo iustificatur apud Deum,* id est, vi legis: vel, vi sacrificiorum & Sacramentorum, quæ à lege præscripta sunt. Et ibidem v. 21. *Si data esset lex, quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia.* At ex lege non est iustitia: Ergo lex non potest viuificare. Ratio sumitur ex præcedenti conclusione; quia si Sacramenta Mosaica contulissent gratiam, iam fuissent signa præsentis gratiæ, & non futuræ. Nec Apostolus dixisset: *Vmbra habens lex futurorum bonorum,* sed potius, *Habens præsentia bona,* id est, præsentem gratiam, iustitiam, & salutem.

4. **TERTIA CONCLUSIO.** Sacramenta Mosaica conferebant quandam munditiã & sanctitatem legalem, quæ quidem non erat vera & interna sanctitas, sed tamen figura veræ & internæ sanctitatis.

Hæc conclusio clara est, si loquamur de purificationibus ab externis immunditiis, & de expiationibus ab externis peccatis. De reliquis Sacramentis sic ostenditur. Consecratio Sacerdotum (quo etiam spectat ablutio manuum, & rasio pilorum) efficiebat; ut aliqui è numero aliorum segregati, speciatim deputarentur ad cultum diuinum peragendum. Quæ deputatio erat quædam sanctitas legalis, quam non habebant Laici. Similiter, Circumcisio efficiebat, ut homo qui antea reputabatur inter immundos & circumcisos, transferretur ad populum sanctum, & à Deo peculiariter electum, de quo scriptum est Exod. 19. 6. *Vos eritis mihi regnum Sacerdotale, & gens sancta.* Et Deut. 7. 6. *Populus sanctus es Domino Deo tuo, Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.* Ad hunc populum nemo admittebatur, nisi per Circumcisionem. Denique, Esus Agni Paschalis, & panum propitiationis efficiebat, ut homines fierent participes cibi sanctificati, quæ erat quædam sanctitas legalis.

QVÆSTIO III.

An Sacramenta Mosaica fuerint tam perfecta, quàm nostra?

1. **L**utherani & Calvinistæ docent, nihil interesse inter Sacramenta Mosaica & nostra, quoad vim & efficaciam iustificandi: Ac proinde eandem vim & efficaciam habuisse Mosaica, quàm habent nostra. Quod

perinde est, ac si dicas, nihil interesse inter umbram & imaginem; inter figuram & rem figuratam; inter ancillam & dominam; inter seruos & filios; inter Mosen & Christum. Quæ omnia absurda sunt.

2. Catholici assignant duplex discrimen. Vnum, quod Mosaicæ non contulerint gratiam iustificantem, vt offensus est. Nostra conferant, vt patet Actorum 2. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum.* Et ad Titum 3. 5. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Hoc discrimen agnoscit Augustinus in Plal. 73. *Alia sunt, inquit, sacramenta danti salutem; alia promittenti salutem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem; sacramenta veteris Testamenti promittebant salutem.* Et ibidem: *Mutata sunt sacramenta: facta sunt faciora, pauciora, salubriora, feliciora.* Vide eundem Epist. 118. ad Ianuarium, & libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, & libro decimo nono contra Faustum cap. 13.

3. Alterum est, quod Mosaicæ constabat rebus, & non verbis: Nostra, rebus & verbis. Ita D. Thom. 3. p. quæst. 60. art. 6. ad 2. & 3. Et probatur, quia in veteri Testamento vbi præscribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio verborum, vt patet Genesis decimo septimo, vbi præscribitur ritus Circumcisionis. Et Exod. 12. vbi præscribitur ritus Agni Paschalis. Et Leuit. 8. vbi præscribitur ritus ordinationis. Et sic deinceps. At in nouo Testamento non tantum rerum, sed etiam verborum fit mentio. Nam in Baptismo est ablutio aquæ, & verba baptizantis. Matth. 28. 19. In Eucharistia est panis & vinum, & verba consecrationis. Matth. 26. 26. In confirmatione est impositio manuum, & oratio. Act. 8. 15. & 17. In extrema Vnctione est Vnctio & oratio. Iacobi 5. 14. Ratione huius discriminis assignat D. Thomas, quia status veteris Testamenti erat imperfectior, quàm est status noui Testamenti. Et habebat fidem obscuriorem ac magis implicitam, quàm nos habemus: Ergo etiam debebat habere sacramenta obscuriora, id est, magis obscure significantia. Cùm ergo verba sint clariora ad significandum, quàm externæ ceremoniæ; non debebant sacramenta Mosaicæ constare verbis, sed solis ceremoniis: alioqui fuissent æquæ clara, ac nostra; quod est contra analogiã & differentiã veteris ac noui Testamenti, quæ initio huius libri explicata est.

4. Contra prius discrimen obiicit Caluinus illud 1. Corinth. 10. 3. *Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Ex quo colligit, Iudæos eandem escam manducasse in manna, quam nos manducamus in Eucharistia: ac proinde manna & Eucharistiam esse eiusdem virtutis & efficaciam. Et confirmatur, quia esca illa, teste Apostolo, erat spiritualis: Ergo habebat effectum spiritualem, & non tantum corporalem aut legalem. Vnde Augustinus tract. 26. in Ioannem, disputans de illo loco Pauli, dicit sacramenta noua & vetera fuisse diuersa specie visibili, sed paria virtute spirituali.

5. Respondeo. Apostolus non confert nos cum Iudæis, sed Iudæos inter se. Neque dicit, Iudæos eandem escam nobiscum manducasse, sed omnes Iudæos, inter se collatos, eandem escam manducasse, vt patet ex contextu, qui sic habet: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.* Quod non potest secundum sensum literalem intelligi de Christianis, sed de solis Iudæis. Sensus igitur Apostoli est hic: Quemadmodum Iudæi, tamen omnes idem manna cæleste manducarent, & eandem aquam diuinitus datam biberent; non tamen omnes salui facti sunt, sed multi in deserto perierunt, propter sua peccata: Ita nos Christiani, tamen omnes eodem Baptismo, & eadem Eucharistia vtamur, non ta-

Analogia Bec. Tom. II.

A men omnes saluabimur, nisi à peccatis abstineamus.

6. Nec obstat Augustinus, cuius verba sunt hæc: *In signis diuersa sunt, sed in re, quæ significatur, paria sunt, id est, sacramenta vetera & noua sunt paria, quoad rem significatam; quia eundem Christum significant.* Hinc non sequitur, esse paria, quoad efficaciam, sed solum quoad significationem. Nam vetera significabāt Christum venturum: noua significant Christum præsentem. Et hoc sensu, tam vetera, quàm noua, dicuntur spiritualia.

7. Contra posterius discrimen obiici potest, quod etiam in veteri Testamento, quando præscribuntur ritus sacramentales, fiat mentio verborum, vt patet Leuit. 4. 26. Vbi describitur ritus sacrificij pro peccato, & postea subditur: *Rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei.* Respondeo. Non est certum, quod illud sacrificium fuerit sacramentum. Et, si non fuit sacramentum, cessat obiectio. Deinde, oratio sacerdotis non erat de essentia sacrificij pro peccato; sed solum addebatur ad facilius impetrandam peccati remissionem. Hoc inde colligitur, quia in sacrificio pro peccato sacerdotis nulla oratio adhibebatur; sed solum in sacrificio pro peccato alicuius de populo, vt patet ex loco citato.

QUESTIO IV.

Quid statuendum sit de Circumcisione?

1. **H**actenus dixi de sacramentis in genere. Nunc speciatim agendum est, primò, de Circumcisione. 2. De Purificationibus ab externis immunditiis. De reliquis actum est antè: præsertim de esu Agni Paschalis, cap. 13. §. 15. & sequentibus. De expiationibus à peccato, ibid. §. 31. De Consecratione sacerdotum, cap. 7. quæst. 3.

2. Igitur de Circumcisione quædam certa, quædam dubia sunt apud Theologos. Certa sunt hæc. Primò, quod Circumcisio à Deo instituta sit pro Abrahamo, & tota eius posteritate mascula. Genesis 17. 10.

3. Secundò, quod debuerit fieri octauo die, ibid. vers. 12. Nec poterat citius fieri, quia ante illum diem, propter infantis teneritatem, fuisset periculum mortis. Poterat tamen iusta de causa differri post octauum diem; sicut dilata est in deserto per quadraginta annos, ob continuam peregrinationem. Iosue 5. vers. 6. Vide ibi Serarium, & Valquez in 3. part. disp. 163. cap. 2.

4. Tertio, quod debuerit fieri in carne præputij. Genesis 17. 11. Quia Adamus in isto membro sensit primum effectum suæ inobedientiæ, nempe rebellionem carnis. Genesis 2. 11.

5. Quarto, quod ob varios fines instituta sit. Primò, vt esset signum fœderis, seu pacti inter Deum & Abraham cum suis posteris. Gen. 17. 11. *Vt sit signum fœderis inter me & vos.* Hoc autem fœdus ex parte Dei tale est: *Vt sim Deus tuus, & seminis tui post te.* Ex parte Abrahami: *Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis.* Vno verbo: Deus promittebat Abrahamo & posteris eius perpetuam protectionem. Hi vicissim promittebant Deo obedientiã & legis obseruationem. Secundò, vt esset signum fidei Abraham, & iustitiæ per fidem adeptæ. Rom. 4. v. 11. Tertio, vt esset typus seu figura Baptismi. Col. 2. 11. Nam sicut Baptismus est signum quo Christiani distinguuntur à non Christianis, ita Circumcisio fuit signum, quo Iudæi distinguebantur ab aliis gentibus. Et sicut nemo potest v'surpare alia Christianorum sacramenta, nisi prius sit baptizatus, ita nemo poterat v'surpare sacramenta Mosaicæ, nisi prius fuisset circumcisus. Denique, sicut susceptio Baptismi est quædam protestatio fidei

Christianæ; ita susceptio Circumcisionis fuit quædam protestatio fidei Abraham. (Vide D. Thom. 3. p. quæst. 7. artic. 1.)

6. Dubia sunt hæc. Primò, An Circumcisio debuerit fieri cultro lapideo. Secundò, Quare Moses non circumciderit filium suum. Tertio, Quare Iudæi non fuerint circumcisi in deserto per 40. annos. Quartò, An etiam Gentiles debuerint circumcidi. 5. An licuerit circumcidere filios Gentilium, inuitis parentibus. Et alia similia, de quibus Vasquez in 3. p. disp. 163. cap. 3. & disp. 164. cap. 1. & disputat. 165. cap. 8. Et Cornelius in cap. 4. Exodi vers. 24. & in cap. 17. Genes. vers. 12. & alij.

7. Præcipua dubitatio est, An etiam Circumcisio fuerit instituta in remedium peccati originalis? Et consequenter, an contulerit gratiam iustificantem? Multi affirmant cum Augustino. Alii rectius negant cum Iustino, Ireneo, Chrysostomo, vt Bellarminus lib. 2. de Sacramentis cap. 15. & 17. & Vasquez in 1. 2. disp. 130. cap. 2. Et probatur primo ex illo Genes. 17. versu 10. *Hoc est pactum meum, quod obseruabitur inter me & vos. Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcideris carnem præputij vestri, vt sit in signum fæderis inter me & vos.* Vbi assignatur finis, ob quem instituta fuit Circumcisio: Et nulla fit mentio remedii contra peccatum originale.

8. Secundò, ex illo Roman. 3. 1. *Quid ergo amplius Iudæo est? aut qua utilitas circumcissionis? Multum quidem per omnem modum, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Vbi Apostolus ex professo quærit, quid Circumcisio profuerit Iudæis? Nec dicit profuisse ad remissionem peccati originalis (quod tamen maximè dicere debuisset, si verum esset) sed solùm ad hoc profuisse, vt Iudæi per Circumcisionem separati à Gentilibus, acceperint legem Mosaicam.

9. Idem docent ipsimet Iudæi, præsertim Philo in libro de Circumcisione, & Iosephus lib. 1. Antiq. cap. 12. qui ambo rerum Iudæicarum fuerunt peritissimi. Accedit duplex ratio. Vna, quia Circumcisio debebat differri vsque ad octauum diem. Si ergo fuisset remedium peccati originalis, omnes infantes qui moriebantur ante octauum diem, caruissent illo remedio, quod est durum asserere. Altera, quia Iudæi per 40. annos in deserto non fuerint circumcisi. (Iosue 5. 6.) Quis autem credat, remedium peccati originalis tamdiu fuisse neglectum, sciente & consentiente Mose?

10. Solet obiici illud Gen. 17. 14. *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Ex quo colligit Augustinus, omnes masculos non circumcisos perire, quia peccauerunt in Adamo, & irritum fecerunt pactum de non comedendo fructu arboris; circumcisos autem non perire, quia per Circumcisionem liberati sunt ab illo peccato. Respondeo. Illud pactum, cuius ibi fit mentio, non est pactum de fructu arboris non comedendo, vt putat Augustinus: sed est pactum, quod inter Deum & Abrahamum, eiusque posteros initum est, vt ante explicaui. Est igitur hic sensus: Quicumque masculus ex posteris Abraham non fuerit circumcisos, non censetur pertinere ad populum Dei electum; quia feci hoc pactum cum Abrahamo & posteris eius, vt nemo nisi circumcisos, ad populum Dei admittatur.

11. Secundò obiicitur: Circumcisio fuit figura Baptismi: At Baptismus institutus est in remedium peccati originalis: Ergo & Circumcisio. Respondeo. Non sequitur, vt patet in hoc simili discursu: Agnus Paschalis fuit figura Eucharistiæ: At Eucharistia instituta est ad conferendam gratiam ex opere operato: Ergo & Agnus Paschalis. Vel in hoc: Salomon fuit figura Christi: At Christus est Redemptor humani generis: Ergo & Salomon. Vel in hoc: Synagoga fuit figura Ecclesiæ: At Ecclesia est Catholica seu vniuersalis: Ergo & Synago-

ga. Ratio est, quia figura in duobus deficit à re figurata. 1. Quod non repræsentet rem figuratam in omnibus, sed in aliquo tantum. 2. Quod in eo ipso, in quo illam repræsentat, imperfectior sit quàm res figurata. v. g. Circumcisio est figura Baptismi. In Baptismo multa spectari possunt. 1. Quod sit signum discernens, seu segregans Christianos ab aliis. 2. Quod conferat gratiam sanctificantem, & ea mediante, tollat peccatum originale. 3. Quod fiat per abluionem aquæ. 4. Quod perficiatur per inuocationem sanctissimæ Trinitatis. Circumcisio non est figura Baptismi; vel non repræsentat Baptismum in his omnibus, sed tantum in primo. Et in eo ipso adhuc deficit. Est enim carnale signum, discernens Iudæos ab aliis. Baptismus est spirituale signum, discernens Christianos à non Christianis. Item, Baptismus est signum necessarium ad salutem, quia nemo sine Baptismo saluari potest. (Ioan. 3. 5.) Circumcisio non est signum necessarium ad salutem, quia Niniuitæ & alij sine Circumcisione saluati sunt.

12. Eodem modo, manna est figura Eucharistiæ. At in Eucharistia multa spectari possunt. 1. Quod sit cibus & potus. 2. Quod contineat verum Corpus & Sanguinem Christi. 3. Quod conferat gratiam iustificantem. Et plura alia. Manna non repræsentat Eucharistiam in his omnibus; sed in eo quod sit cibus. Et in hoc ipso deficit. Non enim est cibus animæ, sicut Eucharistia; sed tantum corporis. Neque confert immortalitatem, sicut Eucharistia; sed relinquit hominem mortalem. Ioan. 6. versu 12. *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de celo descendens; vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.* Idem dicendum est de Salomone respectu Christi: & de Synagoga respectu Ecclesiæ.

13. Ex hoc duplici defectu satis apparet, non licere argumentari à re figurata ad figuram, secundum æqualitatem aut puritatem; sed tantum, secundum quandam analogiam, qualis inter vmbram, aut corpus; inter rudem delineationem imaginis, & perfectam imaginem. Itaque non valent hæ consequentiæ. Primò, Circumcisio est figura Baptismi: At Baptismus tollit peccatum originale: Ergo & Circumcisio. Secundò, Baptismus spiritualiter discernit Christianos ab aliis: Ergo & Circumcisio: Tertio, Baptismus fit per abluionem aquæ, & inuocationem Sanctissimæ Trinitatis: Ergo & Circumcisio. Hæc tamen valet: Circumcisio est figura Baptismi: Ergo debet esse aliqua Analogia inter vtrumque, qualis est inter vmbram & corpus; inter inchoatum & perfectum. Hæc in eo consistit, quod sicut Circumcisio in carne distinguit Iudæos à gentilibus; ita Baptismus in anima distinguit Christianos à non Christianis, nempe per spiritualemente characterem, qui animæ indelebiter impressus est.

14. Tertio obiicitur: Non potest assignari aliud remedium peccati originalis in veteri Testamento quàm Circumcisio: vel, si potest, assignetur. Respondeo. Assignetur huiusmodi remedium pro fœmellis, quæ non circumcidebantur; tunc assignabo pro masculis. Aut si nos latet, quo remedio vsæ sint fœmellæ: quid mirum si lateat, quo remedio vsi sint masculi? Iudæi debebant vtrumque scire per traditionem. Nam ex Scriptura nihil certi haberi potest. Vide, quæ cap. 1. quæst. vltima de traditionibus dicta sunt.

QVÆSTIO V.

Quid statuendum de purificationibus ab immunditia legali?

1. Iudæi, qui contraxerant immunditiam legalem, debebant purificari, antequam admitterentur, vel ad ingressum templi, vel ad sacras oblationes, vel

ad aliorum consortium. De hac purificatione breuiter agendum est per sequentes quaestiuiculas.

2. Quæres 1. Quinam secundum legem Mosaïcam erant immundi? Respondeo. Erant duplices immundi. Alij in se: Alij ex contractu rei immundæ. In se immundi erant hi. 1. Puerperæ, (Leuit. 12. 2.) 2. Leprosi, (Leuit. 13. & 14.) 3. Seminiſtui, (Leuit. 15. 2.) 4. Polluti ex coitu, siue legitimo, siue illegitimo, (Leuit. 15. 16.) 5. Menstruatæ, (Leuit. 15. 19.) 6. hæmorrhoiſæ, id est, quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis, extra tempus menstruale, (Leuitici 15. 25.)

3. Ex contractu autem rei immundæ fiebant immundi, qui sequuntur. 1. Qui tangebant leproſos, seminiſtuos, pollutos ex coitu, menstruatæ, hæmorrhoiſas, aut illorum vel illarum vestes, aut sedilia, vt patet ex locis allegatis. 2. Qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci, (Leuitici. 11. 43.) 3. Qui tangebant cadauera animalium immundorum, (Leuit. 11. 24.) 4. Qui tangebant cadauera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua, (Leuit. 11. 39.) 5. Qui tangebant cadauera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum, (Num. 19. 11.) 6. Qui ingrediebantur domum vel tentorium, in quo iacebat mortuus, (Numerorum decimonono, vers. decimoquarto.) 7. Qui tangebant aquas expiationis, quibus immundi expiabantur, (Num. 19. 21.)

4. Quæres 2. Quomodo purificabantur, qui erant immundi in se? Respondeo. Non omnes eodem modo. Puerperæ purificabantur hoc modo. Si peperissent masculum, immundæ erant septem diebus, & manebant triginta tribus diebus in sanguine purificationis. Et tunc offerebant agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ siue turturem pro peccato. Vel, si pauperes essent, duos turtures tantum, vel duos pullos columbarum. Si autem peperissent fœmellam, immundæ erant quatuordecim diebus: & sexaginta sex diebus manebant in sanguine purificationis. Et tunc offerebant pro fœmella, sicut pro masculo. (Leuit. 12. per totum.)

5. Leprosi, antequam curata esset lepra, iubebantur hæc præstare. 1. habere vestes disſutas. 2. caput nudum. 3. os veste contactum. 4. clamare, fordidos se esse. (Leuit. 13. 44.) Quando autem curata erat lepra, expiabantur hoc modo. 1. Sacerdos aspergebat illos sanguine passeris, per alium passerem alligatum baculo cedrino, cum cocco & hyssopo: & mox passerem viuum permittebat auolare. 2. Ipsimet lauabant vestes suas, radabant pilos corporis, ac deinde lauabant seipsos. 3. Die octauo, si diuites erant, offerebant agnum pro delicto, & agnum pro peccato, & ouem anniculum in holocaustum, cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Sin pauperes, offerebant agnum pro delicto, & duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, cum tribus decimis similæ, & olei sextario. 4. Sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, & pollices dexteræ manus & pedis. 5. Ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo: reliquum olei fundens super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus ac pedis dexteri, & super caput. (Leuit. 14. per totum.) Simili modo lustranda erat vestis aut domus, quando à lepra erat curata.

6. Seminiſtui, id est, qui durantem seminis fluxum patiebantur ex debilitate naturæ, debebant sic purgari. Quando sanati erant, numerabant septem dies, & tunc lotis vestibus ac toto corpore erant mundi. Die autem octauo offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato; & alterum in holocaustum. (Leuitici decimoquinto, vers. 13.)

7. Polluti ex coitu (siue viri, siue fœminæ) lau-

Analogia Bec. tom. II.

abant totum corpus aqua, & erant immundi vsque ad vesperam (Leuit. 15. 16.) Menstruatæ septem diebus separabantur, (ibidem vers. 19.) Hæmorrhoiſæ, quando sistebatur sanguis, numerabant septem dies, sicut seminiſtui, & octauo die offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato, & alterum in holocaustum (ibidem vers. 28. & 29.)

8. Quæres 3. Quomodo purificabantur, qui erant immundi ex contractu rei immundæ? Respondeo. Hæc ferè regula seruabatur. Eo die, quo tangebant rem immundam, manebant immundi vsque ad vesperam, seu vsque ad Solis occasum, & loti aqua expiabantur, vt patet Leuit. 15. vbi hæc verba sæpe repetuntur: *Qui tetigerit (hanc vel illam rem immundam) lauabit vestimenta sua, & ipse locus aqua, immundus erit vsque ad vesperum.* Excipiebantur tamen, qui fiebant immundi ex contractu mortui, vel morticini, vel sepulchri hominis mortui. Nam illi manebant immundi septem diebus, & die tertio & septimo aspergebantur aqua lustrali, & sic expiabantur, (Numer. 19. vers. 11.)

9. Quæres 4. An omnes immundi, quamdiu erant immundi, debuerint extra castra habitare? Respondeo. Omnes quidem arcebantur ab ingressu templi, & à sacris oblationibus: Non tamen omnes eiiciebantur extra castra. Sed hi soli. Primò, leprosi, seminiſtui, & polluti super mortuo, (Num. 5. 2.) Secundò, polluti ex nocturno somnio, (Deut. 23. 10.) Præter hos immundos, omnes omnino, siue mundi, siue immundi, debebant egredi castra, quoties ibant ad requisita naturæ, iuxta illud Deuter. 23. 12. *Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, gerens passillum in balteo: Cumque sederis, fodies per circuitum, & egestabumo operies, quo releuatus es.* Idque ob duas causas, vt ibidem insinuatur. 1. vt castra seruarietur munda contra morbos. 2. propter honorem Arce fœderis, in qua Deus habitabat in medio castrorum.

10. Quæres 5. An omnes immundi, qui contrahebant immunditiam legalem, simul contraxerint peccatum? Vel: An omnis immunditia legalis fuerit peccatum? Respondeo. Non omnis. Erat enim duplex immunditia Hebræorum. Vna erat vetita præcepto Dei; vt comedere carnes immundas, sanguinem, adipem, (Leuit. 11. per totum.) Item, comedere morticinum, vel laniatum à bestiis, (Leuit. 22. 8.) Item, tangere morticina immundorum, & tangere reptilia, (Leuit. 11. 43.) Igitur per horum esum, vel contactum, non tantum contrahebatur immunditia legalis, sed etiam peccatum. Altera immunditia non erat vetita præcepto Dei, sed solum indicata & statuta; vt tangere leprosum, vel seminiſtuum, pati lepram, fluxum seminis, menstrua. Nam de his non dicitur: *Ne tangatis ea, sed, qui tetigerit, immundus erit.* Vnde hæc non erant peccata, sed tantum inducebant irregularitatem legalem. Vide Cornelium in caput decimumquintum Leuitici.

11. Quæres 6. Qualis erat illa aqua, qua immundi aspergebantur & mundabantur? Respondeo. Erat aqua lustralis, seu aqua lustrationis, vel expiationis, cui cineres ruffæ vaccæ erant infusi. Fiebat autem hoc modo: Sacerdos accipiebat ruffam vaccam sine macula, quæ non portauerat iugum. Hanc immolabat extra castra, & totam comburebat cum ligno cedrino, cocco bis tincto, & hyssopo. Illius cineres collecti spangebantur in aquam viuam, i. fontanam, seu fluentem. Et tunc aqua illa cineribus inspersa adhibebatur ad immundos purificandos, Num. 19. 2.

12. Nota 1. Hæc vacca in deserto immolabatur extra castra. In terra verò Palestina immolabatur Ierofolymis extra portam. Et inde cineres deferebantur ad singula oppida, vt vbique haberent aquam lustrationis

pro usu quotidiano. Omnes enim immunditiae per hanc aquam tollebantur, ut colligitur ex illo Hebr. 9. 13. *Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, &c.*

13. Nota 2. Tradunt Hebraei, & ex eis Burgenfis addit. 2. in cap. 19. Num. quod sex tantum vaccae rufae fuerint immolatae per totam durationem à Moysè vsque ad Christum. Prima, tempore Moysis. Secunda, tempore Esdrae. Tertia & quarta, tempore Simeonis iusti, qui fuit Pontifex, per annos octoginta. Quinta & sexta, tempore Ioannis Pontificis, qui fuit pater Mathathiae, à quo descenderunt Machabaei. Quod tamen non est verisimile. Nam pauci cineres vnus vaccae, quae tempore Moysis immolata est, non poterant sufficere per tot annos, quot inter Moysen & Esdras elapsi sunt, praesertim pro tanta Iudaeorum multitudine, & pro quotidianis purificationibus, quae ex praeccepto Dei fiebant. Vnde verisimilius est, quod tradunt Lyranus & Cornelius, singulis annis vnam vaccam esse immolatam.

14. Quæres 7. Quid significabant tot ac tam diuersae purificationes Iudaeorum? Respondeo. Erant figurae Sacramenti Pœnitentiae, & significabant, quàm serua futura esset contritio, confessio, purificatio, & munditia Christianorum, quàm accuratum examen conscientiae, quàm diligens sollicitudo ad eluendam vel minimam labeculam animae.

CAPVT XV.

De Obseruantis Legalibus.

Obseruantiae legales, quibus Iudaei discerniebantur à Gentilibus, erant variae. 1. Discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. Abstinencia à sanguine & adipo. 3. Ieiunia. 5. Vota. 4. Iuramenta. 6. Solennitates Fectorum. 7. Annus remissionis. 8. Iubilaeum. 9. Rasio vel tonsio capitis ac barbae. 10. Certus vsus vestium. Vide D. Thom. in 1. 2. quæst. 102. art. 6. Dicam aliquid de singulis.

De discretione ciborum mundorum ab immundis.

1. De hac discretione potissimum agitur Leuit. 11. & Deut. 14. Ex quibus locis colligi possunt aliquot regulæ. 1. De pecoribus. 2. de piscibus. 3. de aibus. 4. de aliis. Et quidem de pecoribus est hæc regula generalis: Omne animal, quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis; vt bouem, ouem, capram, ceruum, capream, bubalum, tragelaphum, Pygargum, Orygem, camelopardalum, Leuit. 11. 3. & Deut. 14. 4.

2. Ex quo deducuntur aliae tres. Prima, Quod nec ruminat, nec vngulam diuidit, immundum est, Leuit. 11. 16. Secunda, Quidquid autem ruminat quidem, sed vngulam non diuidit, etiam immundum est, vt camelus, lepus, chero Gryllus, Letit. 11. 4. & Deut. 14. 7. Tertia, Quidquid non ruminat, etiam si vngulam diuidat, immundum est, vt sus, Leuit. 11. 7. & Deut. 14. 8.

3. De piscibus sunt duæ regulæ. Prior: Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari, quàm in fluminibus & stagnis, comedetis. Posterior: Quidquid non habet pinnulas & squamas, immundum & abominabile est, Leuit. 11. 9. & Deut. 14. 9.

4. Aues immundæ, quibus non licebat vesci, erant hæc: Aquila, Gryps, Halicetus, Ixion, Miluus, Vultur, Coruus, Struthio, Noctua, Larus, Accipiter,

A bubo, mergulus, Ibis, Cygnus, Onocrotalus, porphyrio, Herodius, Charadrius, Vpupa, Vespertilio, Leuit. 11. 13. & Deut. 14. 12.

5. De aliis erant hæc regulæ. Prima, Omne de volucris, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis. Leuit. 11. 20. Secunda, Quidquid autem ambulabat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terram, comedere debetis, vt est bruchus, attacus, ophiomachus, locusta, Leuit. 11. vers. 21. Tertia, immunda seu polluta sunt, mustela, mus, crocodilus, mygale, chamaeleon, stello, lacerta, talpa, Leuit. 11. vers. 29. Quarta, Omne quod reptat super terram, abominabile erit, Leuit. 11. versu 41. Quinta, Quidquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, siue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est. Leuit. 11. 42.

6. Nota 1. Immundum dupliciter sumitur in Scriptura. Primò, pro polluto, abominabili, execrando, quod non liceat comedere. Sic sumitur locis iam citatis. Secundò, pro debili vel maculoso, quod liceat quidem comedere, sed non offerre in sacrificium. Sic sumitur Deuter. 12. 15. *Si autem comedere volueritis, & esus carnis delectauerit, occide, & comede iuxta benedictionem Domini, quam dedit tibi in urbis: siue immundus fuerit, hoc est, maculatum & debile: siue mundum, hoc est, integrum & sine macula, quod offerri licet, sicut capream & ceruum comedes, absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.*

7. Nota 2. Præter immunda animalia, de quibus iam dictum est, erant etiam alia, quæ tametsi ex suo genere munda essent, tamen censebatur immunda propter aliquam circumstantiam. De quibus intelligi debent hæc scripturae testimonia. Exod. 21. 28. *Si bos cornu percusserit virum, aut mulierem, & mortuus fuerint, lapidibus obruetur, & non comedetis carnes eius.* Et Exod. 22. 31. *Carnem quæ à bestis fuerit prægustata, non comedetis, sed proicietis canibus.* Et Leuit. 7. 19. *Caro, quæ aliquid tetigerit immundum non comedetur sed comburetur igni.* Et Leuit. 11. 34. *Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit.* Et Deut. 14. 21. *Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo.*

8. Quæres 1. Qui significabat illa discretio ciborum mundorum ab immundis, in veteri Testamento? Respondeo. Significabat discretionem Iudaeorum & Gentilium. Nam Iudaei in veteri Testamento censebantur mundi, sancti, impolluti: Gentiles verò immundi, & polluti. De Iudæis dictum est Deut. 14. 2. *Populus sanctus es Domino Deo tuo.* De Gentilibus verò, Matth. 76. *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Et Matth. 15. versu 26. *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.*

9. Quæres 2. Quis sustulit hanc discretionem inter Iudæos & Gentiles? Respondeo. Christus, qui ex Iudæis & Gentilibus fecit vnam Ecclesiam: & abstulit medium parietem, quo à se mutuo diuidebantur, Ephes. 2. 14. Huc etiam spectat illud Rom. 3. 29. *An Iudaeorum Deus tantum? Nonne & Gentilium?* Et Rom. 10. 12. *Non est distinctio Iudæ & Graeci.* Et Galat. 3. 28. *Non est Iudæus neque Graecus: non est seruus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu.*

10. Quæres 3. Quis primò cognouit hoc mysterium? Respondeo. In Veteri Testamento fuit incognitum, Ephes. 3. vers. 5. In nouo primo omnium reuelatum est Petro, quando vidit celum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, in quo erant simul animalia munda & immunda. Quod significabatur, in Ecclesia simul fore Iudæos & Gentiles. Actuum 10. versu 11. Hoc intellige eo sensu, quo

explicatum est cap. 2. quæst. 9. §. 2.

11. Quæres 4. An etiam in nouo Testamento sit discretio ciborum mundorum ab immundis? Respondeo. Non est. Nam, vt ait Apostolus ad Titum 1. 15. *Omnia mundis*, Et 1. Timoth. 4. 4. *Omnia creatura Dei bona est, & nihil reiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*. Vbi nota discriminem inter Iudæos, Christianos, & Hæreticos. Iudæi abstinebant à quibusdam cibis, ex præcepto Dei, propter immunditiam legalem. Christiani abstinent in quadragesima à carnibus, ex præcepto Ecclesiæ, non propter immunditiam, sed propter deuotionem. Hæretici abstinent à quibusdam cibis ex errore, propter falsam persuasionem. 1. Tim. 4. versu 2.

De abstinentia à sanguine & adipe.

12. De hac abstinentia extat præceptum Leuit. 3. 17. *Iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris, nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis*. Vbi aliqua notanda sunt. Primò, quod Iudæis in lege Mosaiica non tantum prohibitus fuerit sanguis immolatiuus, id est, sanguis victimarum: sed etiam sanguis quorumcumque animalium, quæ domi ad esum mactabantur, vt patet Leuit. decimo septimo, versu decimo. *Homo quislibet de domo Israel & de aduenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eum de populo suo, quia anima carnis in sanguine est*. Et infra, versu 14. *Sanguinem uniuersæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est*.

13. Secundò, quod hoc præceptum non tantum Iudæis fuerit datum in lege Mosaiica, vt iam ostendi: sed etiam Noë & posteris eius in lege naturæ, Genes. 9. 3. *Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum: quasi olera uirentia tradidi uobis omnia. Excepto, quod carnem eorum sanguinem non comedetis. Sanguinem enim animalium uestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum*. Et postea nouis Christianis in lege Euangelica, Act. 15. 29. *Vt abstineatis uos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato*. Itaque tribus vicibus prohibitus est esus sanguinis. 1. In lege naturæ, antequam introducta esset discretio ciborum mundorum ab immundis. 2. In lege Mosaiica, quando uigebat illa discretio. 3. In lege Euangelica, quando eadem discretio fuit abrogata.

14. Hæc triplex prohibitio facta est ob triplicem causam. Prima causa est, vt homines abstinerent ab effusione sanguinis humani. Genes. 9. 5. Altera est, quia sanguis est uehiculum, nutrimentum, & tutela uitæ æ spirituum vitalium. Vita autem solius Dei est: Ergo & sanguis soli Deo offerri debet. Quæ causa adducitur in secunda prohibitione, Leuit. 17. 11. *Quia anima carnis in sanguine est*. Tertia, vt Iudæi & Gentiles facilius possent uniri seu coalescere in vnâ Ecclesiam. Quæ causa fuit, cur Apostoli interdicerent esum sanguinis. Nam Gentiles comedebant sanguinem: Iudæi non item. Ne ergo fieret inter illos dissensio, utriusque iussi sunt abstinerere à sanguine (saltem ad initium nascentis Ecclesiæ) vt esset firmior illorum concordia & vnitas.

15. Hæc abstinentia à sanguine multum differebat ab abstinentia ab adipe. 1. Quia abstinentia à sanguine præcepta fuit in lege naturæ, & in lege Mosaiica, & in lege Euangelica, vt dixi. Abstinentia uero ab adipe, solum in lege Mosaiica. 2. Iudæi debebant abstinerere ab omni sanguine; non tamen ab omni adipe. Debebant quidē abstinerere ab adipe, qui seorsim in intestinis continetur: non tamen ab eo, qui carni adhæret, & illi quodammodo immixtus est. Rursum, debebant absti-

nere ab adipe illorum animalium, quæ erant munda ad sacrificium, vt ab adipe ouis, capræ, bouis: non tamen ab adipe aliorum, quæ tantum erant munda ab comedendum; vt ab adipe cerui, bubali, & similibus, de quibus supra §. 1. Vide Cornelium in cap. 3. Leuit. versu 17.

De Ieiuniis.

16. Duplicia erant Iudæorum ieiunia. Alia communia seu publica: alia priuata. Communia rursum duplicia. Alia statuta & ordinaria, quæ singulis annis repetebantur. Alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præsentem, vel ingruentem calamitatem, & non repetebantur singulis annis. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. 19. *Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & latitiam, & in solemnitates præclaras*. Vbi insinuantur quatuor ieiunia, quæ ordinariè à Iudæis seruabantur, vt notat S. Hieronymus, Rupertus, & Ribera in locum citatum, Turniellus in Annalibus, anno mundi 2545. num. 42. Cornelius in cap. 32. Exodi, versu 19. & alij.

17. Primum erat, ieiunium quarti mensis, quod Iudæis indictum fuit ob tabulas legis contractas. Cum enim Moses descendens de monte Sinai, deferret tabulas legis ad castra, & videret populum choros ducere, & vitulum aureum adorare, iratus est, & ex pio zelo proiecit tabulas ad radicem montis, & confregit. Exod. 23. 19. Putabat enim indignum esse, si tabulas legis, quas ieiunio quadraginta dierum obtinuerat, offerret populo, qui per ebrietatem & idololatriam factus erat transgressor legis. Hoc sensu Ambrosius libro de Helia & Ieiunio cap. 6. ait: *Tabulas legis, quas accepit abstinentia, contra fecit ebrietas*. Et quia hæc contractio tabularum facta est die decimoseptimo quarti mensis, ideo indictum fuit ieiunium eodem die, vt patet ex Calendario Hebræorum apud Genebrardum in commentariis super Psalmos.

18. Secundum erat, ieiunium quinti mensis, quod ideo fuit indictum, quia Hebræi quinto mense prohibiti sunt ex Cadesbarne ascendere montem Idumæ, & sic breui compendio recta transire in proximam terram promissionis: sed iussi redire in solitudinem per viam maris rubri, & quadraginta annis errare in solitudine, in pœnam murmurationis contra Deum. Et quia non obtemperauerunt Deo, sed in montem Idumæ ascenderunt, plerique occisi sunt ab Amorthæis, qui in illo monte habitabant. Numer. 14. 33. Et Deuter. 1. versu 40. & sequentibus.

19. Tertium erat, ieiunium septimi mensis, quod indictum fuit ob cædem Godoliæ, quæ fuit Hebræis valde perniciofa. 4. Reg. 25. versu 25.

20. Quartum erat, ieiunium decimi mensis, quod ideo indictum fuit, quia illo mense Ezechiel, & ceteri qui erant cum illo in captiuitate Babylonica, audierunt Hierusalem esse captam, templum incensum. Vide auctores supra citatos, qui hoc ferè modo explicant hæc quatuor ieiunia.

21. Præter hæc ordinaria ieiunia, erant alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præsentem vel imminuentem calamitatem. Sic Iosaphat Rex Iudæ indictum ieiunium uniuerso populo, quando Moabitæ, & Ammonitæ ueniebant contra illum ad bellum. 2. Paralip. 20. 3. Sic Esdras indictum ieiunium pro felici itinere, ne ab hostibus infestaretur, quando cum sociis suis, ex consensu Regis Artaxerxis, à captiuitate Babylonica profectus est in Hierusalem ad domum Domini instaurandam. (1. Esdræ 8. 21.) Sic filij Israël ieiunauerunt tota die, quando à Beniamitis cæsi & fugati sunt.

Iudic. 20. 26. Similiter, quando à Philistæis propter sua peccata affligebantur. 1. Reg. 7. 6. Item, quando Holofernes venit contra illos cum ingenti exercitu. Iudith. 4. 8. Itémque, quando crudele edictum Regis Assueri contra ipsos promulgatum est. Esther 4. 3. Ac denique, quando volebant auertere iram Dei, tempore Ioachim filii Iosia Regis Iuda. Ieremiæ 36. versu. 9.

22. Hæc de publicis seu communibus ieiuniis. Priuata erant, quæ quisque sibi, vel ex propria deuotione, vel ex Dei instinctu assumebat. Sic Moses accepturus à Deo legem Decalogi, ieiunauit quadraginta diebus. Exodi 34. 28. Sic Helias, fugiens persecutionem Iezabelis, & tendens in montem Dei Horeb, ieiunauit totidem diebus. 3. Reg. 19. 8. Sic Dauid, audita morte Abner, ieiunauit vsque ad occasum solis. 2. Reg. 3. 35. Sic idem Dauid ægrotante filiolo, deprecatus est pro eo Dominum & ieiunauit. 2. Reg. 16. Sic Sara filia Raguelis, cum obiiceretur ipsi, quod septem viros occidisset, ieiunauit trib. diebus & trib. noctibus. Tobie 3. 10. Sic Daniel orando & ieiunando obtinuit à Deo, vt abbreviarentur anni desolationis Hierusalem. Daniel. 9. 3.

23. Christus in notio Testamento, tribus potissimum modis commendauit nobis ieiunium. Primò, suo exemplo, quia ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus in deserto, Matth. 4. versu 2. Secundò, ostendendo, quanta sit vis & efficacia ieiunij, Matth. 17. versu. 20. *Hoc genus demoniorum non eiicitur, nisi per orationem & ieiunium.* Tertio, prædicando fore, vt ipsius discipuli, id est, veri Christiani, post ipsius mortem essent ieiunaturi. Matth. 9. vers. 15. *Veniet dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.* Et hoc factum est tempore Apostolorum. Actor. 13. 2. *Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, illis Spiritus sanctus.* Ecce Spiritus sanctus loquitur ieiunantibus. Idem post tempora Apostolorum obseruatum est ab omnibus veris Christianis, vsque ad hæc nostra tempora, vt patet partim ex historiis Ecclesiasticis, partim ex praxi & antiqua consuetudine, quam à maioribus nostris accepimus. Videant nunc, an sint veri Christiani, qui nunquam ieiunant. An de illis Christus locutus sit, cum dixit: *Veniet dies, cum auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabunt.*

De Votis.

24. Vouere nihil aliud est, quam Deo aliquid promittere. Porrò in lege Mosaiica, de qua nunc potissimum agimus, erant variae leges circa votum. Vna generalis: Alia specialis. Generalis erat hæc, Deuteron. 23. 21. *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: qui auerget illud Dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promissisti Domino Deo tuo.*

25. Speciales erant triplices: Alia de valore & irritatione voti: Alia de redemptione: Alia de materia. Leges primi generis, de valore & irritatione voti, erant hæc. Prima de voto Nazaræorum, Num. 6. 4. *Vir, siue mulier, cum fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare; à vino & omni, quod inebriare potest, abstinerebunt.* Hoc votum erat ratum. Poterat tamen irritari, quoad mulieres, vt patebit ex sequentibus.

26. Secunda de voto filia, quæ erat sub potestate patris. Nam si aliquid vouisset, & pater, re cognita, eodem die non contradixisset, votum erat ratum, & seruandum: Si contradixisset, erat irritum. Num. 30. 4. Quod dicitur de filia, debet etiam intelligi de filio,

sub potestate patris existente. Et quod de patre, debet etiam intelligi de tutore, qui mortuo patre, succedit in ius & regimen paternum. Nota, Si pater semel absolute consensisset in votum filia, non poterat illud postea irritare.

27. Tertia de voto vxoris, quæ similiter si aliquid vouisset, vir eius, re intellecta, non statim eodem die contradixisset, ratum erat votum: irritum, si secus. ibidem versu. 7. Nota. Si sponsa antequam nuberet, fecisset votum patre consentiente, iuxta secundam legem: & postea nupsisset, poterat sponsus statim post contractum matrimonium, votum eius irritare, non mimus, quam si votum fecisset in matrimonio. Ita Abulensis in cap. 30. Num. quæst. 35. Quod intellige, si sponsus, ante initum matrimonium, nihil sciebat de huiusmodi voto. Ratio est, quia alioqui potuisset fieri, vt ipsi sponso, etiam inuito & ignoranti, per huiusmodi votum præcedens, iniiceretur aliquod onus, quod ipse nec voluisset, nec tenebatur acceptare.

28. Quarta de voto viduæ & repudiata: quæ si aliquid vouisset, votum erat ratum, & tenebantur seruare. ibidem versu. 10. Non enim subiectæ erant, vel patri, vel marito, à quo votum ipsarum irritari posset.

29. Leges secundi generis, de redemptione voti, erant hæc. Prima: Homo, qui seipsum Deo obtulerat per votum, vt seruiret in Tabernaculo, redimebat se pretio à lege taxato. Leuit. 27. 2. Hoc intellige de laicis, non autem de Leuitis & Sacerdotibus. Erant n. duplicia munia in Tabernaculo. Alia propria Sacerdotum aut Leuitarum: Alia, quæ poterant præstari à laicis; vt portare aquam & ligna pro sacrificiis, vertere Atrium, facta tacta templi curare. Ad priora soli Sacerdotes & Leuitæ poterant se offerre per votum. Ad posteriora laici. Si ergo Sacerdotes & Leuitæ vouissent, se semper in suis officiis ministraturos Domino, tenebantur id facere ex voto. Sic fecit Samuel Leuita, quem mater Duo deuouerat, primo Regum primo, versu vndecimo. Si autem laici vouissent, se reliqua munia obituros, id est, portaturos aquam & ligna in vsum Tabernaculi; debebant votum suum pretio redimere. Idque duplici de causa. 1. vt illud pretium daretur Leuiticis & Sacerdotibus pro sustentatione. 2. quia non necesse erat, Hebræos portare aquam & ligna, cum Gabaonitæ in pœnam fraudis, qua deceperant Hebræos, ad id essent destinati, Iosue 9. 22.

30. Secunda lex: Si quis vouisset Deo animal, quod immolari non poterat, debebat vendi pretio à Sacerdote taxando. Quod pretium si ipse vouens dare voluisset, debebat insuper addere quintam pretij partem. Leuit. 27. 11. Nota. Omnia animalia, quæ Deo vouebantur, poterant redimi à vouente, exceptis animalibus mundis ad sacrificium. Quando autem redimebantur à vouente, tunc vltra pretium à Sacerdote taxatum, debebat addi quinta pars pretij pro ipso sacerdote, qui sustinebat onus taxandi & reuerendi. Quod si vouens noluisse redimere animal, quod Deo vouerat; poterat Sacerdos illud retinere, vel alteri vendere aut donare, vt colligitur ex illo Num. 18. 14. *Omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit.*

31. Tertia lex: Si quis vouisset Deo domum suam, debebat vendi pretio à Sacerdote taxando. Quod si vouens voluisset illam redimere, debebat vltra taxatum pretium addere quintam pretij partem. Leuit. 27. 14. Hæc lex est similis præcedenti.

32. Quarta lex: Si quis vouisset Deo agrum suum hæreditarium, debebat æstimari pretium agri iuxta mensuram sementis. Et si vouens voluisset illum redimere, addebat quintam pretij partem, vt in præcedentibus Leuit. 27. 16. Nota. Qui vouebant Deo rem

aliquam immobilem, vt domum vel agrum; libenter illam redimebant, etiam si vltra taxatum pretium deberent addere quintam pretij partem. Ratio est, quia si non redimissent, illa nunquam ad eos fuisset reuersa, ne quidem in Iubilæo; sed absolutè transiisset in dominium Sacerdotum, qui quidem poterant eam vendere, sed ita, vt in Iubilæo ad eos, tanquam ad veros Dominos reuenteretur. Leuit. 27. 21.

33. Quinta lex: Si vouens agrum, non fuisset hæres illius, sed emptor, debebat illum redimere pretio à Sacerdote taxando, & illud pretium dare Sacerdoti: ita vt ager in Iubilæo posset redire ad Dominum hæreditarium. Leuitici vigesimo septimo, versu vigesimo secundo.

34. Lex tertij generis, de materia voti, erat hæc. Primogenita munda ad sacrificium, vt primogenitum bouis, quis, capræ, non debebant Deo voueri. Leuit. 27. 24. & Num. 18. 17. Ratio ibidem insinuat, quia illa primogenita iam antea erant Deo consecrata & debita, ratione primogenituræ: Ergo non debebant iterum consecrari & offerri per votum; ne votum videretur aliquid derogare priori consecrationi, quasi illa non fuisset plena & perfecta, sed voto potuisset perfici & firmari. Primogenita verò, quæ non poterant immolari; vel debebant redimi à vouente, vel si ipse noluisset redimere, Sacerdos poterat ea sibi reseruare, aut alteri vendere vel donare, Leuit. 27. 27.

35. Tres supersunt difficultates. 1. de voto Iephte. 2. de votis Christianorum. 3. An liceat rem præceptam Deo vouere? Vel, an res, quæ est in præcepto, possit esse materia voti? Est ergo prima quæstio, quid statuendum sit de voto Iephte? In quo duo spectanda sunt. 1. Ipsum votum. 2. Impletio voti. Votum ipsum describitur Iudic. 11. 30. his verbis: *Votum vouit Domino Iephte, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Impletio voti consistit in eo, quod ipse filiam suam vnigenitam, quæ ei reuertenti ex bello prima occurrebat, obtulerit Deo in holocaustum. Nunc quæritur an ipse, & vouendo, & votum implendo, peccauerit, neene? Aliqui dubitant, vt Augustinus quæstione quadragesima nona super Iudices, vbi vtramque partem statuit esse probabilem. Item Caietanus in cap. 11. Iudicum.

36. Alij putant illum peccasse. Primò, quia votum ipsius, ratione materiæ, repugnabat legi Mosaicæ. Vel enim vouerat se immolaturum Deo quemcunque hominem primò egredientem & occurrentem; vel quodcumque animal. Neutrum licebat. Non prius, quia vetitum erat lege Mosaicæ, immolare hominem, Deuter. 12. 31. Nec posterius, quia similiter vetitum erat immolare quodcumque animal. Non enim licebat immunda animalia immolare. Num. 18. 19. Secundò, quia si Deus approbasset ipsius votum, fuisset contentus solo voto, & impediisset executionem, non permittendo filiã ipsius interfici: sicut fuit contentus pia voluntate Abrahami, & impediuit executionem, non promittendo filium eius Isaac immolari. Hanc sententiã sequuntur Tertul. lib. tertio contra Marcionem, c. 4. Anast. Nicen. quæstione 36. Procopius in cap. 11. Iudic. Auctor quæstionum veteris Testamenti, quæst. 43. apud Augustinum. Et multi Rabini, qui hoc insuper addunt, votum Iephte (quod aiunt fuisse stultum & temerarium) potuisse quidem irritari à Phinees Pontifice, qui tunc vivebat; sed tantam fuisse superbiam vtriusque, vt nec Iephte, vt pote Princeps populi, dignatus sit petere ab eo voti relaxationem; nec Phinees, vt pote Pontifex, dignatus sit eam illi offerre. Ideo vtrumque à Deo punitum esse. Vide Serarium in cap. 11. Iudicum q. 17.

A 37. Alij rectius putant, illum non peccasse. Primò quia quod fecit, ex instinctu Spiritus sancti fecit, vt docent Chrysostomus homil. 14. ad populum, Emissemus sermone de natali virginum, Ioannes Arboreus lib. 9. cap. 6. Lorinus in cap. 23. Actorum. Et patet ex illo Iudic. 11. 28. *Factus est ergo super Iephte Spiritus Domini.* Et mox sequitur: *Votum vouit Domino.* Sicut ergo Abraham non peccauit, offerendo filium suum vnigenitum ad immolandum, quia ex instinctu diuino fecit: Ita nec Iephte peccauit, offerendo filiam suam vnigenitam ad immolandum, quia similiter ex instinctu diuino fecit.

B 38. Secundò, quia per illud votum impetrauit à Deo victoriam contra Ammonitas: Ergo signum est, Deo placuisse ipsius votum. Et, si votum placuit, etiam voti impletionem placuisse necesse est, præsertim cum à Deo non sit impedita. Et confirmatur, quia scriptura nunquam reprehendit ipsius votum, aut voti impletionem. Ipsum verò sæpè laudat, præsertim Hebr. 11. 32. vbi ait, illum per fidem vicisse regna, & operatum esse iustitiam.

C 39. Tertio, si peccasset vouendo, fuisset monitus ab aliquo Propheta vel Sacerdote, ne impleret votum. At à nullo monitus est, toto illo spatio duorum mensium, quod inter votum & voti impletionem intercessit. Ergo verisimile est, non peccasse vouendo: Maxime cum constet alios Reges ac Principes populi, si quando peccarent, fuisse monitos ac reprehensos.

D 40. Quarto, populus non fuisset passus filiam Iephte occidi & immolari, nisi putasset votum fuisse ratum & Deo acceptum; sed eripuisset illam à morte, sicut eripuit Ionatham filium Saülis, quando Saül, ratione iuramenti, quo se obstrinxerat, volebat illum interficere. 1. Regum 14. 45. Est enim par ratio. Nam populus putabat iuramentum Saulis fuisse stultum ac temerarium; & ideo impediuit impletionem. Si ergo similiter putasset, votum Iephte fuisse stultum ac temerarium, etiam illius impletionem impediuisset. At non impediuit. Putauit igitur votum & voti executionem fuisse bonam.

E 41. Quintò, sicut Abraham offerendo filium suum Isaac ad immolandum, expressit typum passionis & mortis Christi, quoad voluntatem, non quoad executionem: Ita consentaneum fuit, vt aliquis exprimeret typum illius, non solum quoad voluntatem, sed simul etiam quoad executionem. Hoc fecit Iephte, qui non solum paratus fuit immolare filiam suam vnigenitam, sed re ipsa immolauit. Et sicut prior typus erat in sexu virili; ita posterior in sexu femineo: quia pro vtroque sexu passus & immolatus est Christus. Et sanè filia Iephte videtur optimè expressisse figuram Christi, quoad promptam moriendi voluntatem. Nam sicut Christus quando ipsi à Deo patre proponebatur mors, promptum se obtulit, dicens: *Ecce venio, vt faciam, Deus, voluntatem tuam.* Hebræor. 10. 7. Ita filia Iephte, quando intellexit à Patre, se ab ipso morti destinatum esse, respondit: *Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es.* Iudic. 11. 36.

F 42. Ad argumenta contraria sic Respondeo. At 1. Iephte vouerat se immolaturum, non generatim quodcumque animal; sed speciatim quemcunque hominem primo egredientem, & sibi occurrentem. Ita Augustinus quæstione 49. super Iudices: Et probatur 1. quia Iephte, ad tanti momenti victoriam impetrandam, voluit aliquid magnum vouere Deo. At non fuisset magnum, si vouisset bouem, aut ouem, aut capram, 2. quia illa ipsius verba: *Quicumque primus fuerit egressus, & occurrerit mihi reuertenti cum pace;* non possunt intelligi nisi de homine. Soli enim homines solent

obuiam ire victori, & ipsi de victoria gratulari. Quod obicitur, vetitum fuisse lege Mosâica, immolare hominem, verum est: sed Deus, qui vetuit, potuit sua auctoritate permittere.

43. Ad 2. negatur consequentia. Non enim sequitur: Deus approbat hoc vel illud votum, Ergo impedit illius impletionem. Alioqui impediret impletionem omnium votorum, quæ laudabiliter facta sunt; quod est absurdum. Impediuit quidem impletionem boni propositi in Abrahamo, non tamen ideo necesse est, vt impediatur etiam in alijs, hoc ipsius arbitrio ac dispositioni relinquendum est. Ipse habet iustas causas, cur in vno impediatur; in altero non impediatur. Et quidem, cur non impediatur in filia Iephthe, dari possunt hæc causæ. 1. vt esset typus Christi, promptè offerentis se ad mortem. 2. vt fides Iephthe, & religio erga Deum magis inclaresceret. 3. vt similiter pietas filie erga Deum, erga parentem, erga patriam, & simul magnitudo animi in sexu fœmineo, commendaretur. 4. vt nos discamus hoc exemplo quàm promptè præstanda sint, quæ vouemus Deo, etiam si videantur difficilia, & naturæ maximè contraria.

44. Altera quæstio est, An etiam Christianis in nouo Testamento licitum sit vouere, sicut licuit Iudæis in veteri? Respondeo. Omnino licitum est. Primò, quia Propheta prædixit hoc futurum. Isai. 19. 21. *In illa die colent eum in hostiis & in muneribus: & vota vouebunt Domino, & soluent.* Vbi sermo est de Christianis, vt notant Hieronymus, Cyrillus, & alij Interpretes. Quod etiam spectat illud Psalm. 75. 12. *Vouere & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius adferitis munera.* Quod etiam August. interpretatur Christianis dictum esse. *Quisque, inquit, quod potest, voueat, & reddat. Non sitis piger ad vouendum: non enim viribus vestris implebitis.* Secundò, idem constat ex euentu. Nam quod prædictum est in V. Testamento de voto, hoc in nouo impletum est, & quotidie impletur. Eius rei habemus triplex exemplum in Scriptura. Primum, Beatæ Mariæ Virginis. Secundum, Eunuchorum, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Tertium, quarundam fœminarum, quæ propter voti continentie transgressionem ab Apostolo reprehensæ sunt.

45. De B. Virgine sic legimus Luc. 1. 34. *Dixit Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quomodo fieri potest, vt ego concipiam & pariam filium, cum propter votum continentie, non liceat mihi virum cognoscere? Sic explicat Augustinus in libro de sancta Virg. cap. 4. vbi ita scribit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profecto non diceret, nisi Deo virginis se autem vouisset.* Similiter alij Patres.

46. De Eunuchis sic legimus Matthæi 19. 12. *Sunt enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: Et sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* Quid est seipsum castrare propter regnum cælorum? Nihil aliud, quàm ex desiderio obtinendi regnum cælorum, obstringere se voto continentie, & amputate libertatem contrahendi matrimonium. D. Augustinus in libro de sancta Virginit. cap. 23. *Quid, inquit, veracius, quid lucidius dici potuit? Christus dicit: Veritas dicit, eos, qui pro proposito ab uxore ducenda se continuerint, castrare se ipsos propter regnum cælorum. Et contra, humana vanitas imprætemeritate conuenit (notant hoc Lutherani & Caluinistæ) eos, qui hoc faciunt, præsentem tantummodo necessitatem molestiarum conjugialium deuotare: in regno cælorum amplius quicquam ceteris non habere.*

47. De fœminis sic legimus 1. Timoth. 5. 11. *Adolescentiores autem viduas deuota. Cum enim luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Vbi per primam fidem

intelligitur votum continentie, vt omnes antiqui Patres interpretantur. D. Augustinus in libro de sancta Virginitate (quem aduersarij non libenter legunt) cap. 33. *Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, in eo, quod primo vouerunt, non steterunt.* Et lib. 1. de adulterinis coniugijs cap. 24. *Vnde de Apostolo de quibusdam, quæ continentiam vouent, & postea nubere volunt: Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.* Et in Psalm. 75. *Quid autem ait de quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: vouerunt, & non reddiderunt.*

B 48. Obiit Petrus Martyr in lib. de votis & cœlibatu, vota pertinere tantum ad Iudæos, & non ad Christianos. Et probat quatuor argumentis. 1. Quia in veteri Testamento fit mentio votorum, non in nouo, saltem quoad Christianos. 2. Quia Christiani sunt toti ac penitus obstricti Christo per fidem: Ergo superuacaneum est, quod se obstringant per votum. 3. Quia libertas Euangelica minuitur per votum. Nam qui voto se astringit ad continentiam, amittit libertatem ducendi uxorem. 4. Quia qui vouet continentiam, iniuriam facit Deo. Quod enim Deus reliquit illi liberum, hoc ipse vult necessarium.

C 49. Respondeo. Petrus Martyr, & sibi ipsi, & alijs repugnat. Sibi quidem dupliciter. Primò, quia ex vna parte dicit, eos, qui aliquid Deo vouent, facere iniuriam Deo: Ex altera, Iudæis licita & visitata fuisse vota. Hæc autem pugnant, nisi dicas, Iudæis licitum & visitatum fuisse, facere Deo iniuriam, quod absit. Secundò, ex vna parte dicit, superuacaneum esse, per votum obstringere Deo, cui iam totus per fidem obstrictus sis; ex altera, votum obstat libertati Christianæ; hæc etiam pugnant. Nam si per fidem æquè obstringimur Deo, ac per votum, quomodo libertas potest consistere cum fide, & non cum voto?

D 50. Quod etiam alijs repugnet, certo certius est. Omnes enim antiqui Patres non modo admittunt, sed etiam confirmant vota in nouo Testamento. Epiphanius in Panario, her. 61. *Tradiderunt Sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginis, ad nuptias reuerti.* Et infra: *Si quæ vidua fuit, ac Deo dicata, & postea nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit.* Quanto magis, quæ Deo dicata virgo fuit, & nupsit, contra Christum lasciuat, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit? Videatur etiam Ambrosius ad virginem deuotam, Basilis in constitutionibus monasticis, Cyprianus in epist. ad Pomponium, Hieronymus libro primo contra Iouinianum, Chrysostomus ad Theodorum monachum, Augustinus epist. 137. ad clerum & populum Hipponensem, & alij.

E 51. Nec obstant argumenta Martyris. Primò, quia licet in nouo Testamento non fiat mentio votorum inter Christianos, quoad nomen; fit tamen quoad rem significatam. Quid enim aliud est, seipsum castrare, quàm vouere continentiam? Et quid aliud, primam fidem irritam facere, quàm voti transgressorem esse? Secundò, quia Christiani per fidem non ita sunt obstricti Christo vt teneantur seruare continentiam. Igitur ad eam seruandam possunt se obstringere per votum. Tertio, quia libertas Euangelica non consistit in eo, vt quisque faciat, quod velit; sed in eo, quod per Christum liberati simus à seruitute peccati, Roman. 6. versu 17. *Liberati à peccato seruis facti estis iustitiæ.* Quarto, quia si Iudæi non fecerunt Deo iniuriam per vota, quomodo Christiani faciunt? Nec Christus, quando hortatur nos ad continentiam, hortatur ad iniuriam Deo faciendam, sed ad statum perfectionis.

52. Tertia quæstio est, An liceat nobis aliquid vouere Deo, quod aliàs ex præcepto tenemur facere? v. g. An liceat vouere, quod velimus Deum colere, parentes honorare, non occidere, non furari. Aliqui negant, asserentes, ea tantum, quæ sunt consilij, non autem, quæ sunt præcepti, posse nos Deo promittere seu vouere. Primò, quia Iudæi non poterant Deo vouere primogenita munda ad sacrificium, vt supra dictum est. Idque propterea, quia iam ante per præceptum legis Mosâicæ debebantur Deo: Ergo quod cadit sub præceptum non potest cadere sub votum. Secundò quia votum est oblatio spontanea: At quod debitum est ex præcepto, hoc non sponte offerimus Deo, sed necessario: Ergo quod debitum est ex præcepto, non possumus vouere.

53. Alij contra sentiunt, etiam ea, quæ præcepti sunt, voueri posse. Ratio est, quia bonum & laudabile est, eandem rem præstare ex duplici virtute: Nempè ex virtute obedientiæ, ratione præcepti, & ex virtute religionis, ratione voti. Sic fecit Iacob, quando vouit Deo, se non culturum Deos alienos, sed solum verum Deum. (Gen. 28. ver. 20.) Quod tamen tenebatur facere ex præcepto naturali. Vide Lessium de iure & iustitia, cap. 40. & alios ibidem.

54. Nec obstat, quod obiicitur de primogenitis. Illa enim propterea non debebant ab homine voueri & consecrari Deo, quia ipsemet Deus iam antea perfectè & integrè sibi ea consecrauerat. Nota. Triplicia erant primogenita. Alia hominum, alia animalium mundorum ad sacrificium; alia animalium immundorum, vt cap. 8. quæst. 6. §. 15. dictum est. Igitur primogenita primi & tertij generis, erant quidem Deo debita & consecrata, sed non integrè & perfectè, quia poterant redimi, & reipsa redimebantur. At primogenita secundi generis tam perfectè erant Deo debita & consecrata, vt non possent redimi. Et quia ipsemet Deus ea sibi consecrauerat, non decebat, vt iterum ab homine per votum ipsi consecrarentur; ne priori consecrationi videretur aliquid defuisse, quod per posteriorem perfici & compleri possit.

55. Quod secundò obiicitur, votum esse oblationem spontaneam, distinguendum est. Nam duo spectari possunt in voto. 1. actus vouentis. 2. res ipsa, quæ vouetur. Igitur votum est oblatio spontanea, quoad actum vouentis. Nam qui vouet, spontè vouet, nec villo præcepto ad vouendum obligatur. (Deut. 23. 22.) Non tamen semper est spontanea, quoad rem ipsam, quæ vouetur. Potest enim fieri, vt res illa, quam quis Deo vouet, non sit ipsi spontanea, sed præcepta. Non quidem præcepta, quod teneatur eam vouere, sed quod teneatur eam præstare, etiam secluso voto.

56. Nota. Res præcepta potest dupliciter spectari. 1. Quatenus præcepta est. Sic propriè non cadit sub votum, sed sub præceptum. 2. Quatenus bona, honesta, & Deo grata est, abstrahendo ab obligatione præcepti. Sic propriè cadit sub votum. Vnde sequitur, quando quis vouet rem præceptam, duplicem concurrere obligationem: Vnam voti, alteram præcepti: & vnam ab altera non pendere, v. g. Ieiunium quadragesimale præceptum est. Si voueam hoc ieiunium, teneor duplici titulo illud obseruare. 1. Ex obligatione præcepti. 2. Ex obligatione voti. Et prior obligatio non pendet à posteriori, quia tamen non obligaret ieiunare ex voto, obligaret tamen ex præcepto. Nec vicissim posterior pendet à priori, quia posset fieri, vt durante obligatione voti, cessaret obligatio præcepti, si nimirum præceptum abrogaretur, aut in eo dispensaretur.

De Iuramentis.

57. Iurare nihil aliud est, quam Deum, qui falli amentiri non potest, in testem inuocare. Quod dupliciter Analogia Bec. Tom. II.

A fit. Vel enim vocamus eum in testem, quando aliquid asserimus, vel quædo aliquid promittimus. Vnde duplex solet distingui iuramentum. Vnum assertorium, quo nostram assertionem: alterum promissorium, quo nostram promissionem confirmamus. In priori, vocamus Deum in testem, quod assertio nostra sit vera; in posteriori, quod promissio nostra sincerè facta sit. (Diuus Thomas in 2. 2. quæstione octuagesima nona, art. 1.)

58. Hoc posito, quæritur 1. quæ leges in Veteri Testamento datæ sint Iudæis de iuramento. 2. quid Pharisei ex suis Traditionibus ad has leges addiderint. 3. quid hoc tempore seruent Iudæi in praxi. 4. quid Christiani seruent, aut seruare debeant.

59. Igitur, quod ad primum attinet, hæc leges in Veteri Testamento à Deo datæ sunt. Prima, *Per nomen Domini Dei tui iurabis.* (Deuteron. 6. 13.) Secunda, *Per nomen externorum Deorum non iurabis.* (Exodi 23. 13.) Tertia, *Non periurabis in nomine meo.* (Leuit. 19. 12.) Quarta, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* (Exodi 20. 7.) Vel *Non usurpabis nomen Dei tui frustra.* (Deuteron. 5. 11.) Hæc quarta lex differt à tertia. Nam tertia prohibet solum periurium, Quarta non solum periurium, sed generatim omnem irreuerentiam, & abusum diuini nominis. Ita Theod. Exod. 20. & Cornelius Deut. 5.

60. Ad has leges addiderunt Pharisei, quæ sequuntur. Primò, *Quicumque iurauerit per Templum, nihil est; qui autem iurauerit in auro Templi, debet.* Secundò, *Quicumque iurauerit in altari, nihil est: qui autem iurauerit in dono, quod est super altare, debet.* (Matt. 23. 16.) Vtrumque reprehendit Christus. Prius quidem his verbis: *Stulti & cæci: Quid enim manus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum? Posterius his, Quid enim manus est, donum, an altare, quod sanctificat donum? Et mox addit: Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt. Et qui iurat in templo, iurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso. Et qui iurat in calo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.*

61. Iudæi hoc tempore seruant duplicem praxim. Vnã ex reuerentia diuini nominis: alteram ex cœcitate & superstitione. Prior est: Non audent expressè iurare per nomen Dei tetragrammaton; eò quòd hoc nomen sit ineffabile: sed sub hac formula per illud iurant: *Iuro per Jod, He, Van, & Iod:* quæ sunt quatuor litteræ nominis tetragrammati. Et hoc iuramentum habetur apud eos sacratissimum. (Cornelius in caput sextum Exodi, versu secundo & tertio.) Posterior est: Putant se non obligari villo iuramento, nisi iurent manu imposita super librum legis Mosâicæ. Quod si alio ritu iurent, audacter iurabunt falsum. (Cornelius in caput quintum Leuitici, vers. 1.) Notent hoc Principes & Magistratus Christiani: nec facile admittant Iudæos ad iuramentum præstandum in rebus forensibus contra Christianos, quia plerumq; falsum iurant. Audio quidem Noribergenses, & quosdam alios, iam pridem aduertisse hanc fraudem; nec amplius admittere Iudæos ad iuramentum, nisi admota manu ad librum legis suæ Synagogæ. Sed neque hoc satis tutum est, ex alio capite. Nam Iudæi in festo expiationis à Rabinis suis absoluuntur ab omnibus votis & iuramentis, quæ malitiosè facta sunt. Et ex fiducia huius absolutionis, facile præsumunt falsum iurare, & Christianos decipere.

62. Christus in N. T. dedit nobis hanc legem, Matt. 5. 33. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramentum tuum. Ego autem dico vobis, non iurare omnino: neq; per calum, quia Thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neq; per Ierosolyman, quia ciuitas est magna regis: neq; per caput tuum, iuraueris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, Est, Non, Non: quod autem his abundantius est,*

à malo est. Quam legem repetit Iacobus Apostolus in Epistola sua Canonica cap. 5. vers. 12. his verbis: *Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, Est: Non, Non.*

63. Hinc oritur quæstio apud Theologos, an omne iuramentum Christianis sit prohibitum? hoc enim videtur colligi ex verbis citatis. Respondeo. Iuramentum non est absolute prohibitum Christianis, sed abusus iuramenti. Prior pars patet, quia Apostolus sæpe legitur iurasse, ut infra ostendam. Et Heb. 6. 16. affirmat omnem controversiam finiri per iuramentum. Quod etiam confirmari potest ex quotidiana praxi, quæ viget apud Christianos in iudiciis & Tribunalibus. Quando enim reus suam innocentiam non potest probare per testes, iubetur illam iuramento confirmare. Et sic cessat lis ac controversia. Posteriores partem sic explico. Abusus iuramenti in eo consistit, quod aliqui soleant facile, etiam in rebus parvi momenti, & sine vlla necessitate, Deum in testimonium vocare: sicut faciebant Iudæi. Hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccant contra reuerentiam Deo debitam. Est enim contra reuerentiam Deo debitam, si quis illum sine necessitate, & in rebus exiguis, in testimonium adhibeat. Imo nemo nostrum audeat Principem aut Regem, sine necessitate, in testimonium adducere. (D. Thomas in 2. 2. q. 89. art. 2.) Hunc abusum prohibet Christus. Et iam ante prohibitus fuit, Ecclesiastici 23. 9. *Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.* Eodem sensu intelligitur illud Exod. 20. 7. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et Deut. 5. 10. *Non usurpabis nomen Domini Dei frustra.* Nam illæ duæ particule. *In vanum, & Frustra*, idem valent, ac si dicas, *Temerè & sine necessitate.* Vnde Augustinus lib. de mendacio c. 15. circa medium, sic ait: *Apostolus in Epistolis suis iurans, ostendit, quomodo accipiendum esset, quod dictum est: Dico vobis, non iurare omnino: ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi perueniatur; & ex facilitate iurandi ad consuetudinem; & à consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iurasse, nisi scribens ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

64. Quæres 1. Quæ fuerit olim formula iurandi, & quæ nunc sit? Respondeo. In V. Testamento reperuntur hæc formulæ. Genes. 31. 43. *Iuravit Iacob per iuramentum patris sui Isaac.* Et Genes. 42. 15. *Per salutem Pharaonis non egediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.* Et Deut. 4. 26. *Testes inuoco hodie cælum & terram, cito perituros vos de terra, &c.* Et 1. Reg. 19. 6. *Quod cum audisset Saul, iuravit: Viuit Dominus, quia non occidetur.* Et 1. Regum 25. 34. *Viuit Dominus Deus Israel.* Et 28. 10. *Iuravit ei Saul in Domino, dicens: Viuit Dominus, quia non eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem.* Et 2. Regum 3. 35. *Iuravit David dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum Solis gustauero panem.* Et 19. 7. *Iuro tibi per Dominum, quod si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum.* Et Ierem. 4. 2. *Et iurabis: Viuit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* In nouo Testamento sunt hæc formulæ, ab Apostolo Paulo usurpatæ. Rom. 1. 9. *Testis mihi est Deus.* Et 2. Corint. 1. 23. *Testem inuoco Deum in animam meam.* Et Philip. 1. 8. *Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.* Et 1. Timoth. 5. 21. *Testor coram Deo & Christo Iesu.*

65. Quæres 2. Quæ fuerit ceremonia adhibita in Veteri Testamento, quando quis iurabat? Respondeo. Duplex. Vna, leuare manum in cælum. Genes. 14. 22. *Leuando manum meam ad Dominum excelsum, id est, iuro, leuando manum meam in cælum, quasi ad Deum, quem testem inuoco.* Hæc ceremonia adhuc hodie vsitata est. Solent enim, qui iurant, manum vel digitos in altum tollere, & Deum, qui in cælo est, testem inuocare.

A Altera, ponere manum subter femur illius, cui iurabatur. Quam ceremoniam exegit Abraham à famulo suo iurante, Genes. 24. 2. *Pone manum tuam subter femur meum, ut adiurem te, (i. ut iurare to faciam) per Dominum Deum cæli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo desiliabus Chananaeorum.* 1. Pone sub femore meo manum tuam, & hoc ritu ac ceremonia, iura mihi, quod filio meo non accipies uxorem Chananaeam.

6. Nota. Per femur intelliguntur etiam partes genitales, quæ inter femora sunt. Quo sensu, filij Israel dicuntur egressi esse de femore Iacob, id est, de genitalibus illius. Genes. 46. 26. & alibi. Duplex igitur fuit causa, cur Abraham peteret à iurante, ut poneret manum suam subter femur ipsius. Vna naturalis, quia femur propter partes genitales, est causa generationis & vitæ. Itaque qui iurabant, tangendo femur, testabantur Deum auctorem vitæ ac generationis, quasi dicerent: Si verè & sincerè iuro, Deus det mihi longam vitam: sin secus, peream. Ita Martinus de Roa lib. 4. Singularium cap. 4. & ex illo Cornelius in cap. 24. Gen. versu 2. Altera mystica, quia Abraham per hanc ceremoniam significabat, ex suo femore nasciturum Messiam, à Deo sibi promissum. Ita Ambrosius lib. 1. de Abrahamo cap. vlt. Hieronym. in Traditionibus Hebraicis ad Genesim, August. serm. 75. de tempore, Gregorius & alij, quos sequitur Delt. in cap. 24. Genes. & Cornelius ibid. Hebræi aliam adferunt causam, teste Hieronym. loco citato ubi ait: *Tradunt Hebræi, quod in sanctificatione eius, hoc est, in circumcissione iurauerit. Nos autem dicimus, iurasse eum in semine Abrahamæ, hoc est, in Christo, qui ex illo nasciturus erat.*

De solemnitatibus Fæstorum.

D 67. Apud Iudæos erant duplicia festa. Alia instituta à Deo, alia ab ipsis Iudæis. A Deo instituta erant hæc octo. 1. Sabbatum. 2. Neomenia. 3. Pascha. 4. Pentecoste. 5. Festum Tubarum. 6. Festum propitiationis seu expiationis. 7. Festum Tabernaculorum, seu Scenopegia. 8. Festum Cætus seu Collectæ. Hæc omnia (excepta Neomenia) describuntur Leuit. 23. per totum. De Neomenia agitur Num. 28. 11.

E 68. Ac primò, Sabbatum erat institutum in memoriam creationis mundi. Secundò, Neomenia, seu initium mensis Lunaris, seu Kalendæ pro beneficio diuinæ gubernationis. Nam initio mensis Lunaris, seu in nouilunio, magis apparet diuina gubernatio in hisce inferioribus, quia tunc est magna corporum mixtorum mutatio. Tertio, Pascha, in memoriam liberationis Iudæorum, cui annexa erat solennitas azymorum, quæ postridie Paschatis incipiebat, in memoriâ egressionis ex Ægypto. Quarto, Pentecoste, seu Solennitas hebdomadarum, in memoriam legis datæ in monte Sinai. Quintò, festum Tubarum, in memoriam Isaac liberati. Cum enim Abraham vellet illum immolare, inuenit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem ipsius loco immolauit. Hebræi, ut illius facti memoriam retinerent, soliti erant tubis corneis clangere: ideoq; festum tubarum, seu festum cornu appellatum est. Sextò, festum Expiationis in memoriam illius beneficij, quo Deus, ad intercessionem Moysis, propitius est peccato populi, vitulum adorantis. Septimò, festum Tabernaculorum, in memoriam illius beneficij, quo Deus Iudæos voluit habitare in Tabernaculis, cum egressi ex Ægypto, versarentur in solitudine. Octauò, festum Cætus atque Collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quæ erant necessaria ad expensas diuini cultus, ut notat D. Thom. in 1. 2. q. 102. art. 4. ad 10.

F 69. Quatuor posteriora festa, id est, festum Tubarum,

Expiationis, Tabernaculorum, & Collectæ, incidebant in mensem septimum. Nam sicut dies septimus, ita mensis septimus, & similiter annus septimus, apud Iudæos erat in honore. Et quidem primus dies septimi mensis habebat duo festa. Vnum Neomeniæ, quod erat illi commune cum aliis mensibus: alterum Tubarum, quod erat illi peculiare. Decimo die, erat festum Expiationis. Decimo quinto, incipiebat festum Tabernaculorum, & durabat per septem dies sequentes. Vigesimo secundo die, erat festum Cætus atque Collectæ. In his festis tria spectari debent. 1. Vacatio à laboribus. 2. Oblatio sacrificiorum, de quibus supra. 3. Ceremonia cuique festo peculiaris. In festo Pascæ seu Azymorum, fiebat oblatio manipuli spicarum: In Pentecoste, oblatio nouorum panum: In festo Tubarum, erat clangor tubarum: In festo Expiationis, afflictio & ieiunium: In festo Tabernaculorum, habitabant in Tabernaculis, & ibi cum ramis & fructibus exultabant.

70. Porro inter omnia ista festa, præcipuum erat Sabbathum. Nam in eo non licebat cibum parare. Exod. 16. v. 29. Nec ignem accendere. Exod. 35. v. 3. Quæ tamen licebat facere in aliis festis. Habebat insuper hanc prærogatiuam, quod nomen Sabbathi aliquando communicaretur aliis festis; ita ut alia etiam festa vocarentur Sabbathata. Sic festum primi diei azymorum, vocatur Sabbathum. Leuit. 23. v. 11. Et similiter festum tubarum, ibidem v. 24. Et festum Expiationis, ibidem v. 32. Et generatim omnia alia festa (ibidem.) Immo, & tota hebdomada, à potiori sui parte & die, vocabatur Sabbathum, ut patet ex Euangelio, *Ieiunio bis in Sabbatho*, id est, in hebdomada.

71. Deus volebat festa à se instituta diligenter seruari à Iudæis. Et quidem seruantibus promittebat hæc tria. *Isaia 58. 14. Tunc delebit akeris super Dominum, & sustulit te super altitudinem terræ, & cibabo te hereditate facieb patris tui.* Vbi insinuantur tres fructus. 1. Suavis quedam voluptas spiritus, in rebus ad Deum pertinentibus. 2. Contemptus rerum terrenarum. 3. hereditas Iacob. De qua Leuitic. 26. v. 2. *Custodite Sabbathata mea, & statim subditur: Si feceritis, dabo vobis pluias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur, &c.*

72. Transgressoribus verò dictum est, *Ierem. 17. 27. Si autem non audieritis me, ut sanctificetis diem Sabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem in die Sabbathi: succendam ignem in portis eius, & deuorabit domos Ierusalem, & non extinguetur.* Et *Ezech. 20. 13. Sabbathata mea violauerunt. Dixi ergo, ut effunderem furor meum super eos in deserto, & consumerem eos.* Et *2. Esdrae 13. 15. Vidi in Iuda calcantes torcularia in Sabbatho, portantes aceruos, & onerantes super asinos vinum & vinas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Ierusalem die Sabbathi. Et obiurgavi optimates Iuda, & dixi eis: Quæ est hæc mala quam vos facitis, & prophanatis diem Sabbathi? Notent hoc Christiani, qui parui faciunt dies festos.*

73. Festa à Iudæis instituta, erant hæc quatuor. Primum, festum fortium, die decimo quinto Adar seu Februarii, in memoriam liberationis Iudæorum per Esther. *Esther 9. v. 17.* Secundò, festum, Encæniorum, seu Purgationis templi, quæ facta est sub Iuda Machabæo. 1. Machab. 4. 49. Tertio, festum recepti è cælo ignis sacri. 2. Mach. 1. 18. Quarto, festum ob cæsum Nicanorem. 1. Mach. 7. 49. & 2. Mach. 15. 37. De quibus vide Riberam lib. 5. de Templo cap. 17. & sequentibus, & Genebrardum in Calendario Hebræorum.

De Anno septimo seu Sabbathico, qui etiam vocatus est annus Remissionis.

74. Annus septimus in lege Mosæica vocabatur Analogia Bec. tom. II.

A Sabbathicus; quia sicut Deus sex diebus operatus est, & septimo die, id est, in Sabbatho quieuit; sic voluit, ut Iudæi sex annis colerent terram, & septimo anno cessarent ab omni cultura. De hoc anno sic legitur *Leuit. 25. 2. Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, Sabbathizetis Sabbathum Domino. Sex annis seres agrum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus eius: Septimo autem anno Sabbathum erit terra, requietionis Domini.*

75. Habebat autem hic annus quatuor priuilegia. Primum, quod Iudæi eo anno non poterant serere aut metere, putare aut vindemiare, sed quies dabatur agris & vineis; ut patet, partim loco citato; partim *Exodi 23. 10. Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies.* Voluit hoc Deus, ob has causas. Primum, ut Iudæos à nimia cura & sollicitudine huius vitæ abduceret. Secundò, ut terra post quietem vnus anni, quasi resumpto vigore, fieret deinceps feracior. Tertio, ut septimus ille annus esset symbolum & memoriale septimi diei, quo Deus cessauit ab opere Creationis mundi. Quarto, ut pauperes septimo anno gauderent fructibus agri, qui sponte nascuntur, iuxta illud *Exod. 23. 11. Anno autem septimo dimittes eam (id est, terram) & requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui.* Nempe ea, quæ sponte nascuntur, ut explicatur *Leuit. 25. 5.*

76. Dices, Si Iudæi anno septimo non poterant terram colere, vnde vinebant illo anno, & sequenti? Respondeo. Hanc obiectionem proponit ipse Deus & soluit. *Leuit. 25. 20. his verbis. Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non seruerimus, neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum: seretisque anno octavo, & comedetis veteres fruges usque ad annum nouum. Donec noua nascantur, edetis vetera.* Hinc colligitur, fertilitatem terræ sanctæ non fuisse purè naturalem, sed etiam diuinam, seu ex dono & promissione Dei. Nam Deus hic promittit Iudæis, si seruent legem de quiete anni Sabbathici, se daturum ipsis anno sexto fructus terræ, pro tribus annis, nempe pro anno sexto, septimo & octauo.

77. Secundum priuilegium anni septimi, seu Sabbathici erat, quod eo animo fiebat remissio omnium debitorum, si is, qui debebat, genere Iudæus esset, non autem si peregrinus aut gentilis. *Deut. 15. 1. Septimo anno nos facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur, cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. A peregrino & aduena exiges. Citum & propinquum repetendi non habebis potestatem.* Hic duo notanda sunt. 1. Quod sermo sit de debitore, qui Iudæus natus est; non autem de profelyto, qui Iudæus factus est. 2. Quod hoc intelligendum sit de debito ex mutuo aut vendito; non autem ex accomodato. Hoc enim propriè non est debitum, sed alienum, seu res ad alterum spectans. Vide *Abulensem, & Cornelium* in illum locum.

78. Dices: Hæc lex videtur esse iniqua respectu creditoris, seu mutuum dantis. Possit enim dicere proximo suo instante anno septimo remissionis: Si dem tibi mutuum, non restitues mihi, quia instat annus remissionis. Non ergo dabo mutuum. Respondeo. Hæc obiectio ponitur & soluitur cap. citato, versu 9. his verbis: *Caut, ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis: & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo nolens ei, quod postulat mutuum commodare, ne clamer contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: Nec ages quidpiã callide in eius necessitatibus sublenãdis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis, ad quæ manũ miseris. Solutio est hæc. Si in tali casu non des mutuum, peccabis in fra-*

trein tuum. Si des, Deus sua benedictione abundè A
compenfabit. Quò spectat illud Prouerb. 19. 17. *Fanc-*
ratur Domino, qui miseretur pauperis: & uicissitudinem
suam reddet ei.

79. Tertium priuilegium erat, quod anno septimo
fiebat remissio seruitutis. Serui enim Hebrèi manumit-
tebantur. Exod. 21. 2. *Si emeris seruum Hebraum, sex an-*
nis seruiet tibi: in septimo egredietur liber gratis. (Quod
etiam repetitur Deuter. 15. 12. & Ieremæ 34. 14.) Sin
seruus non esset Hebræus, sed aliemgena, perpetuo ma-
nebat seruus. Leuitici 25. 44. *Seruus & ancilla sint uobis*
de nationibus, quæ in circuitu uestro sunt: & de aduenis,
qui perigrinantur apud uos, uel qui ex his nati fuerint in B
terra uestra. Hos habebitis famulos, & hereditario iure
transmitteris ad posteros, ac possidebitis in æternum.

80. Quartum priuilegium erat, quod anno septimo
debebat à Sacerdotibus publicè legi Deuteronomium
coram toto populo. Deuter. 31. uersu 10. *Post septem*
annos, anno remissionis, in solemnitate Tabernaculorum,
conuenientibus cunctis ex Israel, ut appareant in conspectu
Domini Dei tui, in loco, quem elegerit Dominus, leges uer-
ba legis huius coram omni Israel.

81. Quæres 1. Quando primùm cœperint hi anni
Sabbatici? Vel, quo tempore cœperit inchoari nume-
ratio anni septimi seu Sabbatici? Respondeo 1. Non cœ-
pit in deserto, quando lex data est. Nam annus Sabba-
ticus fuit institutus ad remissionem culturæ, debitorum,
& seruitutum, ut ex dictis patet. At Iudæi in deserto non
colebant terram, sed alebantur pane de celo missò: nec
habebant debita aut seruitutes, quæ postea propter ne-
cessitates corporales inducta sunt. Respondeo 2. Cœ-
pit post ingressum filiorum Israël in terram sanctam, &
post eiusdem terræ diuisionem, quæ à Iosue facta est.
Tunc enim primùm cœperunt terram colere & putare
vineas. Vide Serarium in c. 13. Iosue quæst. 14. in fine,
Cornelium in cap. 25. Leu. v. 2. Et colligitur ex textu
ibidem: *Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo* D
uobis, Sabbatizetis Sabbatum Domino. Sex annis serues agrum
tuum. Vbi illa particula, *Agrum tuum*, satis insinuat,
quod post diuisionem terræ, quando quisq; habuit pro-
prium suum agrum, cœperit inchoari numeratio anni
Sabbatici. Igitur primus annus possessionis & culturæ,
erat primus annus respectu Sabbatici; ita ut annus Sab-
baticus fuerit septimus, post inchoatam possessionem &
culturam.

82. Quæres 2. An Iudæi semper seruauerint annos
Sabbaticos? Respondeo. Non semper, ut patet Ierem.
34. 14. Vbi Deus per Prophetam conqueritur, quod an-
no septimo non dimiserint suos seruos in libertatè, sed
eos perpetua seruitute oppresserint. Et ideo puniti sunt
à Deo variis pœnis, quæ ibidem recensentur. Et insuper
priuati beneficio fertilitatis sexti anni, ut aliqui colligunt
ex 1. Machab. 6. 49. & 43.

83. Quæres 3. Quid Christiani hinc discere debeant?
Respondeo. Hæc duo potissimum. 1. ut sint benigni er-
ga seruos, ancillas, & debitores. 2. ut diebus festis li-
benter abstineant ab agricultura, & aliis quaestuosis ope-
ribus: neque putent propterea fore defectum in fru-
mento, uino, & aliis ad vitam necessariis. Nam si Deus
concessit Iudæis tantam fertilitatem sexto anno, ut suffi-
ceret pro tribus annis; non negabit hoc beneficium
Christianis, si parati sint dies festos colere, & ipsi ob-
temperare. Hoc docet experientia. Aliquando vno an-
no crescit tantum uini & frumenti, quantum satis est
pro duobus, uel tribus annis. Aliquando, propter no-
stra peccata, pereunt omnia per grandinem, pruinam,
& alias tempestates.

De anno Iubilæo.

84. Præter annum septimum seu Sabbaticum, ha-
bebant Iudæi alium annum solemnem, nempe annum
quingagesimum, seu Iubilæum, qui erat etiam annus
remissionis. De quo Leuit. 25. 10. *Sanctificabis annum*
quingagesimum, & uocabis remissionem cunctis habita-
toribus terræ tuæ: ipse est enim Iubilæus. Initium numera-
tionis huius anni cœpit cum initio numerationis anni
Sabbatici. Vnde sicut primus annus Sabbaticus fuit sep-
timus à primo anno possessionis & culturæ Terræ san-
ctæ: ita primus Iubilæus fuit quingagesimus ab eodem
primo anno possessionis & culturæ Terræ sanctæ.

85. Priuilegia Iubilæi erant hæc tria. 1. Quod in eo
remittebantur omnia debita. 2. Quod serui manumit-
tebantur, & fiebant liberi. 3. Quod auitæ possessiones,
quæ erant uenditæ & alienatæ, redibant ad legitimos
& pristinos hæredes, sine ullo pretio aut compensatio-
ne. Propter hæc tria uocabatur Remissio, seu annus re-
missionis; quia in eo fiebat remissio debitorum, serui-
tutum, & bonorum alienatorum. Leuit. uigesimoquin-
to, uersu decimo, & sequentibus. Vide Abulensem &
Cornelium ibidem.

86. Primum priuilegium erat illi commune cum an-
no Sabbatico. Nam in utroque fiebat remissio debito-
rum. Secundum erat etiam commune, sed maius ac per-
fectius in anno Iubilæo, quàm in Sabbatico. Nam serui,
qui in anno Sabbatico non erant egressi à seruitute, pro-
pter legitimam causam; egrediebantur in Iubilæo. Tunc
enim non poterant amplius detineri. Tertium erat pe-
culiare Iubilæo. Nam in solo Iubilæo, non autem in
Sabbatico, redibant possessiones uenditæ, uel alienatæ
ad suos pristinos dominos. Nota. Quando quis uende-
bat agrum aut uineam, eò carius uendebat, quò magis
distabat annus Iubilæus; & eò uilius, quò magis appro-
pinquabat. Leuit. 25. 14.

87. Quæres 1. Quare Deus instituit huiusmodi Iu-
bilæum? Respondeo. Ob has causas. 1. Ut confunderet
pauperibus, ne illi perpetuo excluderentur à bonis &
hæreditate paterna; sed liberati ab omnibus debitis &
ære alieno, redirent ad suas possessiones. 2. Ut annus
Sabbaticus & Iubilæus seruiret Chronologiæ. Nam si-
cut apud Græcos omnia diuendebantur, censebantur,
& computabantur secundum Olympiadas; & apud
Romanos, secundum Lustra: ita apud Iudæos, secun-
dum annos Sabbaticos & Iubilæos. 3. Ut Iubilæus He-
bræorum esset typus seu figura Iubilæi Christianorum,
in quo per Christum liberamur ab omni seruitute dia-
boli, & asserimur in perfectam libertatem filiorum
Dei.

88. Quæres 2. An etiam Christiani in nouo Testa-
mento habeant annum Iubilæum, ad imitationem He-
bræorum? Respondeo. Habent. Nam Bonifacius
VIII. instituit Iubilæum anno Christi 1300. & simul
ordinauit, ut anno centesimo renouaretur. Postea, Cle-
mens VI. instituit Iubilæum anno Christi 1350. &
ordinauit, ut anno quingagesimo renouaretur. Postre-
mo, Sixtus IV. reduxit illum ad annum uigesimalium
quintum. Legantur auctores, qui ex professo de Iubi-
læo disputarunt.

De Ratione & tonsione capitis, ac barba.

89. De hac re variæ exstant leges ceremoniales.
Prima pro Nazaræis, qui toto tempore uoti, seu sepa-
rationis, nec radebantur, nec tondebantur; sed alebant
comam usque ad completum tempus separationis; Et
tunc radebantur, & coma ipsorum comburebatur.

Vide supra cap. 9. §. 3. Secunda pro Leuitis, qui quando initiabantur ministerio Leuitico, debebant radere omnes pilos carnis suae. Vide supra cap. 7. qu. 3. Tertia pro leprosis, qui idem tenebantur facere: sed ob aliam causam, quam Leuitae, supra cap. 7. quæst. 3. §. 5. Quarta pro Sacerdotibus. Ezech. 44. 20. *Caput suum non radent, neque comam nutriunt: sed tondentes attendent capita sua.*

90. Quinta pro reliquis Iudæis in communi. Leuit. 19. 27. *Neque in rotundum attondebitis comam, nec raderis barbam.* Vbi duplex prohibitio comprehenditur. Vna, *Non attondebitis comam in rotundum;* id est, Non imitabimini Aegyptios & alios Gentiles, qui id facere soliti sunt, vt patet Ierem. 9. 26. & cap. 25. 23. & capite 49. 32.

Nota. Aegyptij & alii Gentiles putabant suos Deos figurâ rotundâ, vt potè omnium capacissima & perfectissima, præ cæteris delectari: Ideoque in illorum gratiam, capita sua in rotundum attondebant. Immo etiam templa rotunda suis Diis ædificabant; vt Numa Pompilius Vestæ: August. Cæsar, omnibus vniuersim Diis. Alij, alijs speciatim. Igitur Iudæi, ne similes essent Gentilibus, prohibiti sunt sectari hanc superstitionem.

91. Altera prohibitio est, *Non raderis barbam.* Nota. Hæc duo distincta sunt, radere barbam, & tondere barbam. Rasio fit per nouaculam: tonsio per forficem. Ratione, tota barba vsque ad cutem excinditur: tonsione decurtatur, & in decentem formam redigitur. Voluit igitur Deus, Hebræos non excindere suas barbas vsque ad cutem, sed eas retinere, vt etiam in vultu quandam virilitatis & sapientiae formam ferre viderentur. Nam barba virilitatis ac virtutis insigne est.

92. Quæres 1. An omnes Hebræi hac lege fuerint obligati? Respondeo. Excipiebantur Leuitæ & leprosi, qui in legali purificatione, vt supra dixi, omnes corporis pilos radere iubebantur.

93. Quæres 2. An hæc lex pertineat etiam ad Christianos? Respondeo. Non pertinet: quia cum sit ceremonialis, abrogata est. Vnde liberum est Christianis, vel radere barbam, vel tondere, vel integram relinquere. Si tamen alicubi consuetudo inualuit radendi, vel tondendi, seruari potest.

De certo vsu vestium.

94. De vestibus Pontificum & Sacerdotum dictum est cap. 7. quæst. 5. De populi vestitu extat præceptum Num. 15. 38. *Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vitæ as hyacinthinæ: quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, &c.* Hic tria insinuantur. Primò, quod Iudæi debuerint in extremitate vestium seu palliorum gestare fimbrias. Hoc etiâ fecit Christus, vt patet Luca 8. 44. Vbi mulier hæmorrhoidis legitur tetigisse fimbriam vestimenti Christi, & continuo sanata esse. Secundò, quod super has fimbrias, circumcirca debuerint inducere & extendere filum, vel tæniam, seu vittam hyacinthinam, vt hoc signo à gentilibus distinguerentur. Tertio, quod gestando & videndo huiusmodi fimbrias, debuerint esse memores mandatorum Dei. Refert Hieronymus in cap. 23. Matth. Iudæos solitos esse acutissimas spinas inferere suis fimbriis, vt ambulantes, per earum puncturam, diuinæ legis recordarentur. Vtinam Christiani sint tam solliciti circa memoriam mandatorum Dei.

Analogia Bec. Tom. II.

CAPVT XIV.

De Regibus Veteris Testamenti.

Hactenus actum est de iis, quæ spectant ad Synagogam & Regimen Ecclesiasticum veteris Testamenti. Nunc agendum de iis, quæ concernunt Regimen & politiam temporalem. Ac primo de Iudicibus ac Regibus, qui in regimine temporali præfuerunt. De quibus hæc breuiter discutienda sunt.

1. Quæ fuerit differentia inter Reges & Iudices? 2. Qui, & quot fuerint Iudices? 3. Qui, & quot fuerint Reges? 4. Qui fuerint boni, & qui mali Reges? 5. Quomodo creati fuerint Reges? 6. Quomodo inaugurati. 7. Quomodo vncti? 8. Quod fuerit officium Regum? 9. Quod ius in subditos? 10. An potuerint habere plures vxores? 11. An magnas diuitias? 12. An copiosum equitatum? 13. Quales fuerint ipsorum consilij? 14. Quid ex his omnibus discere debeant Reges & Principes Christiani?

QUESTIO I.

Qua fuerit differentia inter Reges & Iudices?

1. Rеспублика Hebræorum ab exordio sui, vsque ad captiuitatem Babylonicam, variis modis fuit gubernata. 1. per Mosen in deserto. 2. per Iosue in ingressu & diuisione terræ promissionis. 3. per Iudices post diuisionem terræ, vsque ad Samuelem. 4. per Reges, vsque ad captiuitatem Babylonicam. Nunc quæstio est, quæ fuerit differentia inter Iudices & Reges. Respondeo. Fuit triplex potissimum differentia.

1. Primò, Iudices erant Principes populi, qui extraordinariè, & in necessitate à Deo suscitabantur, eo fine, vt populum à seruitute, & de manu hostium liberarent. Vnde & Saluatores dicti sunt. Iudic. 2. 16. *Suscitauit Dominus Iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus.* Et cap. 3. 9. *Clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis Saluatorem, & liberauit eos.* Et 2. Esdræ 9. 27. *Dedisti eis Saluatores, qui saluarent eos de manu hostium suorum.* Tametsi enim Deus fuerit primarius populi Saluator. 1. Reg. 14. versu 39. tamen Iudices erant secundarij & subordinati, vt notat Augustinus quæst. decima octaua super Iudices. At verò Reges, vt plurimum, non excitabantur à Deo extraordinariè: sed multi, vel iure iurisdictionis, vel electione, vel per vim & tyrannidem, regnum occupabant, vt quæst. 5. videbimus. Nec eoduntaxat fine, vt liberarent populum à seruitute hostium; sed vt illum, siue pacis, siue belli tempore, gubernarent.

2. Secundò, Iudices non succedebant sibi inuicem immediatè, sed post interuallum temporis. Nam quando vnus Iudex, qui liberauerat populum ab vna seruitute, moriebatur; non succedebat alius, nisi populus, propter noua peccata, noua seruitute oppressus, peteret nouum à Deo Saluatorem. Iudicum 3. versu 9. & cap. 4. v. 3. Vnde fiebat aliquando, vt per multos annos nullus omnino esset Iudex. Verbi gratia. Post mortem Othonielis, qui fuit primus Iudex inter eos, quorum fit mentio in libro Iudicum, transierunt 18. anni, antequam Aod, secundus Iudex, à Deo suscitaretur. Nam populus, non nisi post tot annos afflictionis, petiuit à Deo liberari. Iudic. 3. v. 14. At mortuo vno Rege, mox alius succedebat. Nam Reges, vt dixi, non tantum belli & seruitutis, sed etiâ pacis tempore, gubernabāt populum.

G ij

Certè Salomon 40. annis in summa pace gubernauit. Vnde & Rex pacificus appellatus est. 1. Paral. 22. 9.

4. Tertio, tempore Iudicum, non tam ipsi Iudices, quàm Deus, qui eos suscitabat, dicebatur regere populum. At tempore Regum, Reges ipsi censentur gubernare. Nam cum populus, tempore Samuelis, qui tunc erat Iudex, non amplius vellet habere Iudices, sed Reges, dixit Dominus Samueli: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* (1. Reg. 8. 7.) Et Samuel populo: *Vos hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris.* ibidem cap. 10. 19. Et iterum: *Dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis; cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.* (cap. 12. 12.) Ex quibus testimoniis constat, Deum regnasse tempore Iudicum: Reges, tempore Regum. Et Iudæos ideo fuisse reprehensos, quod non amplius vellet à Deo, per Iudices, sed à Regibus, more gentilium gubernari. Quo etiam spectat illud Iudic. 7. 18. *Quando perforauerit tuba in manu mea* (inquit Gedeon Iudex) *vos quoque per circuitum clangite, & conclamate: Domino & Gedeoni.* Et ibidem v. 20. *Clamaueruntque: Gladius Domini & Gedeonis.* Vbi Deo tribuitur primarium officium: Iudici secundarium.

QVÆSTIO II.

Qui, & quot fuerint Iudices Hebræorum?

1. **I**N libro Iudicum numerantur hi. 1. Othoniel, ex tribu Iuda. 2. Aod, ex tribu Benjamin. 3. Samgar, filius Anath. 4. Debbora prophetissa, vxor Lapidoth. 5. Barac, filius Abinoem. 6. Gedeon, ex tribu Manasse. 7. Abimelech, filius Gedeonis. 8. Thola ex tribu Issachar. 9. Iair Galaadites. 10. Iephte. 11. Abefan Bethleemites. 12. Ahialon Zabulonites. 13. Abdon Pharathonites. 14. Samson, filius Manue, de tribu Dan. Hos secuti sunt Heli & Samuel, de quibus lib. 1. Regum.

2. Othoniel liberauit Israëlitas de manu Cusan Regis Syriæ. Aod de manu Eglon Regis Moabitarum. Samgar de manu Philistinorum. Debbora & Barac (qui simul iudicarunt) de manu Iabin Regis Chanaan. Gedeon de manu Madianitarum & Amalecitarum. Iephte defendit illos contra Ammonitas. Samson contra Philistæos. Abimelech non tam fuit Iudex, quàm Tyrannus, quia vi principatum inuasit, interfectis septuaginta fratribus suis, excepto Ioatham, qui solus euasit. Thola, Iair, Abefan, Achialon, Abdon, fuerunt quidem Iudices; sed à quibus hostibus defenderint Israël, non constat ex libro Iudicum.

3. De plerisque narratur aliquid speciale. De Aod. *Vtebatur vtraque manu pro dextra.* c. 3. v. 15. De Samgar. *Percussit de Philistiim sexcentos viros vomere.* cap. 3. v. 31. De Iair: *Habuit triginta filios, sedentes super triginta pullos asinarum, & Principes triginta ciuitatum.* cap. 10. 3. De Abefan: *Habuit triginta filios, & totidem filias in matrimonio.* cap. 12. vers. 8. De Abdon: *Habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes.* cap. 14. 13.

4. Plura de Gedeone, Iephte, & Samson. Et quidem de Gedeone hæc potissimum. 1. Ab Angelo vocatus est, vt liberaret populum de manu Madianitarum. 2. Petiuit duo miracula pro confirmatione suæ vocationis. Vnum vt posito vellere in sicca area ros matutinus mandefaceret vellus, & non aream. Alterum, vt madefaceret arcem, & non vellus. Vtrumque factum. 3. Ante pugnam obtulit Deo sacrificium, igne de petra miraculosè erumpente, & sacrificiū confumente. 4. Destruxit aram Baal, & ædificauit altare Domino. 5. Ex omni populo assumpsit trecentos tantum viros pro bello contra Madianitas. 6. Ex alterius somnio, & somnij interpretatione, intellexit, se fore victorem. 7. Mox ipse, & trecenti viri

A cum eo cœperunt buccinis clangere, & confringere lagenas in circuitu castrorum hostilium, clamantes: *Gladius Domini, & Gedeonis.* 8. Hostes territi, subito fugerunt, & plerique propriis gladiis perierunt. 9. Reliqui à Gedeone fugati & interfecti sunt. cap. 6. & duobus sequentibus.

5. De Iephte hæc. 1. Fuit filius meretricis. 2. Eiectus est à fratribus tamquam spurius, & habitauit in terra Tob. 3. Inde reuocatus à Galaaditis, vt pro ipsis pugnaret contra Ammonitas. 4. Consentit ea lege, si deuictis Ammonitis, facerent illum populi Principem. 5. Iturus ergo contra Ammonitas, fecit votum Deo. (De quo voto supra, cap. 15. §. 29. & sequentibus.) 6. Feliciter pugnavit. Iudicum cap. 11. per totum.

6. De Samson hæc. 1. Natus fuit ex sterili matre, sicut Angelus futurum prædixerat. 2. Vinum & siceram non bibit. Erat enim Nazaræus. 3. Suis manibus leonem dilacerauit. 4. In Ascalone percussit trecentos viros. 5. Cepit trecentas vulpes, & ligatis ad caudas earum facibus, combussit segetes Philistinorum. 6. Dirupit vincula, quibus erat ligatus. 7. Arripiens mandibulam asini, interfecit in ea mille viros. 8. Sitiens bibit aquam, miraculosè egredientem ex dente maxillæ. 9. Apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis, & fera, & impositas humeris suis, portauit ad verticem montis. 10. Significauit Dalilæ meretrici, in quo haberet vires suas. 11. Ablatis viribus, effossis oculis, catenis victus est à Philistæis, & in carcerem positus. 12. Inde in locum conuiuij ductus, vt ludibrio afficeretur. 13. Tunc, inuocato Domino, recepit vires: Et apprehendit columnas domus conuiuij, & sic tota domus corruit; ex cuius lapsu, & ipse & tria millia Philistinorum perierunt. Iudic. 13. 14. 15. & 16.

7. Quidam ex supradictis Iudicibus commendantur in Scriptura, tanquam sancti, vt nominatim Barac, Gedeon, Iephte, Samson. Hebr. vndecimo v. 32. Ex quo sequitur, falsum esse, quod aliqui Calvinistæ afferunt, spurios seu illegitimè natos saluari non posse. Nam Iephte fuit spurius: & tamen, teste Apostolo, saluatus est. Aliqui etiam miraculosè, vel nati sunt, vt Samson ex sterili matre: vel vocati, vt Gedeon: vel victoriam consecuti, vt plerique omnes.

QVÆSTIO III.

Qui, & quot fuerint Reges Hebræorum?

1. **A**Nte diuisionem regni fuerunt hi tres. 1. Saul. 2. Dauid. 3. Salomon. Post Salomonem secuta est diuisio regni: & ex vno, duo facta sunt. Alterum Iuda, quod continebat duas tribus, Iuda & Benjamin: Alterum Israël, quod reliquas tribus complectebatur. Et quidem Reges Iuda habitabant in Ierusalem: Reges Israël, primò in Sichem, deinde in Therfa, postremo in Samaria. Reges Iuda fuerunt hi.

1. Roboam, filius Salomonis.
2. Abia, filius Roboam.
3. Asa, filius Abia.
4. Iosaphat, filius Asæ.
5. Ioram, filius Iosaphat.
6. Ochozias, filius Ioram.
7. Athalia, mater Ochoziæ, vxor Ioram.
8. Ioas, filius Ochoziæ.
9. Amasias, filius Ioæ.
10. Azarias, seu Ozias, filius Amasæ.
11. Ioathan, filius Azariæ.
12. Achaz, filius Ioathan.
13. Ezechias, filius Achaz.
14. Manasses, filius Ezechia,

15. Amon, filius Manassis.
16. Iofias, filius Amon.
17. Ioachas, filius Iofias.
18. Ioacim, seu Eliacim, filius Iofias.
19. Ioachin, seu Ieconias, filius Ioacim.
20. Sedechias, seu Mathanias, patruus Ioachin.

Reges Israel fuerunt hi.

1. Ieroboam, filius Nabat, Ephrataeus.
 2. Nadab, filius Ieroboam.
 3. Baasa, filius Ahia, de domo Issachar.
 4. Ela, filius Baasa.
 5. Zambri, filius Ela.
 6. Amri.
 7. Achab, filius Amri.
 8. Ochozias, filius Achab.
 9. Ioram, frater Ochozias.
 10. Iehu, filius Iosaphat, filij Namsi.
 11. Ioachaz, filius Iehu.
 12. Ioas, filius Ioachaz.
 13. Ieroboam, filius Ioas.
 14. Zacharias, filius Ieroboam.
 15. Sellum, filius Iabes.
 16. Manahem, filius Gadi.
 17. Phaceia, filius Manahem.
 18. Phacee, filius Rometia.
 19. Osee, filius Ela.
2. Hic triplex differentia notanda est inter Reges Iuda & Israël. Prima, quod omnes Reges Iuda fuerint ex eadem tribu, nempe ex tribu Iuda: Et omnes ex familia Dauid. (Excipio Athaliam, quæ habuit quidem maritum ex familia Dauid, nempe Ioram Regem; sed ipsa fuit filia Achab, filij Amri.) At Reges Israël fuerunt ex diuersis tribubus & familiis. Altera, quod Reges Iuda, si omnes, saltem multi, manserunt in cultu veri Dei. At Reges Israël, nullo excepto, fuerunt omnes Idololatræ. Etiam Iehu. 4. Regum 10. versu 29. Tertia, quod Reges Iuda, vt plurimum, iure successionis peruenerint ad regnum. At Reges Israël variis titulis ac modis, vt quæstione quinta explicandum est.

QVÆSTIO IV.

Qui fuerint boni, & qui mali Hebræorum Reges.

1. **R**atio dubitandi sumitur ex Scriptura, quæ vno loco asserit, tres tantum fuisse bonos, vt Ecclesiast. 49. 5. *Præter Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt.* At alibi significat, etiam alios fuisse bonos, vt Asam, Iosaphat, Ioam, Amaziam, Azariam & Ioathan. Nam in gestis singulorum ponit hanc laudem: *Fecit rectum in conspectu Domini*, vt patet 3. Regum 15. 11. & cap. 22. 43. Et quarto Regum 12. 2. & cap. 14. 3. & cap. 15. 3.
2. Hæc difficultas sic soluitur. Hi sex posteriores fuerunt quidem boni, sed non zelosi in religione & cultu Dei. Et ideo laudantur quidem, quod fecerint rectum in conspectu Domini, sed simul reprehenduntur, quod excelsa non abstulerint, neque impediuerint cultum idololatræ. Nam sicut de singulis dicitur: *Fecit rectum in conspectu Domini*; ita mox additur: *Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat & adolebat incensum in excelsis.* 3. Reg. 22. 43. & alibi.
3. At Dauid, Ezechias, & Iosias non tantum fuerunt boni, sed etiam zelosi in religione. Nam de Ezechia & Iosia disertè legimus, quod abstulerint excelsa, ad impediendam idololatriam. 4. Reg. 18. 3. & cap. 23. Analogia Bec. tom. II.

A 8. De Dauide verò, quod in excelsis non immolauerit, 3. Regum 3. 3. Quod cum magna solemnitate deduxerit Arcam Domini in Ierusalem. 2. Reg. 6. 12. Quod desiderauerit Deo Templum ædificare. ibid. cap. 7. 2. Quod in rebus maioris momenti nihil voluerit aggredi, nisi consulto prius Deo. 1. Regum. 22. 15. & cap. 33. 2. & sequentibus. Quod ad placandum Deum erexerit altare in area Ornan, & obtulerit holocausta & pacifica. 1. Paralip. 21. 26.

4. Illud ergo, *Præter Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt*, sic debet intelligi: Omnes Reges Iuda, præter illos tres, in eo peccarunt, quod ex quodam neglectu religionis, non abstulerint excelsa, nec impediuerint idololatriam in suis subditis. Qui sensus colligitur ex ipso contextu. Nam initio capitis laudatur Iosias à zelo religionis, quod abstulerit *abominations pietatis*, id est, excelsa, lucos, sculptilia, statuas, vt explicatur 4. Regum 23. 4. & 2. Paralip. 34. 4. Item, quod gentem suam, id est, Iudæos, qui sub Amon & Manasse erant impij & idololatræ, perduxerit ad pœnitentiam & pietatem, quod etiam prolixè recensetur 2. Paralip. 35. per totum. Mox additur nullum alium Regem fuisse parem Iosia in hoc genere, nisi Dauidem & Ezechiam: Cæteros omnes peccasse, permittendo idololatriam, & relinquendo legem Altissimi. 4. Regum. 22. 13. Et hoc modo dedisse occasionem, vt regnum Iuda, in pœnam delicti, occuparetur ab alienigenis, id est, à Chaldæis; & vasa templi cum populo transferrentur in Babylonem.

5. Dices, Non videtur ille esse sensus istius loci. Nam etiam Asa & Iosaphat abstulerunt excelsa, vt expressè habetur 2. Paralipom. 14. 2. & cap. 17. 6. Factum ergo est, omnes præter Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, in eo peccasse, quod ex neglectu religionis, excelsa non abstulerint. Respondeo. Asa abstulit quædam excelsa, sed non omnia. Prius patet ex illo 2. Paralipom. 14. 2. *Subuertit altaria peregrini cultus, & excelsa.* Posterior ex illo 3. Regum 15. 12. *Purgauit vniuersas sordes idolorum, quæ fecerunt Patres eius.* Postea sequitur: *Excelsa autem non abstulit.* Iosaphat verò, cum primùm cœpit regnare, non ausus fuit auferre excelsa, in quo fuit culpabilis, iuxta illud 3. Regum. 22. 44. *Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.* Postea tamen, factus audacior, abstulit. 2. Paralipom. 17. 6. *Cumque sumpsisset cor eius audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Iuda abstulit.* Vterque ergo, tam Asa quàm Iosaphat, in hac re peccauit: ille quidem, quod non abstulerit omnia excelsa: hic verò, quod tardè abstulerit.

6. Nota, Per excelsa intelliguntur fana, vel sacella, vel altaria in altioribus locis, vt in montibus & collibus, ad colendum Deum ædificata. Erant autem duplicia. Quædam facta ad cultum falsorum Deorum, & seuerè prohibita. Num. 22. 41. *Duxit eum ad excelsa Baal.* Et Numer. 33. 51. *Quando transferitis Iordanem, intrantes terram Chanaan, disperditis cunctos habitatores terræ illius, confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate.* Et Deuter. 12. 2. *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes Deos suos super montes excelsos & colles: dissipate aras eorum, & confringite statuas.* Et 3. Regum 11. 7. *Tunc ædificauit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte, qui est contra Hierusalem* Et cap. 12. 31. *Ieroboam fecit vana in excelsis.* Et 4. Reg. 17. 6. *Ædificauerunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis.* Et ibidem versu 29. *Vnaquæque gens fabricata est Deum suum: posueruntque eas in fanis excelsis.* Alia ad cultum veri Dei facta, aut equam templum esset ædificatum. De quibus 3. Regum 3. 2. *Populus immolabat in excelsis: non enim ædificatum erat templum*

nomini Domini usque in diem illum. Inter illa, præcipuum erat in Gabaon, vt habetur ibid. v. 4. *Abiit itaque in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelsum, maximum.* Et 2. Paralipom. 1. 3. *Abiit Salomon cum vniuersa multitudine in excelsum Gabaon, vbi erat Tabernaculum fæderis Dei.*

7. Hæc etiam excelsa, non tantum post, sed etiam ante templum ædificatum, fuerunt prohibita, vt docent Theodoretus quæst. 11. Procopius & Abulensis in 3. Reg. cap. 3. Ribera lib. 1. de templo, cap. 2. Ratio est quia Deus expressè mandauit Iudæis, vt non offerrent sacrificia in variis montibus & collibus, more Gætilium, sed tantum in vno certo loco, vbi vel Tabernaculum esset, vel templum. Deut. 12. 2. *Subuertite omnia loca, in quibus colerunt gentes Deos suos super montes excelsos & colles.* Et paulo post sequitur: *Non facietis ita Domino Deo vestro: sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras.* Et infra v. 13. *Cave, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris; sed in eo quem elegerit Dominus.* Hinc Salomon fuit reprehensus, quod ante templi ædificationem, immolaret in excelsis. 3. Reg. 3. 3. *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris sui excepto quod in excelsis immolabat.* Et reliqui Reges, qui illi secuti sūt, similiter fuerunt reprehensi, quod excelsa non abstulerint: tam ea, quæ facta erant ad cultum veri Dei, quam reliqua, quæ facta ad colēdos falsos Deos Excipio Ezechiam & Iosiam, qui, vt supra dixi, abstulerunt. Excipio etiam excelsum Gabaon, in quo licuit offerre & immolare, ratione Tabernaculi, quod ibi conseruabatur. (2. Paralip. 1. 3.) In reliquis non licuit.

8. Atque hæc obiter dicta sint ad concilianda Scripturæ loca quæstionis allata, quæ videbantur inter se pugnare. Nunc, vt clarius constet de probitate, vel malitia singulorum Regum, de singulis in particulari agendum est. Ac primo de Saule, Dauide, & Salomone, qui regnarunt ante diuisionem regni. Deinde de Regibus Iuda, & de Regibus Israël, qui postea secuti sunt. Igitur.

9. Saul, initio regni fuit bonus, rectus ac simplex. 1. Reg. 9. 2. *Saul electus & bonus: & non erat vir de filiis Israël melior illo.* Et cap. 13. 1. *Filius vnus animi erat Saul, cum regnare cœpisset, id est, erat innocens, sicut puer vnus anni, vt explicatur cap. 15. 17. Cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es, vni que te Dominus Regem super Israël.* Mansit autem in illa probitate duobus annis. 1. Reg. 13. 1. *Duobus autem annis regnauit super Israël.* Postea à Deo desertus est propter inobedientiam. Fuit autem duplex illius inobedientia. Vna, quia Samuel dixerat illi, vt differret offerre holocaustum, donec ipse adesset. Non paruit. (1. Reg. 13. 9.) Altera, idem Samuel mandauerat illi, vt interficeret omnes Amalecitas, nullo excepto. Neque tunc paruit. (1. Reg. 15. 3.) Propter vtrâque inobedientiam priuatus est Regno, sicut primi parentes propter vnam inobedientiam expulsi sunt ex Paradiso. Et ab eo tempore cœpit deferri à Deo, nec iam amplius bono, vt solet, sed malo spiritu agitabatur. 1. Reg. 15. 23. *Pro eo, quod abiicisti sermonem Domini, abiicit te Dominus, nescis Rex.* Et cap. 16. 14. *Spiritus Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam.* Et tunc, in locum illius, vnctus est Dauid. (1. Reg. 16. 13.) Nihilominus Saul adhuc vixit in regno 38. annis: & toto illo tempore Dauidem persecutus est, quem sciebat à Samuele vnctum esse in Regem (primo Regum 18. 29.)

10. Dauid fuit bonus, & vir secundum cor Dei, iuxta illud 1. Reg. 13. 14. *Quasiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum.* Et Act. 13. 22. *Suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

11. At peccauit, inquit. Verum est. Neque hoc dissimulauit Scriptura, cum ait 3. Reg. 15. 5. *Eo quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethei, id est, excepto duplici peccato.* Vno, quod adulterium commiserit cum vxore Vriæ. Altero, quod ad occultandum hoc adulterium, curauerit occidi ipsum Vriam. (2. Reg. 11. 4.)

12. Quomodo ergo vir secundum cor Dei? Id triplici sensu intelligi potest. Primò, spectando ipsius zelum in religione, de quo supra. Secundò, conferendo illum cum plerisque aliis Regibus, qui non fuerunt tam boni, quam Dauid. 3. Reg. 11. 4. *Nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius.* Et alibi. Tertiò, conferendo illum speciatim cum Saule, vt hic sit sensus: Quia Saul fuit inobediens Deo, priuatus est regno, succellit illi Dauid, qui erat obediens, & faciebat omnes voluntates eius. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam 1. Reg. 13. 13. sic legimus: *Dixitque Samuel ad Saul: Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum, sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quasiuit sibi Dominus virum iuxta cor suum: & præcepit ei Dominus, vt esset Dux super populum suum, eo quod non seruaeris, quæ præcepit Dominus.* Et Act. 13. 21. *Exinde postulauerunt Regem: Et dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin. Et amodo illo, suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

13. Vtrobique sit comparatio inter Saulem & Dauidem. Huius obedientia commendatur; illius inobedientia reprehenditur. Et iuxta hunc sensum, qui est litteralis, hæc duo idem sunt. *Vir secundum cor Dei, & faciet omnes voluntates Dei.* Vbi per voluntates, non intelligit præcepta Dei, quæ in lege Mosæica scripta sunt; quia certum est, Dauidem hoc sensu non fecisse omnes voluntates Dei, cum peccauerit contra præcepta Decalogi, per homicidium & adulterium: sed intelligit mandata, quæ viua voce solent dari per Prophetas aut Pontifices. Hæc enim seruauit Dauid, non item Saul. Itaque in eo est differentia inter vtrumque, quod quando mandabatur aliquid circa regni administrationem, Dauid parebat; Saul non parebat.

14. Salomon, initio bonus ac sapiens; postea per mulieres alienigenas deprauatus est, & idololatra factus. 3. Regum 12. 1. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas.* Ac deinde subditur: *Cumque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos.* In pœnam huius peccati, diuisum est Regnum ipsius, & maior pars data Ieroboam. ibidem v. 11. *Quia non custodisti pactum meum, dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo.* An autem egerit penitentiam, & saluatus sit, disputat Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, & alij plures.

15. Roboam, filius Salomonis, fuit malus. Peccauit autem tribus potissimum modis. Primò, Quia regni, spreto consilio senum, secutus est concilium iuuenum. Et sic dedit occasionem diuisionis Regni, quam Salomon suo peccato erat promeritus. 3. Reg. 12. & 8. 2. Paralip. 10. 8. Secundò, quia post tres annos, tam ipse, quam subditi deseruerunt Deum. 2. Paralipom. 11. 17. & cap. 12. 1. Tertiò, quia idololatriam, & multas alias impunitates concessit. 3. Regum 14. 22. Et ideo, quinto regni sui anno, punitus est à Sefac Rege Ægypti. 2. Paralipomenon 12. 2. Mansit autem in sua impietate vsque ad finem vitæ. ibidem. vers. 14.

16. Abia fuit etiam malus. Initio quidem regni coluit Deum, & spem suam in illo collocauit, vt patet ex cancione ipsius, quam habuit in bello contra

Ieroboam, Regem Israël, 2. Paralipomenon 13. 4. A
Ideoque insignem victoriam obtinuit. At postea, *ambulant in omnibus peccatis Patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo.* 3. Regum 15. 3.

17. Asa filius eius, fuit bonus. Ac. 1. abstulit effæminatos de terra. 2. Purgavit omnes sordes idolorum, quæ fecerant Roboam & Abia. 3. Maacham, matrem suam amouit, ne esset Princeps in sacris Priapi, & in luo eius, quem consecrauerat. 4. Subuertit specum eius, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in torrente Cedron. (3. Regum 15. 11.) Hæc tamen in illo reprehenduntur. Primò, quod excelsa non abstulerit. Aliqua quidem abstulit. (2. Paralip. 14. 2.) non tamen omnia. (3. Regum 15. 14.) Secundò, quod pugnaturus contra Baasan Regem Israël, habuerit fiduciam in Rege Syria, & non potius in Domino Deo, sicut fecerat in bello contra Æthiopes. Quod obiecit illi Hanani Propheta. (2. Paralipom. 16. 7.) Tertio, quod eundem Prophetam, propter hanc increpationem, coniecerit in vincula. (ibidem versu decimo.) Quarto, quod circa finem vitæ, cum laboraret podagra, non quæserit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus sit. (ibidem versu duodecimo.)

18. Iosaphat fuit bonus, & multa præclare gessit. Primò, misit Leuitas & Sacerdotes per omnes ciuitates Iuda, vt docerent populum legem Dei. (2. Paralipom. 17. 8.) Secundò, abstulit reliquias effæminatorem quæ remanserant in diebus Asa patris eius. (3. Regum 22. 47.) Tertio, cum antea non ausus fuisset auferre lucos & excelsa. (3. Regum 22. 44.) tandem factus audacior, abstulit. (2. Paralipomenon 17. 6.) Quarto, progressu temporis instituit nouam populi reformationem. (ibidem capite decimo nono, versu 4.) Quintò, cum Moabitæ & Ammonitæ contra illum insurgerent, ipse publico ieiunio indicto, supplex ad Deum confugit, & insignem victoriam obtinuit. (ibidem cap. 20. 1.) In duobus tamen reprehensus est. Primò, quod Achab Regi Israël præbuerit auxilium contra Regem Syria, in oppugnanda Ramoth Galaad. Hoc obiecit illi Propheta 2. Paralipomenon 19. 2. *Impro præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitiam iungeris. Et idcirco iram quidem Dei mereberis, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda.* Secundò, quod amicitiam contraxerit cum Ochozia, filio Achabi. Quod etiam illi obiectum est à Propheta 2. Paralipomenon 20. 35. *Post hæc misit amicitia: Iosaphat Rex Iuda cum Ochozia Rege Israel, cuius opera fuerunt impiissima. Et particeps fuit, vt facerent naves, quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Ason-gaber. Prophetavit autem Eliezer ad Iosaphat, dicens: Quia habuisti fædus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.*

19. Ioram fuit malus. Acta eius sunt hæc. 1. Accepit vxorem idololatricam, nempe Athaliam, filiam Achab Regis Israël. 2. Occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de Principibus Israël. 3. Derelicto Deo, fabricauit excelsa in vrbibus Iuda, & præuaricari fecit habitatores Ierusalem. 4. Ideo ab Elia Propheta per literas reprehensus est. (Quod contigit multis annis post raptum Elia.) Et grauitè à Deo punitus. Pænæ fuerunt hæc. Primò, Defecerunt ab eo Idumæi, & rebel-larunt. Secundò, Defecit etiam vrbs Lobna, quæ erat in tribu Iuda. Tertio, Philistæi & Arabes vastauerunt terram Iuda: Et diripuerunt omnem substantiam Regis Ioram: insuper occiderunt eius vxores & filios, excepto vnico Ioachar, qui & Ochozias dictus est. Quarto, Deus percussit illū & insanabili languore alui, quo toto biennio affligebatur. Et tandem longa tabe

consumptus, egressit viscera, & mortuus est. Quintò, Populus non fecit illi exequias, nec sepeliuit in sepulchro Regum. Hæc omnia habentur, partim 4. Reg. 8. 17. partim 2. Paralip. 21.

20. Ochozias fuit etiam malus. Nam primò, Seductus est à matre sua Athalia. Secundò, Vtebatur Consiliariis ex domo impiissimi Achab, qui erat pater Athaliae. Tertio, Cum Ioram filio Achab, Rege Israël iuit ad bellum contra Hazaël Regem Syria, in Ramoth Galaad. Quarto, Eundem Ioram in bello vulneratum, & reuersum in Iezrahel, inuisit. Quintò, Ibi superueniens Iehu, vtrumque occidit: ac simul deleuit totam domum Achab, vt ipsi erat mandatum à Deo per Prophetam. 4. Regum 8. 25. & cap. 9. 7. & 2. Paralip. 22. 2.

21. Athalia, mater Ochozia, fuit impiissima. Mortuo filio, occupauit regnum: Et vt sola posset regnare, interfecit omnes masculos stirpis Regiæ, præter Ioas filium Ochozia, qui à sorore sua Iofaba, vxore Ioia-dæ Pontificis, occultè subtractus & absconditus est. Deinde, anno septimo, Ioas autoritate eiusdem Pontificis, publicè promulgatus est Rex, & Athalia interfecta. 4. Regum 11. & 2. Paralip. 22.

22. Ioas, primò bonus, postea pessimus. Optimè se gessit, quandiu vixit Ioia-dæ Pontifex, ex cuius directione & consilio hæc fecit. Primò, Curauit instaurari templum, quod sub Athalia, Ochozia, & Ioram, fuerat neglectum, & ferè collapsum. Secundò, Liberauit Ierusalem à periculo obsidionis. Misit enim Hazaël Regi Syria magnam pecuniæ summam, partim ex thesauro Templi, partim ex Palatio Regio, vt non obsideret Ierusalem, cum ad eam obsidendam appropinquaret. At mortuo Pontifice, delinitus est obsequiis Principum Iuda, & hæc patrauit. Primò, Concessit exercitum idololatriæ. Secundò, Interfecit Zachariam, filium Ioia-dæ Pontificis, qui ipsum & Principes Iuda totūque populum increpabat, propter idololatriam. Sed non impunè. Nam sequenti anno post mortem Zacharia, tam Rex ipse, quam alij omnes ab exercitu Syrorum puniti sunt. Et tandem Rex à seruis suis interfectus (4. 17. & 2. Paralipom. 24.)

23. Amasias imitatus est patrem suum. Nam initio fuit bonus; deinde malus. Gesta eius describuntur 4. Regum 14. & 2. Paralipom. 25. Sunt autem hæc. 1. Confirmato regno, iussit iugulari eos, qui interfece-rant patrem suum Ioas. Non tamen filios eorum, propter legem, quæ prohibet filios occidi pro patribus. Tunc enim adhuc erat obseruans legis Moisaicæ. 2. Collegit duplicem exercitum contra Idumæos, qui iam pridem rebellauerant: Vnum ex populo Iuda; alterum ex populo Israël. 3. Monitus à Propheta, vt dimitteret exercitum Israël, vtpote impium, & à Deo alienum: obtemperauit, & victoriam obtinuit contra Idumæos. Ex quibus interfecit decem-millia: & totidem ex altissima petra præcipitavit. Hactenus benè. Deinceps male. 1. Rediens ex victoria, asportauit secum Deos Idumæorum, quos cepit in Ierusalem adorare, & incensum illis adolere. Ob quam causam, missus ad eum Propheta, dixit illi, *Cur adorasti Deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua?* Cui respondit Amasias: *Num consiliarius Regis es? Quiesce, ne interficiam te.* Tunc abiens Propheta, inquit: *Scio quod cogitaueris Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisisti consilio meo.* 2. Post hæc traditus est in reprobum sensum, & insolentior factus propter supra-dictam victoriam, initio pessimo consilio, prouocauit Regem Israël ad bellum, putans quod & illum posset sibi subiugare. Rex Israël, miratus temeritatem hominis, proposuit illi parabolam de Carduo & Credo Libani: Volens significare, quod sicut Carduus nullo mo-

do potest comparari cum Credo; ita Rex Iuda nullo modo possit comparari cum Rege Israël. Non acquieuit Amasias. Itaque Rex Israël venit cum exercitu in Bethsames, quod est oppidum Iuda, & ibi fugauit exercitum Amasie. Ipsum Amasiam cepit captiuum, & duxit in Ierusalem: ibique diripuit omnem thesaurum Templi, & Palatii Regis; ac tandem relicto ibidem Amasia cum obsidibus reuersus est in Samariam.

3. Interea moritur Rex Israël. 4. Contra Amasiam verò conspirant Ciues in Ierusalem, eo quo propter ipsius defectionem à cultu Dei, & introductam idololatriam, multas calamitates paterentur. 5. Ipse, cognita eorum conspiratione, fugit in Lachis: sed frustra. Nam ibi à conspiratis interfectus est.

24. Ozias, seu Asarias, filius Amasie, cum esset 16. annorum, à toto populo electus est Rex. Fuit quidem bonus, sed propter usurparum officium Sacerdotale, quod ipsi non congruebat, à Deo punitus est lepra. Acta eius describuntur. 4. Regum 15. & 2. Paralip. 26. Sunt autem triplicia. Nam quedam contigerunt tempore belli: alia tempore pacis: alia circa finem vitæ. Tempore belli fecit hæc, ex consilio & directione Zacharie Videns. 1. Muniuit Ierusalem multis turribus. 2. In turribus collocauit machinas diuersi generis, quæ sagittas & saxa iaciebant. 3. Instruxit exercitum trecentorum & septem millium, & quingentorum. 4. Comparauit illis omnia armorum genera, clypeos, hastas, glaleas, loricas, arcus, fundas, & his similia. 5. Edificauit Ailath, siue Elath, siue Ailam, in finibus Idumæorum, & restituit eam Iudæ. 6. Sæpè feliciter pugnavit contra Philistæos. 7. Destruxit murum urbis Geth, & Iabine & Azoti. 8. Edificauit oppida in ditioe Azoti Philistin. 9. Viciniam Arabes & Ammonitas, qui postea coacti sunt illi dare tributum. Et propter tam celebres victorias, diuulgatum est nomen eius vsque ad introitum Ægypti. Tempore pacis, deditus erat agriculturæ. Habebat plurimos vitores in Carmelo, & alibi. Fodiebat cisternas ad colligendam aquam pro pecoribus, quorum numerosissimos alebat greges. Tandem circa annum regni 43. propter multa præclarè gesta superbia elatus, Sacerdotale officium ausus est usurpare. Nam ingressus in templum Domini, voluit adolere; incensum super altare thymiamatis, obfistente Pontifice. Mox lepra in frontem percussus, & à Sacerdotibus è templo eiectus est. Et sic mansit leprosus vsque ad finem vitæ suæ, habitans in domo separata extra Ierusalem. Interea Ioathan, filius eius, administrabat regnum.

25. Ioathan, filius Ozie, fuit bonus. De quo scriptum est 2. Paralipomenon 27. 2. *Fecit quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Ozias pater suus; excepto, quod non est ingressus templum Domini, ad usurpandum officium sacerdotale.* In quo præcelluit patri. Vnum in eo reprehenditur 4. Regum. 15. 35. *Verumtamen excelsa non abstulit.* De cætero in omnibus benè se gessit, iuxta illud 2. Paralipomenon 27. 6. *Coroboratusque est Ioathan, eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo.*

26. Achaz, filius Ioathan, fuit impius. De quo 4. Regum 1. & 2. Paralipomenon 28. habemus hæc. Primò, derelicto Domino Deo patrum suorum, secutus est idololatriam Regum Israël. Fecit statuas, & coluit eas in excelsis, in collibus, & sub omni ligno frondoso, immolando victimas, & incensum adolendo. 3. Lustrauit filios suos in igne, & consecrauit eos idolis. Propter has causas, tam ipse, quam subditi eius grauissimè puniti sunt, & sæpius bello oppressi. Primò, à Rasin Rege Syriæ. 2. A Phacee Rege Israël. (2. Paralipomenon 28. 5. & sequentibus.) 3. Ab utroque coniunctim (4. Regum 16. 5. & Isaie 7. 5.) 4. Ab Idumæis,

A 5. A Philistæis. 6. A Rege Assyriorum. Hæc omnia contigerunt propter peccata Regis Achaz. (2. Paralipomenon vigesimo octauo, versu decimo septimo, & sequentibus.)

27. Ezechias, filius Achaz, fuit optimus, iuxta illud 4. Regum 18. 5. *Pest eum non fuit similis ei de cunctis Regibus Iuda: sed neque in his, qui ante eum fuerunt.* Et ibidem: *Vnde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, sapienter se agebat.* Gestas eius describuntur, partim loco citato, partim 2. Paralipomenon 29. & tribus sequentibus. Præcipua sunt hæc. Primò, sustulit idololatriam, & verum Dei cultum restituit, hoc ordine. 1. Contriuuit statuas & idola, quæ Achaz pater eius fabricauerat. 2. Dissipauit excelsa, & succidit lucos. 3. Confregit serpentem æneum, quem fecerat Moses; quia filij Israël adolebant ei incensum. 4. Curauit per Leuitas & Sacerdotes repurgari templum, Tabernaculum, vasa sacra; quæ à patre ipsius fuerant contaminata. 5. Ipsos quoque Leuitas ac Sacerdotes monuit sui officij, vt offerrent sacrificia, & restituerent usum organorum, psalteriorum, cithararum. 6. Curauit celebrari Phasce in Hierusalem, conuocatis eo non tantum subditis, qui erant in regno Iuda; sed etiam filiis Israël, qui remanserant ex aliis tribubus, & non erant cum reliquis ducti in captiuitatem à Rege Assyriorum.

28. His peractis, venit Sennacherib Rex Assyriorum cum ingenti exercitu contra Ezechiam, & obsedit Hierusalem. Ezechias totam spem suam ponebat in Deo, eumque supplex orabat pro liberatione. Nec frustra. Nam quadam nocte Angelus Domini venit in castra Assyriorum, & percussit centum octoginta quinque millia hominum. Mox fugit Sennacherib, & rediit in Ninive, ibique à filiis suis interfectus est.

29. Post hæc egrotauit Ezechias, & ab Isaia Propheta monitus est, vt disponderet se ad mortem. Iterum orauit cum fletu; & responsum est illi à Domino per eundem Prophetam: *Audisti orationem tuam, & vidi lacrymas tuas; & ecce sanauit te: Die tertio ascendet tempus Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos.* Ezechias audita hac promissione, petiuit signo seu miraculo eam confirmari. Factum est. Erat autem hoc signum. Umbra rediit decem gradibus retrorsum in horologio, quibus descenderat.

30. Rex Babylonis, cum intellexisset de morbo Ezechie, misit ad eum Legatos & munera, quibus ipse letatus est. Et ostendit Legatis omnem suum thesaurum. Quo nomine reprehendit illum Isaia, ac prædixit fore, vt omnis thesaurus regius auferatur à Babyloniis, quod postea, tempore captiuitatis Babylonicæ, factum est.

31. Manasses, filius Ezechie, fuit pessimus, sicut Achaz auus eius. Duo generatim fecit mala. Primò, abrogauit cultum Dei, quem Ezechias, pater eius, instaurauerat. Secundò, reuocauit idololatriam, quam Achaz introduxerat. Speciatim hæc. 1. Edificauit excelsa. 2. Erexit aras Baal. 3. Fecit lucos, & adorauit omnem militiam cæli. 4. Extruxit aras idolorum in templo Domini. 5. Traduxit filium suum per ignem. 6. Ariolatus est, obseruauit auguria, fecit pythones, multiplicauit aruspices. 7. Fudit sanguinem innoxium. Propter hæc minatus est Deus per Prophetas: *Eccè ego inducam mala super Ierusalem & Iudam, vt quicumque audierit, tinniant amba aures eius.* (Regum 21. 12.) Postea venerunt Principes Assyriorum cum exercitu, & Manassen vinctum cathenis ac compedibus deduxerunt in Babylonem. Ibi, præ angustia animi, cæpit orare Deum, & agere penitentiam. Deinde, reuersus in Hierusalem, sustulit idololatriam, & cultum Dei restaurauit. (2. Paralipomenon 33. 11.) Aliqui putant,

Isaiam Prophetam, iubente Manasse, ferra lignea in duas partes dissectum esse, ut Epiphanius, Isidorus, Eusebius, Hieronymus, & alij apud Turniellum in Annalibus, Anno mundi 3338. num. 4. Vide Baronium in Martyrologio, die 6. Iulij.

32. Amon, filius Manassis, fuit impius. Secutus est impietatem patris, sed non poenitentiam. In propria domo à suis subditis interfectus est. (4. Reg. 21. 19. & 2. Paralip. 33. 21.)

33. Iosias, filius Amon, fuit optimus. Cœpit regnare, cum esset octo annorum. Et multa præclare gessit, ut habetur 4. Regum 22. & 2. Paralipomenon 34. & 35. Primò, abstulit ex Iuda & Hierusalem, itémque ex vniuersa terra Israël, omnia excelsa, lucos, aras Balam, sculptilia & simulacra. Secundò, iis ablatis, curauit per Helciam Sacerdotem instaurari Templum Domini. Tertio, in instauracione Templi inuentus est liber Legis seu Deuteronomij, quem Helcias misit Regi legendum. Quarto, Rex, lecto libro, scidit vestimenta sua, & exterritus est propter maledictiones, quæ in illo libro habebantur contra transgressores legis Sciebat enim multos Reges ex suis antecessoribus, vnà cum populo, deseruisse legem Dei, & coluisse idola: ac proinde merito timebat, ne omnes istæ maledictiones venirent super Iudam & Hierusalem. 5. Itaque misit Helciam, & alios primarios, ut orarent Dominum ad auertendas huiusmodi maledictiones: Et simul consulere, quid facto opus esset. 6. Quod cum Regi nunciatum esset, conuocauit vniuersum populum, & lecto publicè libro Deuteronomij, pepigit fœdus cum Deo, & adiurauit omnes, ut idem facerent: ac promitterent, se seruaturus præcepta Legis, quæ in illo libro continebantur. Quod etiam factum est. 7. His peractis, celebravit Phasem in Hierusalem, & curauit ut Sacerdotes & Levitæ iuxta ordinem suum distributi, ministrarent in Templo, & officia sua paragerent. 8. Tandem, cum Nachao Rex Ægypti veniret cum exercitu contra Regem Assyriorum, occurrit illi Iosias, ut ipsum impediret. In pugna, quæ fiebat in campo Mageddo, vulneratus & mortuus est. De quo sic legimus 2. Paralip. 35. 24. *Vniuersus Iuda & Hierusalem luxerunt eum: Ieremias maximè.*

34. Ioachaz, filius Iosias, à populo terræ constitutus fuit Rex. Quod indignè ferens Nechao Rex Ægypti, venit post tres menses in Hierusalem. Ac primò deposuit Ioachaz, & captiuum duxit in Ægyptum. 2. Exegit à populo centum talenta argenti, & talentum auri, eo quod sine ipsius autoritate constituisset sibi Regem. 3. In locum depositi Regis subrogauit Eliacim, alterum filium Iosias, quem alio nomine vocauit Ioacim. Fuit autem Ioachaz impius, & in Ægypto mortuus est. (4. Regum 23. 3. & 2. Paralipomenon 36. 1.)

35. Ioacim, seu Eliacim, fuit etiam impius. Sub illo, & sequentibus Regibus, completæ sunt maledictiones & captiuitates, quas Deus, propter peccata Manassis & aliorum Regum, minatus erat Iudæis. (4. Regum 24. 3.) Nam anno regni eius tertio, venit Nabuchodonosor Rex in Hierusalem, & ipsum Regem Ioacim, cum magna populi parte & vasis Templi, captiuum duxit in Babylonem. (2. Paralipomenon 36. 6. & Dan. 1. 1.) Postea tamen regno fuit restitutus, cum certum quotannis tributum promississet. Soluit hoc tributum tribus tantum annis, & tum coniunxit se Ægyptis, & Regi Nabuchodonosori rebellauit. (4. Reg. 24. 1.) Quod agrè ferens Nabuchodonosor, rediit in Hierusalem, anno vndecimo regni Ioacim, & cepit illum captiuum, & extra Hierusalem intefecit, ac in sepulchrum reliquit. Quod Deus prædixerat per Prophetam, Ieremias 22. 18. *Hæc dicit Dominus ad Ioacim, fi-*

lium Josia, Regem Iuda: Non plangent eum. Et infra: Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Hierusalem.

36. Ioachin, filius Ioacim, (qui & Iechonias dictus est) fuit similiter malus, & tribus tantum mensibus regnauit. Tunc iterum venit Nabuchodonosor Rex in Hierusalem, & captiuos abduxit Regem, matrem eius, vxores, seruos, Principes, & decem millia virorum fortium in Babylonem: Et asportauit omnia vasa Templi, & thesauros domus Domini, & thesauros domus Regiæ: Nihilque reliquit in Iuda & Hierusalem, nisi pauperes populi terræ. Pro Ioachin verò constituit alium Regem, Mathaniam, patrum eius, & vocauit illum Sedeciam. (quarto Regum vigesimo-quarto, versu vndecimo.)

37. Sedecias, seu Mathanias, à Nabuchodonosore constitutus Rex, fuit malus. Hic confirmato regno, cœpit rebellare contra Nabuchodonosorem. Itaque Nabuchodonosor venit cum ingenti exercitu, & obsedit Hierusalem, ab anno nono regni Sedecias vsque ad vndecimum. Quo anno, cum fames præualeret in ciuitate, nec haberent amplius panem, quem comederent; quadam nocte fugit Rex Sedecias, & omnes bellatores cum eo, per viam, quæ ducit ad campestria solitudinis. Tunc exercitus Nabuchodonosoris persecutus est illum, & comprehendit in planitie Iericho. Omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum. Inde ductus est ad Nabuchodonosorem in Rablatha. Vbi hæc contigerunt. 1. Nabuchodonosor occidit omnes filios Sedecias coram eo. 2. Oculos eius effodit. 3. Vincitum carenis duxit in Babylonem. Postea misit Nabuzardan Principem exercitus sui in Hierusalem, qui hæc patravit. 1. Templum Domini, domum Regiam, & omnes domos Hierusalem combussit igni. 2. Muros Hierusalem in circuitu destruxit. 3. Omnia vasa & ornamenta Templi abstulit. 4. Quotquot residui erant in ciuitate, vel occidit, vel abduxit: relictis tantum vinitoribus & agricolis. 5. His præfecit Godoliam. Et hæc fuit tertia captiuitas Babylonica, sub qua periit regnum Iuda. (4. Regum 25. & 2. Paralipomenon 36. 13.) Nota. Hæc tres captiuitates contigerunt propter peccata Iudeorum. Cum enim Deus per Prophetas nihil apud eos efficeret; voluit illos bellis, cædibus, & captiuitatibus castigare, ut vel sic tandem ad saniolem mentem redirent.

38. Hæc sufficiant de Regibus Iuda. Sequuntur Reges Israël, qui omnes, post factam regni diuisionem, fuerunt impij & idololatræ. Author idololatriæ, ut paulo post dicam, fuit Ieroboam. Habuerunt primariam regni sedem, primò quidem in Sichem, tribus Ephraim: deinde in Therfa, tribus Manasse: postremo in Samaria, quæ erat in finibus tribus Ephraim, prope tribum Manasse. Durauit hoc regnum vsque ad annum sextum regni Ezechias, Regis Iuda. Tunc enim filij Israël ab Assyriis in captiuitatem ducti sunt.

39. Igitur primus Rex Israël, post mortem Salomonis, fuit Ieroboam, filius Nabat, Ephraeus, & à Deo speciatim electus per Ahiam Silonitem Prophetam: cum hac promissione, ut si Deo adhereret, & mandata eius custodiret, in regno confirmaretur, non solum ipse, sed etiam posteri eius. (3. Regum 11. 29.) sed dupliciter peccauit. Primò, quia fuit ingratus pro beneficio. Nam statim accepto regno, recessit à Deo, & factus est idololatra. Secundò, fuit incredulus. Non enim credebat regnum suum stabiliendum à Deo, sed per propriam prudentiam & industriam. Res sic contigit. Soliti erant filij Israël ter singulis annis ire in Ierusalem, ut ibi orarent, & Deo offerrent sacrificia. Timebat ergo Ieroboam, ne si deinceps id facerent, redirent ad obedientiam Roboam Regis

Iuda, filij Salomonis, qui habitabat in Ierusalem, & erat legitimus regni hæres, à quo defecerant. Et sic ipse regni administratione excluderetur. Ne id fieret, excogitato pessimo consilio, conflavit duos vitulos aureos, & dixit filiis Israël: Nolite ultra ascendere in Ierusalem: Ecce Dy tui, Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et vnum posuit in Bethel, alterum in Dan. (3. Regum 12. 26.) Et sic effecit, vt filij Israël, relicto Deo, fierent idololatæ, & vitulos aureos adorarent. Vnde sæpè de illo dicitur: Qui peccare fecit Israël. Et quia reliqui Reges Israël exemplum ipsius imitati sunt, solet de illis dici: Ambulauit in via Ieroboam, & in peccatis eius, quibus peccare fecit Israël.

40. Deinde exstruxit altare in Bethel: constituit novos Sacerdotes ex infima plebe, qui non erant de filiis Leui: instituit solemnitatem, mense octauo, die 15. mensis celebrandam, similem ei, quæ celebrabatur in Ierusalem: Et in ista solemnitate ipse tanquam Pontifex obtulit solennes victimas, & incensum adoleuit. (3. Regum 12. 31.) Propter hanc impietatem variis modis à Deo punitus est. 1. Altare scissum est, in quo ipse incensum adolebat. 2. Exaruit manus illius. 3. Abia, filius eius mortuus est. 4. Tota familia paulo post deleta. 5. Omnes, qui ex familia ipsius interfecti sunt, manserunt insepulti, & à canibus & feris dilacerati sunt. 6. Regnum ad aliam familiam translatum. Quæ omnia fusè narrantur tertio Regum, decimotertio & decimoquarto. De reliquis Regibus, qui Ieroboam successerunt, nihil necesse est dicere. Constat fuisse impios.

QVÆSTIO V.

Quomodo creati fuerint Reges Hebræorum.

1. **D**icam 1. de Creatione. 2. de Inauguratione. 3. de Vnctione. Igitur, quod ad creationem attingit, notandum est, Reges variis titulis creati, seu ius regni adipisci posse. 1. Electione. 2. Successione. 3. Iure belli. 4. Vi & tyrannide. 5. Donatione. 6. Emptione aut permutatione. 7. Adoptione. 8. Superioris, aut potentioris auctoritate. Et si qui alij sunt.

1. Est ergo quæstio, Quo titulo Reges Hebræorum ad regnum peruenerint? Aliqui putant, electione seu suffragiis populi creatos esse, & regnandi potestatem accepisse. Ita Carolus Sigonius, & Gulielmus Barclaius apud Pinedam lib. 2. de rebus Salomonis cap. 2. Quod dupliciter probari potest. Primò, quia Deus promisit populo ius suffragij in eligendo Rege, iuxta illud Deuteronomij 17. 15. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus. Secundò, quia constat multos à populo electos esse. Sic electus est Saul 1. Regum 22. 13. Nunc ergo præsto est Rex vester, quem elegistis & petistis. Sic Dauid 2. Regum 5. 1. Venerunt vniversa tribus Israël ad Dauid in Hebron, & vnixerunt in Regem super Israël. Sic Salomon 1. Paralipomenon 29. 23. Sedit Salomon super solium Domini in Regem pro Dauid patre suo, & cunctis placuit, id est, cuncti consenserunt & suffragati sunt. Sic Ieroboam 3. Regum 12. 1. Venit autem Ieroboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israël ad constituendum eum Regem. Sic Ieroboam ibidem versu 20. Factum est autem, cum audisset omnis Israël, quod reuersus esset Ieroboam, miserunt, & vocauerunt eum congregato cætu, & constituerunt eum Regem super omnem Israël. Sic Ochozias 2. Paralipomenon 22. 1. Constituerunt autem habitatores Ierusalem, Ochoziam, filiam eius minimum, Regem pro eo. Sic Ozias 2. Paralipomenon 26. 1. Omnis autem populus Iuda, filium eius Oziam annorum sexdecim constituit Regem pro Amasia patre suo. Sic Iosias 2. Paralipomenon 23. 25. Reliqua populi multitudo, cæsis

A iis, qui Amon percusserant; constituit Regem Iosiam filium eius pro eo. Sic Ioachaz secundo Paralipomenon trigésimo sexto, versu primo. Tulit ergo populus terræ Ioachaz filium Iosia, & constituit Regem pro patre suo in Ierusalem.

3. Respondeo. Aliud est loqui de iure, aliud de facto. Si loquamur de iure, non poterat alius constitui vel creari Rex à populo, nisi qui à Deo electus & designatus esset, iuxta illud Deut. 17. 15. Eum constitues Regem, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Et quia hoc non semper seruatum est, ideo conqueritur Deus apud Oseam cap. 8. versu 4. Ipsi regnauerunt, & non ex me. Si autem loquamur de facto, seruandæ sunt sequentes Conclusiones.

B 4. Prima Conclusio. Aliqui per electionem diuinam creati sunt Reges Hebræorum; vt Saul, Dauid, Ieroboam, Baasa, Iehu. Nam Saul à Samuele, iussu Dei, priuatim vnctus est in Regem, nec presente, nec sciente populo. 1. Regum 10. 1. Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius, & ait: Ecce, vnxit te Dominus super hereditatem suam in Principem. Hoc enim mandauerat Deus Samueli 1. Regum 9. 16. Hæc ipsa hora, qua nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & unges eum Ducem super populum meum Israël. Postea per sortes, Deo item dirigente, publicè electus est. 1. Regum 10. 20. Applicuit Samuel omnes tribus Israël, & cecidit fors super Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes eius, & cecidit cognatio Matri, & peruenit vsque ad Saul filium Cis. Huic electioni à Deo factæ, consensit populus, dicens: Vniat Rex: Non tamen omnis populus, sed pauci duntaxat, quorum Deus tetigerat corda, vt loquitur Scriptura ibidem versu 26.

5. Idem constat de Dauide. Cum enim Saul à Deo Rex constitutus, vt dixi, non obediret Deo, abiecit illum Deus, & regnum eius transtulit in Dauidem. 1. Regum 13. 13. Dixit Samuel ad Saul: Suliè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ, præcepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum; sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quasiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum: & præcepit ei Dominus, vt esset Dux super populum suum. Et cap. 15. versu 28. Et ait ad eum Samuel: Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Et Actorum decimo tertio, versu vigesimo secundo. Et amoto illo (Saul) suscitauit illis Dauid Regem.

E 5. Similiter de Ieroboam, qui à Deo per Prophetam monitus est, quod facta regni Salomonis diuisione, ipse futurus esset Rex super decem tribus. 3. Regum 11. Et ait Ahias ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras: Hæc enim dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego scindam regnum Salomonis, & dabo tibi decem tribus.

F 7. Et de Baasa, cui Dominus per Prophetam 3. Regum 16. 2. Pro eo, quod exaltauit te de puluere, & posuit te Ducem super populum meum Israël: tu autem ambulasti in via Ieroboam, & peccare fecisti populum meum Israël vt me irritares in peccatis eorum: Ecce ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domus eius: & faciam domum tuam, sicut domum Ieroboam filij Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedent eum canes: Et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cali.

8. Et de Iehu, qui à Propheta, iussu Dei, in Regem Israël vnctus est. 3. Regum 19. 25. Ait Dominus ad Heliam: Vade & reuertere in viam tuam per desertum in Damascus: cumque perueneris illuc, unges Hazael Regem super Syriam, & Iehu filium Namsi unges regem super Israël. Et 4. Regum 9. 1. Tolle lenticulam olei, & vade in Ramoth Galaat: cumque veneris illuc, videbis Iehu, tenensque lenticulam olei, fundes super caput eius, & dices

& dices: *Hac dicit Dominus: Vnxit te Regem super Israel.* De vnctione dicam plura quæst. 7.

9. SECUNDA CONCLUSIO. Aliqui facti sunt Reges per successionem, vt Salomon, Roboam, & pleriq; alij Reges Iuda. Itemque ex Regibus Israël, Nadab, Ela, Achab, Ochozias, Ioram, Ioachaz, Ieroboam, Zacharias, Phaceia, Hi enim suis parentibus in regno successerunt, vt ex Scriptura patet. Sed notandum est, hanc successionem aliquando coniunctam fuisse, vel cum expressa Dei vel cum expressa hominum electione. Prius patet exemplo Salomonis, qui quidem successit Dauidi patri suo, in regno: sed ex peculiari Dei ordinatione, vt fatetur ipsemet Dauid 1. Paralip. 28. 5. *De filiis meis (filios enim multos dedit mihi Dominus) elegi Salomonem filium meum, vt sederet in throno regni Domini super Israel* Et similiter Salomon 2. Paralipom. 1. 9. *Tu me fecisti Regem super populum tuum multum.* Et Sapient. 9. 7. *Tu elegisti me Regem populo tuo.* Posterius constat exemplo Abia, quem Roboam pater eius, præ aliis suis filiis designauit Regem, 2. Paralip. 11. 12. *Constituit vero in capite Abiam filium Maacha, Ducem super omnes fratres suos: ipsum enim Regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios eius.*

10. TERTIA CONCLUSIO. Aliqui facti sunt Reges per vim & tyrannidem, vt Athalia in regno Iuda: Et Zambri, Sellum, Manahem, Phacee, Osee, in regno Israël. De Athalia sic legimus quarto Regum vndecimo, versu primo. *Athalia vero mater Ochozia, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium.* Et postea subditur: *Porro Athalia regnavit super terram.* De Zambri 3. Reg. 16. 9. *Rebellauit contra eum (Elam filium Baasa) seruus Zambri.* Et infra: *Iruens ergo Zambri percussit & occidit eum, & regnavit pro eo.* De Sellum 4. Reg. 15. 10. *Coniurauit autem contra eum (Zachariam Regem) Sellum filius Iabes, percussitque eum palam & interfecit, regnavitque pro eo.* De Manahem ibidem ver. 14. *Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa, venitque in Samariam, & percussit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum, regnavitque pro eo.* De Phacee ibidem v. 25. *Coniurauit contra eum (Phace iam filium Manahem) Phacee filius Romelia, & percussit eum in Samaria, in turri domus regie, & cum ea quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnavitque pro eo.* Denique de Osee ibid. vers. 30. *Coniurauit autem, & tenendi insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romelia, & percussit eum, & interfecit, regnavitque pro eo.*

11. QUARTA CONCLUSIO. Aliqui facti sunt Reges Hebræorum à Regibus Gentilium; vt Ioachin à Pharaone Rege Ægypti: Et Sedecias à Nabuchodonosore Rege Babylonis. Nam Pharaon deposuit Ioachaz Regem Iuda, & vincitum duxit in Ægyptum, ac in eius locum substituit Eleiacum filium Iosia. 4. Reg. 23. vers. 34. Similiter Nabuchodonosor, capta Ierusalem, deposuit Ioachin Regem Iuda, & captiuum transtulit in Babylonem, subrogato in locum eius Sedecia. 4. Regum 24. vers. 15.

12. Argumenta, quæ initio allata sunt, nihil aliud probant, quam populum publicè ac solenniter approbasse quorundam Regum, vel electionem, vel successionem: quod non negamus. Sic enim fieri solet, etiam hoc tempore. Quando enim eligitur nouus Princeps aut Rex, vel quando filius succedit patri in regno, vel principatus solet populus applaudere & consentire.

QUÆSTIO VI.

Quoritu inaugurati fuerint Reges Hebræorum?

1. **B**oni authores tradunt varios ritus ac ceremonias, quæ adhiberi solent in publica Regum Analogia Bec. tom. II.

A consecratione seu inauguratione. Sunt autem hæ potissimum. Prima, Futurus Rex in throno seu folio collocabatur. 3. Reg. 1. 24. Secunda, Vngebatur à summo Sacerdote, tertio Regum 1. 39. & 2. Paralipom. 21. 11. Tertia, Ponebatur diadema super caput eius. 4. Reg. 11. 12. & 2. Paralip. 23. 11. Quarta, Dabatur illi in manus liber Deuteron. in quo lex erat scripta. 2. Paralipom. 23. 11. Quinta, Iurabat in legis obseruationem. Psal. 118. 106. Sexta, Clamabatur à populo: *Viuat Rex.* 1. Regum 10. 24. & 3. Regum 1. 39. & 4. Regum 11. 12. Septima, Fiebant sacrificia omnis generis. 1. Regum 11. 15. Octaua, Edebantur varia latitiæ & approbationis signa. 1. Reg. 11. 15. & 3. Reg. 1. 40. Vide Abulensem 3. Reg. 1. quæst. 37. & Serarium 1. Reg. 10. in Commentario.

2. Notandum tamen est, aliquando plures, aliquando pauciores ritus fuisse adhibitos; nec semper eo ordine, quo iam enumerati sunt. Quod aliquot exemplis demonstrabo. Inauguratio Saülis describitur primo Regum 10. 24. *Clamabit omnis populus, & ait: Viuat Rex.* Et c. 11. v. 15. *Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino: Et latatus est Saul & cuncti viri Israel nimis.*

3. Inauguratio Salomonis, tertio Regum primo v. 38. *Descendit ergo Sadoc Sacerdos, & Naïban Propheta, & Banaias filius Joiada, & Cerethi, & Phelethi: Et imposuerunt Salomonem super mulam Regis Dauid, & adduxerunt eum in Gihon. Sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: Et cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Viuat Rex Salomon. Et ascendit vniuersa multitudo post eum, & populus canentium tibis, & lantantium gaudio magno, & insonuit terra à clamore eorum.* Et infra v. 47. *Et ingressi serui Regis benedixerunt Domino nostro Regi Dauid, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum eius super thronum tuum. Et adorauit Rex in lectulo suo: & locutus est: Benedixit Dominus Deus Israel, qui dedisti hodie sedentem in folio meo, videntibus oculis meis.*

4. Inauguratio Ioas, quarto Reg. 11. v. 12. *Ioiadas Sacerdos produxit filium Regis, & posuit super eum diadema & testimonium; feceruntque Regem, & unxerunt: Et plaudentes manu, dixerunt: Viuat Rex. Et secundo Paral. 23. 11. Et eduxerunt filium Regis & imposuerunt ei diadema & testimonium; dederuntque in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum Regem. Vnxit quoque illum Ioiada Pontifex, & filij eius: imprecatisque sunt ei, atque dixerunt: Viuat Rex.*

QUÆSTIO VII.

Quomodo vncti fuerint Reges Hebræorum?

1. **D**Vplex erat vnctio Regum apud Hebræos. Vna priuata, altera publica. Priuata fiebat ante solennem inaugurationem: publica in ipsa solenni inauguratione. Priuatim vncti sunt Saül, Dauid, Iehu, Saül à Samuele, in extrema parte ciuitatis, nullo alio presente. 1. Reg. 9. 27. Dauid ab eo Samuele, in domo patris sui in Bechlehem. 1. Reg. 16. 13. Iehu à filio Prophetæ, in cubiculo seorsim, nullo alio conscio. 4. Reg. 9. 6. Publicè vncti sunt Dauid, Salomon, Ioas, Ioachaz. Et quidem de vnctione Salomonis & Ioas dictum est quæstione præcedente. De vnctione Ioachaz sic legimus 4. Reg. 23. 30. *Tulit populus terræ Ioachaz filium Iosia, & unxerunt eum, & constituerunt eum Regem pro patre suo.* De Dauide notandū est ternctum fuisse in Regem. Primò, priuatim à Samuele, in domo patris sui, vt paulò antè dixi. Secundò publicè in Hebron, in Regem Iuda. 2. Reg. 2. v. 4. Tertio, publicè in Hebron, in Regem Israël. 2. Reg. 5. v. 3.

2. Quæres, An fuerit aliquod discrimen inter vnctionem Regum & Pontificum apud Hebræos? Respon-

deo Fuit triplex discrimen. Primò, quia omnes Pontifices ex præscripto legis vngentur: Et nisi vncti essent, non admittebantur ad officium pontificale. Exodi 29. 7. & Leuit. 8. 1. At nullum exstabat præceptum Dei, quo omnes Reges ad vnctionem astringerentur. Secundò, Pontifices temper vngentur publicè coram populo apud Tabernaculum Domini, Exodi 29. 14. & Leuit. 8. 3. At Reges aliquando priuatim, aliquando publicè, vt dictum est. Tertiò, Pontifices vngentur oleo sancto, id est, vnguento composito ex oleo, myrrha, cinnamomo, calamo, casia. Exodi, 29. 7. & Exodi 30. 23. At Reges oleo simplici, id est, non composito ex supra dictis aromatis. Quod tamen aliqui negent, verissimum tamen est. Et tribus argumentis probari potest.

3. Primum sumitur ex lege Dei. Nam Deus præcepit, vt nullus hominum vngeretur oleo sancto, quale iam descriptum est, nisi Pontifex & Sacerdotes. Sic enim legitur Exod. 30. 30. *Aaron & filios eius vnges sanctificationisque eos, v. sacerdotio fungantur mihi. Filiis quoque Israel dices: Hoc oleum vnctionis sanctum erit mihi in generationibus vestras. Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis. Homo, quicumque tale composuerit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo suo.* Ex quo præcepto duo colligimus. 1. Quod nemo præter Aaronem & filios eius, id est, præter Pontificem & Sacerdotes, potuerit vngi oleo sancto, quod ex variis aromatis confectum erat. 2. Quod nulli licuerit conficere simile oleum, aut alicui alteri communicare.

4. Alterum sumitur ex phrasi Scripturæ. Nam oleum sanctum, quo Pontifex & Sacerdotes utebantur, nunquam in scriptura appellatur oleum simpliciter; sed oleum vnctionis, vel oleum vnctionis sanctum, vel oleum sanctæ vnctionis, vel vnguentum, Exodi 29. 7. *Oleum vnctionis fundes super cap. eius.* Et c. 30. 25. *Faciesque vnctionis oleum sanctum, vnguentum compositum opere vngentarij.* Et infra ver. 31. *Hoc oleum vnctionis sanctum erit vobis.* Et Leuit. 21. 12. *Oleum sanctæ vnctionis Dei sui super eum est.* Et alibi sæpius. Et ratio est, quia non erat oleum simplex ac purum, sed vnguentum confectum ex oleo & variis aromatis, vt iam ante dixi: ac proinde non oleum simpliciter, sed oleum vnctionis, vel vnguentum appellari debuit. At oleum, quo Reges vngentur, nunquam appellatur oleum vnctionis, aut vnguentum; sed oleum simpliciter, quia non erat compositum ex oleo, & aromatis, sed purum ac simplex oleum. 1. Reg. 10. 1. *Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius,* id est, Saulis. Et cap. 16. 13. *Tulit Samuel cornu olei, & unxit Dauidem in medio fratrum eius.* Et 4. Reg. 9. 1. *Tolle lenticulam olei, & fundes super caput eius;* nempe Iehu. Hinc infero, Reges non fuisse vnctos oleo composito, quo Pontifex & Sacerdotes vngentur, sed oleo puro ac simplici.

5. Tertium sumitur ex illis verbis Leuit. 21. 10. *Pontifex, id est, Sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput f. sum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratae sunt; vestitusque est S. vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum non ingredietur omnino super patre quoque suo & matre non contaminabitur: Nec egredietur de Sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ vnctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.* In quibus verbis continetur hæc lex, vt Pontifex externo ritu non lugeat mortuos, nec egressus de Sanctuario, prosequatur funera mortuorum, ne quidem parentum suorum. Et ratio legis additur, quia oleum sanctæ vnctionis f. sum est super caput eius; ac proinde nullo modo debet contaminari. Contaminaretur autem, si lugeret mortuos, aut funera eorum prof. queretur. Vnde sic argumetur: Ideo Pontifex non poterat lugere mortuos aut eorum funera prosequi, quia oleum sanctæ vnctionis f. sum erat super caput eius. At

A Reges poterant lugere mortuos, & prosequi funera mortuorum. Hoc enim fecit Dauid in morte Saulis & Ionathæ, iuxta illud 2. Reg. 1. 11. *Apprehendens autem Dauid vestimenta sua, scidit, onnesque viri, qui erant cum eo, & plauerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathan filium eius.* Ergo oleum sanctæ vnctionis non erat f. sum super caput Regum.

6. Vbi notandum est discrimen inter Pontificem, Sacerdotes & Reges. Solus Pontifex vngentur oleo vnctionis in capite, & ideo non lugebat viros mortuos, ne quidem parentes. Sacerdotes non vngentur quidem in capite, sed tamen in vestibus aspergebantur, partim sanguine arietis immolati, partim oleo sanctæ vnctionis, Exodi 29. 21. Et ideo poterant quidem lugere propinquos & consanguineos, non tamen alios. Leuit. 21. 2. Reges nec in capite, nec in vestibus habebant oleum sanctæ vnctionis, sed oleum simplex & vulgare; & ideo poterant lugere omnes mortuos, quos volebant. Sic Dauid luxit filium suum Absalonem. 2. Reg. 18. 33. & cap. 19. 1. Sic luxit Abner filium Ner, & feretrum illius ad sepulchrum secutus est. 2. Reg. 3. 31.

7. Præter hæc tria argumenta, quæ videntur esse solida accedunt alia tria valde probabilia. Primum, quia oleum sanctæ vnctionis non poterat atrectari, nisi à Pontifice & Sacerdotibus: At Saul, Dauid, Iehu non sunt vncti à Pontifice vel Sacerdotibus, sed à Prophetis. Non ergo vncti sunt oleo sanctæ vnctionis. Alterum, quia Helias Propheta à Deo iussus est vngere Iehu in Regem Israël, & Hazaëlem in Regem Syriæ, & Helisæum in Prophetam 3. Reg. 19. 15. Et verisimile est, quod ex eadem lenticula, vel ex eodè cornu olei potuisset eos vngere. At Hazaëlem non poterat vngere oleo sanctæ vnctionis, quia erat homo gentilis. Ergo verisimile est, nec Iehu, nec Helisæum oleo sancto, sed simplici vnctos esse. Tertium, quia Dauid ter vnctus est, vt supra dixi. Nec credibile est, toties vnctum esse oleo sancto: quia ne quidè Pontifex, pro quo factum erat oleum sanctum, toties vngentur.

8. Dices: Dauid & Salomon videntur vncti esse oleo sancto. De Dauide constat ex illo Psal. 88. 21. *Inueni Dauid seruum meum: oleo sancto meo unxi eum.* De Salomone ex illo 3. Reg. 1. 39. *Sumpsit Sadoc Sacerdos cornu olei de Tabernaculo, & unxit Salomonem.* At oleum, quod in Tabernaculo asseruabatur, erat sanctum. Respondeo. Authores hic dissentiunt. Aliqui putant, oleum sanctum comune fuisse Regibus & Sacerdotibus. Hoc iam refutatum est. Alij Dauidem & Salomonem ex peculiari dispensatione vnctos esse oleo sancto. Ita Genebrard. in Psal. 21. vbi ex Cabala & traditione Hebræorum hæc asserit. Primò ex consilio Samuelis & Prophetarum illius temporis, dispensatum fuisse cum Dauide, & reliquis Regibus familiae Dauidicæ, vt vngeretur oleo sacerdotali: non autem cum aliis Regibus. Itaque Saul, Iehu, Hazaëlem, non fuisse vnctos oleo sacerdotali. 2. Id propterea factum esse, quia Christus erat nasciturus ex familia Dauidis. 3. Externam & corporalem vnctionem Dauidis & Salomonis, fuisse typum seu figuram internæ & spiritualis vnctionis Christi. 4. Tametsi Pontifices, & Reges familiae Dauidis, fuerint vncti eodè oleo sancto; Reges tamen vnctos fuisse per modum coronæ: Pontifices, per modum crucis decussatæ. 5. Illud oleum sanctum, (quod à Moyse confectum erat) durasse à tempore Moysi vsq; ad captiuitatem Babylonicam, id est, per nongentos annos, & tametsi omnes Pontifices & Reges familiae Dauidis, ex eo fuerint vncti, nunquam tamen diminutum esse, sed per miraculum, integrum persistisse. 6. Pontifices post captiuitatem Babylonicam vnctos fuisse oleo nouo, quod ad similitudinem prioris erat confectum.

9. Alij rectius sentiunt, nec Dauidem, nec Salomonem, nec vllum alium Regem potuisse vngi oleo

Pontificali. Ita Oleaster, Caietan. Lippoman. quos citat & sequitur noſter Lorin. in Pſal. 88. v. 21. Et hoc cōuincunt argumenta ſuperius à nobis allata. Nec obſtat illud: *Oleo ſancto meo unxi eum.* Nam inde non ſequitur, Dauidem vnctum fuiſſe oleo vnctionis, ſeu vnguento composito ex oleo & variis aromatis. (de quo ſolo hic diſputamus) ſed tantum vnctum fuiſſe oleo ſancto. At oleum ſanctum latius patet, quàm oleum vnctionis Pōtificale. Cum enim duplex oleum fuerit vſitatum in lege Moſaica; alterum compositum ex oleo & aromatis, alterum ſimplex ac purum: vtrumque poterat dici ſanctum, ſed diuerſo modo. Oleum vnctionis dicebatur ſanctum, quia per illud ſanctificabantur & conſecrabantur Pontifices & Sacerdotes. Oleum ſimplex, quo vnctus eſt Dauid, & alij Reges ac Prophetæ, dicebatur ſanctum, ratione myſterij; quia erat figura illius olei, quo poſtea ſanctificatus eſt Chriſtus. Vnde ſicut de Dauid dicitur; *Oleo ſancto meo unxi eum;* ita de Chriſto: *Unxi te Deus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis?* Pſal. 44. 10.

10. Neque verum eſt, quod obiicitur, non aliud oleū quàm oleum vnctionis, quo vngentur Pontifices & Sacerdotes, aſſeruātū fuiſſe in Tabernaculo. Nam præter illud aſſeruabatur etiam oleū, quo quotidie lucernæ inſtaurabantur à Sacerdotibus, de quo Leuit. 24. *Præcipe filiis Iſrael vt adferant tibi oleum de oliuis puriſſimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum teſtimonij in Tabernaculo ſæderis.* Cur ſimiliter non poterat aſſeruari oleum pro vngēdis Regibus & Prophetis.

11. Quod dicitur de facta diſpenſatione, non eſt probabile. Nam neque Samuel, neque alij Prophetæ poterant diſpenſare in lege diuina, quæ verabat, ne quis alius præter Pontifices & Sacerdotes, vngeretur oleo vnctionis. Multo minus alij, ex eorum conſilio poterāt diſpenſare. Quod additur, vnctionem Dauidis fuiſſe figuram vnctionis Chriſti, lubens conſeſſero. De quo paulò poſt. Nec improbable eſt, oleum vnctionis per nongentos annos, ſine vlla ſui diminutione, ſuffeciſſe pro vngendis Pontificibus & ſacerdotibus. Nam etiam Rhemis in Gallia, conſeruatur ampulla cū ſacro Chriſmate, quæ ſimiliter ſine vlla ſui diminutione, per mille & centum annos ſuffecit pro vngendis Regibus. De qua Genebrard. & Lorin. loco citato. Reliqua quæ adferuntur, parum ad rem faciunt.

12. Quæres: Quare Reges fuerint vncti in veteri Teſtamento? Non diſputo iam de genere olei, de quo factis dictum eſt, ſed de ipſa vnctione, quare adhibita fuerit in Regum inauguratione? Reſpondeo. Adhibita fuit propter has cauſas. Primò, vt ſicut per vnctionem Pōtificum ſignificabatur ſumma illorum dignitas & excellentia inter Miniſtros Synagogæ: ita per vnctionem Regum ſignificaretur ſumma illorum dignitas & excellentia inter Principes ſeculares. (Abuleſ. in 1. Reg. 10. quæſt. 1.) 2. vt per hanc ceremoniam inſinuaretur Regibus dari gratiam & robur animi, ad deſenſionem religionis & ſubditorum. (Auguſtinus Triumphus de poteſtate Eccleſiaſtica quæſt. 38. artic. 2.) Tertio, vt repræſentarent Meſſiam, ſiue Chriſtum Regem. Sicut enim Pontifices per ſuam vnctionem, erant figura Chriſti Pontificis; ita reges per ſuam vnctionem erant figura Chriſti Regis. Vnde Reges in Scriptura vocantur Chriſti Domini, vt patet 1. Reg. 24. 7. vbi Dauid loquens de Saül, ait: *Propitius ſi mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Chriſto Domini, vt miſtam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt.* Et 2. Reg. 1. 14. de eodem: *Quare non miſiſti miſtere manum tuam, vt occideres Chriſtum Domini?* Et Pſal. 104. 15. *Nolite tangere Chriſtos meos.* Et Iſaia 45. 1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro.* Vide Serarium lib. 1. Reg. cap. 10. in Commentario.

Analogia Bec. Tom. II.

QVÆSTIO VIII.

Quod fuerit officium Regum apud Hebræos?

1. **O**fficium Regis ſummatim deſcribitur Deut. 17. 18. his verbis: *Postquam ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuitica tribus, & habebit ſecū, legesque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt, nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos; neque declinet in partem dextram vel ſiniſtram, vt longo tempore regnet ipſe, & filij eius ſuper Iſrael.*

2. Hic tria potiffimum præſcribuntur Regi. Primò, vt habeat apud ſe exemplar legis Deut. illud aſſiduè legat: præcepta eius cuſtodiat. Quod etiam mādātum fuit Ioſue c. 1. v. 8. *Non recedat volumen legis huius de ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo: tunc diriges viam tuā, & intelliges eam.* Contra hoc peccarunt aliqui Reges Iuda præfertim qui Ioſiam proximè præceſſerunt. Nam tēpore Ioſia, repertus eſt liber Deuter. in domo Domini, vbi multo tempore latuerat occultus & incognitus. 2. Paral. 34. 14. Vnde neceſſe eſt, proximis illius antecelſores, Manaſſen & Amon, nec habuiſſe, nec ſeruaiſſe legem Deut. Quod etiam dicēdum eſt de Regibus Iſrael, qui omnes, vt dixi, fuerunt idololatæ. Longè aliter Dauid, qui de ſeipſo fatetur Pſal. 118. 93. *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tot a die meditati ſo mea eſt.*

3. Secundò, vt non ſuperbè efferat ſe ſupra fratres ſuos id eſt, ſupra Hebræos, vel ſupra gentem ſuam. Rex enim debebat eligi ex gente Hebræorū, Hebræus ex Hebræis iuxta illud Deut. 17. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* At frater non debet ſe ſuperbè eleuare ſupra fratrem. Non, quod non poſſit authoritate vel iuriſdictione, aut alio titulo eſſe ſuperior ſuo fratre: ſed quod non debeat prætextu regniæ dignitatis & eminentiæ, vel opprimere ſubditos, vel facere contra fraternam charitatē. Contra hoc peccauit Salomon, qui grauiffimum iugum impoſuit ſuis ſubditis, immoderatas exactiones & tributa ab iis exigēdo. 3. Regum 12. 4. Roboam filius eius, qui rogatus, vt minueret aliquid de grauiffimo illo iugo, reſpondit: *Pater meus poſuit ſuper vos iugū graue: Ego autem addam ſuper iugū veſtrum. Pater meus caecidit vos flagellis: Ego autem cædā vos ſcorpionibus.* ibid. v. 11. Et Achab, qui iniuſtè occidit Naboth, & vineam eius occupauit. 3. Reg. 21. v. 16. Et alij multi.

4. Tertio, vt non declinet in partem dextram vel ſiniſtram. Quod poteſt dupliciter intelligi. Primò, vt ſeruet iuſtitiam, & ab ea non declinet, vel in dextram, vel in ſiniſtram partem: quod ſolet fieri, vel ex fauore & acceptione perſonarum; vel ex ſpe lucri & vtilitatis; vel ex odio, aut alia peruerſa affectione. Secundò, vt conſtanter & perfectè cuſtodiat legē Dei. Hic ſenſus colligitur ex illo Deut. 28. 14. *Si audieris mādātā Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & non declinaueris ab eis, neque ad dextram, neque ad ſiniſtram, &c.* Et c. 31. v. 29. *Noni quod poſt mortem meam iniquè ageris, & declinabis cito de via quæ præcepi vobis, id eſt, Non eritis conſtātes in obſeruatione legis Dei.* Et Ioſue 1. v. 7. *Confortare igitur & eſto robuſtus, vt cuſtodias, & facias omnem legem, quam præcepi tibi Moſes ſeruus meus: ne declines ab ea ad dextram, vel ad ſiniſtram.* Vbi hortatur illum ad conſtantiam in obſeruatione legis. Hanc conſtantiam habuit Dauid, Pſ. 118. 157. *Multi qui perſequuntur me, & tribulant me: à teſtimonijs tuis non declinam.* Non habuit Saül, Salomon, Roboam Ieroboam, Ioas, Amaſias, qui initio quidem ſeruauerunt legem, ſed poſtea ab ea declinauerunt, & impij facti ſunt. De quibus ſupra.

5. Præmium autem temporale, quod constitutum est Regi, qui hæc tria seruauerit, insinuatur illis verbis: *Ut longo tempore regnet ipse, & filij eius super Israel.* Quod non contigit Sauli, qui post biennium amisit ius regni, nec potuit illud transferre in filios suos; sed in familiam Dauidis à Deo translatum est. Nec Salomoni, qui filio suo reliquit minimam regni partem. Nec Ieroboam, Baasa, Iehu, & similibus, qui propter peccata sua meruerunt spoliari regno, vel in se, vel in proximis filiis suis neque potuerunt ultra tertium aut quartum hæredem, illud propagare. Quo spectant sequentia testimonia. 1. Reg. 13. 13. *Dixit Samuel ad Saul: Stultus es egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum; sed nequaquam regnum tuum ultra cõsurget.* Et c. 15. 26. *Proiecisti sermonem Domini, & proiecit te Dominus, ne sis Rex super Israel.* Et infra: *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Et Eccl. 10. 8. *Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.* Non desunt exempla Christianorum Regum ac Principum.

QVÆSTIO IX.

Quod fuerit ius Regum in subditos?

1. **H**oc Samuel ostendit 1. Reg. 8. 11. his verbis: *Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum: Et constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messorum segetum, & fabros armorum & currum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliuetas optima tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras, & vinearum redditus addecimabit, ut det Eunuchis & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei seruis. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quæ elegistis vobis; & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.*

2. Quæres 1. Quale fuerit hoc ius regale? Respondeo. Fuit ius tyrannicæ potestatis, quod Reges Gentilium solent sibi vsurpare, vt rectè docet D. Thomas. 1. 2. quæst. 105. art. 1. ad 5. Serarius 1. Reg. 8. Turniellus in Annalibus, anno mundi 2959. num. 3. Azor 2. p. Instit. Moralium lib. 11. cap. 4. & plures alij. Et probatur primò, quia tria potissimum continentur hoc iure. 1. Subditos, qui liberi sunt, facere mancipia, & in seruitutem redigere. 2. Eorum filios & filias pro libito in propria seruitia & commoda destinare. 3. Eorum vineas, agros, oliueta, & alia bona externa, vel penitus auferre, vel omni tributorum genere vexare. At hæc tria, nec iure naturali, nec diuino licita sunt; sed tantum vsurpantur iure quodam, seu consuetudine tyrannorum.

Secundò, quia populus petiuerat à Samuele talem Regem sibi dari, qualem habebant aliæ gentes. 1. Reg. 8. v. 5. *Constitue nobis Regem, ut iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes.* Et infra v. 19. *Rex erit super nos: & erimus nos quoque sicut omnes gentes.* Itaque Samuel volens eos deterere ab hac petitione (qua grauiter Deum offendebant) prædixit illis ius, quo vti solent Reges Gentilium, vt eo audito mutarent sententiam.

Tertiò, quia si illud ius, de quo Samuel loquitur, esset verum ac legitimum ius regum; certè Achab Rex non peccasset, petendo vineam Naboth, quia vsus fuisset suo iure: sed potius peccasset Naboth, non obtemperando Regi, vtenti suo iure. At hoc falsum est: Ergo & illud ex quo sequitur.

A Quartò, consentit Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagogi c. 4. vbi sic ait: *Deus petenti Regem populo, non humanum pollicetur Dominum, sed quendam se insolentem daturum eis minatur tyrannum, libidini & voluptati deditum.* Et D. Gregorius lib. 4. expositionis cap. 1. *Iura hominum proponuntur contemnentibus iura Dei: & his, qui missa & salubria diuinitatis consilia spreuerant, dura & importabilia humane seruitutis onera prædicuntur.* Et ibid. *Ad hoc Prophetæ graue ius Regis exposuit, vt nequaquam peteretur.*

B 3. Quæres 2. An hoc ius fuerit concessum Regibus, ita vt licet potuerint illud vsurpare Duplex sententia est. Vna, fuisse ius concessum, tanquam bonum, non quidem simpliciter bonum; respectu Iudæorum contumacium, quos tyrannicè gubernari expediebat, in perpetuam eorum pœnam & correctionem. Altera, fuisse ius prauum & illegitimum, ac malè vsurpatum. Sed tamen à Samuele propositum, per modum prædictionis, non approbationis. Prædixit enim, si Iudæi peterent sibi Regem dari, fore vt Rex abutatur suo iure, & redigat ipsos in seruitutem. Et hac ratione, vt ante dixi, voluit eos deterere à petendo Rege. Hæc sententia verior est, quam sequitur D. Thomas, Serarius, Azor, & Turniellus, locis supra citatis. Et iuxta hanc sententiam, nomen iuris non sumitur pro vero iure, sed pro iure vel consuetudine vsurpata à Tyrannis, vt lenius sit: *Reges vestri sequentur consuetudinem Tyrannorum, redigendo vos in seruitutem, & vestra inique diripiendo.* Quod etiam factum est à Salomone, Roboam, Achab.

4. Nota. Aliud est, Regem vti personis & bonis subditorum, quando id postulat commune bonum totius regni: Aliud, vti personis & bonis subditorum, in proprium commodum ac libidinem. Prius licet; posterius non licet. Et de Posteriori loquitur Samuel, Vide D. Thomam ibidem.

QVÆSTIO X.

An Reges Hebræorum potuerint habere plures vxores?

1. **D**icam 1. quid re ipsa factum sit. 2. quò iure factum. Primò igitur constat, aliquos Reges habuisse plures vxores. Saül habuit duas: Vnam primariam, nomine Achinoam; alteram secundariam, nomine Respha. (Quæ aliquando vocatur concubina, vt 2. Regum 3. 7.) Ex priori genuit tres filios, Ionathan, Iessui, & Melchisua: & duas filias, Merob & Michol. 1. Regum 14. 49. Ex posteriori, duos filios, Armoni & Miphiboseth. 2. Regum 21. 8.

2. Dauid, antequam regnaret, habuit duas, nempe Achinoam Iezraëlicem, & Abigail, quæ fuerat vxor Nabal Carmeli. 1. Regum 25. 39. & 43. Deinde, septem annis regnauit in Hebron, super solam tribuum Iuda. 2. Reg. 2. 11. Et 3. Reg. 2. 11. Intra hoc septennium, præter duas supra dictas vxores, accepit alias quatuor. 1. Maacha, filiam Tæolmai Regis Gessur. 2. Aggith. 3. Abital. 4. Eglam. Habuit igitur sex vxores, & ex iis genuit sex filios in Hebron, singulos filios ex singulis vxoribus. 1. Amnon, primogenitum, ex Achinoam. 2. Cheleab, ex Abigail. 3. Absalonem, ex Maacha. 4. Adoniam, ex Aggith. 5. Sapphatiam, ex Abital. 6. Iethrahan, ex Eglam. 2. Reg. 3. 2. & 1. Paralip. 3. 1. Postea verò, cum factus esset Rex super reliquas tribus, & habitaret in Ierusalem, duxit aliam vxorem, nempe Bersabee, ex qua natus est Salomon, qui postea successit in regno. 2. Reg. 11. 17. Et hæc omnes, fuerunt fecundæ. Præter has habuit vnam, ex qua nullam suscepit prolem, nempe Michol, filiam Saülis Regis; quæ primò quidem fuit illi desponsata à Saüle. 1. Reg. 18. 20. Deinde, rursus abducta, & alteri tradita. ibidem cap. 25. 44. Postremò, Dauidi restituta.

2. Reg. 3. 14. Fuit autem sterilis in pœnam peccati, quia illuſerat Dauidi, coram Arca Domini ſaltanti. 2. Reg. 6. 20. & 23.

3. Salomon habuit vxores, quaſi Reginas, ſeptingentas, & concubinas trecentas, vt Scriptura loquitur 3. Reg. 21. 3. Vbi nomine concubinarum intelliguntur vxores minus principales, vt notat Serarius. Habuit igitur vxores mille, quarum ſeptingentæ dicuntur quaſi Reginae, quia vel regio cultu utebantur, vel Regum ac Principum erant filia. Mirum autem eſt, quod ex tanto vxorum numero, non niſi vnum filium genuerit, nempe Roboam; eumque ex matre Ammonitide, vt notat Suidas, & ex eo Serarius 3. Reg. 12. Sine dubio fuit pœna peccati, vt paulo poſt dicam.

4. Roboam, filius Salomonis habuit vxores octodecim, & concubinas ſexaginta. Et genuit 28. filios, & 60. filias 2. Paralip. 11. 21. Similiter Abia, filius Roboam, confortato regno ſuo, accepit vxores 14. Et procreauit 22. filios, & 16. filias. 2. Paralipomenon 13. 21.

5. Nunc quaſtio eſt, An iure potuerint habere plures vxores, necne? Ratio dubitandi ex vna parte, eſt quia Polygamia ex peculiari Dei diſpenſatione fuit Hebrais conſeſſa: ex altera, quia Regi ſpecialim fuit prohibita Deut. 17. verſu 17. *Non habebit vxores plurimas.* Et quia Salomon tranſgreſſus eſt hoc præceptum, ideo peccauit, & punitus eſt, vt colligitur ex illo 3. Re. 11. 4. *Deprauatum eſt cor eius per mulieres.* Reſpondeo Polygamia fuit conſeſſa populo Hebraeorum, cum hac duplici limitatione. Primo, vt non alio ſine, quam prolis propagandæ cauſa, acciperent plures vxores, vt docet D. Thom. in Supplem. qu. 65. art. 2. & alij. Secundo, vt non acciperent vxores alienigenas, ſeu idololatrias, propter periculum ſubuerſionis. Exod. 34. 16. & Deut. 7. ver. 3. Et huc ſpectat illud citatum: *Non habebit plurimas vxores quaſi alliciant animum eius,* nempe ad cultum falſorum Deorum. Itaque duplici nomine poterat quis peccare contra conſeſſionem polygamia. 1. Si voluptatis aut libidinis gratia plures vxores acciperet. 2. Si acciperet alienigenas ſeu idololatrias. Vtroque modo peccauit Salomon. 1. Quia plures accepit libidinis gratia, iuxta illud 3. Reg. 11. 12. *Hiſi itaque copulatus eſt Salomon amore ardentissimo.* Et in pœnam huius peccati, non habuit ex tot vxoribus & concubinis, niſi vnum filium, in gratiam Dauidis, ne familia Dauidis regia deficeret. 2. Quia accepit plures alienigenas, à quibus deprauatus eſt, & idololatra factus. (ibidem.) Et in pœnam huius peccati ſciſſum eſt regnum illius, & datum Ieroſoam. 3. Reg. 11. verſu 11. Verùm de polygamia dicam plura inferius cap. 21.

QVÆSTIO XI.

An Reges Hebraeorum potuerint habere plures equos?

1. **V**ideretur hoc illis prohibitum eſſe Deut. 17. 16. *Cumque fuerit conſtitutus Rex, non multiplicabit ſibi equos.* Et ita ſentiunt Haymon & Arias Montanus apud Pinedam lib. 7. de rebus Salomonis c. 14. Et probatur 1. quia in Scriptura niſquam legimus de equo regio, ſed tantùm de mulo, vel mula regia. 2. Reg. 13. v. 29. *Omnes filij Regis aſcenderunt ſinguli mulas ſuas, & ſugerunt.* Et c. 18. v. 9. *Accidit autem, vt Abſalon (filius Regis) occurreret ſeruis Dauid, ſedens mulo.* Et 3. Reg. 1. 38. *Impoſuerunt Salomonem ſuper mulam Regis Dauid.*

2. Secundo, quia Scriptura ſolet ſerè in malam partem loqui de equis & equitibus, tanquam de rebus propriis Aegyptiorum & aliorum gentium, vt Exod. 15. 1. *Cantemus Domino: glorioſè enim magnificatus eſt: equorum & aſcenſorem deiecit in mare.* Et Pl. 19. 8. *Hi in curribus, &*

Analogia Bec. tom. II.

bi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus. Et Pl. 32. 17. *Fallax equus ad ſalutem.* Et Pl. 75. 7. *Dormitauerunt, qui aſcenderunt equos.* Et Pl. 146. 10. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Et Iſa. 31. 1. *Va qui deſcendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis ſperantes.* Et infra: *Aegyptius, homo, & non Deus: & equi eorum, caro, & non ſpiritus.* Et Zach. 10. 15. *Confundentur aſcenſores equorum.* Vnde etiam Dominus exprobrat Iudæis, quod more Gentilium alant equos, Iſaia 2. 7. *Repleta eſt terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ eius.*

3. Tertio, idem ſentiunt Patres, qui aſſerunt non ſolum Regi, ſed toti Hebraeorum populo prohibitum fuiſſe vſum equorum; vt Origenes homil. 15. in Iolue, & Hieronymus. in illud Pl. 73. 7. *Dormitauerunt, qui aſcenderunt equos.* Vbi ſic ait: *Præceptum eſt in lege, vt Hebraeus non habeat equos.* Et confirmari poteſt primo ex illo Iofue 11. 9. *Equos eorum ſubneruabis.* Vbi Deus mandat Iofue, vt pugnaturus contra Reges Gentilium, non accipiat eorū equos, ſed potius ſubneruet, id eſt, pedes & crura eorum incidat, & inutiles reddat. Quare hoc? Quia nolebat populum Hebraeorum habere equos, more Gentilium. Volebat potius debilitari & interfici, quàm ab Hebrais poſſideri. Secundo, ex illo Iſaia 36. 8. *Dabo tibi duo milia equorum, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorū.* Vbi Rapiſaces, miſſus à Rege Aſſyriorum, obiicit Ezechia Regi, quod non habeat homines, qui poſſent equos aſcendere, eo quod nullus eſſet equorum vſus apud Hebræos: Vel, vt interpretatur Hieronymus, quod Hebræi non auderent aſcendere equos, propter legem Dei, quæ id prohibeat. Tertio, ex illo, tertio Regum decimo, verſu 28. *Educebantur equi Salomonis de Aegypto:* quia ſcilicet in Iudæa non erant equi, ſed aliunde habebantur; vt notat Hieronymus priori loco citato. *Salomon, inquit, non habebat equum de Ieruſalem aut de Iudæa, ſed emebat ſibi de Aegypto.*

4. His non obſtantibus, dicendum eſt, in Deuteronomio non fuiſſe Regi abſolutè prohibitum vſum equorum, ſed exceſſum & abuſum. Hoc enim ſignificat illud: *Non multiplicabit ſibi equos.* Exceſſus autè, ſeu multiplicatio equorum fuit illi prohibita, triplici de cauſa. Primo, ne tempore belli confideret in multitudine & robore equorum, contra illud Pl. 32. 17. *Fallax equus ad ſalutem: in abundantia autè uentris ſue non ſaluabitur.* Et illud Iſaia 31. verſ. 1. *Va qui deſcendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis ſperantes.* Secundo, ne erigeretur in ſuperbiam ex nimio equorum faſtu ac pompa. Tertio, ne ad alendos tot equos, & ad pompam ſuſtinendam, imponeret ſubditis graua onera ac tributa. Contra hanc prohibitionem peccauit Salomon, qui alebat mille quadringentos currus, & duodecim milia equitum. 3. Regum 10. verſ. 26. Et ad eos alendos, onerabat ſubditos, vt ipſi poſtea filium ipſius Roboam conqueſti ſunt 3. Regum 12. 4. *Pater eius duriffimum iugum impoſuit nobis.*

5. Ad contraria argumenta ſic reſpondeo. Ad 1. Falſum eſt, Reges habuiſſe tantum mulas, & non equos. Nam Dauid, cum in bello ſuperaiſſet Adarezer Regem Saba, & cepiſſet equos & quadrigas ipſius, quoddam ex illis ſibi reſeruauit, iuxta illud 1. Paralipom. 18. verſ. 4. *Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, & ſeptem milia equitum, ſubneruauitque omnes equos curruum, excepiſſe cenſum quadrigis, quas reſeruauit ſibi.* Ex quo factò Dauidis duo colligimus. Vnum, quod Regibus Hebraeorum licuerit habere aliquos equos; alioqui peccaſſet Dauid, aliquos ſibi reſeruando. Alterum, quod non licuerit illis habere nimis multos; & ideo plerofque ſubneruauit, iuxta mandatum Dei, quod Iofue datum eſſe diximus.

6. Ad 2. Illa teſtimonia nihil aliud præbent, quàm quod Hebræi, tempore belli, non debuerint fiduciam ponere in multitudine equorum & curruum,

sicut faciebant Aegyptij & alij gentiles, sed potius in virtute & protectione Dei. Hoc enim disertè significatur illis verbis: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini.* Et similiter illis verbis. *Va qui descendunt in Aegyptum ad auxiliū, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multi sunt: & super equitibus, quia praualsidimms: & non sunt confisi super sanctum Israel & Dominum non requisuerunt.*

7. Ad 3. Eodem sensu, quo Regi prohibitum fuit, multiplicare equos; fuit etiam prohibitū alijs Hebræis. Nam neque illi debebant tempore belli confidere in equis, sed in Deo. Atque hinc factum est, vt rarus fuerit vsus equorum apud Hebræos, ante tempora Salomonis: quia ad agriculturam, vel ad onera portanda utebatur asinis & alijs iumentis. Salomon introduxit copiam equorum, ad luxum & splendorem. Ioram & alij Reges, ad vsum belli. 2. Paral. 21. versu 9. *Cūque transisset Ioram cum Principibus suis, & cuncto equitatu, qui erat secum, &c.* Reliqua, quæ obiecta sunt, ex dictis facile diluuntur. Illud solum, quod Rapsaces obiecit Ezechia: *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te prabere ascensores eorum;* indiget explicatione. Sensus est: Vis tu resistere Regi meo potentissimo, cū habeas tam paucos & imbelles tecum homines, vt ex iis non sint bis mille, qui possint equos ascendere & pugnare? In quo errauit Rapsaces.

QVÆSTIO XII.

An Reges Hebræorum potuerint habere magnas diuitias?

1. **H**oc etiam videtur prohibitum Deut. 17. ver. 17. Nam sicut ibi dicitur: *Non multiplicabis sibi equos.* Et rursum: *Non habebit uxores plurimas:* ita etiam additur: *Neque auri & argenti immensa pondera.* Sed facilis est responsio. Sicut enim non prohibetur vsus vxorum aut equorum; ita nec vsus auri & argenti. Et è contrario: Sicut prohibetur excessus & abusus vxorum & equorum; ita etiam excessus & abusus diuitiarum. Et quidem triplici titulo. 1. Ne Reges, cupiditate auri & argenti, incidant in peccatum auaritiæ. 2. Ne ex eadem cupiditate spolient suos subditos. 3. Ne, si habeant copiam auri & argenti, in fastum & luxuriam diffuant. Quæ omnia contigerunt Salomoni. Is enim, primò quidem, ex cupiditate factus est auarus, vt ipse confitetur Ecclesiastæ 2. versu 8. *Coarctatus mihi argentum & aurum, & substantias Regum ac Prouinciarum.* Deinde, spoliavit suos subditos, exigendo immodica tributa & vectigalia, vt supra ostensum est ex querela ipsorum subditorum. Tertio, in libidinem ac luxuriam prolapsus est, accipiendo septingentas uxores & trecentas concubinas.

2. **Q**uæres, An igitur Reges & Principes non debeant habere fiscum, in quo recondant aurum & argentum? Respondeo. Debent habere, quantum necesse est ad conseruationem iustitiæ, & defensionem patriæ. Sed non debet esse immodicus. Quod eleganter expressit Traianus Imperator, cū dixit, fiscum suum esse lie-nem. Sicut enim crescente & intumescente lie-ne, cæteri artus & membra tabescunt; ita crescente & intumescente fisco, signum est, subditos exhauriri & spoliari. Nota: Duplex vitium cauendum est. Vnum, ne Reges & Principes omnia consumant, vel in priuata commoda & luxum conferendo, vel in aulicos & consiliarios dissipando. Alterum, ne auaritiæ dediti, iniquè exhauriant subditos, & accumulent thesauros sine modo & mensura. Vtrumque reprehensione dignum.

QVÆSTIO XIII.

Qui & quales fuerint Consiliarij Regum Hebræorum?

1. **P**rimò, certum est ex Scriptura Reges gentiles habuisse apud se viros sapientes, ex quorum consilio agerent omnia, quæ alicuius essent momenti, vt constat de Assuero Rege Persarum, de quo legimus Esther 1. 13. *Rex interrogauit sapientes, qui ex more Regiō semper ei aderant, & eorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac iura maiorum.*

2. **S**ecundò, certum est Reges Hebræorum, de quibus nunc agimus, habuisse etiam suos Consiliarios, vt nominatim constat de Dauide, Salomone, Roboam, Ochozia, Ioa, Ozia. Davidis Consiliarij fuerunt hi duo potissimum, Achitophel, & Chufai Arachites. 2. Reg. 15. 12. & cap. 16. v. 16. Achitophel postea defecit à Dauide, & adhæsit filio eius Absaloni. Fuit autem vir prudentissimus, cui Scriptura dat hoc testimonium: *Consilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis confuleret Deū sic erat omne consilium Achitophel, & cū esset cum Dauide & cū esset cum Absaloni.* (c. 16. v. 23.) Tandē, cū videret consilium suum, quod dederat Absaloni cōtra Dauidem, negligi & consilio Chufai postponi, laqueo se suspendit. cap. 17. v. 23. Porro Achitophel videns, quod non fuisset factum consilium suum, stitit animum suum, surrexitque & abiit in domum suam, & in ciuitatem suam: & disposita domo sua, suspendio interijt.

3. **C**hufai mansit fidelis Dauidi. Et vt magis illi prodesset, accessit Absalonem, & simulauit se illi fideliter seruiturum, sicut antea fideliter seruierat Dauidi patri ipsius. (cap. 16. 18.) Idque propterea fecit. 1. Vt coram intelligeret, quid Absalon, ex consilio Achitophelis, moliretur contra Dauidem. 2. Vt hoc ipsum consilium suo consilio dissiparet. 3. Vt Dauidem de his omnibus certiolem faceret. Quæ tria ex animi sententia successerunt capite 17. per totum. An autem Chufai hac sua simulatione mentitus sit, disputant Interpretes. Serarius putat, ab officioso mendacio excusari eum non posse. Quod probabile est. Et colligitur ex his ipsius verbis, quæ dixit Absaloni: *Illus ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & vnuerfus Israel, & cum eo manebo. Sed, vt & hoc inferam, cui seruiturus sum? Nonne filio Regis? Sicut pateri patri tuo, ita parebo & tibi.* Priora prudenter, posteriora mendaciter dicta sunt.

4. **C**onsiliarij Salomonis, post mortem ipsius facti sunt consiliarij Roboami, filij Salomonis. Habuit autem Roboam duplices consiliarios: alios senes & expertos, quos acceperat à patre suo: alios iuuenes & inexpertos, qui cum ipso fuerant enutriti. (3. Regum 12. 6.) Priores dabant illi sanum consilium; posteriores perniciosum: Hos secutus est Roboam, ideoq; & stultè fecit, & maiorem regni sui partem amisit. Quo spectat illud Ecclesiastici 47. versu 26. *Finem habuit Salomon cum patribus suis: Et dereliquit post se, de semine suo, gentis stultitiam, & imminutum à prudentia, Roboam, qui auertit gentem consilio suo, id est, consilio iuuenum, quod ipse approbauit.*

5. **O**chozias seductus ab Athalia matre sua, vsus est consiliariis ex domo impulsim Achabi, qui erat pater Athaliæ. De quo secundo Paralipomenon vigesimo secundo, versu quarto: *Fecit Ochozias malum in conspectu Domini, sicut domus Achab. Ipse enim fuerunt ei consiliarij post mortem patris sui, in interitum eius. Ambulauitque in consilijs eorum. Et pervexit cum Ioram filio Achab Rege Israel, in bellum contra Hazael Regem Syriae.* Euentus consilij & belli fuit malus, vt ibidem patet. Et hoc insinuat illa particula, *In introitum eius.*

6. Ioas, initio regni, habuit optimum consiliarium, Ioiadam Pontificem. Et optimè se gessit, quandiu illius consilio usus est: pessimè, quando mortuo Pontifice, consilio Principum aulicorum acquieuit. 4. Regum 12. 2. *Fecit Ioas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada Sacerdos.* Et 2. Paralipomenon 24. 17. *Postquam autem obiit Ioiada, ingressi sunt Principes Iuda, & adorauerunt Regem, qui delinitus obsequiis eorum, acquieuit eis. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, seruieruntque lucis & sculptilibus, & facta est ira contra Iudam & Ierusalem, propter hoc peccatum.*

7. Ozias multa præclare gessit ex consilio & directione Zachariæ Videntis. Sic enim de illo legimus 2. Paralipomenon 26. 5. *Exquisiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.* Iste Zacharias (vt notant Lyranus, Dionysius, Caietanus) putatur fuisse filius Zachariæ Pontificis, occisi à Rege Ioa; & consequenter nepos Ioiadæ Pontificis, de quo iam dictum est. Itaque per illum, tanquam Prophetam, Ozias Rex requirebat, id est, consulere Deum, & per illum à Deo in suis actionibus dirigebatur.

8. Nota. Ioiada Pontifex, & Zacharias Videns, quorum alter fuit Consiliarius Ioa, alter Ozia, debent dupliciter spectari. 1. quatenus erant viri boni & prudentes. 2. quatenus alter erat Pontifex, alter Prophetæ. Vtroque modo poterant dare consilium. Priori quidem, ex prudentia humana. Posteriori verò, ex oraculo seu responso Dei. Nam Pontifices solebant coram Propitiatorio consulere Deum, & ab eo responsa accipere. Similiter Prophetæ, vel per internam locutionem, vel per visiones, vel per alia signa docebantur à Deo de futuris rerum euentibus. Hic posterior modus erat certior priori. Et in eo Pontifices & Prophetæ superabant alios consiliarios, qui solum ex solertia & prudentia humana dabant consilium, & ideo poterant errare. Vnde Dauid, Iosaphat, & quidam alij Reges, vt essent tutiores in conscientia, soliti erant in rebus maioris momenti consulere Pontifices aut Prophetas, vt cap. 7. quæst. 4. §. 5. & sequentibus, & cap. 8. explicatum est.

9. Nota. 2. Ioas & Ozias quod attinet ad præsens institutum, in duobus fuere similes. 1. Quia ambo benè se gesserunt initio regni, eo quod ambo haberent bonos consiliarios ac directores: Ioas quidem Ioiadam Pontificem; Ozias verò Zachariam Videntem. 2. Ambo postea, mortuis illis consiliariis, degenerarunt. Nam Ioas, mortuo Ioiada Pontifice, concessit publicum idololatriæ exercitium: Et Ozias, mortuo Zacharia Vidente, temerè usurpauit sibi officium sacerdotale. Ex quo manifestè apparet, salutem Regum ac Principum, magna ex parte, pendere à consiliariis. Qui si tales sint, quales esse necesse est, benè agitur: secus, si tales non sint. Quod etiam ostendunt alia exempla iam allata. Quales autem esse debeant dicam seq. quæstione. §. 4.

QVÆSTIO XIV.

Quid Christiani Reges ac Principes discere debeant ex iis, quæ hoc capite dicta sunt.

1. **M**ulta sanè. Et hæc quidem generatim. Primò, vt sint viri boni. Vel, vt faciant, quod rectum est in conspectu Dei, sicut fecit Dauid, Asa, Iosaphat, Ioathan, Ezechias. Non possunt autem esse viri boni, nisi sint Catholici, nisi coniuncti cum Deo, nisi iustitiæ amantes. Vt autem sint tales, postulat illorum dignitas & Tituli, quibus ornati sunt. Vocantur enim

Analogia Bec. tom. II.

A **Dij.** Exodi 22. 8. & Psalm. 81. 6. Vocantur Christi seu vncti Domini. 1. Regum 24. 11. & Psalm. 104. 15. & Isaia 45. 1. Vocantur serui, Ministri, Vicarij Dei. 2. Paralipomenon 6. 15. & Rom. 13. 4. Vocantur lucernæ populorum. 2. Regum 21. 17. Nutritij Ecclesiæ. Isaia. 49. versu 23. Hi tituli, vt veri sint, requirunt magnam sanctitatem.

B **Secundò,** vt non solum sint boni, sed etiam zelosi in Catholica fide & religione: neque patientur in suis regnis & prouincijs vllam aliam fidem, quàm Catholicam doceri & exerceri. Non sint similes illis, de quibus dictum est: *Fecit bonum in conspectu Domini: Verumtamen excelsa non abstulit. Adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.*

C **Tertiò,** vt non contrahant matrimonia, vel affinitates, vel amicitiam, vel societatem belli cum infidelibus. In quo genere peccauerunt, & puniti sunt, tum alij, tum Salomon, Ioram, Iosaphat. Nam Salomon contraxit matrimonium cum filia Regis Ægypti, quæ erat idololatrica, Ioram cum Athalia, filia Regis Israël, quæ similiter erat idololatrica. Vterque malè, & malo euentu. Iosaphat, tamen aliàs bonus, iniit societatem belli cum impio Achabo, & negotiationis cum Ochozia filio Achabi. Propterea dictum est illi: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungers: Et idcirco iram quidem Domini merebaris; sed bona opera inueni in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* 2. Paralipomenon 19. 2. Et iterum: *Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritaque sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.* ibidem cap. 20. versu 37. Audiant hoc Christiani Principes. Si volunt vxores ducere, amicitias contrahere, belli aut nauigationis societatem inire, abstineant à consortio Turcarum & aliorum infidelium. Alioqui dicetur ipsis, quod pio Iosaphat dictum est: *Quia habuistis fœdus cum infidelibus, percussit Deus opera vestra: contritaque sunt naues vestra: amissa victoria: thesauri consumpti: subditi ad egestatem redacti: familiae extinctæ. Non desunt exempla, quibus id confirmem. Sed quia nota & recentia, malim præterire.*

D **Quartò,** Vt habeant apud se bonos Consiliarios: non iuuenes, imperitos; inexpertos, sicut habuit Roboam: non idololatrias aut hæreticos, sicut habuit Ochozias: non perfidos & infideles, qualis fuit Achitophel: Sed qui sincerè Catholici sint; qui periti, prudentes, experti, cordati; qui immunes ab auaritia & adulatione; qui liberi à passionibus & inordinatis affectibus; qui pacis, iustitiæ, patriæ amantes; qui religionis & Ecclesiæ patroni. Denique, quibus vnicus scopus sit, vbique Dei honorem & bonum publicum promouere. Procul verò facessant, & ab omnibus Regum ac Principum aulis arceantur illi, qui palam quidem suam operam addicunt Principi Catholico, & ordinarium stipendium ab eo percipiunt, sed occulta conspiratione de duplicato vel triplicato paciscuntur cū alio Principe hæretico aut infideli, ea conditione, vt quidquid apud Catholicos in secreto consilio decusum est, ei integrè aperiant, & de omnibus certiore faciant. Non Consiliarij isti, sed proditores sunt. Et tamen non paucos esse, fama est.

E **5.** Et hæc quidem communia sunt, quæ discant Reges ac Principes Christiani. Speciatim verò ista imitentur. Primò, Dauid in rebus magni momenti consulere Deum. 2. Asa matrem suam, quæ erat Princeps in sacris Priapi, amouit ab officio, malens illam offendere, quàm Deum. 3. Iosaphat misit Leuitas & Sacerdotes, vt in omnibus ciuitatibus docerent populum legem Dei. 4. Ioas curauit instaurari templum

H iij

Domini. 5. Amasias, collecto duplici exercitu contra Idumæos, altero ex populo Iuda altero ex populo Israël, monitus à Propheta, vt posteriorem tanquam hæreticum dimitteret; mox obtemperauit, & victoriam obtinuit. Quam non obtinuisset, si vtroque exercitu pugnasset. 6. Ozias in omnem euentum maturè prospexit regno suo de firmis munitionibus, & omni belli apparatu. Ideoque terrori erat vicinis hostibus. 7. Ezechias reformauit cultum Dei, & in quauis occurrente necessitate ad Deum confugiebat. 8. Iosias populum adiurauit, vt inito cum Deo fœdere, promitteret se seruaturum legem à Deo datam.

6. Hæc caueant. Primò, Saül amisit regnum, quia non obediuit Deo & Samueli. 2. Dauid, tempore pacis & prosperitatis, in adulterium lapsus est. 3. Salomon, Regum sapientissimus, per mulieres deprauatus, & idololatra factus. 4. Roboam, quia relicto seniorum consilio, securus est consilium imperitorum iuuenum, qui præter delicias aulicas, nihil nouerant, maiori parte sui regni spoliatus est. 5. Asa, cæteroqui bonus, cum laboraret podagra, magis in Medicorum arte, quàm in Dei ope confidebat. Quod in illo reprehensum est. 6. Ioram, cum antea esset Catholicus, & Catholico natus parente, accepit vxorem hæreticã, & in gratiam illius hæreticus factus est. Sed non impunè. Nam insanabili dolore alicui per biennium cruciatus, tandem egestis visceribus, miserè periit. 7. Ochozias patri similis, à matre in hæresin pretractus est, & in pœnam defectionis, à Iehu Rege Israël interfectus. 8. Ioas, Rex Catholicus, mortuo Ioiada Pontifice, à quo dirigebatur, concessit publicum exercitium falsæ religionis in gratiam Nobilium aulicorum. Et postea à seruis suis interfectus est. 9. Amasias, propter eandem culpam, à ciuibus trucidatus. 10. Ozias, ob vfurpatum temerè officium sacerdotale, lepra percussus. 11. Achaz propter cultum impiæ religionis, sæpè bello oppressus. 12. Manasses, quia restituit idololatriam, quam pater eius exterminauerat, catenis vincetus, & in captiuitatem abductus. 13. Amon simili de causa, in propria domo à suis subditis iugulatus. 14. Sedecias, quia non seruauit fidem Nabuchodonosori datam, effossis oculis, in Babylonem ductus. Denique, vt alia omittam, Ieroboam, primus Rex Israël, vt regnum suum confirmaret, subditos abstraxit à vera religione, vt hoc modo, vera religione destitutos, facilius contineret in rebellionè, ne ad legitimum suum Regem, à quo defecerant, reuerti eûr. Nam sicut Catholica religio apertissima est, vt subditos efficiat pios, & Magistratum suo obtemperantes: ita hæresis ad rebelliones & defectiones concitandas efficacissima. Res nota, & multis exemplis, tum hoc tempore, tum superiori sæculo confirmata.

CAPVT XVII.

De Bello, Castris, & munditia Castrorum.

Quæritur 1. An bellum fuerit licitum in veteri Testamento? 2. Quænam fuerint leges belli à Deo præscriptæ? 3. Quæ iustæ causæ generandi bellum? 4. An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos? 5. An contra quosuis Gentiles? 6. An in bello potuerint implorare auxilium à Gentilibus, seu infidelibus? 7. Quinam Iudæorum Reges aut Principes feliciter gesserint bellum? 8. Quid in lege Mosâica statutum fuerit de munditia castrorum?

QVÆSTIO I.

An bellum fuerit licitum in veteri Testamento?

1. **M**Anichæi docuerunt, bellum ex natura rei illicitum esse, & ideo Moysem, Iosue, Dauidem, & alios veteri Testamento Reges ac Principes qui bella gesserunt, tanquam impios accusabant, vt refert Augustinus lib. 22. contra Faust. cap. 74. & sequentibus. Nos duo asserimus. 1. Bellum ex natura rei licitum esse. 2. Ex eo rectè colligi, etiam Iudæis in veteri Testamento fuisse licitum, præsertim cum illis specialiter non fuerit prohibitum.

2. Prima Conclusio. Bellum ex natura rei tunc licitum est, quando adfunt hæ tres conditiones. 1. Legitima autoritas indicendi bellum: qualis est in Principe vel Republica, non agnoscente superiorem in temporalibus. 2. Iusta causa. 3. Recta intentio. Tunc illicitum, quando vel omnes, vel aliqua earum conditionum deest. Ita D. Thom. in 2. 2. quæstione. 40. artic. 1. Et quidem, si desit prima vel secunda conditio, non solum charitati, sed etiam iustitiæ contrarium est, cum onere restitutionis. Si desit sola tertia, non est contrarium iustitiæ: sed charitati, vt bene notat Bellarmin. lib. de Laicis cap. 15.

3. Ratio conclusionis est, quia bellum vel est defensiuum, quod solius defensionis causa suscipitur; vel offensiuum, seu aggressiuum, quod ad vindicandam seu compensandam iniuriam inferitur. Si defensiuum, constat ex natura rei licitum esse. Nam si iure naturali licitum est homini priuato, vim vi repellere; multo magis id licitum est Principi aut communitati. Si offensiuum, tunc etiam licitum est propter similem rationem. Nam si homo priuatus potest aduersario suo intentare litem, vel actionem iniuriarum per viam iuris; cur Princeps vel communitas non possit idem facere par viam belli, quando via iuris non est sufficiens? Alioqui publica iniuria, quæ Principi vel communitati facta est, nunquam posset resarciri aut vindicari: & consequenter, nec publica iustitia & indemnitas custodiri, quod est absurdum.

4. Dices: Etiam si seruentur conditiones, quæ in conclusione assignatæ sunt, nihilominus bellum videtur esse contrarium paci charitatis. Nam inter illos, qui bellum contra se mutuo gerunt, non est pax, sed pugna & dissensio. Respondeo. Ex parte illius, qui iniustam causam fouet, aut malam intentionem habet, contrarium est paci charitatis. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui iustam causam fouet, & rectam habet intentionem, non est contrarium, sed conforme charitati. Quod sic ostendo. Homo priuatus qui ex charitate diligit se & proximum suum, potest secundum ordinem charitatis præferre se proximo. Vt si occurrat casus, in quo vel ipse, vel proximus debeat pati aliquod damnum, vel incommodum; potest salua charitate, seipsum saluare, cum damno vel incommodo proximi, modo non faciat iniuriam proximo, vt Theologi constanter docent. Idem dico de Principe, vel communitate. Si ergo Principi inferatur iniuria ab alio Principe, potest salua charitate, vindicare iniuriam per bellum, & se indemnem conseruare. In quo facto seruatur simul charitas & iustitia. Charitas, quia seruatur regula charitas. *Proximus sum egomet mihi.* Iustitia, quia officium iustitiæ est, illatam iniuriam legitime vindicare.

5. Secunda Conclusio. Bellum fuit licitum in veteri Testamento, seruatis illis conditionibus, quæ supra positæ sunt. Ratio sumitur ex dictis. Nam quod ex natura sua licitum est, hoc etiam licitum fuit Iudæis, nisi

speciali mandato fuerit illis prohibitum: At bellum ex natura sua licitum est, vt dixi: Nec vllō speciali mandato fuit Iudæis prohibitum, cū nullum extet tale mandatum in veteri Testamento. Et confirmatur tripliciter. Primò, quia Deus non solum permittit bellum in veteri Testamento, sed etiam imperauit. (Numer. 25. 16. & 1. Regum 15. 2. & alibi.) Secundò, præscripsit leges & præcepta gerendi bellum, vt dicam sequenti quæstione. Tertio, laudantur in Scriptura, quia in veteri Testamento fortiter se gesserunt in bello. Sic laudatur Abraham (Genesis 14. 19.) sic Leuitæ (Exodi 32. 29.) sic Gedeon, Barac, Sanfon, Iephte, Samuel, Dauid, & alij (Hebr. 11. 32.)

QVÆSTIO II.

Quæ fuerint leges belli à Deo præscriptæ in veteri Testamento?

1. **R**espondeo. Erant variæ. Nam quædam obligabant, quando castra erant mouenda de loco in locum. Aliæ, quando eundem ad prælium. Aliæ, quando iam inchoandum prælium. Aliæ, quando ciuitas obsidenda. Aliæ, quando obsidio continuabatur. Aliæ denique, quando victoria parta.

2. Primò igitur, quando castra erant mouenda, obligabat hæc lex, Numerorum decimo, versu secundo: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra. Cūque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium Tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, venient ad te Principes, & capita multitudinis Israel. Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, mouebunt castra primi, qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem sonitu & parvululatu tubæ, leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem: & iuxta hunc modum reliqui facient, volutantibus tubis in profectioem. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concisus volulabunt. Filij autem Aaron Sacerdotes clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.*

3. Hæc tubæ debebant esse argenteæ; tum propter reuerentiam diuini cultus, tum vt essent magis sonoræ. Seruiebant autem ad varios vsus. 1. ad conuocandum populum ad concionem, iuxta ostium Tabernaculi. 2. ad conuocandos Principes ad consultationem. 3. ad mouenda castra. Quæ tria patent ex citato textu. 4. ad bellum. 5. ad festa & sacrificia. Hæc duo patent ex textu sequenti in eodem capite. Debebant autem inflari à Sacerdotibus: Et ex modo inflandi constabat, in quem vsus inflarentur, vt ex textu colligitur.

4. Secundò, quando eundem erat ad prælium, triplex lex obligabat. Prima, Num. 10. 9. *Si exieris ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersum vos, clangent volulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, vt eruamini de manu inimicorum vestrorum.* Secunda Deut. 23. 9. *Quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala, id est, ab omni peccato, vt à scortatione, ebrietate, rapinis, iuramentis, blasphemis, duellis, emulationibus. Itemque ab omni immunditia legali.* Tertia, Deuter. 20. 5. *Duces per singulas turmas, audiente exercitu, proclamabant: Quis est homo, qui edificauit domum nouam, & non dedicauit eam? Vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius dedicit eam. Quis est homo, qui plantauit vineam, & necdum fecit eam esse communem, de qua vestri omnibus liceat? Vadat, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo, qui despondit uxorem & non accepit eam? Vadat,*

& reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. Itaque, vt summam dicam, quando ibatur ad prælium, hæc tria debebant seruari. 1. Instandæ erant tubæ per modum vlulatus, ad implorandum à Deo subsidium. 2. Omnes debebant esse puri à peccato, & immunditia legali. 3. Non admittentur pauidi, sponsi, nouam domum aut vineam edificantes.

5. Tertio, quando iam prælium erat inchoandum, seruabatur hæc lex Deuteronomij 20. 2. *Appropinquans etiam prælio, stabit Sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum: Audi Israel: Vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum. Nolite metueri, nolite cedere, nec formideis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruant vos de periculo. Magna consolatio.*

6. Quarto, quando ciuitas erat obsidenda, dabatur hæc lex, Deuteronomij 20. 10. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primumpacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas cunctus populus, qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub iugum. Sin autem scelus inire noluerit, & ceperit contra te bellum, oppugnabis eam. Cūque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manus tuas, percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladij, absque mulieribus & infantibus, iumentis & cæteris, quæ in ciuitate sunt. Omnem prædam exercitus diuides, & comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valde sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es. De his autem ciuitatibus, quæ dabantur tibi, nullum omnino permittes viuere: sed interficies in ore gladij, Heibæum Vide icet, & Amoribæum, & Chananeum, Pherezeum & Heueum, & Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne forte doceat vos facere cunctas abominaciones, quas ipsi operati sunt diis suis, & peccatis in Dominum Deum vestrum.*

7. Quintò, quando obsidio ciuitatis continuabatur, debebat seruari hæc lex Deuteronomij 20. 19. *Quando obsideris ciuitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, vt expugnes eam, non succides arbores, de quibus vescipotes, nec securibus per circuitum debes uastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contrate augere numerum. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta vsus, succide, & instrue machinas, donec capias ciuitatem, quæ contra te dimicat.*

8. Sextò, quando victoria erat parta, ordinariè non licebat occidere innocentes, vt mulieres, infantes, & pecora. Hoc colligitur ex dictis Deuteronomij 20. 13. *Percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladij, absque mulieribus, & infantibus, & iumentis.* Non obstante hac lege ordinaria, mandabat aliquando Deus, vt etiam mulieres, infantes, & iumenta interficerentur, vt 1. Regum 15. versu 3. *Vade, & percute Amalec, & demolire vniversa eius. Non parcas eis, sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum atque lactantem, bouem & ouem, camelum & asinum.* Aliquando, vt omnes mulieres, exceptis puellis & virginibus, Num. 31. 17. *Cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis: Et mulieres, quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes feminas virgines reseruate vobis.* In his, & similibus casibus, Dei iussio pro lege est, vt ex Augustino notat Serrarius in caput 6. Iosue, quæstione 36.

9. Quæres, quid Deus promiserit Iudæis, si seruent has leges bellicas? Respondeo. Hæc duo. Primò, *Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis.* Leuit. 26. versu 7. Secundò, *persequentur quinque de vestris centum alienos: Es centum de vobis, decem mil-*

lia: cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. ibid. A
versu 8. Si autem non seruarent, minatus est contra-
rium: *ponam faciem meam contra vos, & corructis coram
hostibus vestris, & subiiciemini his, qui oderunt vos: fu-
gietis, nemine persequente.* ibidem versu 17. & sequen-
tibus. Vide plura Deut. 28. versu 7. & 25.

10. Hinc discant Christiani, quomodo se gerere de-
beant in bello. Tamen enim quædam ex supra dictis
legibus fuerint ceremoniales, quæ iam abrogatæ sunt,
tamen aliquæ erant morales, quæ nunquam abrogan-
tur, sed æquè nunc obligant Christianos, ac olim Iu-
dæos obligabant. Cuiusmodi sunt hæc. 1. vt sint puri ab
omni peccato. 2. vt seruent ordinem præscriptum in
castris. 3. vt confidant in Deum, & ab ipso petant sub-
sidium. 4. vt parcant innocentibus, quantum fieri po-
test. 5. vt hosti offerant prius pacem, antequam illum
bello offensiuo inuadant. Si seruarentur hæc leges à
Christianis, fœlicius pugnarent contra hostem, quàm
hactenus pugnarunt. At rarè seruantur. Nam mul-
ti inter milites ac Duces solent esse scortatores, e-
briosi, blasphemii, raptores, & similibus flagitiis in-
quinati, qui meritò à Deo deferuntur & in fœliciter
rem gerunt.

QVÆSTIO III.

*Quæ fuerit iusta causa gerendi bellum in veteri
Testamento?*

1. **S**uppono, iustam causam indicendi bellum, ge-
neratim loquendo, esse grauem iniuriam, quæ
alicui Principi aut Reipublicæ, vel imminet, vel facta
est. Si imminet, vt impediatur per bellum defensiuum,
iure defensionis. Si facta est, vt vel resarciatur per bel-
lum offensiuum, iure iustitiæ commutatiuæ: vel vin-
dicetur, iure iustitiæ vindicatiuæ. Vide Augustinum
quæst. 10. super Iosue, D. Thomam quæst. 40. art. 4.
Molinam de iure & iustitiâ disp. 102.

2. Hoc posito, quæstio est, quænam fuerint specia-
les causæ belli in veteri Testamento? Vel, propter
quas iniurias, legitime indicta fuerint bella in veteri
Testamento? Respondeo. Ex scriptura colliguntur hæc
causæ. Prima, publica Principis contumelia. Sic Da-
uid mouit bellum contra Hanon Regem Ammonita-
rum, eo quod nuncios à Dauide missos affecisset magna
ignominia, quæ describitur 2. Regum 10. 4. his verbis:
*Tulit uaque Hanon seruos Dauid, uasitque dimidiam par-
tem barbæ eorum, & præcidit uestes eorum medias usque
ad nates, & dimisit eos.*

Secunda, Rebellio subditorum. Sic enim Dauid susce-
pit bellum contra Seba filium Bochri, qui cum qui-
busdam aliis separauerat se à Dauide, legitimo suo
Rege. 2. Reg. 20. 1.

Tertia, Defensio malefactorum, ne iustè puniantur.
Sic filij Israël pugnaverunt contra Benjamitas, eo
quod nollent tradere quosdam ex sua tribu, qui nefan-
dum flagitium perpetrauerant. Quin eos potius defen-
debant. Iudic. 20. 1.

Quarta, Suppetiæ inimicis latæ. Sic Dauid percuf-
sit viginti duo millia virorum de Syria Damasci, quia
suppetias tulerant Adarezer Regi Soba. 2. Regum
8. 5.

Quinta, Negatio innoxij transitus per alienam ter-
ram, quæ iuræ naturali negari non potest. Sic Israëlita
indixerunt bellum Arad Regi Chananæo, quod ne-
garet illis transitum per suam Prouinciam. Num. 21. 1.

Sexta, Violatum fœdus. Sic Rex Ioram indixit bel-
lum Regi Moab, qui nolebat illi soluere centum mil-
lia ouium, quæ ex antiquo fœdere tenebatur soluere.
4. Regum 3. 5.

Septima, Idololatria subditorum. Sic Moyses cum
filiis Leui, bello aggressus est filios Israël, & interfecit
triginta tria millia hominum, propterea quod aureum
vitulum adorassent. Exodi 32. 26.

QVÆSTIO IV.

An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos?

1. **R**atio dubitandi est, quia quando Roboam Rex
cum domo Iuda & Benjamin, voluit bellum
gerere contra domum Israël, (qui omnes ex vtraque
parte erant Iudæi) dixit illi Deus per Prophetam:
*Non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros, fi-
lios Israel.* 3. Regum 12. versu 24. Et tamen Roboam
habuit legitimam causam indicendi bellum, quia vole-
bat subditos rebelles ad obedientiam reuocare. Ergo,
quod prohibitus fuerit gerere bellum, non erat alia
causa, quàm quia volebat illud gerere contra Iudæos,
fratres suos.

2. Sed contrarium facilè probari potest ex dictis.
Primò, exemplo Moysis & Leuitarum, qui pugna-
runt contra fratres suos, propter peccatum idololatriæ
commissum. Exod. 32. versu 26. Secundò, exemplo
filiorum Israël, qui communi consensu, & consulto
prius Deo pugnarunt contra Benjamitas, & totam fe-
rè ipsorum tribum extinxerunt. Iudicum 2. per totum.
Tertiò, exemplo Dauidis, qui pugnavit contra subdi-
tos rebelles. 2. Regum 20. versu 1. Accedit ratio, quia
si Iudæi contra Iudæos non potuissent bellum gerere,
non potuissent inter illos conseruari iustitia, nec iniuria
vindictari. Nam sæpè contingit, vt iniuria ab vna par-
te illata, non possit vindicari, nisi bello. Et si non vin-
dicaretur, nulla seruaretur iustitia in communitate,
quod est absurdum. Denique conditiones illæ, quæ
efficiunt vt bellum sit iustum & legitimum, tam benè
reperiri possunt inter homines eiusdem gentis, quàm
inter extraneos.

3. Nec obstat exemplum Roboam. Nam is non est
iustus cessare à bello, ex eo præcisè, quod illud susce-
pisset contra fratres suos; sed ex eo, quod vellet illos
ad suum regnum reducere, quod erat contra Dei or-
dinationem. Nam Deus volebat regnum Salomonis,
propter ipsius peccata, in duas partes diuidere: & ma-
iorem partem dare Ieroboam, seruo Salominis, mino-
rem verò relinquere Roboam, filio Salomonis. Ro-
boam autem nitebatur totum regnum solus obtinere;
& omnes, qui adhærebant Ieroboam, ad se reducere.
Et quia hoc volebat perficere armata manu, monitus
est à Deo, vt à cœpto desisteret. 3. Regum 12. 21. & se-
quentibus.

QVÆSTIO V.

*An Iudæi potuerint bellum gerere contra quos-
uis Gentiles?*

1. **R**espondeo. Poterant, seruatis conditionibus su-
pra positis. Nam si Gentiles, quicumque tan-
dem illi fuissent, vel iniustè inuasissent Iudæos, vel
grauem aliquam iniuriam irrogassent, poterant ipsi se
defendere, & illatam iniuriam vindicare. Sic fecerunt
contra Chananæos, Amorrhæos, & Madianitas, tem-
pore Moysis. Sic contra habitatores Iericho, & Hai,
& vicinarum ciuitatum, tempore Iosue. Sic contra
Syros, Madianitas, Amalecitas, Ammonitas, Philis-
tæos, tempore Iudicum. Sic contra eosdem Philistæos,
Syros, Arabes, Æthiopes, Moabitas, Idumæos, tem-
pore Regum. Sic contra Antiochum, Apollonium,
Nicanorem, Lyfiam, Gorgiam, Bacchidem, Try-

phonem, Alexandrum, tempore Machabæorum. Et ratio est, quia sicut homo priuatus, iure naturali, potest se legitime defendere contra quemcunque iniustum inualorum, aut iniuriantem; Ita etiam Princeps vel Respublica potest.

2. Dices, Deus per Prophetam prohibuit Iudæis, ne susciperent bellum contra Nabuchodonosorem Regem Babylonis, sed sponte se illi subiicerent. Ierem. 27. 12. Respondeo. Verum est, quia Iudæi non poterant iusto bello, de quo hic agimus, contra Regem illum pugnare. Idque ex duplici capite. Primo, quia Deus dederat Nabuchodonosori regnum Iuda, & omnia regna vicina. Ierem. 27. 6. Ergo nec Iudæi, nec vicini populi poterant iusto bello hanc donationem impedire. Secundo, quia Iudæi propter sua peccata meriti erant hanc pœnam, vt seruirent Nabuchodonosori: Et nisi vellent sponte eam subire, futurum erat, vt grauiorem pœnam sustinere cogerentur. ibid. v. duodecimo. Ergo non poterant iusto titulo reluctari.

QVÆSTIO VI.

An Iudæi in bello potuerint implorare auxilium à gentibus & infidelibus?

1. **A**liqui affirmant, quia Asa Rex Iuda implorauit auxilium Benadab Regis Syriæ in bello contra Regem Israël. 2. Paralip. 16. 2. Similiter Iudas Machabæus inuit fœdus cum Romanis Gentilibus, vt in bello se mutuo iuuarent 1. Machab. 8. 1.

2. Alij negant, quia Deus seuerè prohibuit Iudæis, ne contraherent fœdus & amicitiam cum infidelibus. Et graues pœnas comminatus est, nisi obtemperarent. Deuter. 7. 2. & Iosue 23. 12. & Iudic. 2. 2. Et quia non obtemperarunt, puniti sunt. Nam Deus permisit illos à gentilibus opprimi, & in seruitutem redigi, vt patet ex libro Iudicum, & libro 4. Regum, & libro Tobia, Esther, Prophetarum. Sed distinguendum est, iuxta

sequentes Conclusiones.
3. Prima Conclusio. Per se, & ex natura rei, licitum est in bello iusto implorare auxilium infidelium, etiam contra fideles. Ita Dominicus Bannes in 2. 2. quæst. 40. artic. 1. dub. 3. & alij ab eo citati. Ratio est, quia infideles possunt ex se suscipere iustum bellum contra quoscunque hostes: ergo possunt etiam alios iuuare in iusto bello contra quoscunque hostes: ergo licitum est ab eis petere, vt nos iuuent in iusto bello. Et confirmatur 1. quia actus iustitiæ loquendo præcisè ex natura rei, potest ab omnibus, tam fidelibus, quàm infidelibus, exerceri. At gerere iustum bellum, vel iuuare in iusto bello, est actus iustitiæ: ergo potest ab omnibus exerceri. 2. quia in iusto bello licitum est vt subsidio equorum, Elephãtorum, & aliorum brutorum animalium: ergo etiam hominum infidelium. 3. Licitum est in iusto bello præbere auxilium infidelibus contra fideles: ergo etiam licitum est ab eis petere auxilium, cum sit par ratio. Antecedens patet exemplo Dauidis, qui auxilium præbuit Achis Regi Philistinorum, contra populum Israël. 1. Reg. 28. & 29. Videatur ibidem Abulensis cap. 18. quæst. 5.

4. Secunda Conclusio. Nihilominus Iudæi triplici titulo prohibebantur inire fœdus cum infidelibus. Primo, ratione periculi subuersionis: quia periculum erat, ne ex tali fœdere & societate, desererent cultum Dei, & fierent idololatæ. Exod. 34. 12. & Deut. 7. & alibi Secundo, ratione periculi perfidiæ, ex parte infidelium. Nam infideles sæpè non seruabant pacta cum Iudæis inita. Non seruauit Rex Moab. 4. Reg. 3. 5. Nec Demetrius 1. Machab. 11. 53. Nec Tryphon. 1. Machab. 12. 48. Nec Ptolomæus. 1. Machab. 16. 16. Nec multi alij. Tertio, ratione scandali, quod erat duplex. Vnum, quia qui in

A bello petebant auxilium ab infidelibus, videbantur fiduciam suam in illis potius ponere, quàm in Deo. Quod, quia erat contra legem Dei, erat scandalosum. Et hoc nomine reprehensus fuit Asa Rex Iuda, qui à Benadab Rege Syriæ petiuerat auxilium, iuxta illud 2. Paralip. 16. 7. *Veni Hanani Propheta ad Asa Regem Iuda, & dixit ei: Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco euasit Syriæ Regis exercitus de manu tua.* Alterum, quia sicut erant socij & fautores infidelium in bello, sic etiam putabantur esse socij & fautores in impietate, quod æquè erat scandalosum. Vnde dictum est Iosaphat Regi Iuda, qui auxiliu præbuerat impio Regi Achab, 2. Paralip. 19. 2. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungis: & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inueniunt a sunt in te, eò quod abstuleris lucos de terra Iuda.*

QVÆSTIO VII.

Quinam Iudæorum Reges aut Principes felices ex gesserint bellum?

1. **R**espondeo. Illi potissimum, qui seruauerunt leges belli à Deo præscriptas: Et maximè, qui spem suam ponebant in Deo, & ab eo subsidium petebant. Sic fecerunt Moyses, Iosue, Othoniel, Aod, Barac, Gedeon, Iephte, Samson. Sic fecit Rex Dauid, quando consulto prius Deo, pugnauit contra hostes. Sic Abia Rex Iuda, quando pugnaturus contra Ieroboam, Regem Israël, totam suã fiduciam collocauit in Deo, secundo Paralip. 13. 4. & sequentibus. Sic Iosaphat Rex Iuda, qui omnibus in circuitu hostibus erat terrori, quia Deus pugnabat pro ipso. 2. Paralip. 17. 3. & 10. Sic Ezechias, quando obsessus à Sennacherib Rege Assyriorum cum ingenti exercitu, orauit Dominum pro liberatione, & obtinuit. Nam Angelus Domini missus in castra Assyriorum, vna nocte percussit centum octoginta quinque millia hostium. 2. Paralip. 32. 20. & 4. Regum 19. 35. Sic Machabæi, quorum bella & victoriæ describuntur in libris Machabæorum. Illi verò infelicitè pugnarunt, qui neglecto Deo confidebant in multitudine & potentia suorum exercituum.

QVÆSTIO VIII.

Quid in lege Mosaica statutum fuit de munditia castrorum.

1. **G**eneralis lex erat hæc Deut. 23. v. 14. *Sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat sordiditatis.* Ratio additur: *Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos.* Speciatim verò statuta fuerunt hæc tria Primo, *Sisuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra & non reuertetur, priusquam ad vesperam lauetur aqua: Et post solis occasum regredietur ad castra,* ibid. v. decimo. Secundo, *Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita natura, gerens paxillum in balteo: cumque sederis, fodies per circuitum, & egest ab humo, operies, quo releuatus es,* ibidem versu duodecimo. Tertio, *Præcipe filiis Israël, vt eyciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, & qui pollutus est super mortuo.* Num. 5. versu 2.

2. Igitur castra debebant esse munda à pollutione & semine, & stercore, & lepra, & immunditia legali ex mortuo contracta. Idque duplici de causa. Primo, propter Arcam Dei, quæ erat in medio castrorum, in qua Deus dicebatur habitare. Secundo, ad conseruandam in castris valetudinem. Quæ res, an ista lex semper obligauerit Iudæos? Abulensis putat, tunc solùm obligasse, quando Iudæi erant in deserto: non autem postea, quando

habitabant in terra promissionis. Nihilominus Esseni, A de quibus supra c. 10. dictum est, dicuntur etiam in Iudæa obseruasse eandem legem, vt refert Iosephus libro 2. de bello Iudaico cap. 7. Erant enim valde studiosi legis & puritatis. Vide Cornelium in cap. 23. Deuteronomij.

CAPVT XVIII.

De Furto, & Vsurâ.

1. **D**Vo quæri possunt. 1. Quæ fuerint leges circa fur- tum? 2. An vsura Iudæis fuerit licita, nec- ne? Ad prius sic respondeo. Principalis lex circa fur- tum fuit hæc: *Non furtum facies.* Exodi 20. versu deci- moquarto. Ad hæc reuocari debent sequentes.

Prima, non decipiet vnusquisque proximum suum, Leuit. 19. 11.

Secunda, Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseri- tis eos, clamabunt ad me, & ego exaudiam eos: Percu- tiâmq; vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, filij vestri pupilli. Exod. 22. vers. 22. & Deuter. 10. 18.

Tertia, Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura, Leuit. 19. 35.

Quarta, Statera iusta, & æqua sint pondera: Iustus modius, æquusque sexarius. ibidem vers. 36.

Quinta, Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum & modius æqualis & verus erit tibi. Deut. 25. 13.

Sexta, Non assumes & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua Deut. 19. 14.

Septima, Non facies, quod iniquum est, nec inu- lte iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. Leuit. 19. 15.

Octaua, Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animal pro animali. Leuit. 24. vers. 18.

Nona, Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, & occiderit aut vendiderit; quinque boues pro vno restituet, & quatuor oues pro vna oue. Exodi 22. 1.

Decima, Si viuens bos, aut ouis, aut asinus, apud eum inuentus fuerit, duplum restituet. ibid. vers. 4.

Vndecima, Si non habuerit, quod pro furto reddat, ipse vendetur. ibid. vers. 3.

Duodecima, Occidens furem nocturnum, inno- cens habeatur: occidens verò furem diurnum, occida- tur. ibid. vers. 2.

Decimatertia, Qui damnum fecerit proximo suo, con- fitebitur peccatum suum, & compensabit damnum; & insuper addet quintam partem. Numer. 5. 6.

Decimaquarta, Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit iumentum suum, vt depascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo vel in vinea, pro damni æstimatione restituet. Exodi 22. 5.

Decimaquinta, Si egressus ignis inuenerit spicas, & comprehenderit acervos frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit ibid. versu 6.

Decimasexta, Plagiarius, qui furatur hominem vt vendat, occidatur. Deuter. 24. 7.

2. Dices, Aliquæ ex illis legibus videntur inter se pu- gnare, vt octaua, nona, & decima. Nam octaua præcipit simplum restitui: nona, quadruplum aut quintuplum: decima, duplum. Respondeo. Non pugnant, sed discre- pant. Primò, quia octaua est moralis, sumpta ex iure naturali: reliquæ duæ sunt iudiciales, sumptæ ex libra volun- tate legislatoris. Deinde, octaua præcipit, quod iure na-

turali debitum est: reliquæ duæ, quod per modum libera- ræ, pœnæ à iudice, vel legislatore imponi potest. Iuxta octauam, qui furatur bouem, tenetur iure naturali illum restituere. Iuxta reliquas, tenetur iure positiuo & pœnali, vel duplum, vel quadruplum, vel quintuplum resti- tuere, pro arbitrio legislatoris. Itaq; qui boue vnũ pro boue restituit, satisfecit iure naturali, non tamen positi- uo. Vel, quod idem est, satisfacit iustitiæ commutatiuæ, non tamen vindicatiuæ.

3. Quæres, Quare fur pro vno boue debuerit quinque boues restituere, & pro vna oue quatuor tantum oues & non quinque? Respondet Theodoretus, quia maius fur- tum maiori pœna plectendum est: At maius fur- tum est bouis, quàm ouis; quia bos est maioris pretij quàm ouis. Diuus Thomas in 1. 2. quæst. 105. artic. 2. ad 9. sic respondet. Iubet Deus, vt fur pro vno boue reddat quinque, quia bos habet quinque vtilitates. 1. Immola- tur. 2. pascit nos carne sua. 3. arat. 4. dat lac. 5. dat corium. At ouis adfert quatuor tantum commoda. 1. Immolatur. 2. pascit nos sua carne. 3. dat lac. 4. dat lanam. Alij ad- dunt mysticam causam; quia bos significat doctorem populi; ouis discipulum & auditorem. At grauius puni- tur, qui aufert, vel peruertit Doctorem, quàm qui audi- torem. Ita Rabanus Exod. 22. vers. 1. Quæ omnia proba- hilia sunt. Vera causa est, quia Deo, qui est supremus legislator, ita placuit.

4. Quæres 2. Quare furem nocturnum licebat occi- dere, non autem diurnum? Respondeo. Ob has causas. 1. quia non constat, an fur nocturnus veniat tantum ad furandum, an etiam ad occidendum. Et quia præsumi- tur ad vtrūque venire, occidi poterat in veteri Testa- mento. 2. quia noctu agnosci non potest, & ideo is, qui damnum patitur, non potest eum postea in iudicio ac- cusare, & rem suâ repetere. 3. quia nocturnus non potest tam cito ac facile deprehendi, ac diurnus. Nam nocte omnes dormiunt, ac proinde paterfamilias non potest statim habere famulos paratos, qui furem apprehendât. Secus est de die. Eandem distinctionem faris diurni ac nocturni, quoad eius occisionem habet Augustinus, & ex eo translata est in ius Canonicum, Extrauag. de ho- micidiis. cap. Si perfodiens. Notandum tamen est, si fur diurnus non tantum furaretur, sed etiâ gladio vel armis vellet tueri suum furtum, licere etiam illum occidere. Ita Augustinus quæst. 84. supra Exodum. Et sancitum est in iure ciuili lib. furem ff. ad legem Corneliam, de Sicariis.

De Vsurâ.

5. De vsura extat duplex lex. Vna, Exod. 22. 25. *Si pec- uniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat te- cum non urgebis eum, nec vsuris opprimes.* Altera, Deut. 23. 19. *Non senerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno. Fratri autem tuo absque vsura id, quo indiget, commodabis, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo.* Hic duo decer- nuntur. 1. vt Iudæi non exigant vsuram à Iudæis, id est, à fratribus suis. 2. vt possint exigere ab extraneis.

6. Quæstio est, quomodo hoc posterius sit intelligen- dum? Triplex est opinio. Prima Iudæorum, qui putant sibi concessum esse à Deo, vt à quolibet extraneo pos- sint vsuram exigere sine peccato. Ac proinde, etiam hoc tempore se non peccare, exigendo vsuram à Christianis & Gentilibus. Altera quorundam Theologorum, qui asserunt, Iudæis non quidem concessum, sed tamen per- missum esse, vt exigant vsuram ab extraneis, propter du- ritiem cordis ipsorum. Ac proinde ipsos quidem pecca- re vsuram exigendo, non tamen per legem Mosaicam puniri. Ratio illorum est, quia vsura absolutè, & sine vlla distinctione fratris vel extranei, mala & prohibita est, vt

vt patet Pſal. 14. 5. & Pſal. 54. 12. & Ezech. 18. 8. Ergo non potuit licite concedi Iudæis. Potuit tamen permitti, tanquam minus malum, ad vitandum maius malum, ne ſcilicet ſuos fratres per uſuram exhaurirent. Ita D. Tho. in 2. 2. quæſt. 78. artic. 1. ad 2. & multi alij. Tertia eſt, Iudæis non tantum permiſſum, ſed etiam conſeſſum fuiſſe exigere uſuram à vicinis hoſtibus, nempe Chananæis, Amorrhæis, Amalecitis; ita vt exigendo non peccarent. Ratio eſt, quia Deus conſeſſerat illis, vt occiderent vicinos hoſtes, & eorum bona diriperent. Itaque ſicut non peccabant occidendo Amorrhæos, & Chananæos in bello; ita non peccabant accipiendo illorum pecuniam per uſuram. Ita Conradus quæſt. 24. de contractibus, Medina quæſt. 1. de uſura, & apertè D. Ambroſius lib. de Tobia cap. 15. Vbi inter cætera ſic ait: *Cui iure inferuntur arma, huic legitime indicantur uſuræ.* Item: *Ab hoc uſuram exige, quem non ſit crimen occidere.* Item: *Vbi ius belli, ibi etiam ius uſuræ.* Hæ duæ poſteriores opiniones ſunt probabiles: prima manifeſtè falſa.

CAPVT XIX.

De Homicidio, & Ciuitatibus Refugij.

1. **H**omicidium eſt Duplex. Vnum voluntarium, quod culpabiliter: alterum inuoluntarium, quod ſine culpa committitur. De priori hinc agam. Poſterius pertinet ad ciuitates Refugij, de quibus paulò poſt. Igitur de homicidio voluntario extat vna lex moralis, Exodi 20. 13. *Non occides.* Et vna ceremonialis, Deut. 21. 1. *Si inuentum fuerit cadauer hominis occiſi in agro, ſeuioreſ urbis vicine adducent vitulam ad vallem aſperam, ibique eam maclabunt ac ſuper eam tenebunt manus ſuas, & dicent: Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderunt. Propitius eſto populo tuo Iſrael, quæ redemiſti Domine, & ne reputet ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael. Et auferetur ab eis reatus ſanguinis. Tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui ſuſus eſt, cum feceris, quod præcepit Dominus.* Videantur Interpretes illius loci.

2. Iudiciales ſunt plures. Prima. *Qui percufferit & occiderit hominem, morte moriatur.* Luit. 24. 17.

Secunda: *Non accipietis pretium ab eo, qui reus eſt ſanguinis: ſtatim & ipſe morietur.* Num. 35. 31.

Tertia: *Qui irrogauerit maculam cuiſlibet ciuium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei: Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente reſtituet. Qualem inſixerit maculam, ealem ſuſtinere cogetur.* Leuit. 24. 19.

Quarta: *Qui percufferit ſeruum ſuum vel ancillam virga, & mortuus fuerit in manibus eius, criminis reus erit. Sin autem vno die, vel duobus ſuperuixerint, non ſubiacebit pœna, quia pecunia illius eſt. q. d. Emit eos ſua pecunia.* Exod. 21. 20.

Quinta: *Si rixati fuerint viri, & percufferit quis mulierem prægnantem, & abortum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit ſubiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit ſubſeuta, reddet animam pro anima.* Ibid. v. 22.

Sexta: *Si percufferit quis oculum ſerui ſui aut ancillæ, & luſcoſeos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem erit: pari modo ſi dentem eius excuſſerit.* Ibid. v. 26.

Septima: *Facies murum teſti per circuitum, ne quis ex eo labatur, ſiſque ſanguinis reus.* Deut. 22. 8.

Octaua: *Si quem Iudices plagis dignum iudicent, pro menſura delicti erit & plagarum modus: ſed numerum quadragenarium non excedet.* Deut. 25. 2.

Nona: *Qui percufferit hominem, volens occidere, morte moriatur.* Exodi 21. 12.

Analogia Bec. Tom. II.

A Decima: *Si rixati fuerint viri, & percufferit alter proximum ſuum lapide vel pugno, & ille ſurrexerit, & ambulauerit foris, innocens erit, qui percufferit; ita tamen, vt operas & impenſas in medicos reſtituat.* Ibid. v. 18.

De Ciuitatibus Refugij.

3. Leuitæ & Sacerdotes (vt cap. 7. quæſt. 6. §. 3. dictum eſt) habebant quadraginta octo ciuitates ſibi deputatas. Ex illis, ſex erant ciuitates refugij, ad quas tanquam ad aſylum, confugere poterant illi, qui ſine ſua culpa homicidium commiſerant. (Ioſue 20. 4. & Num. 35. 11.) Erant autem hæ ciuitates Refugij. 1. Cedes in Nephtali. 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Iuda. 4. Boſor in Ruben. 5. Ramoth in Galaad. 6. Gaulon in Manaſſe. Tres primæ citra, reliquæ trans Iordanem. (Ioſue 20. 7.) Omnes æquali ſpatio inter ſe diſtabant. (Deut. 19. 7.) Omnes litæ erant in montibus, vt eminus videri poſſent, excepta Boſor, quæ ſola erat in plano, ſed tamen patente loco & conſpicio. (Ioſue 20. v. 8.) Hinc aliqua notanda ſunt.

4. Primò, ad vnam ex his ciuitatibus, tanquam ad aſylum poterat confugere homicida, & coram Senioribus illius loci, qui omnes erant Leuitæ & Sacerdotes, probare ſuam innocentiam, id eſt, ſe ſine ſua culpa homicidium feciſſe: iuxta illud Ioſue 20. 2. *Separate vrbes fugitiuorum, vt confugiat ad eas quicumque animam percufferit neſcius, & poſſit euadere iram proximi, qui vltor eſt ſanguinis. Cum ad vnam harum confugerit ciuitatem, ſtabit ante portam ciuitatis, & loquitur ſenioribus urbis illius ea, quæ ſe comprobent innocentem: ſicque ſuſcipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.*

5. Secundò, debebat autem in aliqua iſtarum ciuitatum, ad quam confugerat, manere uſque ad mortem Summi Pontificis. Quod ſi ante mortem Pontificis inuentus fuiſſet extra ciuitatem Refugij, poterat interfici à propinquis illius, quem interfecerat. (Numer. 35. 25.)

6. Tertio, præter ſex ciuitates Refugij, erat aliud aſylum, ad quod confugere poterant homicidæ, nempe altare & Tabernaculum. Eò confugit Ioab, qui occiderat Abner & Amaliam. 3. Reg. 2. 28. *Fugit Ioab in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Sed quia non erat innocens, iuſſu Salomonis interfectus eſt, nec profuit illi aſylum, ad quod confugerat. (Ibid. v. 31.) Erat enim lex lata, vt homicida voluntarius abſtraheretur ab aſylo, & interficeretur, Exod. 21. 14. *Si quis per induſtriã occiderit proximum ſuum, per inſidias, ab altari meo euellat eum, vt moriatur.*

7. Quarto, ſicut Iudæi poterant perfugere ad aſylum, ſic etiam aduenæ & peregrini. (Num. 35. 15.) Diſputant Interpretes, an quilibet aduenæ & peregrini, etiam Gentes? Affirmant Naſius, & Magalianus in c. 20. Ioſue. Negant Abulentiſ & Serarius ibid. afferentes aduenas & peregrinos ad Iudaismũ conuerſos, id eſt, profelytos, non autem Gentes in Gentiliſmo manentes, habuiſſe hoc priuilegiũ. Nota. Iudæi ex genere, habebant quædam priuilegia propria quibus carebãt poſelyti: quædam cõmunia cum poſelytis. Propria erant hæc tria. Primum, ſeruus genere Iudæus anno ſeptimo & quadageſimo fiebat liber; non autem poſelytus. (Leuit. 24. 39. & ſequentibus.) Secundum, Iudæi gaudebãt priuilegio remiſſionis debitorum anno ſeptimo; non autem poſelyti. Deut. 15. 3. Tertium, Iudæi non poterant dare ad uſuram Iudæis, ſed poſelytis, Deut. 23. 19. Reliqua erant communia. Ita ex Abulentiſ Cornelius in c. 35. Num. v. 15.

8. Quintò, Homicidæ voluntarij, vt ſupra dictum, non gaudebant priuilegio aſyli, ſed tantum inuoluntarij. Excipiebatur vnus caſus, vt ſi quis voluntariè

occidisset iniustum inuasorem, vim vi repellendo. Is enim habebat ius asyli; & si probaret suam innocentiam, statim ex loco asyli domum remittebatur, nec tenebatur expectare mortem Pontificis, quia non erat proprie homicida, sed inculpatus vitæ suæ defensor. Ita Abulensis in c. 20. Iosue, quæst. 5. Serarius ibid. q. 2. Cornelius loco citato. Quid autem dicendum de eo, qui in ipso asylo, seu in ipsis Refugij ciuitatibus homicidium perpetrasset? Abulensis ibid. quæst. 19. putat, non habuisse ius asyli.

9. Quæres, an etiam Christiani habeant aliqua asyla pro homicidis? Respondeo. Habent: sed in multis differunt à Iudæis. 1. quia Christiani habent asyla iure humano: Iudæi habebant iure diuino constituta. 2. apud Christianos omnes Ecclesiæ, cœmiteria, cœnobita, domus religiosæ & Ecclesiasticæ, sunt asyla. Apud Iudæos erant multo pauciora, vt ex dictis patet. 3. Iudæi poterant extrahi ab asylo, vt causa eorum examinaretur. Christiani non possunt extrahi, ne quidem à Iudice aut Magistratu. 4. Asyla Iudæorum erant tantum pro homicidis inuoluntariis. Asyla Christianorum pro omnibus ferè reis. Excipiuntur nocturni agrorum depopulatores, publici latrones, & viarum oblectores (cap. inter alia, De immunitate Ecclesiarum.) Item raptores virginum, proditores, sacrilegi, blasphemii, hæretici, apostate, Iudæi, & quotquot in ipsis asyis delinquant. Vide Serarium in cap. 20. Iosue, quæst. 9.

CAPVT XX.

De Matrimonio veteris Testamenti.

1. **D**E Matrimonio extant hæ leges in veteri Testamento. Prima: Nemo contrahet matrimonium in gradu prohibito. (Leuit. 18. 6.) Secunda: *Ad mulierem, qua patitur menstrua, non accede*, (ibid. v. 19.) Tertia: Si vnus ex fratribus mortuus fuerit sine prole, vxorẽ illius accipiet alter frater, & suscitabit semen fratri suo: Et primogenitum nomine illius nominabit. (Deut. 25. 5.) Quarta: Si alter frater noluerit accipere vxorem fratris sui, tunc vxor mortui, coram senioribus, tollet calcamentum de pedibus eius, & spuet in faciem illius, dicens: *Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratri suo*, (ibid. v. 7.) Quinta: Si quis in bello captam mulierem alienigenam adamauerit propter pulchritudinem, & voluerit habere vxorem, introducet eam in domum suam: quæ radet caput suum, & præcidet vngues, & mutabit vestem, & flebit patrem & matrem suam vno mense. Et tunc fiet vxor illius. Si postea ei displicuerit, non vendet, sed liberam dimittet. (Deut. 21. 11.) Sexta: Si quis habuerit duas vxores, *vnam dilectam, alteram odiosam*; & filius odiosæ fuerit primogenitus, dabit ei iura primogenituræ, nec præferet ei filium dilectæ. (ibid. v. 15.) Septima, *Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua: Et cuncta famina de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, vt à Domino separatae sunt.* (Num. 36. 7.)

2. Circa has leges aliqua examinanda sunt. 1. An matrimonium fuerit præceptum in Vet. Testam. 2. In quo gradu licuerit, vel non licuerit matrimonium contrahere? 3. An Iudæi potuerint accipere vxores alienigenas? 4. An potuerint accipere vxores extra suam tribum & familiam? 5. Quæ sit differentia inter matrimonium veteris ac noui Testamenti? Est igitur.

QVÆSTIO I.

An matrimonium fuerit præceptum in veteri Testamento?

1. **R**atio dubitandi est. Primò, quia Gen. 1. 28. & Gen. 9. 1. præcepit Deus: *Crescite & multiplicamini*. Secundò, quia Deut. 7. 14. similiter præcepit: *Non erit apud te sterilis viriusque sexus*. Tertio, quia non legimus, aliquos in Vet. Test. vixisse cælibes. Quarto, quia ignominiosum erat, non habere prolem, vnde vulgare erat omnium axioma: *Maledictus, qui non reliquerit semen in Israël*.

2. Respondeo. Neque naturali, neque diuino præcepto, singuli in V. Test. fuerunt obligati ad matrimonium. Prior pars patet, quia tamen tota communitas naturali præcepto fuerit obligata, sicut etiam nunc est, conseruare se per procreationem prolis, & consequenter per matrimonium; hoc tamen præceptum non obligabat singulos de communitate, sed totam communitatem generatim, vt docet D. Tho. in Supplemento, q. 41. art. 2. Simile est de agricultura. Nam præceptum naturale est, colere agros ad conseruandam vitam humanam, non minus, quàm procreare prolem: & tamen præceptum illud non obligat singulos; alioqui singuli deberent agros colere, quod est contra communem hominum sensum ac consuetudinem.

3. Posterior pars probatur, quia in veteri Testamento nullum extat diuinum præceptum, quod obliget singulos ad matrimonium. Nam illa verba, *Crescite & multiplicamini*, non continent præceptum, sed benedictionem. Nam Deus bis legitur dixisse illa verba hominibus. Semel primis paribus in paradiso: & semel Noë, & filiis eius post diluuium, cum ex arca egressi essent. Vtrisque dixit post matrimonium iam contractum. Igitur per illa verba non præcepit illis, vt matrimonium contraherent, quod iam contractum erat; sed impertit illis benedictionem, vt copiosam sobolem procrearent ad multiplicandum genus humanum, quod tunc valde exiguum erat. Hoc constat ex ipso textu. Nam primò, certum est, Noë & filios eius, antequam arcam ingrederentur, habuisse suas vxores. Gen. 7. 7. *Ingressus est Noë, & filij eius, vxor eius, & vxores filiorum eius, cum eo in arcam, propter aquas diluuij*. Secundò, certum est, eandem Noë & filios eius cum suis vxoribus, peracto diluuiio, egressos esse ex arca, Genes. 8. 18. *Egressus est ergo Noë, & filij eius, vxor illius, & vxores filiorum eius cum eo*. Tertio, certum est, postquam cum suis vxoribus egressi sunt ex arca, tunc illis dictum esse à Deo: *Crescite & multiplicamini*. Hoc enim disertè habet historia. Vnde euidenter sequitur, his verbis non contineri præceptum de matrimonio ineundo, quia matrimonium iam initum erat, sed benedictionem in propaganda posteritate. Et hoc significat textus, cum ait: *Benedixit Deus Noë, & filiis eius, & dixit ad eos: Crescite & multiplicamini, & replete terram*.

4. Idem dico de primis parentibus. Nam matrimonium inter illos statim contractum est, quando Deus excolta Adæ dormientis formauit Euam. Tunc enim euigilans ex sopore, dixit Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ. Quibus verbis tria indicat. 1. Euam esse vxorem suam. 2. maius esse vinculum inter virum & vxorem, quàm inter parentes & filios. 3. hanc coniunctionem coniugalem, quæ tunc inter ipsum & Euam facta est, fuisse figuram coniunctionis Christi cū Ecclesia. sic enim verba Adami interpretatur Apostolus ad Eph. 5. 32. cū ait: *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico**

in Christo & Ecclesia. Igitur quod postea dictum est primis parentibus: *Crescite & multiplicamini*; non continet præceptum de matrimonio contrahendo, sed solennem benedictionem in propagando humano genere.

5. Similiter illa verba: *Non erit apud te sterilis viriusque sexus*, habent eundem sensum. Est autem hic sensus: Si custodieritis præcepta mea, dabo vobis benedictionem temporalem, tam in procreatione liberorum, quam in aliis rebus. Hoc etiam constat ex textu, qui sic habet: *Si postquam audieris hæc iudicia, custodieris ea, & feceris, custodiet & Dominus Deus pactum tibi, & misericordiam quam iuravit patribus tuis: & diliget te, ac multiplicabis, benedicetque fructui ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua iuravit patribus tuis, ut daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis viriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.*

6. Quod autem obiicitur, nullum in V. Testamento fuisse cælibem, verum non est. Cælibes fuerunt Melchisedech, Iosue, Helias, Helisæus, Ieremias, Ioannes Baptista, ut testatur S. Ignatius in epist. ad Philadelphos. Item Abel frater Cain, ut tradunt Hieronymus, Basilus, Ambrosius, & alij apud Cornelium in caput 4. Gen. ver. 2. Vide Genebrardus in Chronologia.

7. Nec obstat, ignominiosum fuisse apud Hebræos, non habere prolem. Nam hæc ignominia non proveniebat ex virginitate, vel cælibatu, sed ex sterilitate matrimonij. Cum enim Deus promississet iis, qui in matrimonio vivebant, benedictionem & fecunditatem, sub hac conditione, si custodirent legem Dei; suspicio erat illos puniri à Deo, qui non habebant prolem, tanquam legis transgressores. Quæ erat magna ignominia. Nota. Aliqui in Vet. Testamento propter suam culpam non habebant prolem, ita ut sterilitas esset pœna peccati: Aliqui, sine sua culpa. Prioris generis fuit Abimelech, Rex Geraræ, qui non potuit habere prolem in sua familia, propterea quod eripuisset Abrahæ suam uxorem, iuxta illud Genes. 20. 18. *Concluserat Dominus omnem vulvam domus Abimelech, propter Saram uxorem Abrahæ.* Item, Michol vxor Davidis, quæ quod derisisset Davidem saltantem coram Arca Domini, mansit sterilis vsque quod finem vitæ. (2. Reg. 6. 23.) Item, illæ de quibus Olex 9. 13. *Da eis Domine. Quid dabis eis?* (nempe propter peccata sua.) Sequitur: *Da eis vulvam sine liberis, & vbera armentia.*

8. Posterioris generis fuerunt sanctæ fœminæ, Sara, vxor Abrahæ: Rebecca, vxor Isaac: Rachel, vxor Iacob: Anna, vxor Elcanæ: Sara, filia Raguelis: Elizabeth vxor Zachariæ, & aliarum plures. Quæ quidem longo tempore fuerunt steriles, non propter suam culpam; sed ut Deus nouo miraculo ostenderet, filios, qui ex illis nascerentur, non naturæ viribus, sed Dei beneficio natos esse. Et quanquam supradictæ fœminæ coram Deo non fuerint passæ opprobrium aut ignominiam, quia Deus sciebat sanctas esse; tamen passæ sunt coram hominibus, qui putabant eas à Deo puniri per sterilitatem. Hoc sensu dixit Rachel, postquam peperisset, Gen. 30. 23. *Abstulit Deus opprobrium meum.* Et Sara filia Raguelis, post longam sterilitatem, orauit Deum dicens: *Peto Domine, ut de vinculo opprobrii huius absolvas me, aut ceri de super terram eripias me.* (Tob. 3. 15.) Et Elizabeth, ablata sterilitate, cum iam concepisset in utero, occultabat se mensibus quinque, dicens: *Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* (Luc. 1. 24.) Vide Maldonatum ibid. versu 25.

Analogia Bec. tom. II,

QVÆSTIO II.

In quo gradu licuerit, vel non licuerit contrahere matrimonium in veteri Testamento?

1. **V**el, qui gradus consanguinitatis & affinitatis fuerint prohibiti in lege Mosaiica? Respondeo. Ex Leuitic. cap. 18. colliguntur hæc duo. Primò ratione consanguinitatis, non licebat contrahere cum his 1. Cum patre vel matre: vel quod idem est, cum filio vel filia. 2. cum sorore. 3. cum nepte. 4. cum amita vel materna. Secundò, ratione affinitatis, non licebat cum his. 1. cum nouerca. 2. cum sorore priuigna. 3. cum filia aut nepte priuigna. 4. cum vxore patru. 5. cum vxore fratris relicta, (nisi frater reliquisset illam sine prole, iuxta tertiam regulam supra assignatam.) 6. cum vxore filij. 7. cum sorore vxoris propriæ, vxore adhuc viuente. Nam si mortua esset vxor, licebat.

2. **Q**uæres, An iidem gradus sint etiam prohibiti apud Christianos? Respondeo. Omnino sunt: & præter illos alij plures, ut patet ex Concilio Trident. Sessione vigesimaquarta, Canone tertio. Et quidem in consanguinitate, prohibiti sunt quatuor gradus. Vel, quod idem est, consanguinitas vsque ad quartum gradum inclusiuè reddit matrimonium inualidum. (cap. Non debet, de consanguinitate.) Similiter in affinitate prohibiti sunt quatuor gradus (cap. citato.) Nisi quod in Concilio Tridentino Sess. 24. cap. 4. statutum sit, ne affinitas ex fornicatione orta extendatur ultra secundum gradum.

3. **H**ic pro maiori intelligentia duo notanda sunt. Primò: Consanguinitas est propinquitas duarum personarum, orta ex naturali propagatione: quarum vel vna descendit ex altera, ut filius ex parente, nepos ex auo, pronepos ex proauo: vel ambæ descendunt ex eadem, ut duo fratres ex eodem patre, duo nepotes ex eodem auo, duo pronepotes ex eodem proauo. (Valentia quæst. 5. de Matrimonio puncto 3. §. Cognatio, & alij passim.) Affinitas est propinquitas duarum personarum, orta ex carnali copula vnius cum alterius consanguineo vel consanguinea: siue copula fuerit licita, siue illicita. Quo pacto inter nouercam & priuignum est affinitas, quia intercessit carnalis copula inter nouercam & consanguineum priuigni, nempe priuigni patrem. (Valentia ibidem. §. Affinitas.) Hinc sequitur, gradus affinitatis distinguendos esse per ordinem ad gradus consanguinitatis, ut paulo post clarius explicabo.

4. **S**ecundò, Ut autem sciatur, quoto gradu consanguinitatis vna persona distet ab alia, tres regulæ seruandæ sunt. *Prima:* In linea recta, quæ est ascendentium & descendentium, tot gradus numerandi sunt, quot numerantur personæ, excepta prima. Itaque filius est in primo gradu consanguineus patri, nepos in secundo, pronepos in tertio, & sic deinceps. *Secunda:* In linea transfuersa, quando vtraque persona æqualiter distat ab eodem stipite communi, totidem gradibus distant inter se, quot gradibus distant à stipite. Vnde fratres, qui æqualiter distant à patre, sunt consanguinei in primo gradu; quia quilibet illorum est consanguineus patri in primo gradu. Similiter filij fratru sunt consanguinei in secundo gradu, propter eandem causam. *Tertia:* In linea transfuersa, quando vtraque persona inæqualiter distat à communi stipite, quot gradibus distat persona remotior à stipite, totidem etiam distat ab altera. Vnde filius fratris distat à suo patruo in secundo gradu. Hæ tres regulæ valent in iure Canonico, & seruantur in causis matrimonialibus. Vide Valentiam loco citato, Bellarminum de matrimonio capite vigesimo

quarto, & alios.

5. Ad cognoscendos autē gradus affinitatis, tradi solet hæc regula: posita copula carnali inter virum & feminam, quo gradu aliquis virō consanguineus est, eodem est affinis fœminæ. Et vicissim, quo gradu consanguineus est fœminæ, eodem affinis est viro. Nota. Licet omnes consanguinei viri contrahant affinitatem cum vxore illius: Et rursus, omnes consanguinei vxoris contrahant affinitatem cum viro; consanguinei tamen viri & vxoris non contrahunt affinitatem inter se. (cap. super his de consanguinitate.)

6. Iam facillè intelligetur differentia veteris ac noui Testamenti, quoad gradus consanguinitatis & affinitatis. In veteri prohibiti erant duo gradus consanguinitatis in linea recta. Primus, inter patrem & filiam: vel inter matrem & filium. Secundus, inter auum & nepotem: vel inter auiam & nepotem. In linea transfusa, similiter duo. Primus, inter fratrem & sororem. Secundus, inter nepotem & amitam vel materteram. Non tamen inter nepotem & patruum vel auunculum, vt notat Bellarminus cap. 17. At in nouo prohibiti sunt quatuor gradus in vtraque linea. In recta quidem, primus inter patrem & filiam: inter matrem & filium, 2. inter auum & nepotem, 3. inter proauum & proneptem, 4. inter abauum & abnepotem. In transfusa autem, primus inter fratrem & sororem, 2. inter fratrem & fratris vel sororis filiam: inter nepotem & amitam vel materteram: inter nepotem & patruum vel auunculum, 3. inter fratrem & fratris vel sororis nepotem: inter proneptem & amitam vel materteram magnam, 4. inter fratrem & fratris vel sororis proneptem.

7. Rursus, in veteri Testamento prohibiti erant tres gradus affinitatis. In primo non licebat contrahere cum nouerca: cum sorore priuigna: cum filia priuigna: cum vxore fratris: cum vxore filij: cum sorore vxoris. In secundo, cum vxore patrum. In tertio, cum nepte priuigna. At in nouo prohibetur etiam quartus gradus affinitatis. Itaque non licet contrahere cum vxore aui vel pronepotis.

8. Solet disputari, An omnes gradus, qui lege Moisaica erant prohibiti, sint etiam iure naturali prohibiti? Respondeo. Non omnes. Nam Ecclesia in quibusdam potest dispensare, vt definit Concilium Tridentinum Sess. 24. Cap. 3. Non posset autem dispensare, si omnes iure naturali essent prohibiti. Qui ergo hoc modo prohibiti sunt? Primò certum est, omnes gradus consanguinitatis lineæ rectæ inter ascendentes & descendentes, iure naturali prohibitos esse. An autem primus gradus in linea transfusa, qui est fratris cum sorore, prohibitus sit dubium est. Plerique affirmant. Caietanus negat, quia Cain filius Adami accepit sororem suam in vxorem. Nec peccauit contra ius naturale. Bellarminus cap. 27. componit hanc litem. Ait quidem esse præceptum naturale, non contrahere cum sorore, sicut est præceptum naturale, non accipere alienum; sed non obligare in extrema necessitate. Sicut ergo licitum est, in extrema necessitate, accipere alienum panem & comedere; sic etiam licere in extrema necessitate, contrahere matrimonium cum sorore. Fuit autem extrema necessitas in principio Mundi. Nam Cain non poterat aliam vxorem habere, nisi sororem suam.

9. Secundò probabile est, primum gradum affinitatis, qui est inter priuignum & nouercam, lege naturali prohibitum esse, vt docet Bellarminus loco citato. Et probat ex eo, quia qui contrahebant matrimonium in gradibus lege naturali prohibitis, puniebantur morte: qui autem contrahebant in gradibus lege tantum Moisaica prohibitis, puniebantur leuiori pœna. Leuit. 20. At contrahentes cum nouerca puniebantur morte: Ergo verisimile est, lege naturali prohibitum esse, contrahere

A cum nouerca. Ex dictis sequitur, reliquos gradus consanguinitatis & affinitatis, qui lege naturali non sunt prohibiti, prohibitos tantum esse lege humana apud Christianos: quia tamen apud Iudæos prohibiti fuerint lege diuina Moisaica, tamen illa lex nunc abrogata est, nec Christianos obligat. Secundò sequitur, Pontificem in illis omnibus gradibus, qui lege naturali prohibiti non sunt, posse dispensare, sicut in multis dispensatum est.

QVÆSTIO III.

An potuerint accipere vxores alienigenas?

B 1. **V**idetur non potuisse. Primò, quia Deus seuerè id prohibuit in veteri Testamento. Exod. 34. 16. & Deuteronom. 7. v. 3. & 3. Reg. 11. 2. Secundò, quia grauiter puniuit illos, quod contra prohibitionem ipsius accepissent alienigenas, post mortem Iosue, Iudicum 3. vers. quinto, & sequentibus. Tertio, quia cum Samson vellet accipere vxorem Philistæam, dixerunt ei parentes: *Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere vxorem de Philistiim, qui incircuncisi sunt?* Iudicum 4. v. 3. Quibus verbis significabant, non licere accipere vxorem gentilem. Quarto, quia iuxta septimam legem superius assignatam, omnes viri debebant ducere vxores ex sua tribu & cognatione.

C 2. Sed contra est. Primò, quia lex quinta superius assignata concedebat illis, vt acciperent alienigenas in bello captas. Secundò, quia multi acceperunt alienigenas, sine vlla culpa aut reprehensione. Sic Iacob accepit filias Laban idololatæ. Genes. 30. v. 25. Ioseph filiam Putipharis Ægyptiam. Genes. 41. versu 45. Moyse filiam Iethro Æthiopiæ. Exodi 2. versu 21. Mahalon & Cheilon vxores Moabitidas. Ruth 1. 4. Similiter Booz Ruth Moabitidem. Ruth 4. 10. Salmon Rahab Chananaeam. Matth. 1. 5. Samson Philistæam. Iudic. 14. 2. Dauid filiam Regis Gessur. 2. Reg. 3. vers. 3. Salomon filiam Pharaonis Regis Ægypti. 3. Reg. 3. vers. 1. Denique Esther nupsit Assuero Regi Persarum qui erat Gentilis. Esther 2. 17.

D 3. Respondeo cum distinctione. Ordinariè non licebat Iudæis accipere vxores alienigenas seu gentiles: extraordinariè licebat in tribus casibus. Prior pars patet, quia erat illis prohibitum, propter periculum subuersionis & idololatriæ. Hoc patet ex locis citatis. Exodi 34. versu 16. *Nec vxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne, postquam in se fuerint fornicata, fornicari faciant & filios tuos in Deos suos, id est, ne sint illis occasio idololatriæ. Et Deut. 7. vers. 3. Nec sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius: nec filiam illius accipies filio tuo; quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & vt magis seruiat Diis alienis. Et 3. Reg. 11. vers. 2. Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum. Quæ testimonia intelliguntur potissimum de fœminis Chananaeis, quarum terram possessuri erant Iudæi. Et quia post mortem Iosue contempserunt hanc prohibitionem, merito à Deo puniti sunt, iuxta illud Iudic. 3. v. 5. *Filij Israel habitauerunt in medio Chananaei, & Hethei, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Henæi, & Iebusæi, & duxerunt vxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, & seruiuerunt Diis eorum. Feceruntque malum in conspectu Domini, & obliuisci sunt Deus sui, seruiuerunt Baalim & Astaroth. Iratusque contra Israel Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiæ, seruiueruntque ei octo annis.**

F 4. Posterior pars probatur, qui extraordinariè poterant accipere vxores Gentiles, in his tribus casibus. Primò, si vxores relicto Gentilismo, conuerte-

rentur ad cultum veri Dei. Tunc enim cessabat periculum subuersionis & idololatriæ. Sic conuersa fuit Ruth Moabitidis: sic Rahab: sic aliarum plures, & hoc sensu concessum fuit, accipere alienigenas bello captas. Deut. 21. 11. Non enim fuit concessum, nisi prius raso capite, præcisus unguibus, mutata veste, desseto patre & matre. Nam per huiusmodi ceremonias significabatur, quod prius deberent eiurare ritus & mores patriæ, ac præcipue cultum falsorum Deorum. Vide Serarium in cap. 6. Iosue, in quæst. 50.

5. Secundò, si Deus excitaret aliquem Iudæum, ut acciperet uxorem Gentilem, etiam in Gentilismo permanentem. Sic excitauit Samsonem, ut acciperet Philistinam; quod parentes illius ignorabant, iuxta illud Iudicum 14. versu 4. *Parentes autem eius nesciebant, quod res à Domino fieret, & quæret occasionem contra Philistinum.* Sic excitauit Estherem, ut nuberet Assuero regi Gentili; quia ex tali matrimonio multa bona toti Iudæorum Genti erant obuentura.

6. Tertio, si esset aliqua necessitas vel vrgens causa, cur acciperent uxores alienigenas. Sic excusati poterant Mahalon & Chelion, accipiendo uxores Moabitidas. Erant enim iuuenes in feruore ætatis; erant in aliena patria; erant egentes & famelici. Nullum apparebat remedium, vel contra famem & egestatem, nisi ducerent uxores illius loci, à quibus sustentarentur. Vnde Rupertus lib. 1. in Matt. *Mahalonem non lex iustificat, sed necessitas excusat, scilicet famem, quæ facta fuerat, & propter quã, ut Scriptura refert, abiit homo de Bethlehem.* Et ibidem: *Nisi necessitas illos excusaret, nec ipsi uxores ducere debuissent Moabitidas.* Quo etiam spectat illud Valentiniani Imperatoris in Nouellis L. 11. Theodosiani codicis: *Nihil turpe, nihil veritum creditur esuriens. Sola cura est, ut qualicumque sorte viuatur.* Vide Serarium in cap. 1. Ruth. quæst. 11.

7. Porro, an omnes illi, quos ante diximus accepisse uxores Gentiles, potuerint excusari vno istorum casuum, non est huius loci disputare. Constat aliquos excusari potuisse, ut iam dictum est: Salomonem non potuisse, ut patet 3. Reg. 11. 1. & sequentibus. De reliquis disputant suo loco interpretes. Quod vltimo loco obiciebatur, viros debuisse ex sua tantum tribu & cognatione accipere uxores, iam examinandum est.

QUESTIO VI.

An Iudæi potuerint accipere uxores extra suam tribum & cognationem?

1. **D**ictum est, ordinariè non potuisse accipere uxores Gentiles, sed tantum Hebræas. Nunc quæstio est, an promiscuè potuerint accipere Hebræas ex quacunque tribu? An verò necesse fuerit, vnumquodque accipere ex sua tribu, & non ex alia? Ratio dubitandi sumitur ex illa lege, quam supra allegavi: *Omnes viri ducent uxores de tribu & cognatione sua: & cunctæ feminae de eadem tribu maritos accipient; ut hæreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus: sed ita maneat, ut à Domino separatae sunt.* (Numer. trigésimo sexto, versu septimo.) Quæ sanè lex, si spectemus verba, videtur fuisse generalis, ita ut non licuerit contrahere matrimonium extra suam tribum aut cognationem. Et sic sentiunt Lyranus & Abulensis in illum locum, & Turniellus in Annalibus, Anno mundi 2583. numero 31. Nisi quod excipiant Leuitas. Nam illa lex propterea lata est, ne paterna hæreditates, per matrimonia diuersarum tribuum de vna tribu in aliam transferrentur; sed singulæ hæreditates manerent in suis tribubus. At Leuitæ non habebant paternas hæreditates, nec vllius alterius hæreditatis erant capaces; ac proinde non fuissent translata hæ-

Analogia Bec. tom. II.

A reditates ex vna tribu in aliam, etiamsi Leuitæ contraxissent matrimonia cum hominibus aliarum tribuum.

2. Alij probabiliter putant, non fuisse legem generalem, sed tantum obligasse eas feminas, quæ succedebant in hæreditatem patris, propter defectum masculæ proles. Et similiter eos tantum viros, qui tales feminas ducebant in matrimonium. Huiusmodi enim viros ac feminas debuisse esse eiudem tribus & cognationis. Ita Burgenfis, Caietanus, Olearter, Vatablus, Cornelius, in cap. 36. Num. Ratio sumitur ex occasione illius legis, quæ fuit huiusmodi. Deus dederat duplex præceptum Moyfi in deserto. Vnum, ut filij Israël, quando venirent in terram promissionis, sorte eam diuiderent, & vnaquæque tribus ac familia haberet suam certam portionem, ac hæreditatem, excepta tribu Leui. Alterum, ut si aliquis paterfamilias moreretur sine filiis, filia essent hæredes. (Numer. 27. 8.) Contigit postea, ut Salphaad, qui erat de tribu Manasse, moreretur sine filiis, & relinqueret tantum filias. Itaque filia erant hæredes. Hinc oriebatur quæstio, An istæ filia possent nubere maritis aliarum tribuum? Nam si nuberent, hæreditas illarum, erat transitura ad alias tribus. Sin non, non erat libertas nubendi, quibus vellent. Igitur ad hæc quæstionem respondit Deus per Moysen, ut non nuberent, nisi in sua tribu; ne, si extra suam tribum nuberent, hæreditas ad alias tribus deriuaretur. Hæc autem responsio non erat generalis, sed pertinebat ad eas tantum feminas, quæ erant hæredes suorum parentum: ad alias minimè.

3. Hæc sententia dupliciter confirmari potest. Primò ex Hebræo textu, qui sic habet: *Omnes feminae hæreditans hæreditatem, nubet vni ex tribu sua.* Deinde exemplo eorum, qui, quod isto casu non comprehenderentur, extra suam tribum contraxerunt matrimonia. Sic Dauid, qui fuit de tribu Iuda, duxit Michol, filiam Saülis, de tribu Benjamin. Sic filij Israël iurarunt, quod non vellent filias suas dare Benjaminitis. (Iudic. 21. 1.) Ex quo colligimus, solitos id antea facere. Sic denique omnes illi, quos supra diximus accepisse uxores Gentiles seu alienigenas.

QUESTIO V.

Qua sit differentia inter Matrimonium Veteris ac Noui Testamenti?

1. **R**espondeo. Vnum differt ab altero, sicut Synagoga ab Ecclesia: Vel, sicut matrimonium Abraham cum ancilla, à matrimonio eiusdem cum libera: vel generatim, sicut umbra imaginis ab ipsa imagine. Nam sicut Synagoga fuit imperfectior, quàm Ecclesia: Et matrimonium cum ancilla, imperfectius, quàm cum libera: Et umbra imaginis imperfectior, quàm ipsa imago: Ita matrimonium Mosaicum fuit imperfectius, quàm matrimonium nostrum. Et quidem multis modis.

2. Primò, quia nostrum matrimonium est Sacramentum à Christo institutum, quod confert gratiam, sicut Baptismus & alia Sacramenta. (Trident. Sess. 24. Can. 1. D. Thomas in Supplemento, quæst. 42. art. 1. & 3. & alibi passim.) At Mosaicum non fuit Sacramentum. Itaque duo spectanda sunt in nostro matrimonio. 1. Contractus civilis. 2. Ratio Sacramenti, quæ contractui superuenit. In priori conuenit cum Mosaicò: in posteriori differt.

3. Secundò, Mosaicum poterat dissolui per libellum Repudij, ut dicam cap. 23. Nostrum non potest hoc modo dissolui. (Trident. cantic. 5. & 7.) Sicut Synagoga à Deo repudiata est: Ecclesia numquam

repudiabitur. Et hoc aptè significatur per Abraham, qui repudiavit Agar, quæ erat ancilla; non autem Sarâm, quæ erat libera.

4. Tertio, Mosaicum admittebat Polygamiam; nostrum non admittit. Itaque licebat per legem Mosaicam habere plures simul vxores (c. sequenti.) per Evangelicam non licet (Trident. c. 2.) Sicut Deus in veteri Testamento non solum habebat filios adoptiuos ex Synagoga, sed etiam ex gentilitate. At in nouo nullum habet nisi ex Ecclesia, quam solam agnoscit pro sua sponsa.

5. Quarto, in Mosaico, duo tantum gradus consanguinitatis, & tres affinitatis erant prohibiti, in nostro, plures (supra q. 2. §. 6. & 7.) Quinto, Mosaicum, vt plurimum, debebat contrahi inter virum & fœminam eiusdem tribus: nostrum non astringitur ad certam tribum. Sexto, in lege Mosaica, frater debebat accipere vxorem fratris sui defuncti, si mortuus esset sine prole: in Evangelio nulla talis est obligatio.

6. In eo tamen conueniunt, quod sicut iuxta legem Mosaicam non licebat contrahere matrimonia cum infidelibus & idololâtris: ita iuxta Evangelicam non licet cum infidelibus & hæreticis, hoc interest, quod si Christianus contrahat cum fœmina infideli non baptizata, matrimonium sit irritum: si cum hæretica, sit quidem illicitum, non tamen irritum.

CAPVT XXI.

De Polygamia.

1. Polygamia idem est, quod pluralitas vxorum: Est ergo quæstio, an in Veteri Testamento licuerit vni viro habere simul plures vxores? Ratio dubitandi est, quia nec Adam, nec vllus alius ab initio mundi, vsque ad diluuium, habuit simul plures vxores, nisi solus Lamech. (Genes. 4. 19.) Qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa in Epistola ad Lotharium Regem, vbi illum vocat adulterum. cap. an non 4. quæst. 3. An si licuisset habere plures, cur Lamech eo nomine reprehenderetur? Cur nullus alius, ex tot millibus virorum, qui vixerunt ante diluuium, plures habuit.

2. At contra est, quia multi sancti viri post diluuium Polygamia vsi sunt; quod non fecissent, si fuisset prohibita. Nam Abraham habuit duas vxores, Sarâm & Agar: Iacob duas, Liam & Rachelem: Elcana duas, Annam & Phenennam: Dauid plures, Achinoam, Abigail, Maacha, Aggich, Abital, Eglam, Bersabee, Michol. Et sic deinceps.

3. Respondeo 1. Polygamia repugnat primæ institutioni matrimonij, quæ à Deo facta est in Paradiso. 2. Repugnat etiam aliquo modo legi naturæ. 3. Deus tamen concessit, vt post diluuium liceret habere plures vxores, quod ante diluuium non licebat. 4. Hæc concessio, quam alij dispensationem vocant, confirmata est per legem Mosaicam. 5. Sed reuocata per Evangelicam, quia Christus in Evangelio reduxit matrimonium ad primam institutionem, ita vt non amplius liceat habere plures simul vxores. Hęc singula confirmanda sunt per totidem conclusiones,

CONCLUSIO I.

Polygamia repugnat primæ institutioni Matrimonij, quæ à Deo facta est in Paradiso.

4. Sic docent Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselm. in c. 19. Matt. Amb. in lib. de viduis circa finem, August. lib. 1. de nuptiis & concupiscentia cap. 9. asserentes matrimonium initio institutum fuisse inter vnum & vnam, & consequenter exclusam Polygamiam. Quod dupliciter probari potest. Primo ex Scriptura, quæ vtitur numero singulari Gen. 1. 27. *Masculum & fœminam creauit eos.* Et c. 2. 24. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ: Et erunt duo in carne vna.* Non dixit in plurali; Masculum & duas vel tres fœminas creauit: Nec, adhaerebit vxoribus suis: Nec, erunt plures in diuersa carne. Secundo, ex ipsa hominis creatione. Nam si Deus voluisset Adamum habere plures vxores, sine dubio creasset illi plures fœminas, quas in vxores ducere potuisset. At vnam tantum creauit. Voluit ergo vna vxore contentum esse. Vnde Innocentius cap. Gaudemus, de diuortiis, accommodatè ait, vnam tantum costam in vnam fœminam, non plures in plures fœminas fuisse conuersas.

CONCLUSIO II.

Polygamia repugnat etiam aliquo modo legi naturæ.

5. Ita Innocentius loco citato, D. Thomas qu. 65. art. 1. & alij passim Theologi, excepto Durando, & aliis pauculis. Et probatur 1. ex dictis, quia si Polygamia omnino conformis esset naturæ, Deus, qui est auctor naturæ, ab initio illam instituisset, præsertim cum eo tempore fuisset maximè necessaria ad propagandum genus humanum. At Deus non instituit tunc Polygamiam, sed Monogamiam: Ergo Polygamia non est omnino conformis legi naturali. Secundo, quia contra legem naturæ fit, quando res vni tradita, & ab eo legitime possessa, alteri traditur possidenda: sed maritus in matrimonio tradit corporis sui potestatem vxori: ergo iure naturæ non potest illam alteri tradere. Tertio, quidquid repugnat fini matrimonij à natura intento, hoc repugnat legi naturali: At pluralitas vxorum repugnat fini matrimonij à natura intento. Et quidem duplici fini. Alter est, mutuuum obsequium viri & fœminæ. Alter, remedium concupiscentiæ. Vtrique repugnat pluralitas vxorum. Priori quidem, quia nihil magis repugnat mutuæ charitati & obsequio coniugum in domestica viuendi ratione, quàm rixæ & contentiones. At si vnus vir haberet plures vxores, facillimè inter eas oriretur contentio, æmulatio, & inuidia, maximè si vna plus, alia minus à viro diligeretur: Vel si vna esset sterilis, altera fœcunda. Exempla sunt in Scripturis. Nam Sara non potuit ferre Agar. (Genes. 21. 9.) Rachel inuidebat Liæ propter fœcunditatem. (Gen. 30. 1.) Phenenna affligebat Annam. (1. Reg. 1. 6.) Posteriori verò, quia qui plures haberet vxores, non posset omnibus & singulis satisfacere, quoad ipsarum libidinem & concupiscentiam.

6. Dixi in conclusione, *Aliquo modo*, Non enim absolute & simpliciter contra naturam est, habere plures vxores, sed tantum ex parte. Quod sic explico. Finis matrimonij triplex est. Primus, procreatio seu propagatio prolis. Secundus, mutuuum obsequium coniugum in domestica viuendi ratione. Tertius, remedium concupiscentiæ. Primus est primarius seu principalis: reliqui duo, secundarij. Igitur Polygamia non repugnat fini primario, id est, procreationi prolis; quia quo quis habet plures vxores, potest plures liberos procreare: sed repugnat finibus secundariis, vt ostensum est. Vnde sequitur,

Polygamiam, ratione finis primarij, conformem esse legi naturæ: ratione secundarij, repugnantem. Et hoc probant tria argumenta pro conclusione allata. Sed secundum debet explicari hoc modo. Contra legem naturæ fit, quando res vni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, vt ille finis impediatur: Non autem, quando res vni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, vt ille finis non impediatur. Si ergo vir daret potestatem sui corporis vni fœminæ, vel ad mutuam obsequium, vel ad remedium concupiscentiæ; faceret contra legem naturæ, si eandem traderet alteri fœminæ ad eundem finem, quia tunc finis ille impediretur. Si autem daret vni ad procreationem prolis, & alteri ad eundem finem, non faceret contra legem naturæ, quia per hoc finis ille non impediretur.

CONCLUSIO III.

Deus concessit post diluuium, vt liceret habere plures vxores, quod antea non licebat.

I Ta authores citati. Ratio sumitur ex ipso facto. Nam constat, vt initio dixi, quosdam sanctos viros habuisse plures vxores, quas procul dubio non accepissent, nisi fuisset illis à Deo concessum, & quamuis aliqui dubitent de Abrahamo (de quo paulo post) tamen de Iacob, Elcana, Dauide, & quibusdam aliis dubitari non potest. De Iacob constat ex illo Gen. 30. 25. *Dixit Iacob fœcero suo: Da mihi vxores & liberos meos, pro quibus seruiui tibi, vt abeam.* De Elcana 1. Reg. 1. 2. *Elcana habuit duas vxores nomen vni, Anna: & nomen secunda, Phenenna.* De Dauide 1. Reg. 25. 42. *Surrexit Abigail, & secuta est nuncios David, & facta est illi vxor. Sed & Achinoam accepit David & fuit vtraque vxor eius.* Et secundo Reg. 2. 2. *Ascendit ergo David, & dua vxores eius, Achinoam & Abigail.*

8. Quæres 1. An hæc concessio Polygamie primo omnium facta sit Abrahamo? Resp. Non legimus quæquam post diluuium habuisse plures vxores, ante tempora Abrahami. De Abrahamo quæstio est. Pleriq; docent, habuisse illū duas vxores, Saram & Agar. Alij contra, Saram fuisse legitimam vxorem; Agar non vxorem, sed concubinam. Quod tripliciter probant. Primo ex illo Gen. 25. 5. *Dedit Abraham cuncta, quæ possiderat, Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera.* Vbi per concubinas intelliguntur Agar & Cetura. Secundò ex verbis Iudæorum Ioan. 8. 41. *Nos ex fornicatione non sumus nati;* id est, Non sumus nati ex Agar concubina Abrahamæ, sed ex Sara legitima eius vxore. Tertio, quia aliqui Patres ita sentiunt, vt Ambros. lib. 1. de Abrahamo c. 4. & Aug. lib. 2. contra aduersarium Legis & Prophetarum cap. 9. & lib. 22. contra Faustum cap. 36. & lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 25. Ambo enim excusant Abrahamum, quod viuente legitima vxore quæ fuerit filium ex ancilla: afferentes eum id fecisse, non ex libidine, sed ex amore posteritatis. Quod si putassent Agar fuisse legitimam eius vxorem, non opus erat tali excusatione.

9. Hæc tamen sententia non placet. Primò, quia magnam iniuriam facit Abrahamo, quasi sciens commiserit adulterium; quod absit à tanto Patriarcha. Secundò, quia repugnat Apostolo ad Galatas 4. 22. Vbi ait Abrahamum habuisse duos filios, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et per hoc fuisse significatum, quod Deus habiturus esset duos populos: vnum ex Synagoga; alterum ex Ecclesia. Ergo ex sententia Apostoli, Abraham fuit figura Dei: Duo filij Abrahamæ, Ismaël & Isaac, fuerunt figura duorum populorū, nempe populi Iudæici, & populi Christiani: Agar, mater Ismaëlis, fuit figura Synagoga, & Sara, mater Isaac, figura Ecclesiæ: At sicut Eccle-

sia est legitima, non autem adulterina mater Christianorum; ita Synagoga fuit legitima, non autem adulterina mater Iudæorum. Ergo similiter, sicut Sara fuit legitima mater Isaac, Agar, legitima mater Ismaëlis. Et consequenter, vtraque legitima vxor Abrahamæ.

10. Ad argumenta contraria sic respondeo. Ad 1. Nomen concubinarum sæpè sumitur pro veris vxoribus, sed secundariis & ignobilioribus. Nā inter plures vnus viri vxores, solebat vna esse primaria, quæ erat domina & gubernatrix familiæ, cui reliquæ deferebant. Sic Sara erat domina; Agar, ancilla. Vtraq; tamen vxor. Tametsi igitur Agar & Cetura, loco citato, vocentur concubinæ Abrahami, erant tamen vxores. Et alibi sic vocantur. Agar quidem Genes. 16. 3. Cetura verò Genes. 24. 1. Vide Pererium & Cornelium in cap. 25. Genes. ver. 5. & Bellarminum de matrimonio cap. 11. **NOTA.** Abraham habuit tres vxores, vnam primariam, quæ erat Sara; duas secundarias, quæ erant Agar & Cetura. Non tamen habuit tres simul, sed tantum duas, Saram & Agar. Nam post mortem Saræ, duxit Ceturam (Genes. vigesimo quinto, versu 1.)

11. Ad 2. Iudæi non loquuntur de fornicatione carnali, sed de spirituali, id est, de idololatria. Itaq; sensus illorum non est hic: Nos non sumus nati ex Agar, concubina Abrahamæ; sed hic potius: Nos non sumus idololatæ, sed cultores veri Dei. Hoc patet ex illis ipsorum verbis: *Nos ex fornicatione non sumus nati: vnum patrem habemus Deum.* Quæ posteriora verba non cohererent cum prioribus, si esset sermo de fornicatione carnali. Non enim esset bona connexio, si dixissent: Nos non sumus nati ex concubina Abrahamæ, sed vnum patrem habemus Deum. Hæc autem est bona connexio: Nos non sumus cultores idolorum, sed vnus veri Dei. Vel, Nos non descendimus ex Gentilibus idololatris, sed ex Patriarchis vnus Dei cultoribus. Vide Augustinum & Maldonatum in illum locum, & Bellarminum de Matrimonio, cap. 11.

12. Ad 3. Ambrosius & Augustinus non dissentiunt à nobis. Nam Ambrosius tripliciter excusat Abrahamum. Primò, quod eo tempore nondum esset prohibitum adulterium per legem scriptam. Secundò, quod amore posteritatis, non ardore libidinis, id fecerit, vxore consentiente: & tandem pœnitentiam egerit. Tertio, quod non peccauerit, sed futurum mysterium significauerit; nempe illud mysteriū, quod explicat Apostolus ad Galatas quarto, versu 22. (de quo supra §. 8.) Hæc tertia excusatio est vera. Ex qua sequitur, Abrahamum ex instinctu Dei fecisse, quod fecit; vt suo facto significaret, fore aliquando, vt Deus coniungat sibi Synagoga & Ecclesiam, sicut ipse coniunx erat sibi Agar & Saram. Porro Augustin. non negat, Agar fuisse vxorem Abrahami (cū Scriptura diseretè hoc affirmet, Genes. 16. 3.) sed solum defendit Abrahamum contra Manichæos, asserens, illum, viuente adhuc Sara vxore, accepisse Agar ancillam, non ex libidine, vt putant Manichæi, sed ex amore posteritatis. Et quidem Sara consentiente & instigante. Quod est verissimum, vt patet Genes. 16. v. 1. **NOTA.** Sara, cū aduerneret se esse sterilem, videtur ex diuina inspiratione instigasse Abrahamum, vt acciperet Agar ancillam, & ex illa prolem suscitaret, ad præfigurandum mysterium, de quo dictum est. Sicut etiam Rebecca, ex diuino instinctu, instigauit Iacob filium suum, vt fingeret se esse primogenitum, & hoc prætextu peteret à patre suo Isaac benedictionem. Quæ res etiam non carebat mysterio.

13. Quæres 2. Quare Deus post diluuium concessit Polygamiam, quæ antea non erat concessa? Respondeo. Concessit illam duplici de causa. Primò, ad propagandam prolem, qui est primarius finis matrimonij. Secundò, vt esset figura, seu typus pluralitatis, seu multitudinis gentium, quæ Christo,

tanquam sponso, erat coniugenda. (Augustinus libro de bono coniugali, capite decimo octavo. Dicitur Thomas quaestione 65, art. secundo ad quintum. Valentia quaest. prima de matrimonio, parte tertia.) Sed quare propter eandem causas, non concessit illam in principio mundi? Respondeo. Hoc pendet ex libera ipsius voluntate. Potest tamen dari hac causa, quia Monogamia, quam instituit in principio mundi, poterat utrumque praestare. Primò, quia erat sufficiens ad propagandam prolem. Secundò, quia erat typus seu figura coniunctionis Christi cum Ecclesia. **NOTA.** Christus potest conferri, vel cum Ecclesia, quae est vna: vel cum multitudine gentium quae recipiantur in Ecclesiam. Priori modo fuit representatus per Monogamiam; posteriori per Polygamiam. Nam sicut ante diluuium, vir coniunctus vni tantum uxori, erat figura coniunctionis Christi cum vna Ecclesia ita post diluuium, vir coniunctus pluribus vxoribus, erat figura coniunctionis Christi cum multis populis ac gentibus.

14. Sed cur Deus ad eundem planè finem, nempe ad propagandam prolem, primo ordinavit Monogamiam, deinde Polygamiam? Respondeo. Deus solet pro diuersitate temporum, ordinare diuersa media ad eundem finem. Sic ad dirigendum hominem in suis actionibus, ordinavit primo legem naturalem: deinde legem Mosaicam: postremo legem Euangelicam. Similiter, ad sustentationem hominis, concessit primò carnes animalium, sine vlla restrictione: postea restrinxit hanc concessionem ad carnes eorum tantum animalium, quae in lege Mosaiica habebantur munda: tandem, sublata hac restrictione, rediit ad primam concessionem. Idè dico in proposito. Ad propagationem prolis ordinavit primò Monogamiam: deinde concessit Polygamiam: demum, explosa Polygamia, reuocauit monogamiam; & simul commendauit caelibatum ac virginitatem.

15. Dices, Polygamia est vtilior ad propagandam prolem, quam monogamia. Respondeo. Ita quidem nos putamus. Sed aliter res habet in consilio & providentia Dei. Quod patet ex euentu. Nam quando instituit monogamiam in paradiso, dixit Adamo & Euae: *Crescite & multiplicamini.* Quibus verbis dedit illis, & posteris eorum benedictionem & fecunditatem. Itaque monogamia coniuncta cum hac benedictione, erat sufficientissima ad humani generis propagationem. Quando autem, cessante hac benedictione, coeperunt feminae esse steriles, tunc concessit Polygamiam, vt hac ratione sterilitatem compensaret. Sic contigit Abrahamo, Habebat uxorem sterilem: concessa est illi alia vxor, vt prolem suscitarat. Genes. 16. versu 2. Postea, multae aliae steriles feminae subsecutae sunt, vt Rachel, vxor Iacob; Anna, vxor Elcanæ; Michol, vxor Dauid, & sic deinceps.

16. Dices 2. Polygamia, vt supra ostensum est, repugnat secundo fini matrimonij, qui est mutuum obsequium coniugum, & remedium libidinis. Cur ergo Deus illam concessit? Respondeo. Deus pro sua providentia obtulit sufficiens subsidium, vel ad tollendam illam repugnantiam: vel certè ad cauendum, ne obesset, sed potius prodesset. Primò, quia feminas, quae nubebant vni viro, hortabatur ad conseruandam concordiam. Sic per Angelum hortatus est Agar ancillam Abrahamae, vt se submitteret & accommodaret Saræ, ad cauendas contentiones, Genes. 16. versu 9. Secundò, aliquando permittebat huiusmodi contentiones ad exercitium patientiae, & postea magno beneficio compensabat. Sic permisit Annam affligi à Phenenna: Et postea consolatus est eam concessione in speratae prolis, primo Regum primo, versu vigesimo, & cap. 2. versu primo. Tertio, aliquando mitigabat æstum libidinis, vt non opus esset frequenti vsu matrimonij. Sic fecit Saræ filiae

A Raguelis. Quod ipsa fatetur, Tobiae tertio, ver. decimo sexto. *Tu scis Domine, inquit, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia.* Et infra. *Virum cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.*

CONCLUSIO IV.

Hac concessio diuina, qua licebat habere plures uxores, confirmata est per legem Mosaicam.

B 17. **H**oc tripliciter probari potest. 1. Quia nusquam est reuocata per legem Mosaicam. 2. Quia viri sancti, qui vixerunt in lege Mosaiica, habuerunt plures uxores, vt Elcana, Dauid, & alij. 3. Quia lex Mosaiica videtur Polygamiam approbare, Deut. vigesimo primo, versu decimo quinto. *Si habuerit homo uxores duas, vnā dilectam, & alteram odiosam; & fuerit filius odiosae primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos diuidere, non poterit filium dilectae facere primogenitum, & praefere filio odiosae; sed filium odiosae agnoscat primogenitum.* Vbi sermo est de veris vxoribus. 1. quia in textu vocantur uxores. 2. quia filij illarum poterant esse haeredes patris, & diuidere substantiam illius; quod non licuisset, si altera fuisset vxor, & altera tantum concubina. Nam filij concubinae non potuissent esse haeredes.

CONCLUSIO V.

Hac concessio reuocata est à Christo, vt iam non liceat habere plures uxores.

D 18. **S**ic definitum est in Concilio Tridentino, sessio 24. Canone secundo contra Lutherum & Anabaptistas. Kemnicus & alij Lutherani idem sentiunt, contra Lutherum. Et meritò. Nam Christus in Euangelio reducit matrimonium ad primam institutionem, & reuocat concessionem, quae Iudæis erat facta. Nam duo erant illis concessa ex Indulgentia. 1. vt dato libello repudij, possent suas uxores dimittere, & alias ducere. 2. vt possent plures simul habere uxores. Vtrūque à Christo reuocatum est, Matt. 19. v. 3. Prius quidè his verbis: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et infra *Moses ad duritiā cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: Ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur.* Postterius verò his: *quis fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos: Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae.*

E 19. Vbi illa particula, *Ab initio non erat sic*, manifestè significat, ea quae Iudæis erant permilla, fuisse contra primam matrimonij institutionem. Et est hic sensus. 1. Ab initio non licebat dimittere uxores. 2. Ab initio fecit Deus masculum & feminā, id est, vni viro dedit vnā tantum uxorem. Igitur ab initio, nec fuit libellus Repudij, nec Polygamia: sed utrumq; permilla fuit Iudæis ex quadam Indulgentia. Nunc permissio illa reuocatur, & redditur ad primam institutionem. Sic explicant Interpretes. Eodem sensu loquitur Apostolus Romanorum septimo, versu tertio. *Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Quod est contra concessionem repudij. Et prima Corinthiorum septimo, versu secundo. *Propter fornicationem autem vnusquisque suam uxorem habeat, & vnusquisque suum virum habeat.* Et rursum. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quod

Quod est contra concessionem Polygamia.

20. Ex dictis colligo tria argumenta contra Polygamiam. Primum, Christus vult eo modo seruari matrimonium apud Christianos, quo ab initio fuit institutum in Paradiso: sed ab initio fuit institutum inter masculum & vnā fœminam, non inter masculum, & plures fœminas: Ergo Christus vult eo modo seruari apud Christianos. Alterum, Christus dicit eum mœchati, qui dimissa vxore, aliam duxerit: Ergo nec licet priorem dimittere, nec plures simul habere. Nam si non licet nouam accipere, priore viuente; certè pluralitas vxorum prohibita est. Tertium, sicut mulier non habet potestatem sui corporis, ita nec vir: sed mulier, ex eo præcisè, quod non habeat potestatem sui corporis, quam viro tradidit, non potest alterum virum accipere, priore adhuc viuente. Ergo similiter de viro dicendum est. Hoc argumentum fundatur in iure Evangelico, quidquid sit de iure naturali. Nam secundum legem Euangelicam, vir & mulier, in hac parte, sunt pari conditione. Sicut ergo secundum legem Euangelicam, non licet mulieri habere duos viros; ita nec viro duas vxores. Quare? Quia sicut vxor dat viro plenam potestatem sui corporis, quoad vsū matrimonij; ita vicissim vir vxori: Ergo sicut illa non potest alteri viro eandem potestatem dare, nisi per iniuriam; ita nec vir potest alteri vxori dare, nisi per iniuriam. Vide Augustinum libro primo de adulterinis coniugijs capite 8. & 9. Vbi pulchrè explicat æqualitatem viri & vxoris, de qua hic agimus.

21. Dices, Valentinianus Imperator, qui fuit pius & Catholicus, legem promulgauit, vt liceret vniciquæ duas vxores habere, teste Socrate libro quarto historiarum, capite vigesimo septimo. Respondeo. Valentinianus meritò reprehenditur ab omnibus Catholicis. Et quidem duplici titulo. Primò, Quod arrogauerit sibi potestatem, quam non habuit. Non enim licebat illi abrogare legem Euangelicam à Christo latam, & aliam contrariam statuere. Secundò, Quod prætextu huius legis, voluerit suam turpitudinem & libidinem occultare. Nam ipse, cùm haberet legitimam vxorem nomine Seneram, ex qua susceperat Gratianum; aliam insuper duxit, nomine Iustinam, cuius amore tenebatur. Ne igitur solus esset Polygamus, quæ fuit socius sui sceleris, permittendo omnibus Polygamiam.

22. Iuxta ea, quæ hæcenus dicta sunt, tria tempora distingui possunt. Primum, ab initio mundi vsque ad Abrahamum. Secundum, ab Abrahamo vsque ad Christum, Tertium à Christo vsque ad finem mundi. In primo fuerunt primi parentes cum suis posteris. In secundo, Iudæi cum suis progenitoribus, Abrahamo, Isaac & Iacob. In tertio sunt Christiani. In primo viguit sola monogamia. In secundo concessa est Polygamia. In tertio reducta est monogamia, & explosa Polygamia. Quod hoc significat? Nihil aliud, quam quod Deus initio Mundi instituerit matrimonium in perfecto statu. Deinde, ex quadam indulgentia permiserit quædam Iudæis, quæ multum derogabant perfectioni matrimonij. Denique reuocauerit matrimonium ad primæuam perfectionem. Hoc in multis alijs solet euenire. Verbi gratia. Natura humana ab initio fuit creata in sua perfectione. Paulatim degenerauit per peccatum. Tandem per Christum restaurata est. Omitto similia exempla quæ nota sunt.

Analogia Bec. tom. II.

CAPVT XXII.

De Zelotypia.

1. **Z**elotypia, vt hic sumitur, frequens inter coniuges malum est, & in eo consistit, quod alter alterum de adulterio suspectum habeat. De qua lata fuit lex Mosæica Numer. 5. 14. præscribens modum inuestigandi, an mulier, quam vir suspectam habebat de adulterio, verè adultera esset, necne: Adulteria enim solent occultè committi, vt per testes probari non possint. Deus igitur, qui occultorum Iudex est, præscripsit hunc modum explorandi.

2. Primò, Vir suspectam vxorem ducebat ad Sacerdotem coram Tabernaculo. 2. Offerebat ibi oblationem Zelotypiæ, nempe, farinam hordeaceam, sine oleo & thure. 3. Sacerdos accipiebat aquam sanctam in vase fictili, & in eam immittebat pauculum terræ de pavimento Tabernaculi. Et ista aqua, terræ permixta vocabatur *aqua amarissima*. 4. Super hanc aquam proferebat maledictiones. 5. Discooperiebat cap. mulieris & in manibus eius ponebat oblationem Zelotypiæ, id est, farinam hordeaceam. 6. Tum similiter proferebat maledictiones super mulierem, dicens: si innocens es, non nocebit tibi aqua ista amarissima, in quam maledicta congeffi: si rea, subiacebis his maledictionibus: *Dominus Deus, in cuius conspectu stas, putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus dirumpatur*. Septimò, Mulier respondebat, *Amen, amen*. Octauò, Sacerdos has secundas maledictiones scribebat in libro: mox scripturam abluibat in vase fictili. Nonò, Farinam hordeaceam accipiebat ex manu mulieris: & partem illius adolebat, partem sibi reseruabat. Decimò, Aquam maledictam dabat mulieri bibendam. Et si erat rea, statim femore putrescente, & vtero intumescente, dirumpebatur, & sic exspirabat. Addunt rabini, eodem tempore, quo adultera puniebatur, diuinitus punitum fuisse adulterum, etiam absentem, cum quo occultè peccauerat. Quod an verum sit, non satis constat.

3. **Q**uæres 1. Quare Deus instituerit hunc modum inuestigandi adulterium? Respondeo. Quia volebat ostendere. 1. Se esse præsidem ac vindicem fidei coniugalis. 2. Se esse testem & protectorem innocentia, ne scilicet zelotypia, si nullus esset innocentia testis, gigneret in matrimonio lites, rixas, homicidia. 3. Se occulta scelera videre, manifestare, punire. 4. adulterium esse grauissimū scelus, publica pœna & confusione plectendum; vt vxores, si non amore castitatis, saltem timore pœnæ & confusionis in officio continerentur.

4. **Q**uæres 2. Quid significauerint illæ ceremoniæ quæ adhibebantur. Respondeo. Erant variae ceremoniæ. Primò, oblatio farinae hordeaceæ sine thure & oleo. Quare sine thure? Quia thus symbolum est deuotionis & bonæ famæ. At zelotypia infamiæ plena. Quare sine oleo? Quia oleum est symbolum lenitatis & misericordiæ. At zelotypia crudelis; tum ex parte adulteræ; tum ex parte pœnæ, quæ illi imponitur. Secundò, Terra de pavimento sumpta, & in aquam immissa. Vtrumque vile & subiectum. Et declarat adulteram esse, vilem instar lutosi pulueris, qui pedibus calcatur, iuxta illud Ecclesiastici 9. 10. *Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercoreus in via conculcabitur*. Tertio, Aqua amarissima. Quorsum? Quia adultera, cotan Sacerdote & populo, afficiebatur magna amaritudine animi, propter publicam confusionem. Quarto,

K

aqua maledictionibus Sacerdotis onusta: quæ significabat, adulteras diuini maledictionibus obnoxias esse. Quintò, caput mulieris discoopertum. Nempe, quia omnia Deo nuda & aperta sunt: Nec adulteria, quia in occulto sunt latere eum possunt. Vide Theodoretum q. 10.

5. Quæres 3. An etiam in Nouo Testamento sit similis modus explorandi adulteria? Respondeo. Olim inter Christianos fuit hic modus vsitatus, vt mulier, quæ erat suspecta de adulterio, probaret suam innocentiam tangendo ferrum candens. Et si adureretur à ferro candente, habebatur adultera; sin minus, innocens. Verum cum talis probatio seu purgatio non sit à Deo instituta, merito à Canonibus damnata est (cap. Omnibus, & caput Consuluiti 2. quæstione 4.) Vide Martinum Delrium libro quarto de Magia capite quarto.

CAPVT XXIII.

De Libello Repudij.

Certum est, permissum fuisse Iudæis, vxores suas dimittere, & dare illis libellum Repudij iuxta illud Deuteronomij 24. 1. *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam scditatem, scribet libellum Repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum Repudij, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit: non poterit prior maritus recipere eam in vxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino.* Hic aliqua examinanda sunt. 1. Quo sensu permissum fuerit Iudæis, dimittere seu repudiare suas vxores? An ita, vt dimittendo non peccarent? An verò, vt peccarent quidem, sed lege non punirentur? 2. quibus de causis licuerit vxores dimittere seu repudiare? 3. quæ ceremoniæ adhiberi soleant? & quæ fuerit formula verborum, qua libellus Repudij scribebatur? 4. An sicut viri poterant repudiare vxores, ita vicissim vxores potuerint repudiare viros?

QVÆSTIO I.

Quo sensu permissum fuerit Iudæis vxores dimittere?

1. Multi putant, non fuisse licitum Iudæis dimittere, seu repudiare suas vxores; sed solum permissum, vt impunè facerent, ad maius malum euitandum. Ita Magister in 4. dist. 33. Bonauentura & Richardus ibidem, ac nonnulli alij. Et iuxta hanc sententiam peccabant Iudæi dimittendo suas vxores nec matrimonij vinculum dissoluebatur: ac proinde si vxores acciperent nōuos maritos, non erat nouum matrimonium, sed adulterium.

2. Probatum 1. Quia loco citato (Deuter. 24.) dicitur, mulierem repudiatam, si alteri nupsisset, fieri *pollutam & abominabilem coram Deo*; quia scilicet nubendo alteri, committit adulterium. Quod etiam repetitur Ierem. 3. 1. his verbis: *vulgo dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum; nunquid reuertetur ad eam ultra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, ego suscipiam te.* Secundo, quia repudium fuit Iudæis permissum propter duritiam cordis eorum, (Matth. 19. 8.) Ergo fuit permissum, tanquam minus malum, ad euitandum maius malum, ne scilicet Iudæi suas vxores occiderent, si non permitterentur eas di-

mittere. Nam minus malum erat dimittere illas, quam occidere.

3. Alij rectius docent, permissum fuisse Iudæis dimittere vxores, non solum impunè, sed etiam licitè, ita vt non peccarent dimittendo. Sic D. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus in 4. dist. 33. Bellarminus de matrimonio cap. 17. ad obiect. 14. Maldonatus in cap. 19. Matthæi, Abulensis ibidem quæst. 49. & 50. Et iuxta hanc sententiam, quando quis dato Libello Repudij, dimittebat vxorem, verè dissoluebatur matrimonium, & vterque tam vir quam femina, poterat cum altero contrahere.

4. Probatum 1. Quia si matrimonium non fuisset solutum per libellum Repudij, deteriori conditione fuissent femina, quam viri. Nam viri poterant alias vxores ducere, cum eo tempore licita esset polygamia, vt supra dixi. At femina non potuissent alios viros accipere, quia nunquam licuit vni feminae habere plures simul viros. Itaque vel debuissent fieri adulteræ, vel perpetuam continentiam seruare. Non est autem verisimile, coactas fuisse ad perpetuam continentiam, cum id in veteri Testamento esset planè inusitatum.

Secundò: Quando mulier à suo viro repudiata, nubebat alteri viro, poterat impunè cum altero manere vsque ad mortem illius. (Deuter. 24. 4.) Ergo manens cum illo, non erat adultera, sed legitima vxor. Si enim fuisset adultera, debuisset secundum legem Mosaicam lapidari. (Ioan. 8. 4. & Leuit. 20. 10.)

Tertiò: Quando nupsisset alteri viro, poterat etiam ipse dare illi libellum repudij, sicut prior maritus. (Deut. 24. 3.) Ergo non minus erat ipsius vxor quam antea fuerat prioris mariti. Nam libellus repudij non fuit concessus viro, nisi ratione suæ vxoris.

Quartò, lex prohibebat, ne repudiata, post mortem secundi mariti, rediret ad priorem maritum. (Deuter. 24. 4.) At si per repudium non fuisset solutum vinculum matrimonij, non erat prohibendum, sed potius optandum, vt vxor rediret ad suum legitimum maritum.

Quintò, neque Moyses, neque alij Prophetæ vquam reprehenderunt matrimonia cum repudiatis: At si eiusmodi matrimonia fuissent adulterina, sine dubio debuissent illa palam reprehendere, sicut reprehendebant alia vitia.

Sextò, lex vetabat Sacerdoti, ne duceret viduam, aut repudiatam, aut meretricem, sed tantum virginem. (Leuit. 21. 13.) Ergo aliis, qui non erant Sacerdotes, licebat ducere repudiatas, sicut licebat ducere viduas & meretrices.

5. Ad contraria argumenta sic respondeo. Ad 1. Mulier repudiata vocabatur polluta & abominabilis coram Deo, non ideo, quod alteri viro nupsisset; sed quia à priori viro publica infamia erat notata, hoc ipso, quod publicè esset repudiata. Ac proinde nō decebat, vt ab illo iterum reciperetur, (Bellarminus loco citato.) Nec aliud colligi potest ex loco Ieremiæ, vbi Deus sic argumentatur: Si vir non recipit repudiatam, quæ nupsit alteri; multo minus ego deberem te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed cum multis amatoribus fornicata es.

6. Ad 2. verum est, Deum permisisse Iudæis repudium, propter duritiam cordis eorum, ne scilicet suas vxores, quas repudiare non possent, occiderent. Sed inde non sequitur, eos peccasse repudiando suas vxores, ex diuina permissione. Potuit enim Deus hoc illis permittere, vt non peccarent, quia potuit dissoluere matrimonium inter ipsos contractum, & dare potestatem, vt viri acciperent alias vxores, & repudiatæ nubere alii viris. Nec illa permissio carebat mysterio. Nam Deus per illam volebat significare, se re-

pudiatum Synagogam Iudæorum, & in locum illius desponsaturum sibi Ecclesiam ex gentibus colligendam.

QVÆSTIO II.

Quibus de causis licuerit uxores dimittere seu repudiare?

Respondeo. Non satis constat. Tametsi enim Scriptura dicat, licuisse eas dimittere propter aliquam *foeditatem*, disputant tamen Interpretes, quid per illam foeditatem intelligendum sit. Tertullianus libro quarto contra Marcionem capite 34. intelligit solum adulterium seu fornicationem. Quod alij authores refellunt. Primò, quia mulier adultera, secundum legem Mosaicam, non dimittebatur: sed vel lapidabatur, si constaret adulteram esse: vel per aquas zelotypiæ examinabatur, si suspecta esset de adulterio. Secundò, quia Pharisei interrogabant Christum, *an quacunquē ex causa liceret uxorem dimittere?* Matth. 19. 3. Ergo supponebant, varias esse causas, sed cupiebant intelligere, an Christus omnes approbaret.

2. Quæ autem fuerint istæ causæ in particulari, non omnes eodem modo explicant. Lyranus putat fuisse quamcumque rem turpem, matrimonio superuenientem, quæ posset bonum prolis impedire: siue in corpore, ut est sterilitas, lepra, morbus caducus: siue in anima, ut si vxor esset pravis moribus prædita. Consentit Cornelius, qui assignat has causas, lepram, & sterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, ebriositatem, & alios prauos mores incorrigibiles. Adulterium videntur excludere. Pro quo notandum est, dimissionem vxoris potuisse fieri dupliciter: vel palam, vel occultè. Prior dimissio fiebat per libellum Repudij. De posteriori intelligendum est illud Matth. 1. 9. *Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam*, nempe Mariam sibi desponsatam, eò quod videret illam, antequam conuenirent, grauidam esse. Quomodo occultè id facere voluerit, variæ sunt sententiæ apud Maldonatum, quæ non faciunt ad nostrum propositum. Itaque prior dimissio per Libellum Repudij, vel nunquam, vel raro fiebat propter adulterium. Nam tribus modis possumus loqui de muliere adultera. Primò, Si in adulterio esset deprehensa. Sic iubebatur lapidari. Secundò, Si solum esset suspecta de adulterio. Sic debebat examinari per aquas zelotypiæ. Tertio, Si quidem constaret adulteram esse, sed nec publicè constaret, nec in adulterio esset deprehensa, sed maritus aliunde id sciret. Sic fortasse poterat occultè dimitti. Si tamen maritus voluisset illam publicè accusare, & dato Libello Repudij solenniter dimittere, non video, cur id fieri non potuerit.

QVÆSTIO III.

Quæ ceremonia fuerint adhibita in Repudio, & quibus verbis Libellus Repudij consignatus?

Ceremoniæ, & cautiones, quibus Libellus Repudij solebat dari, recitantur decem ab Hebræis ut notat Maldonatus. Primò, ut vxor non discederet, nisi volente marito. Secundò, ut libellus in manu vxoris traderetur. Tertio, ut scriberentur, ut minimum, nomina duorum testium. Quarto, ut exprimerentur tres generationes viri, & tres mulieris, ut ex libelli formula intelligetur. Quintò, ut scriberetur Libellus litteris rotundis, distinctis, atque perspicuis, ita ut vna aliam non attingeret, ne aliquod scripturæ vitium irreperet. Sextò, ut si inter scribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, Libellus auctoritatem non haberet, sed alius de nouo scriberetur. Septimò, ut in Libello nullum rasuræ vestigium appareret, ne posset esse suspectus de vitio. 8. ut charta longior esset, quàm latior. 9. ut omnes testes, qui aderant, suum quisque sigillum adhiberent. 10. ut maritus diceret: *Accipe Libellum re-*

Analogia Bec. tom. II.

pudij, & esto à me abiecta, & cuiicumque viro permissa.

2. Formula Libelli repudij, secundum Hebræos, erat hæc. Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham, filij Rabbi David, filij Rabbi Salomonis, die prima mēsis secundi, Anno 5296. à creatione mundi, hic & in hac ciuitate, ex animi mei consensu, & sine vlla coactione, Repudiau Rachel, filiam Rabbi Mosi, filij Rabbi Ioseph, filij Rabbi Iacob: & dedi illi Libellum Repudij in manu, schedam abscissionis, & signaculum diuisionis, ut sit à me abiecta, & abeat quocumque velit, & nemo possit illi prohibere, iuxta constitutiones Moyse & Israël. Ita referunt Vatablus, Oleaster, Cornelius in cap. 24. Deuteronomij, & Maldonatus in caput 19. Matthæi.

3. Quæres, An Libellus Repudij datus fuerit publicè coram Iudice, & in forma iudiciaria? Respondeo. Id verisimile est. 1. Quia datus fuit coram testibus, ut ex dictis patet. 2. Quia repudium apud Romanos fiebat coram Iudice, ut patet ex iure ciuili, titulo de diuortijs, vbi etiam describitur hæc formula apud Romanos vltata: *Res tuas curato, res tuas tibi habeto.* An etiam alij præter Iudæos & Romanos, vbi fuerint Repudio? Respondeo. Etiam Medi & Persæ vbi sunt, ut patet exemplo Assueri Regis, qui vxorem suam Vasthi repudiavit. (Esther 1. 19.)

QVÆSTIO IV.

An sicut viri poterant repudiare uxores, ita vicissim uxores potuerint repudiare viros?

Respondeo. Non poterant. Nam solis maritis concessum fuit ius Repudij: Nusquam in lege Mosaiica inuenies vxoribus concessum esse. Quod etiam fatetur Iosephus lib. 15. cap. 11. vbi refert, Salome sororem Herodis, præter legem Mosaicam fecisse, quod maritum suum Costobarum repudiauerit. *Lex enim nostra*, inquit, *solis maritis ius Repudij permittit: mulieribus autem, ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permisso.* Quæ posterior pars non habetur expresse in lege Mosaiica. Videtur tamen colligi ex formula Libelli Repudij, in qua vir dimittens vxorem, sic ait: *Abeat quocumque velit.* Quibus verbis concedit illi potestatem nubendi alteri marito. Et clarius ex decima ceremonia superius recensita, in qua maritus dicit: *Esto à me abiecta, & cuiicumque permissa.*

2. An ergo mulieres nullo modo poterant dimittere suos viros? Respondeo. Aliud est repudium, aliud diuortium. Non poterant illos dimittere per repudium; poterant tamē eos deserere per diuortium; vel propter adulterium, vel propter alias legitimas causas. Hoc enim & Christianis, & Gentilibus mulieribus, iure naturali permittitur. Nota. In diuortio fit tantum separatio cohabitationis & thori, manente vinculo matrimonij. In Repudio etiam hoc vinculum dissoluitur, ut patet ex authoribus quæstione prima, §. 3. allegatis.

CAPVT XXIV.

De Adulterio & Stupro.

In lege Mosaiica prohibentur & puniuntur hæc potissimè peccata carnis. Primò, Adulteriū. Secundò, Incestus, id est, congressus cum consanguinea vel affini intra gradus prohibitos. Tertio, stuprum, id est, violatio virginis, maximè si per vim fiat. Quarto, Sordatio. 5. Sodomia. 6. Bestialitas. De singulis dicam aliquid.

2. Primò igitur, de adulterio extant tres leges. Prima moralis, *Non mœchaberis.* (Exodi 20. 13.) Secunda iudicialis, *Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, morte*

K ij

moriatur mœchus & adultera. (Leuit. 20. 10.) Tertia partim iudicialis, partim ceremonialis, quæ præscribit modum inuestigandi occultum adulterium, de quo supra dictum est cap. 22. de Zelotypia.

3. De Incestu extat vna generalis, & plures speciales. Generalis est, *Omni homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem eius.* (Leuit. 18. 6.) Speciales sunt hæc. Prima, *qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo.* (Leuit. 20. 11.) Secunda, *Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur.* (ibidem v. 12.) Tertia, *qui supra uxorem filiam, duxerit matrem eius, unus ardebit cum eis.* (ibidem v. 14.) Quarta, *qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris sue, occidentur in conspectu populi sui.* (ibidem v. 17.) Quinta, *qui coierit cum matertera, vel amita sua, aut cum vxore patris aut auunculi sui, portabunt ambo iniquitatem suam: absque liberis morientur.* (ibidem v. 19. 20.) Sexta, *qui duxerit uxorem fratris sui, absque liberis erunt.* (ibidem v. 21.)

4. De studio duæ extant. Vna, Si aliquis in ciuitate concubuerit cum puella virgine, quæ alteri desponsata est, & illa non clamauerit; educes vtrumque ed portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur. Si autem in agro id fecerit, ipse morietur solus: puella nihil patietur. Præsumitur enim clamasse, sed quia sola erat nõ potuit audiri & liberari. (Deuteronom. 22. 23.) Altera qui vim intulerit puellæ non desponsatæ, ducet illã in vxorem, nec vniquam poterit eam dimittere: & insuper patri illius dabit quinquaginta siclos argenti (ibid. v. 28.)

5. De Scortatione similiter duæ. Vna, *non erit meretrix de filiabus Israhel, nec scortator de filiis Israhel.* (Deuteronom. vigesimo tertio, versu decimo septimo.) Altera, *Ne prostituas filiam tuam, ne contraminetur terra, & impleatur piaculo.* (Leuit. 19. 29.)

6. De Sodomia sic statutum est: *Cum masculo non commiscearis coitus femineo, quia abominatio est.* (Leuitici vigesimo octauo, versu vigesimo secundo.) Et iterum: *Qui dormierit cum masculo coitus femineo, morte moriatur. Sit sanguis eorum super eos.* (Leuit. 20. 13.) Solet hoc vocari peccatum contra naturam, de quo Apost. Rom. 1. 27. *Masculi eorum, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem exercentes.*

7. De Bestialitate sic: *Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscbitur ei, quia scelus est.* (Leuitici 18. 23.) Et iterum. *Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier, qua succubuerit cuiuslibet iumento, simul interficietur cum eo.* (Leuit. 20. 15.)

8. Hæc de legibus. Porro, quæ calamitates ex supra dictis peccatis in V. T. secutæ sunt, notum est. Ego paucis insinuabo. Dauid commisit adulterium cum Bersabee, vxore Vriæ Hethæi. Punitus est octo modis. Primò, morte filij ex adulterio nati. 2. Incestu primogeniti filij sui Amnon cum Thamar. 3. Eiusdem primogeniti cæde: quia Absalon frater Thamar, occidit Amnon propter incestum. 4. Rebellionem Absalonis. 5. Publica violatione vxorum. 6. Bello contra se illato ab Absalone. 7. Morte Absalonis. 8. Noua seditione à Saba, filio Bochi excitata. (2. Reg. 12. & sequentibus.)

9. Amnon, filius Dauidis, de quo iam dixi, oppressit Thamar sororem Absalonis. (2. Reg. 13. 1. Absalon inuitauit illum ad conuiuium; & cum temulentus esset curauit illum occidi. (ibidem versu 28.)

10. Quidam ex tribu Benjamin, in Gabaa abusi sunt vxore cuiusdam Leuitæ peregrinantis, (Iudic. 19. 25.) Hoc facinus vlti sunt filij Israhel & communi consensu progredientes ad bellum contra Benjamitas, occiderunt ex illis viginti quinque millia armatorum hominũ. (Iudic. 20. 46.) Adeo vt ex toto numero Benjamitarũ, re-

maneriat tantum sexcenti viri. (ibid. vers. 47.)

11. Zambri ex tribu Simeon, publicè ingressus est in lupanar ad fœminam Madianitidem. Pœna sequitur: *Quod cum vidisset Phinees, arrepto pagione, perfudit ambo simul in locis gentis illius.* Et propter hoc factum laudatus est Phinees, tanquam vir zelolus pro honore Dei: Et loco præmij accepit à Deo promissionem sempiterni sacerdotij in sua familia. (Num. 25. 6.)

12. Sichem, filius Hemor, oppressit Dinam filiam Iacob ex Lia, sororem Simeonis & Leui. (Genesis 34. v. primo.) Secuta est vltio. Nam Simeon & Leui, arreptis gladiis, occiderunt non tantum Sichem & Hemor, sed omnes masculos totius ciuitatis; & ciuitatem depredati sunt, auferentes eorum oues, armenta, asinos, vxores, paruulos. (ibidem v. 24.)

13. De Sodomitis, quomodo puniti sint, narratur Gen. 19. 24. *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhã sulphur & igne de celo: & subuertit ciuitates has, & omnem circum regionem, vniuersos habitatores eorum, & cuncta terre viuõia.*

14. Hæc omnia (teste Apostolo 1. Cor. 10. 11.) scripta sunt ad correptionem nostram, vt caueamus ab adulteriis, & aliis peccatis carnalibus, quæ iam recensita sunt: ne similiter, ac Iudæi, à Deo puniamur. Potest & aliud hinc colligi. Nempe, Legem Mosaicam, vt alibi dixi, multo fuisse imperfectiorem, quàm sit Euangelica. Illa prohibebat peccata externa; hæc etiam interna. Quo spectat illud Christi in Euangelio: *Auditis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Matthæi 5. 27.

CAPVT XXV.

De Seruis & Ancillis, de Mercenariis, peregrinis, & pauperibus.

1. DE Seruis & Ancillis multa statuta sunt in lege Mosaiica, præsertim Exod. 21. Leuit. 25. & Deuteronomij 15. Compendium omnium est hoc. Primò, Hebræi non poterant ex suo populo habere seruum vel ancillam, per modum mancipij, sed tantum ex Gentilibus. Itaque soli Gentiles (quod etiam intelligitur de profelytis ad Iudaismum conuersis) poterant esse perpetui & hereditarij Hebræorum serui. 2. Si aliquis Hebræus fieret seruus Gentilium, debebat redimi ab Hebræis. 3. Si fieret seruus Hebræorum, non tractabatur vt mancipium, sed vt mercenarius. 4. Nec seruebat perpetuo, sed ad certum tempus. 5. Si habebat vxorem Hebræam, seruebat vsque ad annum septimum, seu sabbaticum. Et tunc ambo liberi exibant. 6. Si autem herus ipsius, qui ipsum emerat, dedisset illi vxorem Gentilem (nam Hebræam dare non poterat) quæ verè esset serua seu mancipium, & ex illa haberet liberos; tunc quidem poterant liberari anno septimo, si vellet, sed relicta apud herum vxore & liberis. 7. Si tamen maluisset manere apud herum suum, & apud vxorem & liberos; poterat quidem id facere, sed tantum vsque ad annum iubilæum. Vxor tamen & liberi manebant in perpetua seruitute: Nisi vel redimerentur à suis Gentilibus: vel certè, nisi herus excussisset illis dentem aut oculum. Tunc enim pro compensatione illius iniuriæ, debebat eos liberos dimittere.

2. Hic tria notanda sunt. Primò, libertas Hebræorum erat corporalis, & opponebatur seruituti corporali. At libertas Christianorũ est spiritualis, & opponitur seruituti spirituali. De quo loquitur Christus Ioannis 8. 34. *Omni, qui facit peccatum, seruus est peccati.* Et paulo post. *Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Apost. Rom. 8. 2. *Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege pec-*

cati & mortis. Et ad Gal. 4. 31. *Non sumus ancilla filij, sed libera: quia libertate Christus nos liberavit.*

3. Secundò, sicut vetus Testamentum fuit figura noui Testamenti; ita libertas Mosàica fuit figura libertatis Euangelicæ. Et sicut Moses eduxit Hebræos ex corporali seruitute Ægyptiorum; ita Christus eduxit nos ex spiritali seruitute diaboli & peccati.

4. Tertio, Tanta est perfectio & prærogatiua libertatis Euangelicæ, vt non curet aut timeat seruitutem corporalem. Vnde Apostolus prima Corinth. septimo, v. 26. *Vnusquisque in qua uocatione (id est, vitæ conditione) uocatus est, in ea permaneat. Seruus uocatus est? Non sit tibi cura: sed & si potes fieri liber, magis uere: scilicet seruitute, ob maiorem humilitatem & patientiam.*

De Mercenariis.

5. De Mercenariis sic statutum est: *Non morabitur opus mercenarij apud te usque mane, Leuit. 19. 13. Quod alibi sic explicatur. Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenæ, qui tecum moratur intra portas tuas: sed eodem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum. Deut. vigesimo quarto, versu decimo quarto. Eodem sensu senior Tobias dixit iuniori. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.*

6. Nota. Nomen mercenarij in nouo Testamento sumitur dupliciter. 1. In sensu iam dicto. Nempe pro famulis, seu operariis, qui mercede conducuntur ad laborandum, vt Marci 1. 20. *Et relicto patre suo Zebeæo in nau cum mercenariis, secuti sunt eum. Et Luca 15. v. 17. Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor?* 2. Pro Pastoribus Ecclesiæ, qui etiam accipiunt mercedem pro labore prædicandi Euangelium, & Sacramenta administrandi. Hi iterum duplices sunt. Alij boni Pastores, qui nihil aliud accipiunt, quàm necessariam vitæ sustentationem: Neq; tam pecuniam subditorum desiderant, quàm salutem. De quibus Apostolus prima Timoth. 5. 18. *Dignus est operarius mercede sua. Et 1. Corinth. 9. 11. Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnū est, si nos carnalia uestra metamus?* Et infra v. 14. *Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio uiuere.* Alij mali, qui magis querunt mercedem & proprium commodum, quàm salutē & utilitatem ouium sibi commissarum. De quibus Christus Ioannis 10. 11. *Ego sum pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriae, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit. Et paulo post: Non perinet ad eum de ouibus.* De similibus conqueritur Deus per Prophetam Ezech. 34. *Vt Pastores Israel, qui pascebant semet ipsos: Nonne greges à pastoribus pascebantur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis: Gregem autem meum non pascebatis.* Tales non pauci hoc tempore.

De peregrinis & pauperibus.

7. De his sancita sunt hæc. Primò, *Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges: neque in uinea tuaracemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. Leuit. 19. 9. Idem facies in manipulo, quem ob litus es in agro, & in frugibus oliuarum. Deut. 24. 19.*

8. Secundò, *Indigens & mendicus non erit inter uos: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam tradidurus est tibi in possessionem. Deut. 15. 4. Duplex potest esse sensus. Prior; Ne patiaris Hebræum mendicare, sed subue-*

Analogia Bec. tom. II.

ni, vt benedicat tibi Deus. Posterior; Tanta erit bonorū abundantia, si legem Dei serues, vt nemo cogatur mendicare. Vide Emanuelem Sā in notationibus.

9. Tertio, *Si unus de fratribus tuis ad paupertatem uenerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum, sed aperies eam pauperi & dabis mutuum, quo eam indigere perspexeris. ibidem v. 7. & 8. Hæc sententia conformis est priori sensui præcedentis.*

10. In lege Euangelica, omnes debent se æstimare peregrinos, iuxta illud 1. Pet. 2. 11. *Charissimi, obsecro uos, tanquam aduenas & peregrinos abstinere uos à carnalibus desideriis, qua militant aduersus animam. Et 2. Corinth. 5. 6. Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino.* Sicut enim Iudæi quadraginta annis peregrinati sunt in deserto, antequam uenirent ad terram promissionis; ita nos, toto tempore huius vitæ, peregrinamur in hoc mundo, antequam perueniamus ad patriam nostram cælestem. Illorum peregrinatio fuit figura nostræ peregrinationis.

11. Paupertas, propter exemplum Christi, desit esse ærumnosa & pudenda. Luca 6. 20. *Beati pauperes, quia uestrum est regnum Dei. Et Iacobi 2. 5. Audite fratres mei dilectissimi: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni quod repromisit Deus diligentibus se? Et 1. Corinth. 1. 28. Ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus. Et capite quarto, versu undecimo. Usque in hanc horam & esurimus & sitimus, & nudifimus. Et infra: Rogo ergo uos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.*

CAPVT XXVI.

De Reformatione.

1. **R**еспублика Hebræorum ab initio fuit benè à Deo constituta, & optimis ac sanctissimis legibus roborata. Sed quia sæpè defecit à primæua sua perfectione, & in varios abusus degenerauit; necesse fuit sæpè illam reformare, & in pristinum statum restituere. De hac reformatione aliquid dicendum est. Fuit autem triplex reformatio, Prima circa cultum Dei. Altera circa iustitiam inter Hebræos seruandam, Tertia circa bellum. Incipiam à prima.

Reformatio circa cultum Dei.

2. Igitur Reformatio circa cultum Dei fuit valdè frequens, quia Hebræi sæpè à cultu veri Dei ad idolatriam delapsi sunt. Primò sub Mose, quando vitulum aureum adorarunt. Exodi 32. 4. Secundò, post mortem Iosue, quando cœperunt adorare Baal & Astaroth. Iudic. 2. 11. & cap. 3. 7. Tertio, post mortem singulorum Iudicum sequentium. Iudic. 2. 19. Et hoc durauit usque ad initium Samuelis. 1. Reg. 7. v. 3. Quarto, tempore Salomonis, quando & ipse, & uxores illius colebant idola. 3. Reg. 11. 4.

3. Post Salomonem, facta regni diuisione, cœperunt esse duo regna: alterum Iuda, in quo erant duæ tribus: alterum Israël, in quo erant decem. Et quidem regnum Israël, sub primo suo Rege Ieroboam, defecit à cultu veri Dei, & cœpit vitulos aureos adorare. 3. Reg. 12. ver. 28. In qua defectione permansit. At in regno Iuda sæpè quidem defectio facta est, sed non durauit. Prima facta est sub Roboam. 2. Paral. 12. 1. Secunda sub Ioram. 2. Paralip. 21. 11. Tertia sub Ioas, mortuo Ioiada Pontifice. ibid. c. 24. 17. Quarta sub Amasia. cap. 25. 14. Quinta sub Achaz. cap. 28. 2. Sexta sub Manasse. 4. Reg. 21. uersu 3. Hæc sunt præcipuæ defectiones.

K iij

4. Reformatio fuit etiam multiplex. Prima à Mose facta per interfectionem viginti trium millium hominum, qui vitulum adorauerunt. Exodi 32. 28. Secunda à Deo, per varias calamitates & oppressiones, tempore Iudicum. Iudic. 2. 14. & deinceps. Tertia à Samuele, per paternam monitionem. 1. Regum 7. 3. Quarta ab Afa, qui purgavit terram à fordibus idolorum. 3. Regum 15. 13. Quinta à Iosaphat, qui perfecit purgationem ab Afa inchoatam. Ibidem cap. 22. 47. Sexta à Ioas, viuente adhuc Ioiada Pontifice, per instaurationem templi. 2. Paralip. 24. 4. Septima ab Ezechia, qui abstulit omnem idololatriam, & verum Dei cultum restituit. 4. Regum 18. 4. & 2. Paral. 29. 3. Octaua à Iosia, qui iterum abstulit omnia idola, excelsa, lucos, & instaurauit templum Domini; & fecit Phafe Domino; & adiurauit subditos, vt promitterent se legem Dei seruaturus. 4. Regum 22. & 2. Paralipomen. 34. & 35.

5. Hæ reformationes factæ sunt in regno Iuda. Porro in regno Israël bis aliquid tentatum. Primò ab Elia Propheta, qui tempore Achab & Iezabelis, reduxit populum in duas partes claudicantem ad Deum, miraculo ignis de celo missi super sacrificium, & occidit 450. Prophetas Baal. 3. Reg. 18. 21. Secundò à Iehu Rege Israël, qui deleuit totam familiam Achab; & interfecit omnes Prophetas & Sacerdotes Baal; & statuum Baal combussit igne; & ædem Baal conuertit in latrinam. 4. Reg. 10. 11. Nihilominus non restituit cultum veri Dei. Sic enim habet textus ibidem v. 28. *Deleuit itaque Iehu Baal de Israël: verumtamen à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos qui erant in Bethel, & in Dan.* Tamen si ergo sustulerit vnam sectam idololatriæ, quæ adhærebat Baal, non tamen sustulit, sed promouit aliam sectam idololatriæ, quæ vitulos aureos adorabat.

6. Similis vicissitudo in Ecclesia CHRISTI hætenus seruata est. Multæ factæ sunt defectiones à vera fide: non quidem vniuersales, sed particulares. Prima, tempore Apostolorum, per Simonem Magum, Cerinthum, Ebionem, Menandrum, Nicolaum Antiochenum. Aliæ per alios hæreticos subsequentes, vt per Saturninum, Basilidem, Cerdonem, Valentinum, Marcionem, Montanum Nouatianos, Donatistas, Manichæos Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Priscillianistas, Pelagianos, Nestorianos, Eutychianos, Berengarios. Nouissimè per Hussitas, Lutheranos, Calvinistas, Anabaptistas.

7. Multæ etiam reformationes adhibitæ. 1. Per vigilantiam Apostolorum. 2. Per alios Ecclesiæ Prælatos & Doctores, inter quos excelluerunt Irenæus, Cyprianus, Athanasius, Hilarius, Optatus Mileuitanus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Prosper. 3. Per Concilia generalia, in quibus hæretici damnati sunt; vt Ariani in Nicæno, Macedoniani in Constantinopolitano, Nestoriani in Ephesino, Eutyches & Dioscorus in Chalcedonesi, & sic deinceps. 4. Per Synodos prouinciales. 5. Per Religiosos. Nam sicut in V. T. multi extraordinarij Iudices à Deo excitabantur ad liberandum populū à seruitute & oppressione: ita in Ecclesia Christi, varijs varijs temponibus Religiosi Ordines excitati sunt, qui populum in doctrina & moribus reformarent, hæreticos euertent, sanam fidem restituerent. 6. Per seueras Principum & Imperatorum leges & pœnas in hæreticos constitutas, quales multæ sunt in Codice Iustiniani. 7. Per violentam hæreticorum extirpationem. 8. Per disputationes, scriptiones, & similia certamina contra hæreticos suscepta & mita. Denique, quæ optima reformationis ratio est, per seriam Clericæ Prælatorum emendationem. Quæ si non adest, parum proficitur.

8. Et, vt nihil deesse ad plenam analogiã veteris ac noui Testamenti, sicut in veteri idololatriæ idololatrias

aliquando persequebatur: ita in nouo hæretici hæreticis infesti sunt. In qua re imitantur exemplū Iehu. Nam si quidem, vt iã dixi, erat idololatra, & colebat vitulos aureos; & tamen ex quodã zelo reformationis, interfecit Prophetas & cultores Baal. Sic faciunt hæretici. Nō proferam vetera exempla: noua sufficiunt. Lutherani infesti sunt Calvinistis. Calvinistæ seipsos lacerant, perdūt, execrantur. Nā alij Arminiani sunt, alij Gommaristæ. Hi illos acerrimè persequantur. Illi vicissim hos dānant & diris omnibus deuouent. Vtrobique zelus prætentitur.

Reformatio circa iustitiam inter Hebræos seruandam.

9. Huius reformationis illustre exemplum habemus in Iosaphat rege Iuda, qui facta prius reformatione circa cultū Dei, voluit etiam externam politicam reformare, & pacis ac iustitiæ conseruandæ normā præscribere. Quo pacto id præstiterit, refertur 2. Paral. 19. 4. his verbis: *Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem, rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim; & reuocauit eos ad Dominum Deū patrum suorum. Constituitque Iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munis per singula loca, & præcipiens Iudicibus; Vide, ait, qui faciatis: Non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini; & quodcumque iudicaueris, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum & cum diligentiâ cuncta facite: non est enim apud Dominum Denarium nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.*

In Ierusalem quoque constituit Iosaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israël, vt iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus eius. Præcipi quoque eis, dicens: *Sic agitis in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorū, qui habitant in urbibus suis inter cognationem & cognationem, ubicumque questio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus; ostendite eis, vt non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos & super fratres vestros. Sic ergo agentes non peccabitis.*

10. Dixi c. 11. q. 1. duplex fuisse Tribunal seu Iudicium apud Iudæos. Vnū maius, quod erat in Ierusalem, ad difficiliore controuersias decidendas: Alterū minus, quod erat in alijs ciuitatibus Iuda, ad cōmunes & quotidianas causas iudicandas. Vtrumque progressū temporis fuerat pene collapsum. Hoc loco Iosaphat vtrumque restituit ac reformat. Et primo generatim monet Iudices, vt cogitēt se non hominis, sed Dei iudiciū exercere. Et hoc sensu vocari solent Dij, id est, Vicarij Dei (Exodi 21. 8.) Deinde speciatim, vt abstineant à tribus peccatis, quæ solent esse in corruptis & peruersis Iudicibus. 1. Ab iniquitate. 2. A personarum acceptione. 3. Ab acceptione munerū. Huiusmodi peruersi Iudices fuerunt filij Samuelis. 1. Reg. 8. 3. *Non ambulauerunt filij illius in visis eius: sed declinauerunt post auaritiā, acceperunt que munerera, & peruerterunt iudicium.*

Reformatio circa Bellum.

11. In hac reformatione duo spectanda sunt. 1. Leges belli à Deo præscriptæ, de quib. c. 17. q. 2. dictū est. 2. Apparatus belli, de quo hic dicendū. Est autem duplex apparatus. Vnus consistit in munitionibus, præsidijs militariibus, armatura, cōmeatu. Alter in ipsa exercitus dispositione, ductione, & ad certamen itione. De priori agam. Est autem hæc regula seruanda, quod eiusmodi apparatus non debeat fieri in ipso belli initio aut progressū, sed lōgè ante belli susceptionem, iuxta illud Christi Lucae 14. 31. *Quis Rex iturus committere bellum aduersus alium Regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus veniat ad se?*

Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt. Quod hic dicitur de apparatu militum, debet etiam intelligi de apparatu armorum, munitio- num, & aliorum, quæ ad bellum necessaria sunt.

12. Ex hac parte fuit magnus defectus tempore Saulis, quando filij Israël debebant pugnare contra Philistæos. 1. Quia erant tantum sexcenti Israëlita (reliqui enim præ timore erant dilapsi) contra infinitam Philistæorum multitudinem. 2. Quia nullus in toto exercitu Israëlitarum habebat gladium aut hastam, nisi solus Saul, & filius eius Ionathas. 1. Regum 13. 5. Philistiim congregati sunt ad præliandum contra Israel, triginta milia curruum, & sex milia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena, quæ est in littore maris plurima. Et infra: Quod cum vidissent viri Israel, absconderunt se in speluncis & in abditiis. Et iterum versu 15. Recensuit Saul populum, qui inuenti fuerant cum eo, quasi sexcentos viros. Et ibid. versu 19. Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israel. Cauerant enim Philistiim, ne fortifacerent Hebræi gladium aut lanceam. Et denique versu 22. Cum venisset dies prælij, non est inuentus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio eius.

13. Hunc defectum restauravit Azarias, seu Ozias Rex Iuda, qui & in munitioibus, & in militibus, & in omni armorum genere, & in comæatu, fecit magnum belli apparatus, ita vt omnibus vicinis hostibus esset terrori. Sic enim de eo legimus 2. Paralip. 26. 9. *Edificauit Ozias turres in Ierusalem super portam*

anguli, & super portam Vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmavit que eas. Exstruxit etiam turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quam in eremi vastitate. Vineas quoque habuit & viticos in montibus, & in Carmelo: erat quippe homo agricultura deditus. Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebat ad prælia sub manu Jehiel scribæ, Maasia quoque Doctoris, & sub manu Hanania, qui erat de Ducibus Regis. Omnisque numerus Principum, per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum. Et sub eis uniuersus exercitus trecentorum & septem millium quingentorum, qui erant apti ad bella, & pro Rege contra aduersarios dimicabant. Preparauit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, & hastas, & galeas, & loricas, arcusque & fundas ad iaciendos lapides. Et fecit Ierusalem diuersi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, vt mitterent sagittas & saxa grandæ. Egressumque est nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroboraret illum.

14. Ex hoc Ozias exemplo discant Reges & Principes, duo potissimum esse necessaria ad apparatus bellicum. 1. Vt sint coniuncti cum Deo. Hoc enim significatur vltimis illis verbis: *Eo quod auxiliaretur ei Dominus.* 2. Vt etiam adhibeant humana præsidia. Cuiusmodi sunt hæc. 1. Munitioes. *Edificauit Ozias turres in Ierusalem.* 2. Exercitus. *Uniuersus exercitus trecentorum & septem millium quingentorum.* 3. Armatura. *Preparauit cuncto exercitui clypeos, & hastas, & galeas.* 4. Comæatus. *Eo quod haberet multa pecora, & vineas.*

FINIS.

1701

L

o

